



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den danske Rigslovgivning 1513-1523

DEN DANSKE RIGSLOVGIVNING 1513-1523

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB OG
SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

VED

Aage Andersen



C. A. REITZELS FORLAG · KØBENHAVN 1991

*Bekostet af Statens humanistiske Forskningsråd
Tilsyn: Troels Dahlerup og Herluf Nielsen
Tidligere udkommet:
Den danske Rigslovgivning indtil 1400 ved Erik Kroman, 1971
Den danske Rigslovgivning 1397-1513 ved Aage Andersen, 1989*

© Udgiverselskaberne 1991. Printed in Denmark by Special-Trykkeriet Viborg a-s
Bogbinderarbejde: Hendriksen, Skive. ISBN 87-7421-692-9
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele af den
er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

For to år siden kunne vore udgiverselskaber udsende *Den danske Rigslovgivning 1397-1513* ved Aage Andersen. Bindet fortsatte Erik Kromans udgave af de tidligere tekster (1971) og fortsættes her med Christian 2.s lovgivning. Med fortsat støtte fra *Statens Humanistiske Forskningsråd* arbejder Aage Andersen nu på rigslovgivningen 1523-1536, og forhåbentlig kan der findes midler til arbejdet med lovtekster op til den på forhånd givne grænse 1558, hvor V. A. Sechers udgave af forordninger og recesser sætter ind. Hver af de naturligt sammenhørende perioder fylder noget mindre end nærværende bind.

Selskaberne takker Forskningsrådet for bevillingerne til denne i forhold til vort hele virke centrale udgave og retter ligeledes en tak til bindets udgiver og tilsynsførende.

København, d. 19.1.91

INGA FLOTO
Kildeskriftselskabets formand

IVER KJÆR
DSLs formand

Indhold

Indledning	9
Arkiver og biblioteker	14
Tekstkritiske tegn og forkortelser	14
Litteratur	15
1. 1513. 22. juli. Kong Christian 2.s håndfæstning	19
Tillæg. Regler for kongevalg	31
2. 1513. 1. august. Kong Christian 2.s åbne brev, hvorved Dines Blicher indsættes som møntmester i Malmø samt bestemmel- ser for hans virke	33
3. 1513. 6. november. Kong Christian 2.s åbne brev, hvorved det forbydes indbyggerne i Nørrejylland at bruge strage- og hal- mejagt samt at tage hjorte- og hindkalve til sig	35
4. 1514. 3. august. Kong Christian 2.s åbne brev om mønten og sølv- og guldvægten i Danmark og Norge	35
5. [1514. U.d.]. Kong Christian 2.s ordre til Dines Blicher, mønt- mester i Malmø, om at mønte forskellige slags guld- og sølv- penge af opgivet indhold	37
6. 1515. 24. august. Kong Christian 2.s åbne brev vedrørende en ny mønt og andet guldsmedearbejde. Tillige tilbagekaldes tidligere udstedte guldsmedeprivilegier	38
7. 1515. 26. august. Kong Christian 2.s åbne brev om jagt, hvor- ved det forbydes at skyde hjort, hind eller andet dyr med lødbøsse eller at jage med halme- eller fejdejagt	39
8. 1515. 1. september. Kong Christian 2.s bestemmelser om guld- smedearbejders lødighed, stempling og salg over hele landet, om de ædelstene, der må bruges, samt om at guldsmedene i Sjællands købstæder skal høre under guldsmedelavet i Kø- benhavn	39
9. 1515. 1. november. Kong Christian 2.s åbne brev om fiskeri i Limfjorden	42
10. 1515. 11. november. Kong Christian 2.s åbne brev, hvorved præster og bønder i Nørrejylland og Fyn får forbud imod at skyde dyr, at holde jagthunde og at have jagtrejskaber, ræ- vefælder dog undtaget	44
1516. 4. og 6. marts. Kong Christian 2.s forordning for købstæ- derne i Skåne og Halland om handel m.m.	45

1516. 12., 19. og omkr. 23. marts. Kong Christian 2.s forordning for købstæderne i Sjælland, Lolland, Falster og Møn om handel m.m	45
1521. 10. februar. Kong Christian 2.s forordning for Sjælland, Lolland, Falster og Møn samt Skåne, Halland og Blekinge om handel m.m	45
11. 1521. 26. maj. Kong Christian 2.s forordning om vrag	45
12. 1522. 6. januar. Kong Christian 2.s bylov	
Koncept	48
Udkast til enkelte kapitler	98
Original	99
Tillæg til byloven	
Formel til brev for skultus, borgmester og råd i Viborg fra skultus, borgmester og råd i N. by	143
13. [1522. 6. januar]. Kong Christian 2.s landlov	
Koncept	144
Mogens Gøyes eksemplar af landloven	209
Udkast (?) til konceptens kapitel 96/AM.s kapitel 64.	255
Tillæg til landloven	
Fortegnelse over domhuse på Sjælland, Lolland, Falster og Møn	255
Fortegnelse over kroer på Sjælland	257
14. [Omkr. 1522]. Udkast til Kong Christian 2.s forordning vedrørende skoleforhold	258
Tillæg	
15. [1513-1523]. Udkast til instrukser for nogle hofembedsmænd	
I. Udkast til instruks for skænken, bidseren, tendrageren og andre tjenere	261
II. Udkast til instruks for køgemesteren, fodermarsken, skænken og bidseren	263
16. [Omkr. 1522]. Kong Christian 2.s instruks for køgemesteren, skænken, forbidseren, fodermarsken, dørsvenden, kansleren og kancelliet samt kapellanen	266
Kapitelkonkordans	
Kapitelkonkordans mellem J. L. A. Kolderup-Rosenvinges udgave af land- og byloven og nærværende udgave	278

Indledning

I. Stoffets afgrænsning

Den danske Rigslovgivning 1513-1523 er det tredje bind i serien af danske rigsomfattende love indtil 1558, i hvilket år V. A. Sechers udgave af Forordninger, Recesser og andre Kongelige Breve Danmarks Lovgivning vedkommende tager sin begyndelse med kong Christian 3.s koldingske reces. Nærværende bind omfatter således kong Christian 2.s danske rigslovgivning. Med dansk hentydes der til det daværende Danmark, hvilket vil sige det nuværende kongerige, Skåne, Halland og Blekinge samt de dele af Nord- og Sydslesvig, der administrativt henhørte under Danske Kancelli. Derimod er love alene givet for Norge, Færøerne, Island, Grønland, Sverige, Gotland, Holsten eller Rügen ikke medtaget.

Rigslove opfattet som love udstedt til og med gyldighed for hele riget – i modsætning til f.eks. landskabslove – træffer vi først senere i 16. århundrede. I den retshistoriske litteratur omfatter begrebet imidlertid også love, der er givet på samme tid og i det væsentlige overensstemmende for de forskellige retligt-administrative områder, de såkaldte »lande«, som Danmark var inddelt i.

En fremtrædende plads i nærværende bind indtager kong Christian 2.s store lovkompleks udfærdiget 1521-1522. Lovkompleksets to bestanddele har tidligere fejlagtigt været benævnt den gejstlige og den verdslige lov. Den første er en lov, der skulle regulere livet i landområderne. Den har fået sit navn af, at man indtil 1934 kun kendte et tidligt udkast til loven, der her begynder med en række (siden udeladte) bestemmelser vedrørende gejstligheden. I nævnte år publicerede Johan Hvidtfeldt sit fund i Den arnamagnæanske Samling af håndskriftet AM. 804,4^o, der må antages at indeholde bl.a. en tekst, der utvivlsomt ligger den færdige landlov nær. Den anden, der har fået sit tidligere navn af, at den indledes af nogle mere verdsligt betonedede bestemmelser for det nyoprettede skultusembede, er en lov for købstadlivet. Lovene greb på en ny måde ind i f.eks. byernes forfatning og retsplejen, og selvom de ophævedes meget hurtigt efter Christian 2.s flugt, optoges dele af indholdet siden hen i de store recesser. Peger indholdet således fremad, er publikationsformen ingenlunde ny,¹ hvilket måske lettest ses af byloven. To bevarede originaler er udstedt til købstæderne i henholdsvis Skåne og Jylland og en samtidig afskrift af en afskrift vidner om, at loven også er udsendt i en fynsk redaktion. De er alle udstedt 6. januar 1522 og med tilpasninger til de enkelte landområder i det væsentlige overensstemmende.

Byloven var tænkt trykt i femte bind af Danmarks gamle Købstadlovgivning, der bl.a. omfatter den almindelige bylovgivning. Selvom det er indlysende, at den er en naturlig del af Christian 2.s købstadlovgivning, fandt man det mest hensigtsmæssigt at udskyde udgaven til også landloven skulle publiceres, idet de to love må betragtes som en helhed.² Således må købstadlovgivning i visse tilfælde siges at have karakter af rigslovgivning, hvorfor også andre af Christian 2.s forordninger vedrørende købstadforhold, f.eks. bestemmelserne om handel m.m. af 10. februar 1521, også kunne trykkes her, men da Erik Kroman har publiceret dem i ovennævnte værk, må det være tilstrækkeligt med en regest og henvisning til dette tryk.

Endvidere medtages kong Christian 2.s håndfæstning af 22. juli 1513, der er udformet som en række løfter eller forpligtelser for kongen og folket med gyldighed for kongens regeringstid, da den er udgået fra de sædvanlige rigslovgivende myndigheder. Desuden medtages forordninger om mønt, jagt, fiskeri og vrag, der ligeledes er udgået fra ovennævnte myndigheder. Endelig trykkes udkastet til en forordning om skoleforhold. Om den er udkommet som lov, kan ikke afgøres, men at den har været påtænkt som sådan fremgår af udkastet til landloven.

Som tillæg bringes instruksen for hofembedsmændene, der ikke kan siges at være egentlig rigslovgivning. Den er dog udgået fra kongen, og med udviklingen inden for statsforvaltningen må indholdet af embederne siges at være af ikke ringe interesse for rigslovgivningen.

Selvom en redegørelse for kilderne til kong Christian 2.s love falder uden for denne udgaves rammer, henledes opmærksomheden dog på nogle optegnelser i et papirshæfte i folioformat, opbevaret i Rigsarkivet.³ Dette hæfte indeholder et »registher paa hollandsk retthen«, trykt af J. L. A. Kolderup-Rosenvinge i Samling af gamle danske Love IV p. XXIX-XXXI, og udkastene til bestemmelsen om borgmestres og rådmænds årlige møde samt kirkevæргеkapitlet, cf. ndf. p. 98-99. Endvidere oplyses om valg af borgmestre og rådmænd i nogle hollandske byer, trykt af J. L. A. Kolderup-Rosenvinge i ovennævnte værk p. XXXI, om fyrstens ret til at vælge skultus (for en treårig periode) og endelig meddeles nogle næsten ulæselige bødetakster (?). Registret til den hollandske ret er skrevet med den kongelige sekretær, magister Johannes Wencks hånd,⁴ og bestemmelserne om valg af borgmestre, rådmænd og skultus samt bødetaksterne (?) er skrevet af kongens rådgiver, Malmøborgmesteren og senere skultus, Hans Mikkelsen.⁵ Papirets vandmærke genfindes i det papir, hvorpå den jyske redaktion af byloven er skrevet. I et andet papirshæfte i kvartformat med samme arkivsignatur findes takster for fremmed øl, forbud mod udførsel af forskellige varer, trykt i Samling af gamle danske Love IV p. XXXII, cf. bylovens kapitel 47 (koncept kapitel 48), og bestemmelser om jagt, trykt i samme værk

p. XXXII, cf. landlovskonceptens kapitel 87. Endelig findes bestemmelser om humlekuler, cf. ndf. p. 255.

II. Stoffets ordning

Stoffet fremtræder i kronologisk rækkefølge med undtagelse af, at instruksen for hofembedsmændene og udkastene til andre er samlet under ét i et tillæg, cf. ovf. Udaterede breve er anført sidst under det år, hvor de efter placeringen i f.eks. kong Christian 2.s registre (nr. 5) eller indholdet (nr. 14) må antages at henhøre.

III. Tekstudgivelsen

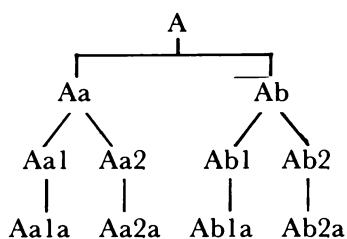
Principperne for udgivelsen af teksterne følger stort set de principper, der er lagt til grund for tekstudgaven i *Diplomatarium Danicum*, hvorfor det følgende på mange punkter er sammenfaldende med nævnte værks 2. rk. I p. VIII-XII.

A. *Diplomatarisk indledning*

1. *Regest.* Som hovedregel er brevene forsynet med en kort regest, der giver et kort resumé af tekstens indhold. Ved de mere omfangsrige tekster, hvor et referat ville sprænge nytten af og rammerne for forventningerne til en regest, er tekstens indhold karakteriseret ved det eller de ord, hvorunder den er kendt som f.eks. kong Christian 2.s bylov af 6. januar 1522, cf. nr. 12. Hvor der er tale om en egentlig regest, er både udsteder – i alle tilfælde kong Christian 2. – og modtager nævnt. Navnestoffet er normaliseret i regesterne.

2. *Diplomatariske oplysninger.* Herunder er først og fremmest redegjort for originaler og middelalderlige afskrifter; desuden for alle senere afskrifter og publikationer af nu tabte forlæg. Når eftermiddelalderlige sekundære håndskrifter har haft betydning for forskningen, er disse anført.

Under A, B etc. er anført originale breve, under Aa, Ab, Aa1, Ab1 etc. er anført afskrifter efter følgende stemma:



For *originalers* vedkommende oplyses om opbevaringssted, størrelse og besegling. Hvis dokumentet er beskadiget meddeles dette, og endelig meddeles evt. påskrifter.

Med hensyn til opbevaringsstedet er anført arkivet og arkivsignaturen. Størrelsen er angivet i cm: bredde gange højde i største mål (plica ikke udfoldet); derefter følger i parentes højdemål på plica, ligeledes i cm. Herefter er der givet oplysninger om evt. læderinger i originalens tekst. Om beseglingen er oplyst antallet af segl, hvad enten de er bevaret eller tabt, de bevarede segls ejermænd og de enkelte segls befæstelse og tilstand, i fald de er beskadiget. Desuden er seglets materiale og farve meddelt, og der er for de danskes segl henvist til deres evt. publikation i de store seglværker. De middelalderlige påskrifter på brevenes bagsider er meddelt samt senere påskrifter, der giver oplysninger udover det, der står i selve dokumentet. Hvis dette findes omtalt i de ældste arkivregistraturer, er dette meddelt. I de tilfælde, hvor det skønnes at have interesse, er også senere registreringer meddelt som f.eks. kong Christian 2.s udaterede landlov (nr. 13).

Om *afskrifterne* er også opbevaringsstederne meddelt.

Der er tilstræbt fuldstændighed i fortegnelsen over tidligere *tryk*.

Endvidere indeholder de diplomatariske oplysninger for de udaterede dokumenter en redegørelse for *dateringen*. Endelig angives det (de) ved tekstens trykning benyttede *forlæg*.

B. *Tekstgengivelsen*

Lovene er trykt med antikva, regester med kursiv eller halvfed og referater med petit.

Det benyttede trykgrundlag er gengivet bogstavret. *Tegnsætningen* er dog normaliseret af hensyn til forståeligheden. Gengivelsen af forlæggets palæografiske ejendommeligheder er ikke tilstræbt. Varianter af samme bogstav er ikke gengivet, v og j betragtes i de to latinske tekster som varianter af u og i og er derfor gengivet ved disse. På samme måde er j i de danske tekster gengivet ved i. I overensstemmelse hermed er alle abbreviaturer i latinske ord opløst uden kursivering eller angivelse af forkortelsestegn. I danske ord, hvor vokaliseringen er mindre konstant, er opløste abbreviaturer trykt med kursiv. *Store bogstaver* anvendes udelukkende i egnavne eller ved periodebetyndelser.

Tekstfastlæggelse. Originale breve er trykt i den form, hvori de foreligger, uden at fejl i teksten er rettet, når der ses bort fra rene skrivefejl. Findes der imidlertid flere originaler, er åbenlyse fejl i trykgrundlaget dog rettet. En evt. rettelse er også foretaget, hvor kun afskrifter er overleveret.

Ethvert indskud og enhver rettelse er markeret i teksten ved en spids parentes. På samme måde er eventuelle overspringelser og mangler af bog-

staver, ord eller hele sætninger, i det omfang det lader sig gøre, udfyldt i spids parentes. Åbne pladser i forlægget er gengivet som spatium i teksten.

Beskadigelser i forlægget er markeret med firkantet parentes, hvori lakunen er søgt udfyldt; er udfyldningen usikker, er kun lakunens størrelse angivet.

Hvor forlægget i stedet for f.eks. et personnavn eller en bødetakst har et tegn (N. N. eller prikker) er disse bevaret i teksten.

C. *Noteapparatet*

Nederst på siden findes et *tekstkritisk apparat*, der overalt gengiver forlæggets ordlyd, når der er foretaget rettelser i teksten. Desuden meddeles her andre af ovennævnte forhold: ikke rettede fejl i originaler, bemærkninger om fejlagtige former, der ikke med sikkerhed har kunnet rettes, bemærkninger om rasurer og åbne pladser og evt. forlæg for udfyldelsen af mangler i teksten. Endelig er der i det tekstkritiske apparat meddelt realvarianter fra alle kilder af selvstændig værdi og fra tekster, der har haft betydning for tidligere forskning som f.eks. Peder Hansen Resens udgave fra 1684 af koncepterne til land- og byloven. Hvor flere originaler er bevaret, er der også bragt rene ortografiske varianter af egennavne i overensstemmelse med Diplomatarium Danicums udgivelsesprincipper.

1. Troels Dahlerup i Festskrift til Niels Skyum-Nielsen 261-63. – 2. Cf. korrespondance mellem overarkivar, dr. phil. Erik Kroman, som udgiver af Danmarks gamle Købstadlovgivning, daværende landsarkivar Johan Hvidtfeldt, der skulle have udgivet kong Christian 2.s bylov i nævnte værks bind om den almindelige købstadlovgivning, og Det danske Sprog- og Litteraturselskab i årene 1955-57. RA. Håndskriftsaml. I. Johan Hvidtfeldts Saml. pk. 2. – 3. RA. C 2, Love. Christian 2. (tdl. Håndfæstninger 7d). – 4. Cf. f.eks. brev fra Johannes Wenck til Oluf Holgersen Ulfstand af 30. juni 1518. RA. Oluf Holgersen Ulfstands († 1529) arkiv. Se også Johan Hvidtfeldt i Scandia XII 230. F. 1r i registret er gengivet i faksimile i (Politikens) Danmarkshistorie V 379. – 5. Cf. f.eks. breve fra Hans Mikkelsen til kong Christian 2. af 10. maj 1519 (RA. Danske Kancelli, B 38) og dronning Elisabeth af 20. og 29. februar 1524 (RA. A 2, Kongehuset. Münchensaml. I nr. 32 læg 25). Se også Johan Hvidtfeldt i Scandia XII 230.

Arkiver og biblioteker

- AM. = Den arnamagnæanske Samling. Det arnamagnæanske Institut. København
 Universitet, København.
 Herlufsholm Skoles Bibliotek, Herlufsholm.
 Kgl. Bibl. = Det kongelige Bibliotek, København.
 Københavns Stadsarkiv, København.
 Linköping Stiftsbibl. = Stifts- och Landsbiblioteket, Linköping.
 Lund Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Lund.
 Malmø Stadsarkiv, Malmø.
 NRA. = Riksarkivet, Oslo.
- Odense Katedralskoles Bibliotek, Odense.
 Oslo Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Oslo.
 RA. = Rigsarkivet, København.
 Stockh. Kgl. Bibl. = Kungliga Biblioteket, Stockholm.
 Sv. RA. = Riksarkivet, Stockholm.
 Trondheim Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Trondheim.
 Uppsala Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Uppsala.
 Århus Statsbibl. = Statsbiblioteket, Århus.

Tekstkritiske tegn og forkortelser

- < >: bogstaverne og tallene i < > er indsat af udgiveren.
 []: lakune (læsion i forlægget).
 (): ordene i () er en opløst formel.
 (!): indsat efter åbenlyse fejl, der ikke kan rettes, eller forekommer i sene overleveringer.
 ††: åbenbar fejlagtig overlevering, der ikke kan rettes.
- e. = efter.
 f. = folio (blad).
- hd. = hånd.
 mgl. = mangler.
 marg. = margenen.
 ms(s). = håndskrift(er).
 ndf. = nedenfor.
 o. lin. = over linien.
 ovf. = ovenfor.
 p. = pagina.
 perg. = pergament.
 tilf. = tilføjet.
 u. d. = uden dag.
 udat. = udateret.

Litteratur

- Aarsberetninger fra Det kongelige Geheime-archiv, indeholdende Bidrag til dansk Historie af Utrykte Kilder. I-VII. Kbh. 1852-83.
- Allen, C. F., Om Christiern den Andens saakaldte geistlige Lov eller Loven for Landet, Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Skrifter 5. Rk. Historisk og Philosophisk Afdeling III, 1869, 213-36.
- Almeennyttige Samlinger til Hiertets Forbedring og Kundskabernes Udbredelse [udg. af Chr. Iversen]. 1-19. Odense 1780-89. – og stundom til Moerskab. 20-41. Smst. 1790-1800.
- Baden, Gustav Ludvig, Danmarks Riges Historie. I-V. Kbh. 1829-32.
- Behrmann, Henrik, Kong Christian den Andens Historie. I-II. Kbh. 1815.
- Bjørgvin bispestol. Frå Selja til Bjørgvin, red. Per Juvkam. Bergen 1968.
- Borger-Vennen. Et Ugeskrift, udgivet af forenede Understøttelses Selskab. I-C. Kbh. 1788-1888.
- Christensen, William, Dansk Statsforvaltning i det 15. Århundrede. Kbh. 1903/1974.
- DAA. = Danmarks Adels Aarbog 1884ff. Kbh. 1884ff.
- Dahlerup, Troels, Ukritiske betragtninger over Christiern II's rigsløvgivning, Middelalder, metode og medier. Festskrift til Niels Skyum-Nielsen, Viborg 1981, 261-78.
- Danmarks gamle Købstadlovgivning, udgivet af Erik Kroman. I-V. Kbh. 1951-61.
- Dansk Biografisk Leksikon, grundlagt 1887 af C. F. Bricka og videreført 1933-44 af Povl Engelstoft under medvirken af Svend Dahl. Tredje udgave. Red. Sv. Cedergreen Bech. I-XVI. Kbh. 1979-84.
- Danske Domme 1375-1662. De private domssamlinger ved Erik Reitzel-Nielsen under medvirken af Ole Fenger. I-VIII. Kbh. 1978-87.
- Danske Mag. = Danske Magazin, indeholdende allehaande Smaa-Stykker og Anmerkninger til Historiens og Sprogets Oplysning. Iff. Kbh. 1745ff.
- Danske Saml. = Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Litteraturhistorie. 1. og 2. række. Udgivne af Chr. Bruun m. fl. Kbh. 1865-79.
- DAS. = Danske Adelige Sigiller fra det XV., VI. og XVII. Aarhundrede, ved A. Thiset. Kbh. 1905.
- Den danske Rigsløvgivning 1397-1513, udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie ved Aage Andersen. Kbh. 1989.
- Den norske kirkeprovins 1153-1953. Katalog for Den historiske Utstilling. Trondheim 1953.
- DGS. = Danske Gejstlige Sigiller fra Middelalderen, ved Henry Petersen. Kbh. 1886.
- Diplomatarium Danicum. 1. række ff., udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Kbh. 1938ff.
- Dipl. Norv. = Diplomatarium Norvegicum Iff. Christiania (Oslo) 1849ff.
- DKS. = Danske kongelige Sigiller. Samlede af Henry Petersen, udg. af A. Thiset. Kbh. 1917.
- Dreyer, Specimen = Jo. Car. Henr. Dreyer, Specimen juris publici Lubecensis, quo pacta, conuenta et priuilegia, quibus Lubecae per omnem propemodum Europam circa inhumanum jus naufragii (Strand-Recht) est prospectum, ex authenticis rescensuit et obseruationibus antiquitatum, historiarum, juriumque illuminauit. Lübeck 1761.
- Galster, Georg, Unionstidens udmøntninger. Danmark og Norge 1397-1540. Sverige 1363-1521. Kbh. 1972.
- Historisk Tidsskrift, udgivet af Den danske historiske Forening. Iff. Kbh. 1840ff.
- Historiske Aarbøger til Oplysning og Ve-

- ledning i Nordens, særdeles Danmarks Historie. Udgivne af C. Molbech. I-III. Kbh. 1845-51.
- Holberg, Ludvig, Dannemarks Riges Historie. I-III. Kbh. 1732-35. (2. udg. Kbh. 1753-54).
- Ludvig Holbergs Samlede Skrifter, Udg. af Carl S. Petersen m.fl. I-XVIII. Kbh. 1913-63.
- Huitfeldt, Arild, Danmarks Riges Krønike. Christian II's Historie. Kbh. 1596/1976.
- Huitfeldt, 1652 = Arild Huitfeldt, Danmarkis Rigis Krönicke. I-II. Kbh. 1652.
- Hvidtfeldt, Johan, Et nyt haandskrift til Christiern den andens landlov, Scandia VII, Lund 1934, 160-66.
- Hvidtfeldt, Johan, Forvaltningspolitik under Christian den anden, Scandia XII, Lund 1939, 223-41.
- Jacobsen, Grethe, Købstadsfinanser i begyndelsen af 1500-tallet. Lyder van Fredens kærnerregnskaber for Malmø 1517-20, Historisk Tidsskrift 85, 1985, 209-39.
- Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab, udg. af Simon Poulsen, senere Odin Wolff. Kbh. 1794-1829.
- Jørgensen, A. D., Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie. Kbh. 1884.
- Kaalund, Katalog over Den arnamagnæanske Håndskriftsaml. = Katalog over Den arnamagnæanske Håndskriftsamling, udg. af Kommissionen for Det arnamagnæanske Legat ved Kr. Kaalund. I-II. Kbh. 1889-94.
- Kalkar, Otto, Ordbog til det ældre danske Sprog. (1300-1700). I-V. Kbh. 1881-1918/1976.
- Ketilson, Islandske Forordn. = Kongelige allernaadigste Forordninger og aabne Breve, som til Island ere udgivne af de høist-priselige Konger af den oldenborgiske Stamme ved M. Ketilson. I-II. Hrappsey 1776-78.
- Kofod Ancher, Lovhistorie = Peder Kofod Ancher, En Dansk Lov-Historie fra Kong Harald Blaatands Tid til Kong Christian den Femtes. I-II. Kbh. 1769-76.
- Kolderup-Rosenvinge, J. L. A., Samling af gamle danske Love udgivne med Indledninger og Anmærkninger og tildeels med Oversættelser af. I-V. Kbh. 1821-46.
- Københavnske Lavsarkiver. Foreløbige arkivregistraturer udgivet af Københavns stadsarkiv og landsarkivet for Sjælland m.m. Kbh. 1971.
- Lexicon over Adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene, Udgivet af Det kongelige danske genealogiske og heraldiske Selskab. I-II. Kbh. 1782-87.
- Lyder van Fredens kämnärsräkenskaper för Malmö 1517-1520, utgivna av Leif Ljungberg. Malmö 1960.
- Norges Gamle Love. Anden Række 1388-1604. Bind I (1388-1447), udg. ved Absalon Taranger. Bind 2-3 (1488-1513), udg. af Den retshistoriske Kommission. Christiania (Oslo) 1912-76.
- Norges Historie fremstillet for det norske Folk af A. Bugge, E. Hertzberg, O. A. Johnsen, Y. Nielsen, J. E. Sars. A. Taranger. I-VI. Christiania (Oslo) 1909-17.
- Nye danske Mag. = Nye danske Magazin, se Danske Magazin.
- Nyrop, Danmarks Gilde- og Lavsskraer = Danmarks Gilde- og Lavsskraer fra Middelalderen, udg. v. C. Nyrop. I-II. Kbh. 1895-1904/1977.
- Parvus, Ped. [c: Hans Svanning], Refutatio calumniarum Joh. Magni. [Kbh. 1561].
- Pasternak, Jakob, Omkring Christiern II's landlov. En kildekritisk undersøgelse, Scandia XXX, Lund 1964, 191-216.
- Paus, Hans, Gamle kongelige Forordninger og Privilegier, Udgivne for Kongeriget Norge. I-II. Kbh. 1751-52.
- (Politikens) Danmarks Historie. Under redaktion af John Danstrup og Hal Koch. I-XIV. Kbh. 1963-66. 3. udg. 1976-78.
- Rathsack, Mogens, Christiern den andens landlov. En undersøgelse af Håndskriftet AM 804 4to, Historisk Tidsskrift 12. række Bind II, 1966-67, 293-336.
- Reg. Dan. = Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ. 1. rk. I-III. Kbh. 1847-70.
- Reg. Dan.* = Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ. 2. rk. I-IV. Kbh. 1889-1907.
- Rendtorff, F. M., Die schleswig-holsteinischen Schulordnung vom 16. bis zum An-

- fang des 19. Jahrhunderts. Kiel 1902 (Schriften des Vereins für schleswig-holsteinische Kirchengeschichte. 1. Reihe 2. Heft).
- Resen, Peder Hansen, Kong Christians den Andens geistlige oc verdslige Danske Lov-Bøger. Kbh. 1684.
- Samlinger til Det norske Folks Sprog og Historie, udgivne af Et Samfund. I-VI. Christiania 1833-39.
- Scepper, Corn., Christiani II. ad Lubicensium articulos responsio. [Leipzig] 1524.
- Secher, V.A., Corpus Constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558-1660. Udgivne ved. I-VI. Kbh. 1887-1918.
- Suhm, Nye Samlinger = Nye Samlinger til den danske Historie, Udg. P.F. Suhm. I-IV. Kbh. 1792-95.
- Suhm, Samlinger = Samlinger til den danske Historie, Udg. P.F. Suhm. I-II. Kbh. 1779-81.
- Svenska Medeltida Biskopssigill I = H. Fleetwood, Svenska Medeltida Biskopssigill I. Ärkebiskoppars av Lunds Sigill. Stockholm 1951.
- Sverges Traktater med främmande Magter jemte andra dit hörande Handlingar, utgifne av O.S. Rydberg. I-IV (822-1571). Stockholm 1877-95.
- Tidsskrift for Fiskeri. Udgivet af H.V. Fiedler og Arthur Feddersen. I-VII. Kbh. 1866-73.
- Westphalen, E.J., Monumenta inedita rerum germanicarum. I-IV. Leipzig 1739-45.
- Wilcke, J., Renæssancens mønt- og pengeforhold 1481-1588. Kbh. 1950.

Kong Christian 2.s håndfæstning.

A: RA. B 1, Håndfæstninger 7a. Perg. 56,5-58,4×36,6 (plica 1,9-2,3). 1: Den udvalgte kong Christians segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 96. 2: Ærkebiskop Birger Gunnensen af Lunds segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 32; Svenska Medeltida Biskopssigill I nr. 36, fig. 63. På remmen [*B*]irg^her. 3: Ærkebiskop Erik Valkendorf af Trondheims segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, Den norske kirkeprovincs 1153-1953. Katalog 52 nr. 22, beskadiget. 4: Biskop Lage Urne af Roskildes segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 320. 5: Biskop Niels Styggesen af Børglums segl (Rosenkrantz) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 621. På remmen [*Bur*]glu[m]. 6: Biskop Niels Claussen af Århus' segl (Skade) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 741. 7: Biskop Iver Munk af Ribes segl (Lange (Munk)) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 824, beskadiget. På remmen *Ripensis*. 8: Biskop Jens Andersen af Odenses segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 533. 9: Biskop Anders Mus af Oslos segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, omskrift delvis afslidt. 10: Biskop Andor Ketilsson af Bergens segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, Bjørgvin Bispestol 73 nr. 13. På remmen *Ep[iscopu]s*. 11: Biskop Erik Kaas af Viborgs segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 684. 12: Biskop Mogens Lauritsson af Hamars segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem. 13: Abbed Henrik Christiensen af Sorøs (i seglet: Abbatis Esromensis) segl (Tornekrannds) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 487. 14: Provst Christian Pedersen af Bergens segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, Lexicon over Adelige Familier II 72 nr. 4. 15: Prior Eskil Thomsen af Antvorskovs segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 513. 16: Provst Antonius Fürstenberg af Børglums segl (våben m. to bjælker, cf. DAA. 1887 72) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 632. 17: Sten Billes segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xx 28. På remmen [*Ste*]n Bi[*lde*]. 18: Niels Eriksens segl (Rosenkrantz) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xxiii 64. 19: Niels Høegs segl (Høeg-Banner) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xxii 15. På remmen ☒. 20: Nils Henrikssons segl (Gyldenløve af Norge) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 21: Predbjørn Podebusks segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. D xxx 11. 22: Tønne Parsbergs segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xvi 4. 23: Henrik Krummediges segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. F xxxi 16. 24: Mogens Gøyes signet (Tre ibsskaller på skråbjælke i skjold, herover hjelm med to ibsskaller, hver besat med seks påfuglefljer) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 25: Tyge Krabbes segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L v 74. 26: Thomas Nielsens segl (Lange (Munk)) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. F xliii 33. 27: Albert Jepsens segl (Ravensberg) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L x 6, beskadiget. På remmen [*A*]lbret. 28: Jens (i seglet: Neles) Holgersens segl (Ulfstand) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xxxvii 14. 29: Hans Billes segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xx 33. 30: Jakob Andersens segl (Bjørn) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. C iv 25, beskadiget. På remmen [*J*]acob An. 31: Seglsnit. 32: Jørgen Marsvins segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. E vi 2. På remmen *Jørn*. 33: Henrik Aagesens segl (Sparre) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L lxxviii 16. 34: Knut Knutssons segl (Baad af Norge) i grønt

voks i ufarvet, i perg. rem. 35: Joachim Lykkes segl (Munk) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L v 45. 36: Peder Lykkes segl (Munk) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L v 49. 37: Aage Andersens segl (Thott) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xviii 54. Omskriften delvis afslidt. 38: Mads Eriksens segl (Bølle) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. G xxv 9. På bagsiden m. samtidig hd. *Handfestning Cristierni regis moderni* (rettet til *secundi* m. lidt senere hd.). Denne senere hd. tilf. ovenover *Koning Christians, koniing Hanssis søn, recess*, registreret i kansler Johan Friis' fortegnelse over breve og forpligtelser, givet rådet af kongen (1547), RA. Arkivvæsenets Arkiv, Arkivreg. nr. 33, trykt A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. 211 nr. 15. – *Aa*: AM. 11,4^o f. 139r-48r (1. halv. af 16. årh.). – *Ab*: Lund Univ. Bibl. Medeltidshdskr. nr. 23 f. 129r-34v (1. halv. af 16. årh.). Mgl. kapitlerne fra 27 til 68, da et blad mgl. i hdskr. – *Ac*: AM. 26,4^o f. 212v-26r (1. halv. af 16. årh.). – *B*: NRA. München-samlingen nr. 11. Perg. 67,0-68,0×43,5 (plica 2,0). 1: Den udvalgte kong Christians segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 96. 2: Seglsnit. 3: Ærkebiskop Erik Valkendorf af Trondheims segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, Den norske Kirkeprovin. Katalog 52 nr. 22, beskadiget. På remmen *Archiepiscopus Nidrosiensis*. 4: Biskop Lage Urne af Roskildes segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 320. På remmen, hvoraf enden er klippet, *Roskil[...]*. 5: Seglsnit. 6: Biskop Niels Claussen af Århus' segl (Skade) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 741. På remmen [*Episcop]us Arusiensis*. 7: Biskop Iver Munk af Ribes segl (Lange (Munk)) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 824. På remmen [*Rip]ensis*. 8: Biskop Jens Andersen af Odenses segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 533. 9: Biskop Anders Mus af Oslos segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. På remmen *Asloensis*. 10: Biskop Andor Ketilsson af Bergens segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, Bjørgvin Bispestol 73 nr. 13, beskadiget. 11: Seglsnit. 12: Biskop Mogens Lauritsson af Hamars segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem. På remmen [...]*us [Ha]marensis*. 13: Abbed Henrik Christiernsen af Sorø (i seglet: *Abbatis Esromensis*) segl (Tornekrandt) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 487. På remmen *Abbas Sorensis*. 14: Provst Christian Pedersen af Bergens segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, Lexicon over Adelige Familier II 72 nr. 4. På remmen *Prepositus Bergensis*. 15: Prior Eskil Thomsen af Antvorskovs segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 513. På remmen *Prior [Andword]skou*. 16: Provst Antonius Fürstenberg af Børglums segl (våben m. to bjælker, cf. DAA. 1887 72) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 632. På remmen *Prepositus B[u]r[glanensis]*. 17: Sten Billes segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xx 28. På remmen [*Sten Bi]ld*. 18: Niels Eriksens segl (Rosenkrantz) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xxiii 64. 19: Niels Høegs segl (Høeg-Banner) i grønt voks i ufarvet, DAS. L xxii 15. 20: Nils Henrikssons segl (Gyldenløve af Norge) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 21: Predbjørn Podebusks segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. D xxx 11, beskadiget. 22: Tønne Parsbergs segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xvi 4. 23: Henrik Krummediges segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. F xxxi 16. 24: Mogens Gøyes signet (Tre ibsskaller på skråbjælke i skjold, herover hjelm med to ibsskaller, hver besat med seks påfuglefljer) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 25: Tyge Krabbes segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L v 74. 26: Thomas Nielsens segl (Lange (Munk)) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. F xliii 33. 27: Albert Jepsens segl (Ravensberg) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L x 6. 28: Jens (i seglet: Neles) Holgersens segl (Ulfstand) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xxxvii 14. 29: Hans Billes segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xx 33. Omskriften delvis afslidt. 30: Jakob Andersens segl (Bjørn) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. C iv 25. 31: Seglsnit. 32: Jørgen Marsvins segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. E vi 2. 33: Henrik Aagesens segl (Sparre) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L lxxviii 16, stærkt beskadiget. 34: Knut Knutssons segl (Baad af Norge) i brunt voks i ufarvet, i perg. rem. 35: Joachim Lykkes segl (Munk) i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L v 45. 36: Peder Lykkes segl (Munk) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L v 49, stærkt

beskadediget. 37: Aage Andersens segl (Thott) i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xviii 54. Omskriften delvis afslidt. 38: Fragment af segl i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. Af seglaftrykket er bevaret rester af ørnevinger på hjelm. (Mads Eriksen (Bølle) ?, cf. Saml. til Det norske Folks Sprog og Hist. IV 366 note 2). – *Ba*: RA. A2, Kongehuset. Münchensaml. H 30 nr. 2 (samtidig).

Til *A*-gruppen slutter sig en række eftermiddelalderlige afskrifter: RA. Danske Kancelli A 137, Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 168r-79v (omkr. 1552), Linköping Stiftsbibl. H 38 35-56 (1583), Malmø Stadsarkiv, Manuskriptsaml. Codex nr. 94 (tdl. Buréens hdskr.) f. 159r-v (1584) (kapitel 36 og 55), Lund Univ. Bibl. A. P. Lindblad 1584 f. 217r-v (1584) (kapitel 36 og 55), smst. J 55,4° f. 169r-v (2. halv. af 16. årh.) (kapitel 36 og 55), herefter AM. Access. 9,4° f. 174r-v (18. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3156,4° f. 95v-112v (2. halv. af 16. årh.), smst. Gl. kgl. saml. 2443,4° ufol. (slutn. af 16. årh.), Lund Univ. Bibl. J 29,4° f. 200r-01r (slutn. af 16. årh.) (kapitel 36 og 55), Sv. RA. Skånska Kommissionen 1669-1670. Litt. Vol. L. L. 190-212 (1664), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 841,4° 15-47 (17. årh.), smst. Gl. kgl. saml. 982,2° f. 217r-30r (17. årh.), RA. Håndskriftsaml. IV C 37 ufol. (17. årh.), smst. Håndskriftsaml. IV C 20 ufol. (18. årh.), Trondheim Univ. Bibl. Videnskabernes Selskabs Bibl. Ms. 149b,4° ufol. (18. årh.), Kgl. Bibl. Uldall 78,2° ufol. (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 601,2° ufol. (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 840e II,4° ufol. (2. halv. af 18. årh.).

Til *B*-gruppen slutter sig Stockh. Kgl. Bibl. Cod. Isl. papp. 84,2° f. 17v-22v (midten af 16. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede, bearbejdede og ofte ufuldstændige og falder uden for denne udgaves rammer. Håndskrifterne er overvejende blandingshåndskrifter; enkelte indeholder kun Christian 2.s håndfæstning. *Malmø-manuskriptet*, A. P. Lindblad 1584, J 55,4°, J 29,4° og AM. Access. 9,4°, der alle er sammenskrevet med enkelte kapitler i byloven af 1522. 6. januar, cf. nr. 12, er skånske eller skånsk-sjællandske lovhåndskrifter. *Stockh. Cod. Isl. papp. 84,2°* er et norsk lovhåndskrift.

De middelalderlige lovhåndskrifter indeholder jyske og sjællandske love; *Ab* dog kun Eriks Sjællandske Lov.

Tryk: Huitfeldt, Christian II's Historie 18-19 (*i udtog*); Huitfeldt 1652 1100 (*i udtog*); Behrmann, Kong Christian den Andens Historie II 37-53 (*efter A*); Baden, Danmarks Historie II 404-18 (*i udtog*); Saml. til Det norske Folks Sprog og Hist. IV 363-77 (*efter B*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 56-65 (*efter A*); Tidsskr. for Fiskeri II 190 (*kapitel 9 i moderniseret gengivelse*); Dipl. Norv. IX 436-45 (*efter B*); Sverges Traktater III 710-12 (*i udtog efter A*). – Reg. Dan. 5593.

Tekst efter A.

I gudz naffn̄n amen. Wii efftirschreffne Birge met gudz nade erchibiscop i Lwnd, Swerigis første oc pawens legate, Erick aff same nade erchibiscop vti Trwndhiem, pawens legate, Lago Vrne vti Roskildh, Niels Styggi i Burglom, Niels Clawssøn i Aarhss, Iwer Mwnck i Riibe, Iens Andersson i Othenss, Anders Mws i Osloo, Andorus i Bergen, Erick Kaas i Wiborg,

1 Birge] Birger *B.* – 2 Lwnd] Lund *B.* – Swerigis] Suerigis *B.* – Erick] Eric *B.* – 3 Trwndhiem] Trwnehyem *B.*; oc *tilf. o. lin. m. samme hd. B.* – pawens legate] *tilf. o. lin. m. samme hd. B.* – Lago] Lage *B.* – Roskildh] Roskilde *B.* – Styggi] Stigge *B.* – Burglom] Borlom *B.* – 4 Clawssøn] Clausøn *B.* – Aarhss] Aarss *B.* – Riibe] Ribe *B.* – Andersson] Andersøn *B.* – 5 Othenss] Ottense *B.* – Anders] Anderss *B.* – Mws] Mwess *B.* – Osloo] Aasloo *B.* – Erick]

Magnus vti Hammer, aff same nade biscooper, Henrick, abbet vti Soor, Cristiernn, prouest vti Bergen, Eschilld, prior vti Andwordskowg, Antonius, prouest i Burglom, Sten Bille, Niels Ericksson, Niels Høg, Niels Henricksson, Pretbiørnn Podbusk, Tønne Parsperger, Henrick Krummedigh, 10 Moghins Gøye, Tygi Krabbe, Tommes Nielsson, Albrect Ieipsson, riddere, Iens Holgerdtsson, Hans Bille, Iacop Andersson, Henrick Aagesson, Iørgen Marswin, Knut Knutsson, Iachim Lycke, Peder Lycke, Aage Andersson oc Mattis Ericksson, Danmarckis oc Norighes riiges raadh, giøre alle witterligt met thette wort obne breff, at aar efftir guds byrd tusend fæmhundert poæ 15 thet trættende sancte Marie Magdalene dag wore wii forsambledt vti Kiøpnehaffn oc besøgte thet møde, som berammit wor emellom these tree riighe ther at stande sancti Hans baptiste dag mydtsommer nest forleden, oc efftirthii at hogboren furste herr Hans met gudz nade Danmarckis, Suerigis, Noriges etcetera koning, hwes siæl gud nade, som same mode berammit 20 haffde, nw dødth oc affgangen er, ware wii forskreffne Danmarckis oc Noriges riighens raadth till ordz oc sambtale met werdiige fædre, strenge ridder oc gode menn, som er her Mattis vti Strengeness, her Otte i Westeraars, biscooper, her Erick Trolle, her Twre Iensson, her Peder Thurisson, her Cristiern Bentsson, her Holgert Karlsson, riddere, Iohan Arendsson oc 25 Bendt Abiørnsson, Suerigis riiges raadtz fulmechtuge sendebud, om at fulbørde oc sambytcke en herr oc koning offuer these tree riige efftir then kierligh bebindelse, riigenn emellom giordt er, oc som Swerigis riighes raadth strax efftir forskreffne koning Hanss død aff oss forskreffne Danmarckis riiges raadth met wor breff oc schriffuelse therom atwarit oc poææskedt 30 bleffue, hwilkit the ingeledis poæ thenne tiidt indgange wille, oc sagde them thertill inghen macht at haffue. Thii haffue wii forskreffne Danmarckis oc Noriges riiges raadth offuerweigth forskreffne riighenis leylighedt oc menige

Eric B. – Kaas] *mgl.* B. – Wiborg] Viborg B. – 6 Magnus] Magens B. – Henrick] Henric B. – Soor] Sware B. – 7 Cristiernn] Cristiern B. – Bergen] Bergenn B. – Eschilld] Eskill B. – Andwordskowg] Antwordskow B. – Antonius] Anthonius B. – 8 Sten] Steen B. – Bille] Bilde B. – Ericksson] Ericson B. – Henricksson] Henricsen B. – 9 Pretbiørnn] Pretbiørn B. – Henrick] Henric B. – Krummedigh] Krwmedige B. – 10 Moghins] Magens B. – Tygi] Tyge B. – Tommes] Thomes B. – Nielsson] Nielsøn B. – Albrect] Albret B. – Ieipsson] Ieipsøn B. – 11 Holgerdtsson] Holgerdsøn B. – Hans] Hanss B. – Bille] Bilde B. – Iacop] Iacob B. – Andersson] Andersøn B. – Henrick] Henric B. – Aagesson] Aagesøn B. – 12 Knut] Knud B. – Knutsson] Knudsøn B. – Andersson] Andersøn B. – 13 Ericksson] Ericson B. – Norighes] Norges B. – 15 Kiøpnehaffn] Kiøpnehaffn B. – 17 Hans] Hanss B. – 18 Hans] Hanss B. – 19 Noriges] Norges B. – 20 Noriges] Norges B. – 22 Westeraars] Vesteraars B. – 23 Erick] Eric B. – Iensson] Iensøn B. – Thurisson] Twresøn B. – 24 Bentsson] Bentsøn B. – Holgert] Holgerd B. – Karlsson] Karlidsøn B. – Iohan] Iahan B. – Arendsson] Arildsøn B. – 25 Bendt] Bent B. – Abiørnsson] Abiørnsøn B. – 27 Swerigis] Suerigis B. – 32 Noriges] Norges B.

theris indbyggers beste oc bestandt, oc ere wii alle swo endrechtligen offuer
 eens worden, at wii nw poæ *thet* ny met wor frii willie oc koor i the hellige-
 35 trefoldighedtz naffn haffue sambyctt oc fulbordt oc *met thette* wort obne
 breff sambyctte oc fulbyrde hogborenn furste *her Cristiernn met gudz nade*
 etcetera, *forschreffne* koning Hanss søn, en fullmechtug herr oc koning at
 bliffue oc wære offuer allt *Danmarckis* oc *Noriges* riige, oc haffuer hans nade
 40 *therpoæ* loffuit oc tillsagt oss poæ menige *forschreffne* riighenis indbyggers
 wegne poæ sin koninglig eedh oc gode troo alle thesse efftir*schreffne* puncte
 oc articke fast, fulkommelige och vbrødelig at holde i alle made, som
 herefftir følger. Och wii Christiernn met gudz nade *Danmarckis*, *Noriges*,
Wendis oc *Gottes* koningh, vdwaldt koning till *Suerig*, hertug vti *Slesuig*, i
Holsten, *Stormarenn* oc *Dytmerschen*, greffue i *Oldenborg* oc *Delmenhorst*,
 45 giøre alle witthørligt, at wii haffue *annamit* thesse forberørde oc efftir*schreffne*
 ne puncter oc articke aff oss elskelig *Danmarkis* oc *Noriges* riighenis raadh
 oc beplicte oss vnder wor koninglig eedh, som wii swære skulle, oc christeligh
 troo, at wii skulle thøm fast oc vbrødeligh holde *Danmarckis* oc *Noriges*
 riighins raadh oc indbygger i alle made. <1.> Først skulle wii ælske gud oc
 50 then hellige kirki oc hennes tieneres rætth styrcki oc alle theris priuilegier,
 friiheder, statuter oc gamble sedwannie, som them friiest giffuit oc vndt er aff
 then hellige romsche kirki oc hellige framfarne fædre oc christene koninger,
 furster, furstinner oc forstander i alle sin article stadfest vbrødeligen at
 holde. <2.> Item hwer biscop oc prelate skall oc moo bruge then hellige
 55 kirkins rætt oc theris iurisdictionn swo frii, som the aff arildz tiidt nødt oc
 brwgt haffue. <3.> Item skulle wii holde erchibiscoper i *Lundh* oc
Trwndhiem, biscopper, prelater, ridder oc riddermendzmen, *Danmarckis* oc
Norigis riighins raadt i ære, hwer efftir sin stadt oc hielpe thøm aff kronens
 læen hwer efftir sin leylighedt, at thee skulle icki besøge herredage oc bære
 60 andre riighins tyngte aldels poæ theris egne kost oc thæring. <4.> Item skulle
 wii aldrig forbywde noghør mandz tiener, andelig ellir werdzlig, anthen met
 breff ellir bud at swære theris rætthe hwsbonde anthen till landgilld ellir
 andit, mæn hwo ther tilltal haffuer till then anden, han tale met logen,
 andeligh ellir werdzlig, som *thet* seg bør, ehvad læen *thet* er, andelig ellir
 65 werdzligh. <5.> Item skulle wii aldrig hindre ellir hindre lade noghør capitels
 ellir clostirs waal oc koor, oc wii skulle aldrig trænge noghør prelater ellir
 formænd ind met vrætte emodt capitels oc conuentiis wilie ellir sambyctte.

34 met] *rettet fra vtet* (?) *A.* – 38 *Noriges*] *Norges B.* – 42 *Christiernn*] *over nn overflodig* (?) *nasalstreg A.*; *Cristiern B.* – *Noriges*] *Norges B.* – 43 *Wendis*] *Vendes B.* – *Suerig*] *Suerige B.* –
 i] *agl. B.* – 44 *Holsten*] *Holstenn B.* – *Stormarenn*] *Stormarnn B.* – *Dytmerschen*] *Ditmer-*
skenn B. – 46 *Danmarkis*] *Danmarckis B.* – *Noriges*] *Norges B.* – 48 *Noriges*] *Norges B.* – 55
 theris] *agl. B.* – 56 *Lundh*] *Lund B.* – 57 *Trwndhiem*] *Trwndhyem B.* – 58 *Norigis*] *Norges*
B.

<6.> Item skulle wii aldrig besware noghre clostir i Danmarck anthen met
 borgeleye ellir anden koninglige tyngge ythermer end wii kunde haffue i
 70 formændhens minde, oc hworledis wii kunde bliffue forenth met formænden
 ther om, tha skall thet wære for en wilie oc ey for noghen rætt ellir sedwanne
 at bliffue i *forschreffne* clostir i noghir made. <7.> Item skulle wii ellir wore
 fogder inthet befatte oss met kirkitiener, clærkeries tiener, clostierns tiener,
 75 ridderskabs tiener offuer allt Danmarckis riighe, ehwor the helst liggendis
 ere, anthen i eth land ellir i eth andit anthen met echt, skydsfærd, giesterii, i
 at sætte ellir aff at sætte ellir *met* nogre andre tyngge ellir trældom, men the
 skulle wære frii for oss oc wore fogder efftir *forschreffne* koning Hanss wor
 kiære her faders recess lydelse, endog at kronen haffuer selff ius patronatus
 80 till then kirki, som noghir tiener kunde tilligge, dog vndentagen at søre oss oc
 wort fadeburd, nær wii personligen drage egønnem landit, oc wele wii for
 then tyngge, som almwen met swodan echt er offuergangen, giøre *met thet*
 allerførste en redelig schickelse therom, swo same echt skall mwlig wære oc
 rett omkring gaa vden wild. <8.> Item the kirkitiener, som kronen haffuer
 haffd i forswar vildt oc vkiærdt i fyrty aar, the bliffue vnder kronens forswar;
 85 dog at the kirkitiener, som ere kommen vnder kronens forswar vti koning
 Hanss tiidt oc i koning Cristierns tiidt ellir therwedt *met* vrætte, the skulle
 komme igien vnder prelaterns oc kirkierns forswar, oc the kirkitiener, som
 prelater oc kirken haffue haffd i trefy aar vildt oc vkiærdt, the skulle bliffue
 vnder prelaterns oc kirkierns forswar, oc er ther noghen kommen frann kro-
 90 nens forswar met vminde herfor inden ellir therwedt oc vnder prelaterns
 forswar, tha skulle the komme igien vnder kronens forswar. Skall oc ridder-
 skabit haffue oc nyde forswar aff the kirkitiener, som theris forælder till
 kirken giffuit haffue, oc fundatienn indholder at thøm bør at haffue, oc the i
 wære haffdt haffue. Ere thøm oc nogen frankommen *met* vrette, tha skulle
 95 the thøm igien haffue. Haffuer oc ridderskabit noghen tiener fran kirken *met*
 vrætt, tha skulle the komme till kirkin igien. <9.> Item skulle wii *forschreffne*
 Cristiernn *met* gudz nade etcetera, wor fogder ellir nogir poæ wore wegne
 wære vbewardt met iacht oc fiskerii vti then hellige kirkins oc ridderskabs
 100 enmærcke skowge oc fiskewatn, oc thøm moo biscoper, prelater, kirkin oc
 ridderskabit selff vbehindret brwge met iacht oc fiskerii i Skaane, Hallandht,
 Bleging, Liister, Siæland, Iudland, Fywn, Laland, Langeland oc all Dan-
 marck offuer, met hwat dywr ther fallde kunde, store ellir smaa, oc moo the

76 nogre andre] nogen anden *B.* – 81 som] menige *tilf. B.* – 82 allerførste] første *B.* – swo] att
tilf. B. – 86 oc i] *mgl. B.* – 88 oc kirken] *mgl. B.* – 90 ellir therwedt] *tilf. o. lin. m. samme hd. A.* –
 91 tha] *mgl. B.* – 94 nogen] *rettet fra* noget *A.* – 95 tiener] kircketiænere *B.* – 97 Cristiernn] *over*
nn overflødig (?) nasalstreg A. – etcetera] oc *tilf. B.* – 100 Skaane] Skone *B.* – Hallandht] Hal-
 land *B.*; *over* nd *overflødig (?) nasalstreg B.* – 1 Bleging] Blegen *B.* – Liister] Lister *B.* – Siæland]
 Sæland *B.* – Fywn] Fyen *B.* – Laland] Laaland *B.* – Langeland] *over d overflødig (?) nasalstreg B.*

thesligest, andelig oc werdzlig, bruge *theris* iacht oc fiskerii vti *theris* fællige
 skowge, marck oc fiskewatn vbehindret; dog swo at poæ the fællig skowge i
 5 Falster liggendis, som kronen haffuer lodh oc deel vti, skall inghen slaa stoert
 wild vden wii, wor fogder oc embitzmen ellir anderæ poæ wor wegne; oc skall
 kirkin oc ridderskabit bruge oc nyde herefftir i Falster *theris* iacht met store
 dywr oc smaa vti *theris* enmercke, oc skulle wii ellir wore fogder inghen
 iacht brwge ther i kirkins ellir ridderskabs enmærke, vden wii haffue thertill
 10 *theris* besynderlige wilie oc loff, oc thesligest *theris* fiskerii vti *theris* fælligs
 syøer oc watn, efftir som the haffue deel oc lod i thøm, oc er ey andit
 tilbørligt. <10.> Item skulle kirkin oc ridderskabit nyde *theris* fællig olden-
 skowg, efftir som the haffue lodh oc deel i thøm, all Danmarck oc Norige
 offuer, oc skulle wii ellir wore fogder ey lade bruge kirkins, clostirns ellir
 15 ridderskabs enmærke skowge anthen met oldenswin, tymmerhwg ellir nogit
 andit hwg ellir brwgelse oc ey hellir bruge fælligs skowg ythermer en som
 kronens deel oc lodh kan tole. <11.> Item hwer biscop skall selffiærde met
 gode menn, som *hanum* worder tillschickit aff oss oc riighins raadt, sidde
 rættherting twenne tiider om aarit i hanss stickt oc høre oc rætthe the sager
 20 oc bryster, som ther poæ færde ære, dog wore oc kronens rætt, som ther-
 eblandt falde kan, vforkrænckt, oc skulle the fullmacht haffue at dømme om
 alle the sager, thøm kommer for, vden wii ære ther selff personlig till stæde.
 Dogh at the inghen drage frann herritzting, landzting ellir riighins canceller,
 vden the wille selff welwillige giffue thøm i rette for thøm; oc komer ther
 25 noghen sag, som noghen aff the fiire anrørendis er, tha skulle the tage en
 anden i hans stedt igien oc schicke rætt i sagen. <12.> Item skulle wii ellir
 wore fogder inghen giøre vrætt, griibe ellir griibe lade noghir indbygger,
 vden the ere først logligen forwunden ellir tagis i the færseke gierninger, som
 the moo griibes oc sættis for efftir logen, oc hwilken wor foggedt ther giør
 30 emodt, han skall liide loghen therfor. <13.> Item skulle wor fogder oc læntz-
 menn, prelater oc gode men inghen man feyde ellir feyde lade. Haffue the
 tilltall till noghen, tha skulle the thet forfølge met rættgangh. <14.> Item
 skulle wore lænsmænn schicke dannemenn till herrithfogder, som schicke
 hwer man logh oc rætth vden wild. Giør herritzfoget noghen vrætt, tha skall
 35 han affsættis, oc sware selff till sin gierningh. <15.> Item skulle gode menn,
 som aff oss læen haffue poæ tieniste ellir vti pantt, sætte thøm selff herritz-
 fogder oc herrithschriffuer. <16.> Item skulle wii inthet forminske the læen,
 som noghre gode menn haffue i pantt, føren the bliffue igien løst. <17.> Item
 skulle wii icki giffue noghir herritzfogedt ellir herrithschriffuer wor breff poæ

13 Norige] Norge B. – 30 læntzmenn] thesligeste tilf. B. – 31 oc] ellir B. – man feyde] mandz feyde B.

40 lang ellir stackit tiidt poæ theris foggedii oc schriffuerii. <18.> Item haffue wii noghen tilltal till noger biscoper ellir andre then hellige kirkins prelater ellir clærcke, tha skulle wii thøm tilltale for theris tilbørlighe dommer her vti riighene, ehwadt som helst sag thet er vden iorddeel. <19.> Item haffue wii ellir wore fogder noghir tilltal till noghir god mann, som i riigenns raadh er
 45 ellir vden raadh, tha skulle wii tale then till for allth raadht, ehwadt sag thet er, ænthen iord ellir andit, om thet er poæ wor oc kronens wegne. <20.> Item som wii ere plictug alle rætt at schicke, swo skulle wii oc wære plictug for riighenis raadh rætt at pleige, om noghir haffuer oss nogit till at siige, oc giøre theris dom fyllest oc ey tage thet till vwillie, at noghir tall om sin tariff.
 50 <21.> Item skulle wii alltiidt dømme vden wild oc ey tage gunst ellir gaffwe for noghen rætt ellir rætthgang i noghir made, mæn wære liige wellwillige till at hielpe oc styrcke thøm till theris rætt, wære seg anthen indlændisk ellir vdlændisk folk, fattugh ellir riige, som hænder for oss at komme, som en christenn koning bør at giøre. <22.> Item skulle wii inghen krieg ellir orloff
 55 poæslaa oc ey drage noghen vdlændiske macht ind vti riighenn vden menige riighens raadtz raad oc sambtycke. <23.> Item skulle wii holde wor breff wedt fullmacht oc ey giffue breff emodt breff. Thesligest holde wor kiære herr faders konig Hanss breff oc betale hans rette witttherligh giæld. <24.> Item skulle wii oc wor embitzmen aldrig befatte oss met nogit strandwrag, ythermer end som wor schreffne log indholder, oc om wii nogit heremodt
 60 giøre, tha er thet imodt wor koninglig eedh. Oc om noghen indbygger fanger ther skade for, tha skall then wore fogedt, som befatter seg met thet wrag modt logen, rette indbyggern then skade vp igien ellir then, som skaden fanger oc strandwragit tillhør, oc er wor foggit icki wederhættig, tha skulle
 65 wii selff rette skaden vp igien, om wii tage wragit till oss. Oc skall lænsmann, ehwor wragit kommer till land, swo wiit som lænit ær, anname wragit oc giøre ther schickelse poæ efftir logen oc giøre ther oc regneskab poæ, swo møgit som vnder hans schickelse er kommen. Oc skulle oc kirkins prelater schicke om strandwrag, ehwor the haffue forstrand, som forschreffuit staar.
 70 <25.> Item skulle wii inghen vdlændske priuilegier stadfæste ellir poæ thet ny giffue vden menige riigenns raadz raadh. <26.> Item skulle wii anname alle slottzloger i Danmarckis oc Noriges riige aff oss elskelige Danmarkis oc Noriges riiges raadh oc beplicte oss at antworde thøm frann oss forschreffne riigenns eddelinge oc indfødde gode menn at holde till wore hand oc till
 75 erchibiscoper i Lwnd oc Trwndhiemm oc allt Danmarckis oc Noriges riigens raadh igien, nær oss forstackit worder, oc om noghir slotzlog worder anderledis forwandelt, tha er thet modt wor koninglig eedh, oc skall thet ingen

57 breff (1)] vdh tilf. B. – 72 og 73 Noriges] Norges B. – 75 Lwnd] Lund B. – Trwndhiemm] Trwndhyem B. – Noriges] Norges B.

macht haffue. Oc skulle wii icki begere aff riigens raadh ellir thess indbygger, at nogre wor søn ellir andre i wor tiidt skall vdwælis till koning efftir
 80 wor død at bliffue, mæn Danmarckis oc Noriges riighins raadh oc indbyggers skulle nyde theris frii koor, nær wii affgaa, vden wii kunde haffue thet i theris minde. Giøres her nogit emodt, tha skal thet inghen macht haffue. <27.> Item skulle wii inghen vdlændske anname i riigens raad oc ey hellir antworde thøm slott, land ellir læen, mæn styre, rade oc reghere Danmark
 85 oc Norige met gode riighins eddelinge, som fødder ere aff ridder oc swænne, oc antworde thøm slott oc læen oc inghen andre; oc om nogen wanbyrding, ellir icki eddeling fødde ere, haffue nw i Danmark ellir Norige ænthen slott, læen ellir landzting, tha skulle the met thet første affsættis oc gode indfødde riigens eddeling i theris stedt igien. Dog i Noriges riige schickes efftir riighins leylighedt. <28.> Item skulle wii icki giffue noghen vfrii mand then friihed oc frælse, som ridder oc swænne haffue, vden all riighins raadz sambtycke, vden nogen forwerffuer thet swo erligh poæ marken, at han er thet wærdt. <29.> Item døør then mann, som vfrii er fødder oc haffuer dog fangit friihed, oc lader efftir seg frælst godtz oc haffuer ey frii ellir frælse
 95 arffuing, tha skall thet godtz ey falde till kronen ellir i noghen vfriihed therfor, mæn thet skal falde till thenss nest arffuinge, endog at the ere vfrii, oc the skulle thet icki beholde, mæn sælgie thøm thet, som frii ere, som ere ridder oc swænne, inden aar oc dag efftir thet fallden er, ehwor the kunde for redeligt wærdt. <30.> Item skulle wii ey poælægge noghen landtskatt poæ allmwen ellir kiøpsteder vden efftir menige riighins raadz raad oc prelaters
 100 oc ridderskabs tilladelse oc noghre allmwens sambtycke. <31.> Item skulle kiøpstæder nyde theris friiheder oc preuilegier oc ey theremodt beswares i noghir made. <32.> Item skulle wii ingen god mann formene at befæste sin gard i Danmark oc Norige seg selff oc riighenne till gaffn. <33.> Item skulle
 5 wii ellir wor fogder i Danmarck icki bruge riighins indsegell poæ kronens wegne emodt kirken ellir ridderskabit efftir thenne dag i nogir made, mæn gode menn andelig oc werdzlig skulle tilltagis poæ bode siider at skilie at emellom kronen oc kirkin oc emellom kronen oc ridderskabit efftir thenne dag bode om eygedele oc andit. <34.> Item skulle wii met wor breff icki drage
 10 noghen fran siit herritzting, landzting ellir riighens canceller efftir thenne dag. <35.> Item skall riigens canceller icki bruge riighens indsegell i sine egne sager, mæn wii skulle tillschicke en anden god mann i riighens cance-

80 Noriges] Norges B. – 84 Danmark] Danmarck B. – 85 Norige] Norge B. – 87 Danmark] Danmarck B. – ellir (2)] oc B. – Norige] Norge B. – 89 Noriges] Norges B. – 91 raadz] tilf. o. lin. m. samme hd. B. – 93 fødder] efter r overflødig (?) e-krølle A. – 100 efftir menige] mgl. B. – prelaters] herover overflødig (?) nasalstreg A. – 4 Danmark] Danmarck B. – Norige] Norge B. – 9 oc] om tilf. B.

llers sager, oc han giffuer the breff vdt vnder riighens indsegell oc sætter siit indsegell oc siit naffn till withnesbyrd. <36.> Item sandemenn skulle icki swæрге om eygdom oc markiskiel efftir thenne dag, men hwo ther will dele om eygdom, han thet forfølger som eygdom bør at delis ind for riighens canceller. Markeskiell at giøre skulle wii tillschicke riddermendzmen oc iordegne vwildughe. Item i Siæland oc Skaane skulle riddermendzmen oc iordegne bønder granske om markiskiel oc eygdom efftir thenne dag. <37.>

20 Item skulle wii oc wore fogder inghen hinder giøre kirkin ellir ridderskabit poæ thet godtz oc eygdele, the haffue hæffd poæ efftir logen. <38.> Item hwat mageskifft som till thess kronen oc kirken oc kronen oc ridderskabit ellir met bønder efftir konings tilladelse giordt er, skulle wii icki drage tilbage igien. <39.> Item skulle wii, wor husfro ellir wor affkomme, om gud oss thøm følger, ellir nogre andre poæ wore wegne icki kiøbe ellir pantte oss ellir kronen till nogit friidt ellir frælst godtz. <40.> Item skulle wii ellir wore fogder ellir noghre andre poæ wore wegne icki giøre prelater ellir kirkins menn ellir ridderskabit hinder, at the moo ey handle friidt met vdlændske kiøbmen, oc skulle wii icki giffue nogir vdlændske kiøbmen wore breff at giøre landtkiøb

30 met. <41.> Item hwat som myntes efftir thenne dag i Danmark oc Norige skall myntes swo, at two mark giøre fyllest for en rinsk gylden. <42.> Item skulle wii, wor husfrow, om gud oss then føgendes worder, ellir wore fogder icki tage oss werimael till poæ ridderskabs godtz, som faderløs børn tilhør. <43.> Item ingen wor fogder ellir andre frimen skulle tage thøm efftirmael till efftir nogen bonde, ther slagen er, oc ey trænge thess wænner, som for sagen er, noghen vrædlig bod aff modt logen, oc then ther værligen oc forrædligh slaer then anden ihiell, han myste sin halls. <44.> Item skulle wii antworde kirken oc ridderskabit theris godtz igien, som thøm er frannkommit met vrætte, ellir staa thøm till rette therom for menige riigenns raad, om wii

40 haffue ther noghit emodt at siige, som oss bør. <45.> Item inghen riddermandzman i Danmark skall forbyrde siit iordgodz oc eygdom modt oss ellir kronen, vden han fører affwendskiold emodt riighit. <46.> Item giffuis no ghen friiborn qwinne ellir ionfrw heraff riigit ind i Slesuig ellir land to Holstens hertugdom ellir anderstedz ind i Tyskland, tha skall theris wærge

45 met neste frænders raadh giffue met thøm till met gaffue en rædelig swmm pendinge oc inthet friidt iordgodtz, forthii at inghen god man i Danmark fanger iordgodtz met noghen qwinne ellir ionfrw i forschreffne furstendom

17 canceller] Item tilf. B. – 18 Siæland] Sæland B. – Skaane] Skone B. – 19 om] mgl. B. – 21 eygdele] eygedom B. – 28 friidt] mgl. B. – 30 Danmark] Danmarck B. – Norige] Norge B. – 33 poæ] fore B. – 36 oc forrædlig] tilf. o. lin. m. samme hd. som teksterne A-B. – 38 frannkommit] framkommit B. – 41 Danmark] Danmarck B. – 43 Slesuig] Slesuiges B. – land to] lante B. – 44 Holstens] Hostens B. – Tyskland] Tiskeland B. – 46 Danmark] Danmarck B.

ellir anderstedtz i Tyskland. <47.> Item skulle wii inghen saffn troo poæ
 50 noghir wor raadh ellir ridderskabt ellir nogre andre, vden then, thet siiger,
 will thet obenbarlig tillstaa oc bewise, oc findes han tha for løghner, at han
 tha straffis for sin løghen som en anden for sin brøde. <48.> Item bliffuer en
 riddermandzman friidtløs giordt noghen stedt i Danmark for ærlig gierning,
 tha skall han giffue koning tywge løde mark for sin fredt, nær sagwolderns
 minde er talit. <49.> Item thet som biscooper oc bygdemend fælde ellir rese,
 55 thet skall wære loghens ende, som wor schreffne log siiger. <50.> Item skulle
 wii inthet forbud giøre vden menige riighins raadz sambtycke, oc skulle wii
 inghen [a]nthen indlænsk ellir vdlændsk giffue loff i swodant forbud, emeden
 thet staær, oc nær thet giøris, tha skall thet oc besluttis, hwor lengi thet staa
 skal oc swo vpgiffuis igien met menige riigenis raadz sambtycke oc ikki
 60 ellirs. <51.> Item wille wii met tiiden vnde oc forlæne Danmarckis oc Noriges
 indfødde eddeling aff thee læen, som gode men pleige at haffue i forlæning oc
 nw ligge till reghneskabslotte, poæ thet at riighens indfødde gode men skulle
 bliffue wedt macht oc redeboen till at affwærge riighens skade. <52.> Item
 skulle inghen god men andelig ellir werdzlig wære plictug at giøre oss nogir
 65 tieniste vden riighet, vden menige riigenns raadh thet beslutter, oc skulle wii
 tha holde thøm then reyse aldellis vden skade. <53.> Item hwo som trængis
 ellir fæydis frann sin rætt i Danmark ellir Norige met offuerwold oc bliffuer
 therfor forsømmit i sin rætt oc fanger ther skade offuer, nær han thet kan giøre
 witterligt for oss oc riighens raadh, tha skulle wii och riighens raad hielpe
 70 hanum till sin rætt igien oc vprætning for sin skade. <54.> Item skulle wii
 icki giffue opresningsbreff poæ wold, oc om wold ey wordir forfuld inden sex
 vger, tha moo thet fald vddelis met hørings dele ellir lagdags dele aff then,
 som wold giorde, inden aar oc dag efftir gierningen er skeed. <55.> Item efftir
 thenne dag skall inghen bøde for woldførsel efftir markiskiel tall, som hertill
 75 giordt er, oc bliffuer thet eth wold for hwer, som hannum woldfør. <56.> Item
 the ther ere i flock ellir følge met ellir giøre handgierning poæ then, ther
 draben worder, oc swærges till at bøde efftir logen, thet er icki mandbod, the
 skulle bøde, mæn the skulle bøde efftir logen hwer for sin gierning. Then ther
 saarer, han bøder saar. <57.> Item inghen skall giøre tingfredt, vden han
 80 giøre then gierning, i logen staer. <58.> Item hwo som haffuer fiskeboder poæ
 sin eghen grwnd, tha skulle the fiskere inghen sware om fiskeriet vden then,
 som grwnden tilhør, oc skulle wor fogder ellir tolldere inghen hinder giøre i

48 Tyskland] Tiskland B. – 49 then] som tilf. B. – 52 Danmark] Danmarck B. – 57 [a]nthen] læsning twivlsom, perg. afslidt A. – 60 Noriges] Norges B. – 67 Danmark] Danmarck B. – Norige] Norge B. – 76 ellir (1)] oc B. – 78 for] effter B. – sin gierning] syne gerninger B. – 79 giøre] tilf. o. lin. m. samme hd. A.

swo made poæ then deel, som wonlig er swo vd at giffuis. <59.> Item hwo som kommer till oss poæ wor schriffuelse oc breff oc worder ther offuer i wor nærwerilse slagen ihiel, tha er thet erlæs gierning, om thet giøris met raadit raad. <60.> Item hwo som will fæyde nogen riddermandzman, tha skal han giøre hanum ærlig forwaring met hans obne beseglet breff oc sende hanum thet met two riddermendzmen. Then som fæyden kyndes, skall wære fælig for then anden, som forwaring giør, natt oc dag nest efftir at hanum er kyndt fæyde. <61.> Item bliffuer noghen bonde ellir vfrii man friidtlæs giordt vnder Iudlans log for manslæt, bøde tii løde mark for sin fredt oc tale først sagwolderens minde. Oc for herwærk oc andre friidtlæs mael bode først modt sagwolderen oc fæm løde marck for sin fredt. <62.> Item skulle alle biscooper, prelatir, domkirkir oc ridderskabit, Danmarkis riighens raad, som nw ere oc herefftir komendis worde, nyde, bruge oc beholde all koninglig rætt, rætticheht, friidtkiøb oc falld met theris egne tienere oc vndersate. Skall oc allt ridderskabit, som icki ere i raadhit, offuer allt Danmarkis riige nyde, bruge oc beholde alle fyrtywg mark sager oc friidtkiøb oc hwat sager ther forneden er met theris egne tiener oc vndersate. <63.> Item the som theris pantt myste haffue oc ey fangit theris pending, thøm skall skee skiæll efftir riighens raadz raadh. <64.> Item haffue wii tillsagt werdugeste werduge fædre prelater oc gode men, Noriges riiges raadh, at wele met thet første met theris raadh oc menige Noriges riiges indbyggers hielp oc trøst indløse Orchanøe oc Hetland till Noriges riiges krone igien. <65.> Item wille wii oc skulle fuldgiøre then artickel vti wor kiære her faders recess swa lydendis: Skall ionfrw Birgitte Oluffdatther nw strax frii oc qwit vden all hinder ellir hielperede haffue, nytte oc beholde Walløffgard oc alle the garde oc godtz, kiøpstædgodtz, møller oc landbo, ehwad thet helst er, som hennes fader oc moder thet friiest vti wære noghen tiidt haffde, oc thesligest the breff lydendis poæ kiøb, pantt ellir indførsel skulle alldrig komme ionfrw Birgitte ellir hennes arffuing till skade ellir forfang i nogir made, oc frwe Birgitte i Hammerstadt wederlegge wor kiære frwe moder igien wærd ellir pending etcetera. <66.> Item skulle wii ellir wore fogder icki hinder ellir hindre lade noghir the, som wedt stranden boo, at the moo ioo then bruge met fiskerii, som the haffue giordt aff arildz tiidt oc som nw seed er, ehwad fiskerii thet er, vden all ny affgiff. <67.> Item skall thet studium vti Kiøpnehaffn wedt macht bliffue, som thet fundærit er. <68.> Item haffuer noghir prelater, kirkir ellir god menn, andelig

91 Iudlans log] Iudlandz log *B.* – 94 Danmarkis] Danmarckis *B.* – 97 Danmarkis] Danmarckis *B.* – 2 Noriges] Norges *B.* – 3 Noriges] Norges *B.* – riiges] *mgf.* *B.* – Orchanøe] Orckenø *B.* – Hetland] Hettland *B.* – 4 Noriges] Norges *B.* – 6 Birgitte] Birgittæ *B.* – Oluffdatther] Oluffsdotter *B.* – 7 Walløffgard] Valløgdord *B.* – 8 møller oc landbo] møllere oc landebode *B.* – 10 Birgitte] Birgittæ *B.* – 11 Birgitte] Birritte *B.* – 16 Kiøpnehaffn] Kiøpnehaffn *B.*; er *tilf.* *B.*

ellir werdzlig, ythermer priuelegier ellir friiheder aff framfarne koninger och riighens forstænder, tha skulle swodan priuilegier oc friiheder icki met thenne
 20 *forschreffne* recess forminskes ellir forkrænkes i noghir made. Item beplicte wii *forschreffne* Cristiernn met gudz nade etcetera oss at holde thenne wor recess, som wii Danmarkis oc Noriges indbyggere swærge skulle, nær wii kronit worde, swo well som indbygger skulle wære plictug at holde oss huldscab oc mandskab, oc giøre wii emodt *forschreffne* wor recess oc wele
 25 ingelunde lade oss vnderwise thervti aff riighens radh, *thet* gud forbywde, tha skulle alle riighens indbyggere wedt theris ere troligen tillhielpet *thet* at affwærge oc in*thet* *ther* met forbyrde emodt then eedh oc mandskab, som the oss giøre skulle. Item ere wii *forschreffne* Danmarkis oc Noriges riiges raad swo offuereens worden met *forschreffne* hogboren furste her Cristiernn etcetera,
 30 ath nær *werdugeste werduge* fædre, strenge riddere oc god menn, Suerigis riigis raadh, tæckes at fulbørde, sambtycke oc inname hans nade for fullmæchtig herr oc koning offuer allt Suerigis riige, tha will hans nade loffue oc besegle thøm tilbørlighe statuter oc recesser, som herrer oc koninger vti Suerig for hans nade giordt haffue. Till alle these *forschreffne* artickles
 35 ythermer stadfæstilse oc forwaring haffue wii *forschreffne* Cristiernn met gudz nade etcetera oc wii Birge vti Lund oc Erick Walkendorff vti Trwndhiem, erchibiscoper etcetera, oc alle *forschreffne* Danmarkis oc Norigis riighenis raadh met wor willie oc widtskabh ladit henge alles wore secreter, indzegell oc signeter neden for *thette* wort obne *breff*. Giffuit aar,
 40 dag oc stædt, som *forschreffuit* stæær.

Tillæg

Regler for kongevalg.

A: Lunds domkirke, tabt. – Aa: AM. 28,4° f. 157r-58v (beg. af 16. årh.) m. overskr. *Infrascriptus processus obseruandus est in regno electiuo et catholico ipso rege illius defuncto, antequam alius rex et successor in regno assumatur.* Efter teksten m. samme hd. *Exerptum notabile ex dict. Bart et idem in effectu reperitur apud ecclesiam Lundensem et apud alias ecclesias cathedrales prouincie Dacie etcetera, quia sic prius processum est in regno Dacie illius uacationis tempore. Immo Mathias quondam Ungarorum rex in extremis agens, postquam loquelam perdidit, mandauit per pollicem suum, eundem processum fieri per consiliarios suos eo defuncto. Quo processu sic facto et per sedem apostolicam approbato, ipsi Ungari elegerunt regem Bohemie prefitiendo eum etiam regno Ungarie contra Maximilianum tunc regem Romanorum pretendentem se tamquam ducem Austrie ius successorium habere in regno Ungarie predicto.*

21 Cristiernn] *over nn overflødig (?) nasalstreg A; Cristiern B. – wor] mgl. B. – 22 Danmarkis] Danmarckis B. – Noriges] Norges B; ind tilf. B. – 27 forbyrde] at forbride B. – 28 Danmarkis] Danmarckis B. – Noriges] Norges B. – 29 Cristiernn] Cristiern B. – 34 Suerig] Suerige B. – 36 Erick] Eric B. – Walkendorff] Valkendorff B. – 37 Danmarkis] Danmarck B. – Norigis] Norges B.*

Tryk: Kofod Ancher, Lovhistorie II 546-48 (*efter Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 42-43 (*efter Aa, m. dat. til Christoffer af Bayerns tid*), herefter Norges gl. Love 2. rk. III 35-36 (*m. dat. til kong Hans' tid*); Norges Historie III, 2 175-76 (*i oversættelse m. dat. til kong Hans' tid*).

Dat.: De ovennævnte fyrstelige personer viser, at disse regler for kongevalg har været anvendt i 1490 i Ungarn. Den romerske kejser Maximilian 1. gjorde som hertug af Østrig krav på kongeriget Ungarn efter Matthias 1. Corvinus' død 6. april 1490. Ungarerne valgte dog Bøhmens konge Wladislav 2. If. efterskriften har reglerne også været anvendt ved valg af konge i Danmark. Den omtalte Bart må formodes at være Bartolus de Sassoferrato. Hvor gamle reglerne er i dansk sammenhæng, lader sig næppe afgøre. De kan dog næppe være yngre end Christian 2.s tid, da blandingshåndskriftet AM. 28,4^o må antages at være skænket Lunde bispestol i 1515 af ærkebiskop Birger Gunnersen, cf. håndskriftets omslag og Kaalund, Katalog over Den arnamagnæanske Håndskriftsaml. I 353, 358. Skriften er ikke nogen hindring for denne antagelse.

Tekst efter Aa.

⟨1.⟩ Primo et ante omnia diuino auxilio solenniter inuocato, antequam aliquid tractabitur de nouo rege, in remedium salutare anime ipsius regis defuncti necnon in preclarum exemplum illius successoris, debent omnia et singula statuta, iuramento regis defuncti, antequam in regem assumptus
5 fuit, uallata et munita, diligentissime examinari per electores et consiliarios regni. Et ubi aliquid contra iuramentum regis defuncti alicui ablatum fuerit per regem uel illius officiales, statim restituatur per consiliarios.

⟨2.⟩ Item dampna illata alicui regnicularum per ipsum regem uel ipsius officiales contra iuramentum regis defuncti per consiliarios regni de fructibus corone resartiantur.
10

⟨3.⟩ Item ubi rex defunctus specialiter contra suum iuramentum remisus et negligens fuit in ministrando regnicolis iustitiam, illius remissionem
f. 157v et negligentiam supplere debeant // consilarii per eundem actum, ad quem rex obligatus fuit medio suo iuramento prestito.

15 ⟨4.⟩ Item non est dubium de auctoritate consiliariorum, quia ipsi et regnicole alicuius regni electiui et catholici sunt ueri et indubitati domini et proprietarii ipsius regni, quia ipsius regni dominium directum et uera proprietas est indubie apud ipsos predictos.

20 ⟨5.⟩ Item rex assumptus seu electus in aliquo regno per iuramenta sua est solum rex statutaris, usufructuarius et administrator regni et non rerum dominus. Igitur solum de fructibus ipsius rei publice seu fisci debeat esse contentus, quia dominia rerum nullo modo sunt apud eum, sed apud consiliarios, electores et regnicolas, ut premittitur. Unde lucide claret, quod libera et integra dispositio omnium rerum regni uacantis spectat et pertinet
25 ad illius consiliarios et regnicolas, et quidquid dispositum et ordinatum

f. 158r fuerit per eos regno uacante, uiribus subsistat et per regem sta-// tuarium assumendum nullo modo reuocabile. Et si aliquid fisco regio detraheretur per eosdem, stabit irreuocabiliter, quia illius et soluere cuius est condere.

30 <6.>Hiis tribus punctis premissis et diligenter examinatis atque debite exequutioni demandatis trachtandum est de rege nouo ipsi regno profi-
tendo.

<7.> Item primo animaadtendum est, quam cauti et uigiles et attenti debeant esse consiliarii er regnicole in regno electiuo, quod per incuriam et negligentiam non patiantur neque sustineant eorum regnum electiuum fieri
35 alicui regi hereditarium et successorium, quia tunc ipsi consiliarii et regni-
cole amittunt dominium directum ipsius regni et ipsi regi hereditario acqui-
ritur pro se et suis posteris, et sic libertas consiliariorum et regnicolarum
conuertitur in seruitutem. Et ad euitandum talem seruitutem longa linea
f. 158v directa regum in regno electiuo fugienda est; si quarta linea directa dat
successionem, tunc tercia, que est immediata uia // ad quartam, periculosa
est, nisi cautelis pregnantibus adhibitis, si saltem sufficienter adhiberi pos-
sint.

2

1513. 1. august

København

Kong Christian 2.s åbne brev, hvorved Dines Blicher indsættes som møntmester i Malmø samt bestemmelser for hans virke.

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B 6 f. 183r m. overskr. *Denes, myntemester i Mallmø, fick swodant breff.* I marg. et kryds. Efter teksten tilf. *Othensdagen effter uisitationis* m. anden samtidig hd., der har foretaget flere indførsler bl.a. brev af 1. juli, cf. Christian 2.s registre f. 181r.

Tryk: Suhm, *Nye Samlinger* II, 1 123-25; Wilcke, *Renæssancens mønt- og pengeforhold 1481-1588* 149-50 (*i moderniseret gengivelse*); Galster, *Unionstidens udmøntninger* 24-25. – Reg. Dan. 5611.

Tekst efter Christian 2.s registre.

Wii Cristiern met gutz nade samtycht oc fuldburdt konning tiil Danmarck oc Norge etcetera giøre alle vitterlicht, at wii haffue nw aff wor sunderlige gunst och nade tiiltroit oc befalet oc met thette wort opne breff tiiltroo oc befaale the<nn>e breffuiser, Dynes, wor mynt vdi Mallmø, som hand maa oc
5 scall herefftir mynte i swo made, at han schall slaa oc mynte skellinge oc

32 animaadtendum] *rettet fra* animaattendum Aa. – 36 acquiritur] *tilf. i marg. m. samme hd. Aa.*

4 the<nn>e] *themme reg.*

hvide, swo at hwer schelling scall gielde tree hvide aff thenn mynte, nw
 mynthes scall, oc at sexten skellinge aff samme mynt schulle wære gode fore
 en halff rinsk *gyldenn* i guld, oc weien marck aff samme mynt scall holde vi
 lod, i qwintin mynde, vercksølf, swo gott som guldsmederne forarbeide her
 10 i riiget, oc schroden theraff two oc trætiwge kast, tree hvide vdi hwert kast,
 paa hwer veien marck. Item veien kollens marck aff samme mynt vdi hvide
 scall holde v lod vercksølf oc scall schrodingen holde aff samme hvide fire
 oc halffierdesindetiwge kast, tree hvide vdi kastedt, eth qwintin tiil faare,
 swo at two danske *marc* pendinge aff *forscreffne* mynt, sexten β vdi hwer
 15 *marc* oc iii hvide vdi hwer β, scall giøre fyllest fore en rinsk *gyldenn* vdi
 guldtall oc schall *forscreffne* mynt wære *forscreffne* Dynes vden all schade,
 faare oc tiiltall therom i noget made, swo at han scall them ingen anderstetz
 foreantworde æn paa then stock, han skrodher them oc mynter oc these
forscreffne article i alle made, som nw *forescreffuit* stande, inchtet tillegge
 20 ellir afftage, oc thet gudh forbiwde, at ther nogen brøst paa ferde paa hans
 vegne, thaa velæ wii selfue theroffuer rette lade. Item schulle oc alle køb-
 men, som tiil *forscreffne* wor mynt søge met guld, sølf ellir balion, oc alle
 myntemestereswenne, som ther komme och tiæne velæ, wære leide oc felige
 vdi wore riige, vndertagne wore oc rigens fiender, oc scall man inchtet guld,
 25 siølf ellir balion her i riiget fortolde, som man ther paa mynten fører. Oc
 scall *forscreffne* Denes fore ingen tiil rette stande vden fore oss selfue. Scall
 oc *forscreffne* mynt vdi alle made standendes worde, som *forescreffuit* staar,
 oc scall hand ey affsettes then stwnd, han giør syn gerning retteligen oc
 schelligen. Haffue wii oc aff wor sunderlige gunst oc nade vndt oc tilladt oc
 30 met thet wort opne *breff* vndne oc tillade, at *forscreffne* Dynes scall wære frii
 fore sleschatten, swo lenge wor nade tiilsiiger. Tesliiges schall hand oc myn-
 te guldmünt hele oc halffue *gyldenn*, swo gode som rinske *gyldenn*. Schall
 han oc mynte oss hwert aar, nar wii hannem tiilsiige tiwge *marc* guld oc
 tiwge *marc* sølf paa hans eigen kost oc tæring, oc schulle wii self fange
 35 hannem guld, sølf oc kober oc stande selfue schaden fore thet, ther affbrender
 vdi ilden. Cum clausulis consuetis. Datum Haffnie sancti Petri dag ad
 uincola aar etcetera mdxiii.

7 samme] *herefter overstr.* qwintyn mynde, vercksølf, swo gott som guldsmederne forarbeide her i riiget *reg.*

3

1513. 6. november

Viborg

Kong Christian 2.s åbne brev, hvorved det forbydes indbyggerne i Nørrejylland at bruge strage- og halmejagt samt at tage hjorte- og hindkalve til sig.

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B6 f. 110r med overskr. *Breff om iacht*. I marg. et kryds i en cirkel.

Tryk: Suhm, Nye Samlinger I 1 57 – Reg. Dan. 5650.

Tekst efter Christian 2.s registre.

Wii Cristiern etcetera helse ether alle wore kiære vndersatte, prelater, riddere, riddermændzmen, bønder oc menige almwe vdi wort land Nørreiu- land met gud etcetera. Kiære venner, vider at oss er till videndes wordet, at adelvild oc annet vild vdi forschreffne Nørre<iut>landt met strageiacth oc
5 halmeiacth storligen forlegges kronen, kircken oc ridderscabet till schade oc forfang, hwilket wii met wort elskelige raad, her nw hooss oss forsamlit, offuerueigt haffue oss icke at stande swo lenger at tilstæde, oc haffue therpaa met forschreffne wort elskelige raad swodan schickelse giort, at hereffther schall ingen vdi forschreffne Nørreiu-land bruge strageiacth eller halmeiacth
10 eller optage hiortkalf eller hindkalff. Bethendes oc biwdendes ether alle, at i ether hereffther altingest rette. Vilde nogen heremod dierffues at giøre, tha vele wii effther wort elskelige raads raad lade theroffuer rette, som tilbør. Giffuit Vibe<r>gis dominica post omnium sanctorum anno etcetera mdxiii.

[1513-1523]. Reg. Dan. *9946-9947, trykt Ketilson, Islandske Forordn. I 47-50 sammen med kilder fra kong Christian 1.s tid, er identisk med kong Christian 1.s forordning af 1455. 9. juli om evig fred til lands og vands i Danmark og Norge, trykt Den danske Rigslovgivning 1397-1513 nr. 25.

4

1514. 3. august

Oslo

Kong Christian 2.s åbne brev om mønten og sølv- og guldvægten i Danmark og Norge.

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3262,4° f. 130^v-31^v (1576). – Ab: AM. 97,4° f. 283r-84v (1579). – Ac: Oslo Univ. Bibl. Ms. 530,2° f. 143v-44r (1593-94).

Tryk: Paus, Forordninger I 281-82. – Reg. Dan. 5787.

Afskrifterne af forordningen findes overleveret i norske lovhåndskrifter.

Tekst efter Aa.

Wi Christienn medt gudtz naade Norghis, Danmarckis, Wenndis oc
 Gotthis koning, wdualldt koning till Suerigh, hærthug i Slæsuiig, Holstenn,
 Stormarenn oc Dytmerskenn, greffue i Oldennborgh oc Delmenhorst gjør
 alle wytterligt, at wy er nu saa offuerænnns wortnne medt wort elskellige
 f. 131r Norghis oc Danmarckis riigis raadt, som forsam= // litt wor till wor kro-
 ningh i Opslo, alle wore wndersaate til nytte oc bystanndt, at wore mynt
 skall were æins gode wdi wor riige Norrige oc Danmarck, oc therfore skall
 dannsk mønnt wææ gænnga oc geff wdi Norrige oc norsk mønnt skall wære
 gennge oc gæffue i Danmarck. Disligest oc sølffwecktt oc gulduecktt skall
 10 wære eeins suar i Norrige oc Danmarck; oc ther skall guldt oc sølff hereffter
 thenne dag weyges effter kollennske wechth, oc skall dog ett loddt sølff
 ganngue wdi Norrige for iii kohuder, som thet haffuer gortt hertilldags. Item
 skall oc inthet sølff arbeydis eller sælies i wort riige Norrige oc Danmarck,
 som minne holde ennd xv lodt fynntt, et quinthin till remidie, minnæ eller
 15 mera. Item skall oc enngenn indfær eller sælie wor wndersaate i Norrige oc
 Danmarck annat guldt enn thet, som gott er aff wechth oc fulduatz, oc som fir
 fyllist gennge oc geffue ere wdi Thysklandt. Thii bede wy oc byude alle
 wore kiere wndersaate, som byggie oc boo wdi Norghe oc Danmarck, oc
 disligeste alle fremede kiøbmenndt oc alle anndre, att the, effther thette wort
 f. 131v offinne breff er kunnickt // gortt fir eder, alldiellis rette ether hereffter thette
 sua obrødeligha at holde. Huilcke her dyrffues emodt at gjør oc fynndtz
 thermedt, tha skall hanndt haffue forbrott till kronenn, huess handt haffuer
 saa medt at far, oc thertillmedt tha skall hanndt haffue forbrott xl lyubske
 marck for huert synni, thet finndz medt nogenn. Oc skulle wor lagmandt oc
 25 landzdomere thenne rettebodt indskriffue i lagbøgerne oc oppenbaere
 henne for wore wndersaate i Norrige oc Danmarck, sua the moge vithe at
 thage seig till ware herfor. Giffuett wdi Opsloo thorsdagenn nest effter
 sancti Oluffs dagh anno etcetera mdxiii.

2 wdualldt ...Suerigh] *mgl. Ab-c.* – 3 Stormarenn...Delmenhorst] etcetera *Ab.* – 4 nu] *mgl. Ab-c.* – 5 forsam=] sam *gentaget ved sideskift Aa.* – 6 nytte oc bystanndt] hielp oc bistand, nytte oc gaffn *Ac.* – 8 skall] *mgl. Ac.* – 9 gennge oc] *mgl. Ac.* – 10 eeins] n *med tre nedstreges Aa.* – ther] derfore *Ab.* – 13 wort riige] wore riger *Ab.* – 14 fynntt] *mgl. Ac.* – 16 fulduatz] fuldwaugis *Ab;* fuldwegis *Ac.* – oc (2)] *mgl. Ac.* – 19 alle (1)] anndre *tilf. Ab-c.* – fremede kiøbmenndt] kiøbmenndt, som fremede er *Ab.* – 20 kunnickt] nict *gentaget ved sideskift Aa.* – 22 till] oss och *tilf. Ab.* – huess] allt huess *Ab.* – 23 tha] *mgl. Ab-c.* – 24 finndz] med hannem eller *tilf. Ac.* – wor lagmandt] wore laughmend *Ab-c.* – 27 herfor] derfore *Ac.* – 28 etcetera] domini *Ab-c.* – mdxiii] Wnnder wort zignnidt *tilf. Ab-c.*

5

[1514. U. d.]

Kong Christian 2.s ordre til Dines Blicher, møntmester i Malmø, om at mønte forskellige slags guld- og sølvpenge af opgivet indhold.

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B6 f. 189r-v. I marg. et kryds.

Tryk: Suhm, Nye Samlinger II, 1-2 141-42. – Reg. Dan. 5834.

Dat.: Kong Christian 2.s ordre findes indført i registrene mellem to breve af henholdsvis 27. juni og 15. august 1514. Da ikke alle indførslerne er kronologisk fremadskridende under de enkelte år, cf. f.eks. kong Christian 2.s registre f. 186r-90v, lader ordren sig ikke datere snævrere.

Tekst efter Christian 2.s registre.

Dienis, myntemester vti Malmø, fich swodant breff, at myn herre efftir menige Danmarks riges raadz raad oc sambytyck haffuer nw acht menige rigens indbyggere till gaffn, bestand oc forbethring at lade mynte her i riget nobele, rinske guld, sølffpending oc ander smo mønthe, oc therfore haffuer myn
 5 *herres nade befalet oc tiilltroet Diens, hans nades møntmester, hereffter at slaa oc mønte swadan mønt, som hereffter følger. Først nobele skall holle xxiiij kradt fyn nobele guld oc skall skrode xvi styche paa colniske marck, tha er stycket vi gylden. Item rinsk gylden skall holle xviii kratt fyn nobel guld oc skall skrode lxxii styche paa ko<D>neske marck. Item sølffpenninge*
 10 *paa en gylden stycket skall holle xiiii lodt fyns oc skall skrode jx styche paa colnesk marck. Item sølffpenninge stycket paa en halff gylden skall holle xiiii lodt fyns oc skall skrode xvii stycke paa kolneske march. Item sølffpenninge xii paa en gylden skulle holle viii lodt fyns, oc skulle skrode lviii styche paa colniske march. Item skellinge xxiiii styckæ paa en gyllen skulle holle vi lodt*
 15 *fyns oc skulle skrode xxii kast paa kolniske marck, iiii stycker paa hwert*
 f. 189v *kast. Item hwider skulle holle v lodt fyns oc skulle skrode lv kast // paa kolnske marck, iiii styche paa kastit. Item blafferdt skulle holle v lodt fyns oc skulle skrode i°xxiiii kast paa kolnsk marck. Item smo penninge paa thenne mønt skulle holle iiii lodt fyns oc skall skrode ii° oc xvi kast paa*
 20 *kolnske march, iiii stycker i kastit. Item paa alle thesse forscreffne partzeler skall han haffue ett quintyen tiill syn liffsfaare, oc skall forscreffne mønth være forscreffne Diens vden all skade, faare oc tiilltaall therom i noget mode, swa at han skall then ingen andenstedtz forantworde end paa then stock han skroder them oc mønter, oc thesse forscreffne artickle vdi alle mode, som*
 25 *forscreffuet stor, inthet tiillegge ellir afftage, och thet gud forbiwde, at ther noget brøst paa ferde paa hanss vegne findes, thaa vele wii selffue therower*

4 oc (1) ... 28 balyon] *m. anden samtidig hd. reg. – 5 befalet] be tilf. o. lin. m. samme hd. reg. – 9 ko<D>neske] koneske reg.*

rette lade. Item skulle och alle kiøbmen, som tiill forscreffne wor mønt søge met guld, sølff ellir balyon oc alle møntmesterswænerne, som ther kome oc tiæne vele, være leyde oc feilige vti wore riige, vndertagen wore oc riigens
 30 fiender, oc skall man inthet guld, sølff eller balion her i riiget fortolle, som man ther paa møntten fører, oc skall forscreffne Diens fore ingen tiill rette stande vden fore oss selfue.

6

1515. 24. august

København

*Kong Christian 2.s åbne brev vedrørende en ny mønt og andet guldsmedearbejde.
 Tillige tilbagekaldes tidligere udstedte guldsmedeprivilegier.*

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B6 f. 12v m. overskr. *Paa mynth.* I marg. et kryds i en cirkel. M. senere hd. *Forandring paa mynthen och sølff.*
 Tryk: Suhm, Samlinger II, 1 133-34 – Reg. Dan. 5939.
 Tekst efter Christian 2.s registre.

Wii Christiern medt gudtz naade etcetera giøre alle witterligt, ath wii fore mene rigers oc derss indbyggeris bestæ oc bestandt skylldtz haffue nw ladet giøre en schichellsæ paa eyn ny mynt, som wor mynthemesther wdi Mallmø hereffter mynte oc slaa skall vdi swaa mode, som hereffter scriffuit, at then
 5 mynt, som hereffther myntes i Mallmø, skall xxiiii β gielde en rinsk gyllene, oc vi danske hwidhæ aff then gambmell mynt skall gaa paa en β, oc skulle ath hereffther ingen guldsmedtt her i riigett forarbejde noget søllff wden leude marc theraff holder xv lodt fyndt, at thertiill skulle the haffue etth
 10 quintæn tiill faare, oc wiille wii, ath alle guldsmederne her vti riiget skulle setthe theris egen tegen oc theris stadtz tegen tiill mercke paa allt thett søllff, thee heræpther forarbejde. Oc fore swodane sagh skylldt ath guldsmederne haffue hertiill forarbedt wogt søllff, then mene man tiill affdrecht oc skaade, thaa igenkalle oc machthælsæ giøre wii alle the frihedern oc priuilegia, som
 15 guldsmederne haffue poo theris embidt her i riigeet. Oc førriis noget søllff herind i riigeett aff fremmede, som icke swo got ær, som forscriffuit stander, thaa skullæ wore embitzmen oc fogetther thet behindræ oc besetthæ paa retthæ, oc forbyude wii alle, ehwo thii hellst <ær> eller were kwnde noghin

28 balyon] *rettet fra balnon reg.* – oc (1) ... 32 selfue] *m. tredje samtidig hd. reg.* – 29 leyde] *gentaget reg.*

7 forarbejde] *rettet fra forarbeder reg.* – 10 egen] *tilf. o. lin. m. samme hd. reg.* – 17 <ær>] *mgl. reg.* – kwnde] *kwnden reg.*

wnder liiff oc gotz thenne forscriffne mynt at wdfføræ heraff riiget oc ey
 20 hellder then andhen mynth danschæ huide eller ß tiill theris skellige terin-
 ghæ. Cum clausulis consuētis. Giffuit paa wort slott Køpenhaffn sancti
 Bertolomei apostoli dagh anno etcetera mdxv^o, nostro sub signeto.

7

1515. 26. august

København

*Kong Christian 2. s åbne brev om jagt, hvorved det forbydes at skyde hjort, hind
 eller andet dyr med lodbøsse eller at jage med halme- eller fejdejagt.*

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B 6 f. 256v m.
 overskr. *Tesse breffue wdgiffuit paa iachenn.*

Tryk: Suhm, Nye Samlinger III,2 162-63. – Reg. Dan. 5941.

Tekst efter Christian 2.s registre.

Wii Christernn medt gudtz naade etcetera giøre alle witterligt, at myn
 herræ ær tiill windines worden, huorledes thenne her i riigett saare ødelegges,
 myn herre oc kronen, then hellig kirkæ oc menige riddeskabbet tiill stoer
 skade oc forffang. Therffore ære wii nw swa mett wort ellskelige riiges raadt
 5 therom tiillents wordne, at hereffther vdi th<e>tte sambffellhdæ aar skall
 inghen skiwde hyortthæ och hyndt eller nogen ander dywr medt lodtbøsser
 oc ey helder lade iage mett hallmiacth eller feyderiacth wdi forscreffne tiidt.
 Ehwo heremodt dierffues at giøræ, hand skall haffue forbrwdth xl sage
 marckⁿ. Cum clausulis consuētis. Giffuit paa Køpenhaffns slott søndagenn
 10 nest effther sancti Bertolomei apostoli dag etcetera aar etcetera mdxv^o.

8

1515. 1. september

København

*Kong Christian 2.s bestemmelser om guldsmedarbejders lødighed, stempling og
 salg over hele landet, om de ædelstene, der må bruges, samt om at guldsmedene
 i Sjællands købstæder skal høre under guldsmedelavet i København.*

A: Københavns Stadsarkiv. Guldsmedelavet 22³. Perg. 46,0 × 32-32,5 (plica 3,5). Frag-
 ment af kong Christian 2.s segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 98, indført i kong
 Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B 6 f. 14r-15r, herefter Kgl. Bibl. Ny kgl. saml.

2 thenne = iachenn, cf. indledn. – 5 th<e>tte] thtte reg. – 6 eller... dywr] tilf. o. lin. m. samme hd.
 reg. – 7 lade] rettet fra lader reg. – 10 mdxv^o] md gentaget ved linieskift reg.

935c,4^o (18. årh.). – Aa: Københavns Stadsarkiv. Guldmedelavet 22⁴. Perg. 23,9-24,8 × 56,5 (samtidig). – Ab: RA. Danske Kancelli B 46, nr. 159 (omkr. 1600).

Tryk: Danske Mag. III 270-72 (efter A); Nyrop, Danmarks Gilde- og Lavsskraaer II 395-99 (efter A). – Reg. Dan. 5943; Københavnske Lavsarkiver 50.

Tekst efter A.

Wii Christiernn met gudz nade *Danmarkis*, *Noriges*, *Wendis* oc *Gottis* koningh, vdwald koning till *Suerige*, hertug i *Slesuig*, *Holsten*, *Stormarn* oc *Dytmersken*, greffue i *Oldenburg* oc *Delmenhorst*, giøre alle witterligt, at efftir wii nw haffue forfarit oc vnderstandit, at guldsmederne her i riget
5 haffue hertill somme forarbeidit saare wogt sølff then menige mand till beswigelse oc store affdracht, tha haffue wii nw oss oc riget oc then menige mand till nytte oc forbething giord oc sætth poæ guldsmederæmbedt swodan schickelse, som herfftir schreffuit stander, oc wele, at then vti alle sine ordh oc artickle herefftir vbrødeligen skall holddes. <1.> Først skall herefftir
10 inghen guldsmedt her vti wor stadt *Kiøpnehaffn* ellir nogerstedz i wort rige *Danmark* forarbeide ringere sølff vnder hameren end thet, som wegne mark theraff holle skall fæmtænn lodh purt sølff, eth quintin theraff at bruge till theris remedium oc faare; oc aff støpt sølff skall wegne mark theraff holle halffæmtende lodh pwrt sølff, eth quintin till remedium oc faære. Sumbledis
15 allt thet sølff, som herefftir forarbeides, skall teghnes met eth nyth besønderligt stadzteghen aff hwer kiøpstædt met een krone poæ same teghenn oc hanss mærk therhoss staendis, som thet giord haffuer; skall oc inghen giøre ringere gwld end som hannum bliffuer fongit at arbeide, vnder tagit loderinge, som thet seg bør. Hwo som heremodt forscreffne artickle brydere oc thette
20 icke swo holder, bliffuer fwnden thermet efftir thenne dag, han bøde for første tiidt een mark sølff, anden tiidt two mark sølff, tredie tiidt tree mark sølff, fierde tiidt wære æmbedte qwit oc wiide icke sinn eghen brøde, oc aff swodan brøde thage koningen halffdelen oc wore borgemestere, raad oc guldsmederæmbedthe ther samestedz anden halffdelen. <2.> Item allt brændt
25 sølff garnalie oc baliwn skall herefftir sælges oc kiøbes efftir proffuenn i thet fiine sølff, som thet holder. <3.> Item inghen skall sælge skeide gwld for fiint gwld, vden thet er proberit therfore ellir thegnit aff oldermændene i æmbedthe. <4.> Item hwad giord sølff, som herefftir føres fallt i riget aff vdlændske kiøpmænd oc holler dog i thet fiine sølff efftir thet stadzteghen oc priuilegium, som thet vti giord er, swodant sølff skall hwer sælge for skelligt werd,
30 efftir som thet holler i thet fiine sølff; fordrister seg noger heremodt at giøre, oc er thet hannum bewust ellir atward, swodant sølff bliffue forbrwt halffdelen till koningen oc anden halffdelen till borgemester, raad oc æmbedthe. <5.> Item sambledis allt thet sølff, som her till dags her i riget giord er, skall nw
35 herefftir sælges for skellig werd efftir sinn arbeit oc holdd vti thet fiine sølff vnder forscreffne brøde. <6.> Item findes oc herefftir noger vdlændske kiøp-

mænd, som haffue giordt sølff fallt, som tegnet er oc ey holler i thet fiine sølff, som thet bør efftir then stadtz priuilegium, som thet vti giordt er, swodant sølff, som han vti swodann made haffuer met at faare, skall wære forbrwt, halffdelen till koningen oc anden halffdelen till borgemestere, raad oc æm-
 40 bethe, som thet findes, oc ther tillmet løse seg frann koningen, som han giider, vden han kand fonge for seg hiemle i hiemlestædt, som swar thertill till retthe. <7.> Item findes oc nogre vdlændske kiøpmænd, som føre giord sølff ellir gwld i landit, som vtegned er oc ey heller er swo gott i thet fiine
 45 sølff, som han selger thet fore, swodant sølff oc gwld, som han i swo made haffuer met at faare, skall wære forbrwt, halffdelen till koningen oc anden halffdelen till borgemestere, raad oc embethe oc løse seg frann koningen, som han giider, vden han haffuer hiemle for seg, som swar thertill. <8.> Item inghen stene skulle sættis i gwld aff guldsmedere vden the steene, som eddele
 50 ere aff them selffue, som ere orient steene oc perle oc bemske steene, oc hermet forbywdes atriner oc dupleter oc andre vbekændt steene oc ewentyre; hwo som heremodt giøre her i riget, han haffue forbrwt een løde marck sølff, swo offte han thermet findes, halffdelen aff same brøde till koningen oc halffdelen till borgemester, raad oc embedte. Sambledis skall inghen kreme-
 55 re, som bruge theris handell met kramb, føre giord sølff fallt i markede poæ landet ellir i noger staende kramebodh ellir anderstedz i kiøpstæderne, oc bliffuer han lagligen atwardt, at han swodant ey giøre moo, oc giør ther dog emodt, han skall haffue forbrwt een mark sølff, halffdelen till koningen oc halffdelen till borgemestere, raad och æmbethe, herfore vndertages retthe
 60 iubilerer, som pleige at faare met sølff oc gwld, the mwe haffue swodant faall i retthe markede. <9.> Item haffue wii oc nw vndt oc tilladit, at alle the guldsmedere, som boo i worø kiøpstædere i Sieland oc ey ere swo mange, at the kunde vpholle swodann embedz skraa oc priuilegium, som nw giffuenn ere guldsmederembedt her i Kiøpnehaffnn, swodan guldsmedere skulle her-
 65 efftir haffue theris tillfwcht till guldsmederembede i Kiøpnehaffnn, giøre oc holde met them embedz rætth oc schickelighedt efftir thette wort priuilegium, oc om swo skede, theris bryst fwndes i noger made emodt these forscreffne artickle, tha skulle the bøde oc bethre modt oss oc guldsmederembeth i Kiøpnehaffnn, halffdelen aff swodann brøde till koningen oc anden
 70 halffdelen till embedt vti Kiøpnehaffnn, oc therefore skulle two ellir tree aff guldsmederembedt i Kiøpnehaffnn, som forstandt haffue at probere sølff, hwert aar faare till alle markede i Sieland oc till alle the kiøpstædere, som the vti boo, oc probere theris sølff, nær behoff giøris, swo at thet skelligen holles, som thenne wor schickelse nw therom ythermer forklaerer, oc the

75 tillschicke i the kiøpstædere een gwldsmedt, som skall haffue thet stadz
 tegen, the vti boo, till bewaringe oc forstand haffuer at thegne theris sølff
 met, som han therom selff will stande oss till retthe. Sambledis skulle ol-
 dermanden i guldsmedtembeth vti Kiøpnehaffn om alle fiortænn dage om
 80 gaa till alle guldsmedeboderne oc besee, hwad ther arbeides, swo at altinges
 swo redeligen hollet bliffuer efftir thenne worē schickelse. Findes noger punc-
 te ellir artickle vti then priuilegium oc friihedt, wor kiere herre fader koningh
 Hanss same guldsmederæembedt nadeligen giffuit haffuer, som i noger made
 ere emodt thenne wor schickelse, tha mæle wii them i swo made aldelis døde
 oc machtløse, oc hwes same priuilegium ythermere indeholler oc vdwiser,
 85 som icke ere modt thenne wor schickelse, vti swodan alle puncte oc artickle
 haffue wii nw aff wor synderlige gunst oc nade fulburd, sambtyckt oc stad-
 fæst, oc met thette wort obne breff fulburde, sambtycke oc stadfæste wii
 same wor kiere herre faders priuilegier oc friihedt, som guldsmederæembeth
 nadeligen vndt oc giffuenn ere, herefftir wedt fullmacht at bliffue. Thii
 90 forbywde wii alle, ehwo the helst ere ellir være kundē, serdelis worē fogeder,
 embitzmænd, borgemester oc radhmænd forscreffne guldsmedere emodt
 thenne wor schickelse oc priuilegium at hindre, hindre lade, platze, vmage
 ellir i noger made at vforrætthe vnder wor koninglige hæffn oc wrede, oc
 wele wii dog selff beholle hoss oss fullmacht thenne forscreffne worē schickel-
 95 se oc priuilegium herefftir at forbethre, formere oc forminskee, efftir som oss
 oc wor kiere vndersate kand nyttigt oc bestandigt were. Giffuit poæ wort
 slot Kiøpnehaffn sancti Egidii abbatis dagh aar etcetera md decimo quin-
 to, vnder wort secret.

9

1515. 1. november

Ålborg

Kong Christian 2.s åbne brev om fiskeri i Limfjorden.

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B 6 f. 123v m. overskr. (m. anden samtidig hd.) *Om fiskerie vdi Lymfiordt*. I marg. et kryds i en cirkel og et kryds.

Tryk: Suhm, Nye Samlinger I, 1 86-87, herefter Tidsskr. for Fiskeri II 191-92 (*i moderniseret gengivelse*). – Reg. Dan. 5967.

Tekst efter Christian 2.s registre.

Cristiern etcetera giøre alle wiitherliggt, att worē kere wndersotte, prela-
 ther oc ridderskapp, borgere oc meniige almwe, her nw til stede worē, haffue
 berette fore oss, att nogre vore wndersotte oc almwe pleige att fiske i Lym-
 fiordtt mett sillerwsæ, bondtrellid, radgarn, lenckegarn, pwlsswad oc krog-

5 nedtt alle menigen wdii Iwttland till stoer skade oc forfang. Thii ere wii nw
 swoo offuerends worden mett vortt *elskelige* radtt her hoss oss forsamlett, att
 engen, ehwo hanum helst er eller wære kand, hereffter ma eller skall fiske eller
 fiske lade mett sillerwsæ, bondtreld, radgarn, lenckegarn, pulssewadtt eller
 10 krognedh pa Agerssberg grwnde, wdii Agerssundtt, Sæbersundtt, wed
 Hælsse eller Eynss, i Sneckedibett eller nogre andre stedze ther omkring
 nedenfore *forescreffne* sunde, *forescreffne* wore almwge till skade oc forfang.
 Skall oc engen slaa mett pulssewadtt nogre stedze i Lymfiordtt. Sameledes
 skall engen bruge swo sma bondh eller maske i thieres sildewad eller i andre
 fiskegarn, att the tage thermett sma silld, ther ey dwger att salthe oc selge
 15 fore køpmandzgodz. Forbiudes fatige oc rige, ehwo the ere eller wære kunde
 heremodtt att fiske eller fiske lade i nogre made wnder wor kongelige heffnn
 oc wrede. Er wii oc tillenss vorden mett wortt *elskelige* radtt, om nogre aff
 vore och kronens embidzmend ville fordriste siig till att giffue nogre loff till
 att fiske mett swodan rwser, garn oc wadtt, tha skall hann haffue forbrott
 20 syn leen, som han haffuer aff kronett oc thertill stande oss till rette fore. Wii
 haffue befalett oss *elskelige*, werduge fader her Nielss Stigge i Bwrglom, her
 Erick Kaass i Vigborg, biscooper, her Nielss Høg oc her Maghens Gøy,
 riddere, wore mend oc radtt oc embidzmen pa Aleburg, som nw ere eller
 hereffter komendes worder, att tage ware pa swo att thett wbrødeligen holles i
 25 Lymfiord pa Agerssberg grunde, Agerswnde, Sebersund, vedtt Halsse eller
 Eynss, vdii Sneckedybett eller nogre andre stedze ther omkring. Oc kunde
 the nogre finde eller lade finde, som heremod fare mett swodan rwser, garn
 eller wadtt i *forescreffne* sundtt eller ther omkring eller oc swo fare mett
 pulssewadtt ther offuenfore nogenstedze i Lymfiordtt. Tha haffue befalett oc
 30 fwllmacktt giffuett the<m>, *forescreffne* thieres thienere oc alle andre, att tage
 eller tage lade swodanne rwser, garn oc besinderlige pwlsewadtt fran them
 oc thee therfore ey skulle bride eller nogen skade liide oc lade then thermett
 farer, kome i rette fore oss, wii welæ lade rette offuer then, som bør att rettes
 offuer the, wore breffue oc budtt ey holle villæ. Datum Alborgis ipso die
 35 omnium sanctorum anno mdxv, nostro sub signeto.

10 i] *herefter overstr.* fore *reg.* – 11 sunde] *herefter overstr.* oc ey heller nogr<e>n anden stedze ther i
 Lymfiordtt *reg.* – 21 oss] *herefter overstr.* werduge *reg.* – 30 the<m>] then *reg.*

10

1515. 11. november

Århus

Kong Christian 2.s åbne brev, hvorved præster og bønder i Nørrejylland og Fyn får forbud imod at skyde dyr, at holde jagthunde og at have jagtrejskaber, røvefælder dog undtaget.

A: tabt, men indført i kong Christian 2.s registre, RA. Danske Kancelli B 6 f. 249v m. overskr. *Breff paa iacth*. I marg. et kryds.

Tryk: Suhm, Nye Samlinger III, 2 153. – Reg. Dan. 5978.

Tekst efter Christian 2.s registre.

Giøre alle vitterligt, huorledes at oss ellskelige wore fogetther och embitzmen wdi Nøreiudland oc Fywn haffue nw giffue oss tiil kenne, och wii selluff paa thenne reysæ, som wii nw dyth giordæ, forfaret haffuæ, huorledes at prestmen oc bønder och mangæ andræ ther i landet holde hwndænædt och
 5 andet redskab, som tyennæ tiill iacth oc thermedt forleggæ wore oc kronens, tisligest kirckens oc godæ mendz iacth, oss oc thennem storligen tiill skadæ og forfangh. Thereffther haffue wii mett wort ellskelige raadtz raad, som her nw tiill stedæ ere, swodan skickellsæ therpæ giord, at ingen sogneprest, som paa landet boendes ære, oc ingæn bønder oc wffrii mend skullæ hereffter
 10 hollæ hundæ, mønder och støffuæ, eller andræ hundæ at iagæ mett oc ey hellder skyudæ dywer oc thertiill ey hellder brugæ eller setthæ nedt, pander eller nogit andet redskab vnder tagit reffuestampæ, som the kwndæ giøre skadæ paa aadellwilld, raaer oc haræ medt. Dierffues her nogen emodt at giøre, thaa skall hand fore huerd syndæ, hand thermett beffwndit vorder,
 15 haffuæ forbrudt tiill oss och kronen en gilld oxæ, swaa goed som v marck. Vordæ nogen aff vore fogeter oc embitzmen hervdhinden forsømeliig beffundit oc loff giffue nogen forscreffne prestmen eller bønder emod thenne wor skikellsæ at iagæ eller forscreffne redskab, som the kwnnæ forleggæ iacth mett, at brugæ, thaa willæ wii, ath then skall haffuæ forbrud tiill oss oc
 20 kronen xx marck danskæ pendinge. Cum clausulis consuetis. Giffuet vdi wor stadt Aarss sancti Morthens dagh aar etcetera mdxv^o, vnder vort signet.

1516. 4. og 6. marts

Malmø

Kong Christian 2.s forordning for købstæderne i Skåne og Halland, hvorved der fastsættes regler for handel på landet, ulovlige havne, bønders sejlads, voldelige overgreb, årlige markeders afholdelse m.m., trykt Danmarks gamle Købstadlovgivning IV

2 tiil kenne] tiil kemme *reg.* – 8 ingen] *herefter overstr.* nw met wort *reg.*

99-102 (*Malmø*), 144-48 (*Landskrona*) 193-96 (*Ystad*), 291-95 (*Halmstad*) og 308-09 (*Varberg*).

1516. 12., 19. og omkr. 23. marts

København

Kong Christian 2.s forordning for købstæderne på Sjælland, Lolland, Falster og Møn, hvorved der fastsættes regler for handel på landet, bønders sejlads, årlige markeder m.m., trykt Danmarks gamle Købstadlovgivning III 159-61 (Helsingør), 371-73 (Nakskov), 417-19 (Nykøbing Falster), 431-33 (Stubbekøbing) og 460-62 (Købstæderne på Sjælland, Lolland, Falster og Møn).

1521. 10. februar

København

Kong Christian 2.s forordning for Sjælland, Lolland, Falster og Møn samt Skåne, Halland og Blekinge, hvorved han forbyder handel på landet og forbeholder den for købstæderne, fastsætter regler for handelen i byerne, fiskeriet i Øresund m.m., trykt Danmarks gamle Købstadlovgivning III 462-69 og IV 365-71.

11

1521. 26. maj

København

Kong Christian 2.s forordning om vrag.

A: tabt. If. Corn. Scepper, Christiani II. ad Lubicensium articulos responsio (1524) læg S ivv *ex aliquot milibus chartarum, quæ Hafniæ typis excusæ fuerant*. – Aa: Corn. Scepper op. cit. læg S iiir-ivv. I marg. *Leges atque edicta domini illius<trissimi> regis Christierni de naufragiis et pyratibus*.

Hertil slutter sig følgende eftermiddelalderlige afskrifter:

a. I dansk oversættelse: Kgl. Bibl. Thott 2007,4^o f. 81v-83r (1564, oversat efter Ped. Parvus, *Refutatio calumniarum Joh. Magni*).

b. I tysk oversættelse: Kgl. Bibl. Thott 881,2^o 2. del 74-75 (18. årh.), smst. Ledreborg 98,4^o tillæg, B, 11-18 (18. årh.), smst. Ledreborg 99,4^o tillæg, B (18. årh.).

Tryk: Corn. Scepper 1.1., herefter Westphalen, *Monumenta inedita II* sp. 1046-48 og Dreyer, *Specimen Lxxviii-Lxxx*; Ped. Parvus, *Refutatio calumniarum Joh. Magni XXX* læg K 4v-L 2r; Huitfeldt, *Christian II's Historie 185-87 (i dansk oversættelse)*; Huitfeldt 1652 1172-73 (*i dansk oversættelse*); Holberg, *Dannemarks Riges Historie II 92-93 (i dansk oversættelse)*, genoptrykt i *Samlede Skrifter VII 69-70*. – Hist. Aarbøger II 234 nr. 70; Reg. Dan. 6829.

Tekst efter Corn. Scepper.

Nos Christiernus dei gracia Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ etcetera rex, dux Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ, Dythmersiæ, comes in Oldenborg et Delmenhorst, omnibus et singulis præsentibus nostras literas uisuris, salutem et

nostrum syncerum amorem, et presentibus obedire. Quoniam in dies multorum relatione discimus, quanta mala ex naufragiis prouenire solent, quamque iniquos sese multi hac in re exhibeant, ideo uolentes huic rei pro uiribus nostris consulere, districte mandamus et precipimus hæc quæ sequuntur, ab omnibus, qui nobis obediunt, aut quouis modo obedire uolunt, obseruari.

10 <1.> Primo, si aliquis nauta naufragium et pericula maris perpressus fuerit, uel nauis scopulo illi allisa fuerit, uolumus ut illi et sociis eius pars,
 læg S iiii quanta quanta illa fuerit, protinus cedat, nemine reclamante. Quod si // propriis uiribus, subuenire periclitantibus mercibus non potuerit, uolumus ut prefecti nostri, minime illi auxilia denegent, sed auxiliores subornent,
 15 quandocunque pro iusta pecunia requisierit. Quisquis autem fuerit prefectorum, qui reclamauerit, uel contra hoc nostrum mandatum egerit, protinus hoc ipsum illi capitale sit.

<2.> Item quicumque suppetias tulerit his bonis liberandis, singulis diebus, fideliter a diluculo usque ad uesperum insudans, habiturus est sex
 20 danicæ monetæ solidos. Ita tamen ut quilibet sibi ipsi alimenta suppeditabit, quod si profundius ex mari bona ista extracta fuerint, in duplo cuilibet premium respondeat, quod si per miliare in mari usque ad flumina opem tulerint, cuilibet illorum, quotquot fuerint, xxiiii solidi cedant pro diligentia sua et expensis, ut dictum est. Quod si ipsi ad hoc instrumenta subornarint
 25 ad ea bona, si quæ grauiora fuerint, e profundo eleuanda, cuilibet pro perpetui diei labore duæ markæ persoluantur. Si autem his premiis bona leuata non responderint, illis laboratoribus cessura sunt. Qui autem currus disposuerint, atque ad locum subordinatum his bonis proximum scilicet templum uexerint, cuilibet currui marka respondeat, sic tamen ut equis
 30 aurigæ de expensis prouidere suis sumptibus cogantur.

<3.> Item si naufragi non fuerint soluendo, hæc laborantium premia decernimus et mandamus, ut ipse mercatori cuius bona sunt, uel eius scribæ presenti, immo cuilibet nautarum potestas sit ex bonis tantum uendendi, quantum illis satisfaciatur. Neque uir neque mulier audeat opem ferre
 35 periclitantibus bonis, <n>isi a naufragis subordinatus et requisitus sub pæna predicta.

<4.> Quod si bona quæ periclitantur talia fuerint, ut seruari citra mutationem et destructionem non possint, qualia sunt oleum, uinum etcetera, damus et concedimus prefecto nostro adiunctis duobus aut tribus spectatæ
 40 fidei ciuibus potestatem ea uendendi iusta pecunia, atque pecuniam in commodum et usum iusti possessoris quandocunque uenerit reseruandi,

accepta ab illo pecuniæ redditæ quitancia, sic ut et prefectus literas det
 læg S iiiir restitutionis, et alter // acceptionis et reacquisitionis. Quod si aliquis pre-
 fectorum nostrorum, qualis qualis fuerit officii contra hoc egerit, naufrago
 45 in his bonis negocium faciens, punietur ut supra.

 <5.> Item si naufrago nullus nauita uel comes fuerit nostri commissarii
 hoc in templum proxime uicinum disponent, ut supra seruaturi hoc posses-
 sori integrum annum, cui tum demum uenienti bona reddantur. Ita tamen
 ut laboratoribus et uectoribus etcetera, quemadmodum prescriptum est
 50 persoluatur, si intra annum iustus non aduenerit possessor, facturus est
 prefectus noster horum bonorum nobis rationem. Ita presertim quo nobis
 duæ partes, tertia proximi templi sacerdotibus pro naufragis oraturis pro-
 ueniant. Quod si tertia pars maior sit, quam ut admodum necessarium sit
 in eos usus arrogare, tum sacerdotibus quod decet pro officio celebrando
 55 contribuetur, quod s<u>per fuerit autem Hafniam deferetur, deponeturque
 apud ciues ad hoc electos in usum pauperum erogandum. Quod bonorum
 latores quitanciam a ciuibus recipient. Et pro his bonis sacra sua semel in
 die in hospitalibus istis facta sint. Alia autem pecunia pauperibus orphanis-
 que et uirginibus pro dote subueniatur.

60 <6.> Item ne aliqua infamiæ nobis macula irrogetur, uolumus ut prefecti
 nostri apertam non clanculariam aut uiolentam rationem horum naufragio-
 rum reddant. Ita quod nobis ipse naufragus sub determinata pæna signifi-
 cabit, atque super hos literas huius negocii promotrices impressas accipiet,
 ad hoc cuilibet expositas et subordinatas, et per magistrum Gasparum,
 65 secretarium nostrum, Hafniæ impressas.

 Item hanc nostram ordinationem uolumus et precipimus, et uigore pre-
 sentium uolumus et precipimus ab omnibus tum ecclesiasticis tum seculari-
 bus cuiuscunque generis, stemmatis et officii inuiolat<a>m, cum omnibus et
 singulis punctis et articulis seruari, quoadusque nostri dilecti totius Daniæ
 70 regni consiliarii collecti, aliud consilium prebuerint inuenerintque articu-
 lum, aliquem in his non satis iustæ ordinationi respondentem, quem tum
 læg S iiiiv demum iuxta illorum pium consilium in me // liorem et sanio-
 rem modum emendabimus. Datum in castro nostro oppidi Hafnensis dominica trinita-
 tis, anno domini mdxxi, regnorum nostrorum Daniæ et Noruegiæ anno
 75 septimo, Suetiæ primo.

Kong Christian 2.s bylov.

Koncept.

a: tabt. – *aa:* Kgl. Bibl. Uldall 255,4° f. 65r-106v (midten af 17. årh.). – *ab:* Oslo Univ. Bibl. Ms. 395,4° f. 57r-97r (2. halv. af 17. årh.). – *ac:* Resen, Christian den Andens danske Lovbøger 43-78 (1684). – *ad:* AM. Access. 10,4° f. 43v-85r (1. halv. af 18. årh.). – *ae:* tabt. – *ael:* RA. Håndskriftsaml. V B, 11a (18. årh.). – *ae2:* Århus Statsbibl. Håndskr. nr. 106 (omkr. 1800) – *ae3:* RA. Håndskriftsaml. V B, 11b (omkr. 1800). – *ae4:* Herlufsholm Skoles Bibl. Håndskr. vedr. Christian 2.s lovgivn. (omkr. 1800).

Tryk: Resen 1.1., herefter Holberg, Dannemarks Riges Historie II 103-05 (*i udtog*), genoptrykt i Samlede Skrifter VII 77-78, og Baden, Danmarks Historie II 501-10 (*i referat*); Borger-Vennen I 401-05, 407-11, II 17-19, 25-28 (*i referat*); Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 71-134 (*efter aa og B*). – Reg. Dan. 6947.

Anm.: Allerede inden udstedelsen af byloven synes bestemmelserne om okseeksporten i kapitel 50 (koncept kapitel 51) ændret, idet købmændene i Ribe, Varde og andre jyske byer 27. december 1521 fik tilladelse til at drive deres øksne til Elben, hvis de ikke kunne sælge dem i Ribe, Danmarks Gamle Købstadlovgivning. II 316-17. Cf. landlovens kapitel 63 (koncept kapitel 93). Om 6. januar 1522 som publikationsdato for loven cf. nr. 13.

Tekst efter aa.

Wii Christian met gudtz naade Danmarckes, Sueriges, Norgis, Wendis
 och Gottes konning, hertug y Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmerschen,
 grefue y Oldenborge och Delmenhorst, giøre alle witterlig, at vi nu wdi
 sandningen hafue forfarit then store brøst, vchristelige och wredelige
 5 gierninger och vildfarelse, som her vti vor righe ere och vti lang tiidt werit
 hafuer, met wloulige domme, wretferdige och wschiellige windne, met an-
 den mer brøst och wschiellighedt, som ere eblant borgerne och then mene
 mandt vtii vore kiøbsteder, thermet mange wforrettis vtii theris retferdige
 sager for falsche och wretferdige winde schyldt, som ondne mendesche
 10 dierfuis till at giøre. Tha paa thet, at then meenige mandt maa wederfaris
 loug, schiel och rett, ydermeere endt hertill schedt er, hafue wii giort, then
 allsommechtigste gudt till tachnemmelighedt, paa thet at dandemendt
 schulle elschis och schalche straffis, thenne effterschrefne ordinancie och
 privilegia om allehonde erinde, efftersom vii kunde formercke, at nøtte och
 15 behob giøris. Huilchen ordinancie och privilegia vii alfuorligen wille och
 strengeligen byude, at saa af alle wbrødeligen holdis schal vti alle punchter
 f. 69r och artichele, // som hereffter følger. Gifuet paa wort slot Kiøbnehafnn
 hellig tre konger dagh, aar effter gudtz byurdt thusinde fem hundrede och
 paa thou och thygende aar, vor rigis och rigementis dag wti thet syufuende
 20 aar.

1.

Om scultus.

(A 1)

Wille vii, at wtii alle wore kiøbsteder vti Danmarch schall tilschichis en, som schall wer ofuer borgemestere, raadmendt och alle andre vtii konningens nafn at giøre och lade paa konningens weyne, och schall kaldis scultus och schall thenn same ver en erlig mandt, af got røchte, guodt omgiengelse, af guodt, erlig affkomme, huilchen som huert tredie aar schall foruandles, och handt eller en anden vti hands stedt igen settis af konningen selff och ingen anden, och schall handt forfordre alle sager ther y byen, som konning-
 25 gen er anrørendis, och lade thennom optegne, och giøre os theraf guod rede och regnschab effther thenne ordinancie och schichelse, som hereffter staar, och schall handt haffue fuldmacht at straffe ofuer hals och lemmer wtii vore kiøbsteder ofuer borger och kiøbmdent, som ther vti byen kiøbmandzhandel bruge, och ey vor profatz sig thermet schall befatte, vden saa er, at
 30 handt worder eschit och tilkraffder af *forschrefne* vore scultus, och schal ey nogen anden byfogit vere vti wore kiøbsteder effter thenne dag, meden same
 f. 69v vor scultus schal stedtze hafue hos sig // vti byen fire, sex eller otte suene, efftersom behob giøris och kiøbstederne ere stoer till, och schulle the alle vere kledt wti en kledningh, saa huer mandt thennom kunde kiende. Och
 40 schulle de dog were huer for sig, och holde theris egen kost, saa at wor scultus wedt thennom, naar behob giøris, och schulle the hafue af hannom theris bescheden løn om aarit, och thage vare paa hannom, naar handt thennom tilsiiger, och schulle the were forpflichtuge at forfar alle sager, som schee vti kiøbstederne, och gifue hannom thennom tilkiende, och schal
 45 same vor scultus hafue fuldmacht paa wore weyne at giifue liif och lemmer wti wore kiøbsteder, efftersom leyligheden er.

2.

Skal scultus hafue fuldthmacht paa
 konninglig mayestaitis weyne.

(A 4)

50 Skall same scultus giøre *konninglig mayestait* vty syn egen persone syn scultuseedt, och saa annamme af *konninglig mayestaitis* egen hondt, naar handt til thet embede schichet och set worder, en langh huidt stoch till eth tegn at hafue fuldmacht aff konningen at straffe ofuer alle liiffssager och alt
 f. 70r vtii then stadth, och, naar gaar til rette, skall handt lade bere same stoch for sig, och naar kon-// ningen hender tiidt till samme stadth at komme, tha

25 at] oc ac. – konningens] komingens aa. – 27 af] och ab-c. – 39 en] ens ac. – kunde] kandt ab-c. – 44 schee] schall ab. – 45 weyne] weye ab. – 46 er] til tilf. ac. – 53 konningen] komingen aa.

schal samme scultus met borgemesterne och raadmendene ther samme-
 stedz wdriide en halffierding weys fra staden emodt konningen wtii store
 kiøbsteder, och wtii the smaa steder schulle the møde konningen wden
 porte och ther hans naadis mayestait tilkome forbyde, och naar konningen
 60 tiidt kommer, schulle *forschrefne* scultus, borgemester och raadmendene sid-
 de af theris heste och ther forydmyge thennom for *konninglig* mayestait paa
 theris knæ, och inden thee schall same scultus fremgaa och antuorde kon-
 ningen syn lange huide stoch met alt rette vti konningens handt, som handt
 af hannom antuordit er, och alt then stundt, the saa theris thalle huos
 65 konningen fremføre, schulle the stille side paa theris knæ, saa lenge the suar
 igen af *konninglig* mayestait fange, och schall tha *forschrefne* scultus igen af
 konningen annamme samme stoch och saa then førde nest for konningen
 indt vti staden igen, och schulle wore scultus, borgemester och raadmen-
 de ne y then kiøbstedt, wi ere vti. Thesligeste wor borger och borgerscher, som
 70 hende till os at kome, for thennom y theris beste kleder, som the hafuer. //

f. 70v

3.

Om scult, borgemester och raadth.

(A 5)

Skall ingen wduelges y these noger kiøbsteder til sculte, dommere, bor-
 gemestere eller raadmendt, vden handt hafuer wtii thry samfelde aar y
 75 *forschrefne* steder verit bosiddendis borgere och giort hans herre och første
 ald then ret och rettughed, som en borgere y alle maade tilbehør.

4.

Om ny statuter.

(A 6)

Sammeledis hafue wi undt och tilladith *forschrefne* wor stadtz scultis,
 80 borgemester och raad medt alles eller mestepartens samtycke fuldmacht at
 giøre och schiche ny statuter, som dog schulle ey were lenger vden eth aar
 eller eth halff, wden *konninglig* mayestait thet selff samtycher.

5.

Scultus eedt.

(A 7)

85 Ieg N. suerger, at ieg wil vere wor keristhe, naadige herre konning huld
 och tro, och wil wiide hans naadis gafn och beste, och ware och wende hans

58 konningen] komingen aa. – 61 ther] *mgl. ab-c.* – 66-67 af konningen] *mgl. ac.* – 68 indt] *mgl. ab.* – 75 bosiddendis] besiddende *ac.* – 81 ey] iche *ab.* – were] vare *ac.* – lenger] *mgl. ab-c.* – 82 selff] *mgl. ab-c.* – 85 naadige] g rettet fra påbegyndt (?) st aa.

f. 71r naadis schade af thenne hans naadis ordinancie och schichelse och effter stadzens privilegia at folge och opholde, och thette hans naadis scultusembede troligen och fliccteligen forstaa, och ingen egen nøtte, gafn eller profite mig ther vdinder vil tilvende, wden huis vor kie-//reste naadige herre mig thervtii naadeligen och gunsteligen wnde will, och hielpe huer mandt, fattig och riig, loug och ret, ey therfor thage gunst eller gafue, wilge eller wuilge, wtii noger maade, saa hielpe mig gudt och alle gudtz helgene.

6.

95 Wtii alle kiøbsteder schall uere en scult,
iiii borgemestere oc vii shiepe.

(A 8)

Wille wii, at ofuer alt vort riige vtii alle vore kiøbsteder schall vere en, som schall were wor scultus, fyre borgemestere och siuf raadmendt, och schall wor scultus vduelge xxx af the achtiste borger vti huer wor kiøbstedt, 100 eller efftersom kiøbstederne ere stoere till, och the same xxx schulle were guode kiøbmendt och iche embitzmendt, af huilche ther schal keyses forschrefne iiii borgemestere och vii shepe eller raadmenth, som schulle side ret met wor scultus, och schulle the huert aar foruandles och andre tilschiches igen, saa ner till the thue elste borgemestere, the schulle blifue til the andit 5 aar ther nest effter, saa schall handt the afsette, och thuo, som tha elst ere, schulle bliifue fremdeles, och huilcke, som afsettis af borgemesteredommit, schulle dog blifue wtii raadit och ver nerverendis, naar noger merchelige sager paakommer.

7.

10 Borgere eedt.

(A 9)

f. 71v Item ieg N. suerger, at ieg wil vere vor kiereste, naadige herre // och konning och hans naadis effterkomere huldt och thro, wor scult, borgemestere och raadt hørig och lydig y alle maade, the mig tilsiige, som iche er konninglige mayestait emodt, och siden nyde och giøre borger rett, saa sant 15 hielpe mig gudt och alle gudtz helgenn.

87 af] och ab-c. – 89 ingen] god tilf. ac. – 92 ret] oc tilf. ac. – 1-2 forschrefne] mgl. ac. – 5 thuo] hvo ac. – 12 naadis] naadige ac. – 13 maade] hvad tilf. ac. – 14 borger] mgl. ab.

8.

Dommere schulle høre messer.

(A 10)

Wille vii, at wor scult, borgemester och raadt wtii alle wore kiøbsteder
 schulle were plichtuge huer dag at høre messe, førendt the sette thennom til
 20 at høre sager paa raadhuset, och schall hereffter inthet ting holdis. Naar the
 komme paa raadhusit, schulle the side stille, och flytligen høre och grandgi-
 fueligen mercke alle andklage och giensuar, naar nogen sag for thennom y
 rette kommer, och thet alt well mercke, och naar the wel hafue hørt sagen
 och then well forstandit, schulle the wduise begge partene och siige therpaa
 25 met sagtmodighet, och ey raabe eller buldre therwtii, vnder sliig brøde, som
 the schulle were faldne for, ther wschicheligen bulder eller raab giør wtii
 rettergangh.

Om borgerschaff at winde. //

f. 72r Item huo, som borgeschaff wil winde, schall giifue wor scultus tre kiøbne-
 30 hafnn schillinge, huer af thennom, som y dom siide, en schilling, och huer af
 raadmendene en schilling, och stadtzthienere en schilling, och schall handt
 giøre syn eedth, som hereffter følger etcetera. Then, som er giort till borgere
 wtii wore kiøbsteder, then schall ey lenger thiene eller were leyesuendt,
 meden schal were fry och bosette sig, vnderthagen the, som wor scultus
 35 tien, och er thet embitzmandt, tha schall handt giifue eth pundt wox y
 laugit.

Om borger och stadtzthiener.

Om stazthiener steffner nogen borger at møde for wor scult, borgemester
 och raadt, och er begierendis af nogen anden borgere, at handt schall gaa
 40 met hannom och høre therpaa for eth windnesbyrdt; thersom hand siiger
 ney, och handt thet ey giøre will, tha bør hannom at hafue forbrut iiii
 schillinge.

Om borgere at steffne.

Item ey schall helder noger wor borger stefne then anden wden for nogen
 45 anden dommere, och rett wden *konninglig* mayestaits samthyche, wnder iiii
 gylden. //

20 sager] sagen *ab.* – 28 Om ... 36 laugit] *Kapitlet har nummeret 6 aa-b.* – 31 och (1)..schilling
 (2)] *mgl. ac.* – 34 the] den *ac.* – 37 Om... 42 schillinge] *Kapitlet har nummeret 7 aa-b.* – 43 Om...
 46 gylden] *Kapitlet har nummeret 7 aa-b.* – 44 ey] *mgl. ac.*

f. 72v

Om borger, som skulle vare paa portene.

Item om noget borger worden tilschicket af sculten eller raadit at thage vare paa stadzporte och gaar therfra wden theris forloff, hafue for-
50 brut ii gylden.

Om noget borgere thager anden borgeris
skyldener tiil giest.

Item om noget borger thager nogen anden hans metborgeris schyldener till giest, tha schall handt, om handt thet wedt, antuorde same hans giest
55 then, som handt schyldig er, y hender; thersom handt icke giør, och giesten wndtkommer, tha schall handt, hannom huus lonte, bethalle then anden hans medborgere alt thend deell, hans giest hannom schyldig var.

Om nogen borger gaar y vinkelder

Item gaar nogen y winkelderen och will dricke en potte wyn eller thuo,
60 tha schall wynmanden tappe hannom fuldt och retuis maade; er handt borger, som ind gaar och dricher, och hafuer ey saa mange pendninge huos sig, at handt kandt strax met bethalle, tha maa handt bortgaa och schall igen komme inden midagsmoltidt om anden dagen och bethale, och thersom handt tha icke kommer och worden for dommeren beklaget, tha schal //
f. 73r handt bethalle wynen, hand druckit hafuer, och were domeren falden for 4 ß, och wynmanden for ii ß.

Om nogen borger rømmer for gielt.

Item om nogen borgere y wore kiøbstedth worden wdbandit, som er gieltt schyldig, tha schall wor skult thage och bethalle hans gieltt af hans
70 guodtz, saa wiit som thet kandt tilrecke, och hafuer handt icke saa megit guodtz, tha schall thet dog delis lige met the, handt schyldig er.

9.

Om stadtzskriffvere.

(A II)

Huer kiøbstedt schall hafue en suoren schrifuere, som fornumstig er, at
75 optegne och registre wtii stadzens bøger och register alle the domme, ther afsiigis, och holde thennem til stede, paa thet at dom ey schall gifuis emodt dom, och schall handt paaminde scultus, borgemester och raad, at slig dom gick wti samme sag paa then dag.

47 Om...50 gylden] *Kapitlet har nummeret 7 aa-b.* – 49 stadzporte] statzporten *ab-c.* – 56 then] efter *tilf. ab.* – 70 som] *mgl. ac.* – 76 at] *mgl. ac.* – 77 paaminde] wor *tilf. ab-c.*

10.

80

Om stedt, at siide blodig dom paa.

(A 12)

Wille wii, at herefter schall schiches eth ru<m> vnder radhusit paa en ende eller siide; ther schall siides alle bloduge domme och ingen andre sager.

11.

85

Stadtskriffuerens eedt.//

(A 13)

f. 73v

Ieg N. suerger, at ieg wil were vor naadige herre konning huldt och thro, hans naadis scultus och borgemester wtii hans naadis stedt, wiide hans naadis gaffn och beste, war och wendne hans naadis schade oc stadzens af myn yderste formue, och ingen egen gaffn, nøtte eller profite mig till guode
 90 therudinden will tilwende, vden hues mig bør at hafue met rette af then rente, borgemester och raadt mig therfor vdlagt hafuer, och huadt som mig af thennom befalith worder och afsiiges for rette, will ieg retferdeligen schrifue, och ey thage therfor willt eller wenschab, gunst eller gaufue vtii noger maade, saa hielpe mig gudt och alle syne helgen; och schall same
 95 schrifuere hafue till løn for huert permintzbref thuo marck, och for bref, som thages om windne, schall handt hafue otte schillinge oc for eth stefningsbref tuu schillinge.

12.

Ingen skall giøre domeren wlydt.

(A 14)

100

Forbiude wii alle, at giøre wor scultus, borgemester och raadt nogen wlydt, naar the siide dom, met raaben eller met andit bulder. Er handt prelathe eller riidder, thet giør, bøde strax iii march; er handt frii mandt, giifue halfanden march; er handt prest, bøde viii β; er handt kiøbstedtz-
 f. 74r mand eller // hofmandt, bøde och saa megit; er handt bonde, bøde iiiii β.

5

Sammeledis schall ochsaa wer, om noger suerger then stundt dom siides, om Wor Herris dødt, hans wunder, hans hellige blodt, om then Helligaandt och andre suore wchristelige eder, och thermost fortørner then altsommechtigste gudt; tha schall huer, for huert syndne, the saa suerge, effter synn schichelse och stadt, strax bøde som *forschrefne* staar, och huilchen som icke
 10 straxt bethaller, then schall bøde dubbelt. Och huilchen, som hører anden suerge, och dølger met hannom, bøde lige saa megit; ehuem thet giør, tha schall then straxt bethalle hans brøde. Findes y sandningen, at handt er saa

fattiger, at handt icke formaa at bethalle syn brøde, tha schall handt strax
 settes y hechte och giifues wandt och brødt en natt ofuer. Sker och saadan
 15 gudtzforthornelse met eder anderstedtz wtii stederne, och er ther schellig
 beuisning till, tha schall ther och straffes wtii saadan maade, som *forschre-
 fuit* staar.

Huilchen som foracht dommeren eller the, met hannom y dom siide,
 bespotter, giifuer honlige ordt eller theris dom forsmaar, then hafuer for-
 20 brudt till os x gylden och til huer af the y dom side en gylden. //

f. 74v Om borgere *rømmer* af byen.

Om en *rømmer* af bye af wor borger eller lader om nattetiidt forføre syt
 guodz paa nogen anden stedt, then hafue forbrudt *iiii grot*, therforuden lide
 domerens eedt, och maa wor scult y *forschrefne* kiøbstedt annamme alt theris
 25 guodz, som saa *rømme*, vden alt peen eller straff.

Om rustering.

Om en lader besette en anden mandtz guodz, och worder hannom siiden
 afwundet, at handt thet hafuer giort met wrette, tha bør hannom ofuer alt
 kost och thering at giifue hannom huer dag *iiii β.*, men saadant guodz
 30 rusterit er.

Item om en giør noget woldzgierningh paa nogit wiit stedt, och thermet
 giør kirken eller kirgorden wscheer, thennom bør at lade wye sliig stedt igen
 paa hans egen kost och thering, och thersom handt icke hafuer *pendninge*,
 schal handt bøde met kroppen.

Item wynn, øll och andre fremit drich bør at selgis effter stadzens maade.
 Befindes om nogen, som saa ey giør, hafue forbrudt fem kiøbenhafns schil-
 linge, och therforuden lyde dommerens rett. Sammeledis schall och gaa om
 kuorn, thet schall huerchen selgis eller kiøbes wden met maade. Huo here-
 35 modt giør, hafue forbrudt, som *forschrefuit* staar.//

f. 75r

13.

(A 15)

Huilchen, som ey selff kandt syn thale well fremføre for rette, handt maa
 schiche en anden vty syn stedt, som hans thale fremføre kandt, och thye
 selff stille, och schall wti huer kiøbstedt schiches thuo eller tre, efftersom

19 forsmaar] forsvare *ac.* – 22 eller] och *ab.* – 23 *grot*] *gylden ab-c.* – 25 eller] och *ab.* – 29 men]
 mens *ac.* – 32 kirken] kircher *ab.* – kirgorden] krigorden *ab.* – wscheer] uskiel *ac.* – 35 och]
 eller *ac.* – 40 13.] *Overskr.* Hvilcken icke self kand tale, maa hafve en forsprock *ac.* – 41 kandt]
 kunde *ab.*

behob giøris, the som thalsmendt were schulle, och fremføre saadan
 45 theris sager wtii rette; och schulle wor scultus, borgemester och raadt
 giøre therpaa en schiellig løn, som samme thalsmendt hafue schulle for
 theris wmage.

14.

(A 16)

Komer nogen drucken indt y rette paa raadhusit, tha schulle wor scultus,
 50 borgemester och raadt hannom strax afwiise och hannom icke høre, och
 huor handt wlydig er och ey will strax wd gaa, schulle the lade hannom
 indsette, och giifue hannom wandt och brødt en nat wtofuer.

Item om noget acht at wille gaa met nogen y rette y wore kiøbsteder, tha
 schall begge partene sette wissen och lofuen for wor scult, at huilchen part
 55 domen gaar wnder øgne, schall bethale then anden alt kost och schade, som
 paa sagen gaar efter sagens leylighedt, och konningen then deell hannom
 bør. //

f. 75v Om noget wtlendische kalder noget borgere y rette, tha schall domeren
 schelge thennom adt, och schiche thennom giesteret emellom inden iii dage
 60 thereffter handt paaklager.

15.

(A 17)

Huilcken som tiltaler wore scultus, borgemester och raadt for dom och
 rett met lastelige ordt, giør ther bispoc, bøde eth hundrit *march*, giør ther
 nogen af rigens raadt eller prelater, bøde eth halff hundrit *march*, giør ther
 65 nogen riddermandzmandt eller prest, bøde threduge *march*, giør ther borge-
 re eller hofmandt, bøde thiuge *march*; er hand bondne, thet giør, bøde x
march. Biuder noget sig till at slaa, wndsiige eller faargiøre wor scultus,
 borgemester eller af raadit, hafue thermet forbrudt liiff och guodz och alle
 the, met er y floch och følge.

16.

(A 18)

70 Skall schrifueren optegne vti wor scultus och dommers nerwerelse alle
 brødependninge, och paa huadt dag thet schede, och for huadt brøde och
 huor megit then dag, och schal schrifueren aligeuel giifue wor scultus ith

48 14.] *Overskr.* Ingen skal gaa i rette i druckenskab *ac.* – 49 indt] indtet *ac.* – 61 15.] *Overskr.*
 Ingen maa true, undsiige eller slaae dommeren *ac.* – 63 ther (1)] det *ac.* – 67 sig] nogen *tilf. ac.*
 – 68 af raadit] raadt *ab.* – 70 16.] *Overskr.* Skal skrifveren klarligen opteigne alle sager och
 sagefald *ac.*

sedell lydendis, at handt paa then dagh fick saa megit af then for then sag,
 75 och the sedele schall wor scultus giemme til saa lenge, at schrifueren giør
 regnschab, och tha bere thennom til stede igen och forfare, om the concor-
 der met hans regnschab. //

f. 76r

17.

(A 19-20)

Wille wii ey helder, at noger hereffter schall ind gaa paa raadhusit eller
 80 domhusit met noger voben eller werge, men hues werge, the huos thennom
 hafue, schulle the lade bliifue wden raadhusit, naar the wille gaa vti rette.
 Huilchen heremodt giør, hafue forbrut ii gylden och liide och wndgield
 dommerens rett.

Hereffter schall ingen prelate, riddermandzmandt eller theris suenne och
 85 thienere ber nogen lange werge vtii wore kiøbsteder andre endt the om
 dagen met gaa; thesligest schulle ey borgere, kiøbmendt eller noger andre
 berge werge wtii wore kiøbsteder, wden wor drauanter och the, som thage
 war paa wort egit liif, och tilschichede er ath bere werge, som er wor scultus
 och hans folck, som ther tillskickit blifue. Findis nogre andre, som thermet
 90 gaar, tha schall wor scultus hafue macht at thage saadanne werge fran
 thennom.

18.

Om nogen hafuer wdestandnindis met en anden och worder om dagen
 befunden met voben eller werge, hafue forbrudt thuo gylden. Giør handt
 95 thet om natten, hafue forbrudt iiiii gylden.

19.

(A 21)

f. 76v

Af pendninge, som komme for brøde, schal opholdis thre messer // om
 vgen, then første messe om søndagen af the hellige trefoldighedt, then
 anden messe om mandagen for alle christne sielle och then tredie messe om
 100 freddagen af Wor Herris fem saar, och hues, som ofuerløber af same pend-
 ninge endt sliig gudtzthienniste met opholdis, schall schiches wti gudtz lof
 vti fattige mendnishes hender.

76 och (1)] at *ab.* – 78 17.] *Overskr.* Ingen skal hafve vaaben eller verge, naar hand gaar i rette *ac.* – 79 eller] vtii *tilf. ab-c.* – 82 och (1)] *mgl. ac.* – 88 tilschichede] tilstede *ac.* – 90 schall] skulle *ac.* – 92 18.] *Overskr.* Ingen maa bære væрге *ac.* – 96 19.] *Overskr.* Om brødepenge *ac.* – 1 opholdis] opholder *ab.*

20.

(A 22)

5 F. 20 som stefner en anden y rette och thaber sagen, handt schall giifue
 synn wederpart fyre schillinge om dagen for kost och thering, om handt er
 gangindis och wdenbyes mandt; er handt till wogns eller ridendis, tha
 schall handt hafue viii ß; er handt riddermandzmandt eller nogen anden,
 tha reyse sig samme bøder effter personens schickelse och saa mange perso-
 10 ner, som handt met sig hafuer, och kandt handt hannom ey strax fornøge,
 tha schall handt strax sette hannom borgen och wissen paa raadhusit for
 saadanne pendinge.

21.

(A 23)

Huilcken, som hereffter thager stefning eller worder stefndt met wort
 breff, och sider then ofuerhörig och will ey møde y rette eller hans fuld-
 15 mechtige paa hans weyne: Huilchen part, som icke møder, er thet prelat
 eller riddermandzmandt, thet giør, tha bøde emodt os eth hundrit *march*; er
 f. 77r handt borger eller anden, // tha bøde till os eth halft hundrit *march*, for huer
 gang the thet giøre, och schall dog dømmis och siigis paa sagen effter then
 partiis brefs och beuisningers lydelse, som til stede er och vti rette møder,
 20 och then, som icke møder, bøde then andens kost och thering, som *forschre-
 fuen* staar.

22.

(A 24)

Wille vii, at naar wii schiche nogre dommere vti en sag met wor bref och
 befalling, tha schulle partene ey fordragis eller then sag woldgifuis, førendt
 25 hun hafuer werit inde for *forschrefne* dommer, och ther worder atschildt met
 rette, paa thet at huer maa wederfaris saa meget som loug och ret er, och
 hues *forschrefne* dommere afsiige for rette, schulle the gifue beschrefuit fran
 thennom, som the wille andsuar for gudt och were bekiendth for os.

23.

(A 25)

30 Huilcken som wii eller wor kiere hosfrue hereffter giifue eller nu tilforn
 wort beschiermelsebref giifuet hafue, then schall strax met thet allerførste
 lade forkynde och lessit wti kiøbstederne till raadhusit, och huilchen han-

3 20.] *Overskr.* Om stefning *ac.* – 9 met] mest *aa.* – 12 21.] *Overskr.* Hvem vor stefning sidder
 ofverhörig oc vil ey møde i rette *ac.* – 20 och (1)... møder] *mgl. ac.* – 22 22.] *Overskr.* Om vort
 bref oc befaling *ac.* – 29 23.] 24. (!) *ac;* *overskr.* Om vort beskiermelsebref *ac.*

nom siiden therwtofuer baster, binder eller wforrett, then schall straffes wedt hans halss.

35

24.

Om en worder af borgerne wduoldt at siide dom met domeren, then maa ey eller schall, førendt sex wger forloben ere, effter handt thertil thagen er, bere windne y noger sager, // wden sagen rører *konninglig mayestait* self paa. Schall ingen windne bere ofuer then anden y *forschrefne* wor kiøbsteder, wden handt er self besiiden borger af got røchte, om ther er andre til stede, och thet schall schee formeddels en eedt, som hannom bør at suerge.

25.

(A 26)

At saadan vildfarelse om windne ey schulle were hereffter, som hertill werit hafuer, hafue wii giort sliig schichelse therpaa, som hereffter følger. Wille wii, at hereffter ingen windne schulle thagis af nogre, wden af thennom, wor *scultus*, borgemester och raadt thertill besynderligen schichet hafue, som suorne schulle were, och huilche som hafuer noger sag at gaa vti rette met, the schulle for *forschrefne* suorne, førendt the komme y rette, lade ofuerhøre theris windne paa begge siider, som the hafue wtii then sag; først schulle wor *scultus*, borgemester och raadt foruise thennom till the, suorne er vti kiøbstederne, som theris windne examinere och ofuerhøre schulle paa begge siider, och saa lade kalde for thennom begge partene, som sagen er anrørendis, och saa beggis windne och alle thennom, som hos war, tha gierningen schede, wnge och gamle, piiger, dreng, quinder och karle, som af sagen viide och forstandt hafue och ere kommen till lagealder och af thennom // høre, grandsche och forfare, huadt och huorledes huer serdelis for sig windner, then ene effter then anden, adschilt fra huerandre, saa then ene ey wedt, huadt then anden siiger eller thet hører vti nogre maade, och schulle ey the, som windne fremledde, were herofuer y nogre maade at høre, huadt vindne siige eller thalle, som sagen paagielder, och schall opschrifuis och optegnis, huadt huer for sig siiger och windner, och naar handt først indkommer at windne, schall hannom adspørges, huor handt er fødth, huor gammell handt er, huis thiener handt er, huadt handt hider, huadt herrit och bye handt er født wtii, huadt byen hider, handt boer wtii, om handt er gift, om handt er frende eller slect till then, sagen paagielder, och schall

35 24.] *Overskr.* Om vidne *ac.* – 37 schall] *mgl. ac.* – 39 bere] *mgl. ab.* – 42 25.] *Overskr.* Om skutzmaal paa vinder *ac.* – 43 schulle] skal *ac.* – 47 were] veren *ab.* – 55 forstandt] *rettet fra* forstaa *aa.* – 58 och...59 maade] *mgl. ac.* – 61 først] for *ac.* – 62 at windne] oc vindner *ac.* – 64 boer] *rettet o. lin. fra* er født *aa.* – 65 om] och *ab.* – 69 huer (2)] *mgl. ac.* – 72 schyuder] skylder

f. 11r ingen anden, och skulle the ey // haffue wtii theris closther flere suenne endt
 60 een drengfoghit, som regierer theris arbeytzthyundne. Och schulle the ey
 haffue meere hunde vti nogre maade att ieyge dyr met endt two par
 miønder och thuo kobel støbere, som er wtii Andtuorskoff, Sordt och thilli-
 ge store herrecloster, och andre closter skulle icke haffue mere endt eth par
 miønder och eth kobell støbere.

65

5.

Om ny reformacie wti scholer.

Then gamle scholesedt, som hertill dags meget forderffueligenn waritt
 haffver, schall och reformeris wti alle scholer her wtii riigeth, bødit och
 befalit alle scholmestere och theris hørner, ath the skulle haffue een besyn-
 70 derliger større och ydermeere tilsynn till theris peblinge, endt the hertill
 giort haffue, med guoodth och wstraffelige lerdom, och schulle the giøre
 liige megit fliidt paa at lære theris peblinge, saawell thenn fattuge som then
 riige, och ey thage theris besynderlige gauffue, gunst eller for. Therfor
 thette tilbørligt er, att besørge thennom met større och bedre lønn, endt the
 f. 11v hertill // hafft haffue; begiere therfor, at huer biscop wtii stigt schall medt
 thet første forsee samme scholmestere och hører met kircher eller vicarier,
 ther the kunde holde thennom redeligen aff, till skoleklæder och andit,
 huadt the behoff haffue. Schall och sammeledis wore schultis, borgemester
 och raadt vti the wore kiøbstedher, som haffue nogre vicarie att forlenne,
 80 ingenn thermetth forsee, førendt skolmesteren och hørren er forseeth ther
 sammestedt, wden saa er, att vi selff lade giøre bøn for nogen.

6.

Om wielse at thage.

Begiere wy och raade, at huer biscop skall grandgiiffuelliigen gifue acht
 85 paa, ath ingen aandelig eller werdzlig faa theris smaa wielse, før the ere
 thyuge aar gamle, och icke wies till subdiaconus eller diacon>s før the ere
 xxv eller xxvi aar gamle, och icke till prest, før the ere xxx aar gamell, och
 ingen closteriomfru wies, før hun er xxv aar gamell; thi ath thet standher
 icke i thet hellige evangelium om saa mange partiis regel, och forbiudher
 90 thet och *sanct* Peder, som sigis at were then første biscop. //

61 dyr] *mgl. ab.* – 62 thillige] *dislige ac.* – 63 skulle] *mgl. ac.* – 73 gauffue] oc *tilf. ac.* – eller for] *mgl. ac.* – 75 wtii] *sit tilf. ac.* – 80 skolmesteren] *skolemesterne ac.* – hørren] *hørerne ac.* – 86 diacon>s] *diaconis aa-b.* – 87 gamell] *mgl. ab.* – 93 verdzlige personer] *verdslig person ac.* – eller

huor lenge thet er siiden, huorledis thet tilgick, och saa fremdelis klarligen
 100 paa thet alderyderste at forfare sandningen.

29.

(A 29-30)

Och huilcken som suerger sig om meen, schall strax myste the thuo
 fingre, handt oprachte, thenn tiidt hand suor.

The, som suorne ere at forhøre windnisbyurdt, schulle wtii saadanne
 5 maade wdgiifue theris breff om windne, som hereffter følger.

30.

(A 30)

Wii A., B., C. tilskichet af her scultus, borgemester och raadt at forhøre
 nogre windnisbyurdt, giøre witterlict for alle met thette wort obne bref, at wii
 haffue hafft for os these *efterschrefue* windne och thennom adspurt och
 10 hørth huer fran sig, hues thennom fuld witterligt war wti then sag, om
 f. 79v. then mandødt eller nogit sliigt etcetera, hafue the alle och huer ser- // deles
 saa suorit och wondit, som hereffter følger, først sagde N. sig at were saa
 gammel, ther fødd er wtii then herrit eller wtii then kiøbstedt, boendis wti
 then bye, then mandtz thienner, saa wedt nafnn, och saa fremdeles om the
 15 andre erinde, som the windne om, huilckit wedt ordt och punchter the
 schulle grandgiifuelig mercke och giifuit beschrefuit, och er nogen af then-
 nom, som windne bær, ther skriifue kandt, tha schall handt vnderschriifue
 met syn handtschriift, att handt bestaar saadant windnisbyrd.

31.

(A 31)

Wille wii, at alle sager, som schie vti vore kiøbsteder N. eller theris
 friiheder, schulle handles och endis for wor scultus, borgemester och raadt
 wti huilcke kiøbsteder, the<t> scheer, och ingen ander stedtz, och naar dom
 gangen er paa noger sag, thyckis tha noger af begge partene iche att were
 schedt ret, tha mue therfra haffue skudtmoll och till wor kiøbstedt Kiøben-
 25 hafn inden thii dage ther nest effter, thet schall saa forstaaes, at wille the
 schyude thennom, tha schall thet schee inden thiende dag effter dagen,
 domen er gaadt, och huor ther then tiidt forsømmer, tha mue the icke
 thereffter schyude thennom y then sag, saa the fremdelis ther dømme paa,
 och siige ther ret ofuer, och schall thennom ingen saadanne schudtmoll

vidne, skulle sigte sandhed *ac.* – 98 bere] begge *ac.* – huem] the *tilf. ab-c.* – 1 29.] *Overskr.* Om de som meedeedere blifve *ac.* – 6 30.] *Overskr.* Hvorledis forskrifvis skal, naar vundet er *ac.* – 16 er] om *ac.* – 18 att] oc *ac.* – 19 31.] *Overskr.* Hvorledis appeleris skal *ac.* – 20 N.] *mgl. ac.* – 22 the<t>] *ac.*; ther *aa-b.* – 24 mue] de *tilf. ac.* – 27 icke] *mgl. ac.*

f. 80r weyre eller forhindris, // och schulle alle, som saadant schudtzmoll giøre wille, eller theris talsmendt for thennom, indgaa for domeren, som dom paa then sag sagdt hafue, met obit hofuit, opstrugne ermer, bare hender och vden woben eller werge, och siige saa som hereffter staar.

32.

(A 31)

35 Kiere herrer och wener, then dom, som mig vti thenne myn sag er ofuergangen, er wretferdig, thy <ieg> wedt, att myn sag hafuer met sig alt retferdighedt, huilckit ieg will beuise och sand giøre for erlige och fornumstige mendt, her scultus, borgemester och raadtmendt vtii Kiøbenhafn. Thi beder ieg ether, at i ofuergiifue och forlade then dom, y mig vnder øgen
40 giifuit hafue, och ey stede wtii samme sagh ydermere forføllingh, och at i wille giifue mig ethers sentencie och dom beschrefuen till *forschrefne* her scultus, borgemester och raadt wtii Kiøbenhafn, och tilstaa, at ieg meg saa fran ether schudt hafuer, tha schall saadan schudtzmol och schrifuelse ey weyris hannom, och schall dommeren, som the thennom saa fraschyude,
45 siige thennom huadt dag, the schulle møde paa.

33.

(A 33)

Skeer och saa, at saadan sagh, som saa er schudt indt for scultus, borgemester och raadt vtii Kiøbenhafn, ey kandt therfor hindis suorhedt och
f. 80v wschichelighedt handles och till // endelig ende giøres, tha maa wor scultus,
50 borgemester och raadt fremdelis indsette samme sag fra thennom for *konninglig mayestait* och for *konninglig mayestait* at møde y rette, efftersom leylicheden er.

34.

(A 32)

Høybaarne første, kiereste naadige herre. Thenne brefuiser N. hafuer
55 werit for os met hans sag y rette, och efter hans bref och beuising och efter sagens leylichkeit hafue wii therpaa dømdt och sagdt, met huilcken dom hannom icke nøgis; hafuer handt therfor schudt sig fra os och indt for ethers

30 schulle] skal *ac.* – 31 talsmendt] talszmand *ac.* – domeren] dommerne *ac.* – 33 eller] och *ab.* – 34 32.] 31. (!) *ac.*; *overskr.* Den, som dommen er imod gangen, skal siige *ac.* – 36 <ieg>] *mgf. aa-b.* – 38 raadtmendt] raad *ac.* – 40 samme] denne *ac.* – forføllingh] befalling *ac.* – 44 fraschyude] forschyude *ab.* – 45 dag] *mgf. ab.* – 46 33.] *Overskr.* Skudtzmaal fra skultus, borgemester oc raad oc endt for kongl. mayst. *ac.* – 53 34.] *Overskr.* Bref fra scultus, borgemester oc raad til kongelig mayst. *ac.* – 57 fra] paa *ab.*

konninglig mayestait, begierendis samme dom och schudzmol af os beschre-
 60 *fruit*, huilcket wii ey wille weyre hannom, och sendt ether naadis høymech-
 tighet thet met hannom selffuer, thet ydermer af ethers *konninglig mayestait*.

35 oc 36.

Om drab.

(A 34-35)

Then, som drab af opsat och raadith raadt giort hafuer, maa aldrig
 therefter komme wtii then stadt igen, wden saa er, at konningen, drotningen
 65 och theris børn først ind riide y samme stadt nest effter, at sliigt drab
 scheedt er, eller andre fremede første, som forschrifues till her scultus,
 borgemester och raadt, at the thennom schulle wndfange som *konninglig*
 f. 81v *mayestait* selff, tha mue the samme, som drab giort hafuer, // nyde then
 friihet, at handt komer y staden igen, och schall handt først beuisse met bref
 70 och indsegle, at handt hafuer wti neste thry samfelde aar tilforn werit
 boseth paa wort landth Guldlandt, dog saa at handt *thet* først schall for-
 uise, at fordrages met then dødis slecht och wanner och fremdelis met <...>

Følgere saguolleren *samme* mandraber och finder hannom andenstedz
 wti andre wor kiøbsteder, som handt hafuer leyde af wor scultus, tha schall
 75 handt tilsiige wor scultus, at handt saadant drab gjort hafuer, och wor
 scultus schall strax ware hannom at, att handt seer sig selff for, och siiger
 hannom leyde op, och huor handt thereffter paatagen bliifuer, tha gaa
 therom, som ret er.

37.

(A 36)

80 Skall sammeledis met thenne *forschrefne* artichell forstaas alle fanger paa
 then tiidt fangne och indsette for erlig sag, naar som en første ind riider wti
 en stadt, at the tha worder løsgifne.

38.

(A 37)

Huilche, som først begynde nogen thrette, som manddødt eller saadant
 f. 81v afkommer, och thet komer till bøder, tha // bøde handt halffit bøder, och

58 samme] *mgl. ac.* – 59 ether naadis] efter naadig *ac.* – 61 35 oc 36.] 35. *ac.*; *overskr.* Om drab
ac. – 64 igen] *mgl. ac.* – 67 at the] oc der *ac.* – 71-72 foruise] fremvise *ac.* – 72 <...>] *Her mgl. aa-c*
antagelig slutningen af sætningen, cf. A. – 73 och.....78 er] 36. *ac.*; *overskr.* Om nogen tager leide,
 som hafver giort drab *ac.* – 73 finder] findes *ac.* – 79 37.] *Overskr.* Om fanger, som sidder
 grebne, naar nogen første kommer til nogen stad *ac.* – 81 fangne] er *tilf. ab-c.* – 83 38.] *Overskr.*
 Om trette, der mands død aff kommer *ac.*

thersom thet icke kommer til bøder, tha bøde handt heell bøder, som schall were eth hundrit gylden, huilcket at strax schall foruises for wor scultus, borgemester och raadt.

39.

(A 38)

90 Om mandt myrder och draberen icke findis, tha schulle vor scultus, borgemester och raadth tilschiche nogre, som thet schall wdgrandsche och forfare, huo thet giort hafuer, och strax nogen hafuer giordt drab, tha schall handt thet forkyndne for then første hannom møder eller wti neste bye; giør handt thet icke, tha schall thet regnis for mordth.

40.

(A 39-40)

95 Item scheer och saa, at nogen giør husfredth, gordgang eller herreuerche wtii wore kiøbsteder, tha schulle wor scultus, borgemester och raadt tilschiche nogre, som thet schulle wdgrantsche, huor mange herreuerch eller vold schede er och huor mange personer, och schall huert were xl march sag, och
100 schulle the therpaa dømme.

Først, at huilchen som drebis wtii thornering eller rytterspill, som willigen paa bode sider wedttagis; andit, at huilcken som ihielslaar en obenbare
f. 82r røber; thredie, om nogen gaar y anden mands huus eller gaardt, // met opsat och raadit raadt och wil en anden ihielslaa, och blifuer therofuer selff
5 slagen; fierde sagh, om noger hafuer mystanche till nogen for syn husfrue, tha schal handt forbiude hinde, at hun schall were then persone wbeuarit, sammeledis giifue hannom aduarsell, at handt er hinde vbewarit, finder mandt hannom thereffter nøgen eller ellers wtii senge met hinde och blifuer ther wtofuer slagen, tha gaar therom, som *forschrefuit* staar.

41 oc 42.

(A 41)

10 Først, om noger kandt beuise, at handth hafuer giort nødverge; anden sag, om noger will schiude till fugull met armbørst, bøsse eller andit, och schiuder myst och wforuarendis dreber mennesche; thredie, om thræ feldis och slaar noger wforuarendis vtihie; fierde sag, om sten eller andit falder
15 nedt, naar hus bygges, och slar noger ihiell, och mange sliige och flere wodesager, huilcke wii wille, at wor scultus, borgemester och raadt flytteli-

87 at] oc ac. – wor] mgl. ac. – 89 39.] *Overskr.* Om mord ac. – 90 myrder] myrdes ab-c. – 95 40.] *Overskr.* Om huuszfred oc gaardfred ac. – 98 thet] the ab. – 2 wedttagis] vedtog ac. – 7 sammeledis...vbewarit] mgl. ab. – 8 ellers] mgl. ac. – 10 41 oc 42.] 41.42. ac; *overskr.* Manddrab,

gen schulle wdgrandsche om then sag, naar sodant scheer, om thet er af wode eller ey, som *forschrefuit* staar, och tha schall wor *scultus* hafue macht til at finde thennom till bøder och annamme theris fredkiøb af thennom paa wore weyne. //

f. 82v

43.

Om thiuffvit.

(A 42)

Om nogen sicktes for thiuffuit och kommer fra en kiøbstedt till en andenn, komer tha thre, therom windne bere, tha schall wor *scultus* hafue macht at thage nogen till sig och gaa wti theris gordt, som for thyufuit sicktis, och bede hannom vti konningens naffn oplade och oplesse hans laas och lycke till alt hans huus, och forfare och see hues ther wtii findis, och thet begiere første, anden och thredie tidt, och thersom handt ey will oplade, schall wor *scultus* macht hafue, at opslaa hans laas och løcke, och grandsche hues ther vti er, dog at thet bliifuer alt til stede och wforrrucht, och findes ther tha stolne koster, tha giør met thyuf, som ret er. Findis ther och icke, tha schall wor *scultus* och hans metfølger therfor ey were falden for husfredt, gordfredt, herreuerch eller nogre andre brøde vti nogere maade.

44 oc 45.

(A 43-44)

Bliifuer then ligevell wti saadant ont røchte for thiufuit, och stolne koster bliifue ey huos hannom funden, och nabo och gienbo ofuer hannom kier, tha maa wor *scultus* lade piine hannom, som hereffter *schrefuit* staar, och staar handt ther // icke till, tha schall wor *scultus* strax wtii konningens naffn wiise hannom ther aff byen, och thersom handt thet ey giør, schall wor *scultus* hafue macht at straffe ofuer hans hals och wti saadanne maade, som nu *forschrefuit* staar om thiufuit. Schall wti saadanne maade randsagis och metfaris om throidom och andre sliige wgierning.

Om nogen blifuer rett for nogre wgierninger och tilstaar, at andre hafue werit wtii floch och følge met hannom y samme mysgierninger, tha schall wor *scultus* hafue macht at thage paa hannom och hannom forhøre først met guode och lempe, och thersom handt thet icke will tilstaa, tha lade hannom pyne, dog hans lemmer wschamferde. Om handt tilstaar saadanne

som icke skal bødis for. Vaadesag, som skal bødis for *ac.* – 24 tha] *mgl. ac.* – thre] *de ac.* – windne] at *tilf. ac.* – 30 och (1)] *mgl. ab-c.* – 31 met] en *tilf. ab.* – och] da *ac.* – 34 44.....42 wgierning] 44. *ac;* *overskr.* Om tyfveri oc troidom *ac.* – 36 bliifue] vorde *ab-c.* – 37 herefter *schrefuit*] herefter *ac.* – 38 strax] lade *tilf. ac.* – 43 Om.....49 rett] 45. *ac;* *overskr.* Skal vor *scultus* hafve mact at lade pine ugierningsmenniske *ac.* – 43 tilstaar] tilstaaes *ac.*

gierninger, som then, ther rett bleff, hannom tilsagde, tha stande therfor syn rett.

50

46.

(A 45)

Huilcken, som noger mysgierninger wedt met then anden och dølger met hannom, och thet blifuer siiden berøchtet, at handt thet wiste, tha lide samme rett som then, ther mysgierningen giort hafuer.

Om beklagelse.

f. 83v 55 Item om en will beschalcheligen beklage eller tillege nogen en sag, som hand wore wschylldug wtii, tha bør hannom // therfor at bøde emodt then, som handt hafuer saadant ofuer sagdt, efftersom hannom theraf for domeren worder afsagdt och therfor schall hafue emodt konningen forbrudt thuo gylden, till raadit en *gylden*, och till then, handt saadan gierningh thilsagt 60 hafuer, en *gylden*, och schall saa wduisis och bliifue af byen eth aar och bliifue euig æreløs, och ey maa thereffter bere windne.

47.

(A 46)

65 Skulle hereffter ingen embitzmendt af skomagere eller skredere fare omkring paa landtzbyerne at øfue saadanne embede, meden will nogre saadanne embitzmendt bosette sig paa landtzbyerne, tha mue the arbejde for thennom, som vti byerne boe, dog ey nermere noger kiøbstedt endt paa thuo myle at arbejde eller bosat at were. Giør her nogen emodt, tha schulle saadanne embitzmendt hafue forbrudt till os theris hofuitzlodt och løsse thennom fran os som the mest formue. Thette schulle wor embitzmendt och 70 fogeder tillsee och straffe, saafrempt the ey selff schulle stande os till rette therfor.

f. 84r 75 Item schulle ey hereffter fremmede kremere eller samkiøber // stande wde paa gaden met theris kram och guodtz ther at selge, vden en gang om aarit, naar marckit er; och naar thennom ellers hender at kome hiidt till staden met theris guodtz, tha mue the thet wdflly wti wore borgeris huse paa loffthet eller wti huse inden vtii gorden och ey paa windnue wde till gaderne, och schulle the ey selge theris ware, wrther, lerith eller andit sligt guodtz wti lodth, quinthyne, allnethall eller adskylt, meden wedt hele pundt och

50 46.] *Overskr.* Den, som dølger med anden *ac.* – 53 then] *mgl. ac.* – 59 och...60 gylden] *mgl. ab.* – 62 47.....71 therfor] 47. *ac.*; *overskr.* Ingen embedsmand skal fare omkring paa landsbyer at arbejde *ac.* – 63 embitzmendt] embedsmand *ac.* – 64 at] oc *ac.* – 66 byerne] byen *ac.* – 67 her] hereffter *ab.* – 72 Item.....80 os] 48. *ac.*; *overskr.* Om fremmede kremere *ac.* – 76 windnue] vindvene *ac.*

hele støcker och y samkiøb, och ey y andre maade. Findis nogen heremodt
80 at giøre, hafue forbrudt samme hans guodz till os.

48.

(A 47)

Schall ingen, y huadt stadt eller schichelse handt er wtii, hereffter wdfør
nogen honde kuorn af riigit och till Thystlandt, huercken aff Iudlandt,
Skonne, Fyn, Siellandt, Lollandt, Falster, Møn, Langelandt och alle andre
85 smaalandt och øer theromkring ligger, eller af the steder, som thennom
mueligt er, och pleye af at seyle till stederne. Schulle samme kuorn met alt
f. 84v andit kiøbmandtschab indførde vtii Ørsundt til Købvend- // hafnn, Malm-
øø, Landtzkrone och Helsingør, theraf selgit wore borger och vndersotte,
huem som thet kiøbe will for pendninge.

90

49.

(A 48)

Ingen byssekremmer schulle effter thenne dag y nogre maade bruge
nogerhonde kiøbmandschab paa landtzbyerne, at kiøbe eller selge. Huo,
som hermet findis, hafue forbrut syt guodz, och løsse syn hals fran os af syn
yderste formue, och wor fogeder och embitzmandt schulle ther grandgiibe-
95 ligen tillsee och straffit vnder theris faldzmoll.

50.

(A 49)

Ingen fremit kiøbmandt eller borger schulle far paa landzbyerne till
closter, herregorde, prestegorde eller till bønder, ther at kiøbe nogen kiøb-
mandschab, enthen øxne, heste eller anden kiøbmandtzware, vnder guod-
100 zens fortabelse och ther tillmet xl. marck pendninge.

51.

(A 50)

Wille wii, at ingen, ehuo the helst er eller were kunde, schulle hereffter
f. 85r kiøbe lefuendes øxne, till forprang att // drifue, eller føre af landit, och ey
heller kiøbe heste paa landit at wdførde, meden huem som thennem falle
5 hafue, schulle føre thennom till kiøbstederne, och ther selge thennom huem
thennom teckes, vnder same hestis och øxens forthabelse, och ther tillmet
xl. *marchs* brøde.

81 48.] 49. *ac*; *overskr.* Ingen maa føre korn ud af riget *ac*. – 82 schichelse] skick *ac*. – 84 Lollandt] och *tilf. ab*. – 85 ligger] omliggendes *ab*. – 88 theraf selgit] det at sælge *ac*. – 90 49.] 50. *ac*; *overskr.* Ingen bissekremmere maa være *ac*. – 93 hermet] heremoedt *ab*. – 95 straffit] straffe *ab*; straffis *ac*. – 96 50.] 51. *ac*; *overskr.* Ingen maa giøre landkiøb *ac*. – 1 51.] 52. *ac*; *overskr.* Øxnedriff *ac*. – 2 schulle] skal *ac*. – 3 att] eller *ab*. – af] til *ac*. – 5 ther] thes *ab*.

52.

(A 52)

Ingen fremede kiøbmendt schulle kiøbe huder eller schindt wtii støchetall,
 10 meden vtii hele och halfue deger, och schindt wtii helle eller halfue hundrit,
 och thalge wtii hele eller halfue schippundt, wnder guodzens fortabelse till
 os.

53.

(A 53)

Alle, som fische wille wtii Ørsundt om sømmer och høst, the schulle
 15 holde thennom effter gammel seduone, sette theris garn for acker och ste-
 nen, som bondsetning hafuer werit af arilde, och the, som drifue will wragle-
 dis, schulle drifue effter som gamel seduone werith hafuer, wnderthagen
 Dragøør stromme, ther som tønnerne ligge, ther schall ingen drifue paa
 wnder liif och guodz, och huo, som dølger met then anden, hafue forbrudt
 20 som *forschrefuit* staar.

54 oc 55.

(A 55)

Hereffter schall ingen wdschibbe noger hondne kiøbmandschab eller
 <guodz> wtii noger wloulige hafner, eller thill the schib, som ther wdenfor
 f. 85v ligge, wnder guodz fortabelse till os, och schall // ther ey helder holdis
 25 nogen kiøbmandtzbedriffit eller wdsegling fra thisse effterschrefne hafner,
 vnder Schonne siide liggendis, som er fra Kulden och Raa huos Helsinbor-
 ge, sammeledis for Glumsløfft, Barsebech, Lødaa, Lumeaa, Lymshafn, Hel-
 ligistebro, Porsehafn och alle andre wloulige hafner, ehuor som helst the er
 liggendis y Schonne, Hallandt och Blegindt och Lyster, som ligge os, kro-
 30 nen och wor kiøbsteder till schade och forfang. Thesligeste vtii Siellandt,
 Iudlant, Fyn och alle andenstedtz schulle saadanne wloulige hafner alle
 stedtz afleggis, och schall kiøbslaas och handles wtii wore kiøbsteder; dog
 tilstede wii, at wor egne vndersotte borgere mue vtii saadanne forbuden
 hafner wnder Skonne, Hallandt, Blegindt och Lysters siide, och vnder Iud-
 35 landtz siide liggendis ere, wdschibbe och lade thømmer, klapholdt, bordt-
 holt, bendholt, thradt, bondholt och wedt met anden slig maad, saa the
 thennom førde inden riiget, huort thennom løster, och ey andenstedtz.
 Herpaa schulle wor embitzmandt och fogeder thage ware paa, att saa
 wbrødeligen holdes wnder theres faldtmoll.

8 52.] 53. *ac*; *overskr.* Udi slig maader skulle huder oc skind sælgis *ac.* – 10 eller] och *ab.* – 11 eller] och *ab.* – 13 53.] 54. *ac*; *overskr.* Om fiskerie udi Øresund *ac.* – 14 wille] vil *ac.* – 16 arilde] arrilds tid *ac.* – will] wille *ab-c.* – 17 som] *mgl. ac.* – 21 54 oc 55.] 55. *ac*; *overskr.* Ingen maa skibe gods udi uloulige hafner *ac.* – oc] *mgl. ab.* – 23 <guodz>] *mgl. aa-c.* – 24 ey] iche *ab.* – 25 hafner] hafuer *ac.* – 26 liggendis] beliggend *ac.* – 27 for] fra *ac.* – 29 och (1)] *mgl. ac.* – os] hos *ac.* – 33 at] *mgl. ac.* – 38 embitzmandt] embitzmendt *ab-c.*

40

56.

(A 56)

f. 86r Hafue wii vndt och tilladit, at alle vor wndersotte, bønder // ofuer alt Danmarckes riige, besynderlig y Hallandt och Blegindt, mue segle huort thennom løster till wor kiøbsteder her y riigit, och iche wden riiget, met thømmer, wedt, kull, klapholt, bordt, bondholt, wogn, hyull och alle andre
45 thræwar, som the pleye at segle met, och mue igen kiøbe hues war, the behøfue till theris huus och gordz opholdelse.

57.

(A 57)

Hafue wii forfarit, huorledis vor borgere, som løbe effter thømmer och wedt wnder Hallandtz siide, Bleginde, Skonne, Siellandtz, Fyens, Iud-
50 landtz siide och andenstedz, besuores af fogeder och andre met woulig tholdt och anden beschattinge, the legge thennom paa, endtdog the well bethalle hues thømmer och wedt, the kiøbe ther. Wille wii, at huilche saadant hereffter giøre, schulle straffes wedt theres hals.

58.

(A 58)

55 Ingen wor borger wti kiøbstederne schulle hereffter giøre nogre brøllops- koste lenger endt thuo dage, søndagen och mandagen, och ey større kost endt som huer kunde giøre wti syt egit hus, som handt wti boer, wnder eth hundrit marck brøde. Thisligeste schall och ingen byude flere till barsell,
f. 86v endt som handt hafuer budit till faddere, vn- // der samme brøde, dog huor
60 saadant bröllop och barsel ere, maa piiger och wngt folch komme ther for husit och dantze, quede och giøre thennom glade.

59.

(A 59)

Wille wii, at ingen hereffter schall selge nogit klede wti alnethall, enten scharlagen, lundest, yperst, stameth, kasterkomesth, armentersch, meck-
65 elst, bryggerst, deluerst, leydisch, amsterdamsch, hagenst, hornsche, defuenterst, nerst och alt andit klede, vden thet er tilforrn krumpt førendt thet selgis, meden wil noger selge saadanne klede wti hele støcker, tha maa thet selgis wkrumpt.

40 56.] *Overskr.* At bønder mue sælge *ac.* – 42 segle] sælge *ac.* – 44 andre] *mgl. ac.* – 45 mue] ennu *ab.* – igen] ingen *ac.* – 46 gordz] gods *ac.* – 47 57.] *Overskr.* Om ulovlig told oc beskatning *ac.* – 49 siide] *herefter underprikket* och andenstedz besuores *aa.* – Fyens] och *tilf. ab-c.* – 54 58.] *Overskr.* Om bröllop oc barsel *ac.* – 55 wti] ved *ac.* – 62 59.] *Overskr.* Om vandtsnider, at ingen maa sælge klæde udi alnetal ukrempet *ac.* – 64 meckelst] *mgl. ac.* – 66 nerst] nerstnerst *ac.*

f. 87r

60.

(A 60)

70 Wille wii, at wor borgersønner wti wor kiøbsteder hereffter schulle først lær at lesse, schrifue och regne, och schulle siden lære thennom paa allehonde embede, paa offuerschierembede, paa thet the schulle thes bedre hafue forstandt paa klede; skomagerne, paa thet the schulle hafue forstandt paa leder; wefuer, paa thet the schulle ler paa flamschedret och andit, och andre
75 embede, som the kunde faa forstandt och gafn af, om thennom ginge armodt paa, at the tha wiste at behielpe thennom thermet.

f. 87v

Item wille wii, paa thet at wii formerche, at folchit achter iche, huadt the winde, paa thet the kunde komme theris iefnchristen y noger schade, tha hafue wii thet saa schichit och wille, ath vti alle wor kiøbsteder saa holdis
80 schall, at huilcken then anden blifuer nogit schyldig, naar handt will be thalle hannom, schall handt tage tuo dandemendt met sig, som schulle wer therhous, och schulle // gifue huer anden en vdschoren schriffit paa huadt dag etcetera, och thersom the kunde selff schrifue, tha schall thet were theris egen handschriffit, och the dandemendt, som huos er, schulle thet met
85 thennom besegle, och giør her nogen emodt och fanger ther schade ofuer, tha hafue thet for hemegieldt.

f. 86v

61.

(A 61)

Skall ingen gaa til schole vti vor kiøbsteder, andre endt the, som kost hafue, och iche the, som løbe om bye effter gudtz almøsse.

90

62.

(A 62)

f. 87r

Skall hereffter ingen annamme nogen mandtz thienner eller suendt til sig wti thieniste, wden handt hafuer bref och indsegle fra hannom, som handt thiente, och er therfra komet met wilge och venschab. Och huilchen hereffter nogen annammer y syn thieniste, then staa hans gierning effter thenne
95 thiidt, som thenne wor ordinancie forkyndit er, och schal ingen effter thenne dag wer plichtug till at gifue saadanne suenne, som saa nygligen komme till thennom vti thieniste, // klede eller pendninge, førendt halff aars dag thereffter, wden saa er, at handt thet ellers giøre will och gifue hannom
f. 87r till hielp.

69 60.] *Følger efter kapitel 62 med kapitelnummer 60 aa-b; overskr.* Alle borgeresønner skulle lære læse, skrifve, regne oc siden embede *ac.* – 75 ginge] noget *tilf. ab.* – 76 thermet] med *ac.* – 79 vti] *wy ab.* – 83 thersom] *effthersom ab.* – 87 61.] *Følger efter kapitel 59 med kapitelnummer 61 aa-b; overskr.* Om peblinge i kiøbstæderne *ac.* – 90 62.] *Overskr.* Om tienistelese karle *ac.* – 91 eller] *ab-c; el= aa.*

f. 87v

63.

Om breffdrager och budt.

(A 63)

Vtii huer kiøbstedt schall tilschiches tuo eller tre løber, eftersom behob giøres, som stedtze schulle løbe met bref och thage for huer myll weys the løbe, bode sommer och winther, thuo schillinge af thennom, ther vdschicher.

64.

(A 64)

Huilchen, som hereffter hus bygge wil wti wore kiøbsteder, schall gifue wor scult och borgemester ther y byen tilkiende och hafue raadt met thennom therom, paa thet at the ey schulle thennom wntøtte kost paa biugning, som hertil schedt er, tha schulle the tilschiche the beste y staden er, som forstandt haffue paa bygning, at the schulle wnderuise thennom, huorledis the profiteligste theris hus bygge schulle // och schulle hereffter wtii the kiøbsteder, som formuendis ere, op lade mure alle hus af grundt, naar the bygge, och wtii thet alderringeste schulle the lade opmure for gaslen, som schall stande wdt till gaden, om handt ey mer af stedt kandt komme.

65.

Om marchit at holdis.

(A 65)

Skulle hereffter ingen marchit holdis paa landtzbyerne eller paa kierckegaarde, herregorde, clostergorde, prestegorde eller noget anderstedtz paa landit, wden alleniste schulle marchit holdis wtii kiøbstederne, som therom en schichelse giort er wti huert landt. Thette schulle wor embitzmendth och fogeder tillsee och straffe huer wti syt landt, meden thersom thy eller tolf myle er till kiøbstenen, ther maa holdis marckit wti en by, huor best beleyligt er, en tiidt om aarit.

Wille wii, at saa schall schiches om marckit her y Siellandt, først schall stande eth marchit wtii wor kiøbstedt Roschylde, som schall begyndes søndagen iubilate, som ther pleyer at holdes paa, och stande wtii otte dage; thernest schall begyndis et marchit vtii wor stadt Kiøbenhafnn fiorten dage for sancti Hans dag och schall stande wtii fyre wger // till fiorten dage effther samme sancti Hans dag; siiden schall begyndis eth marckit vti Kiøge

100 63.] *Følger efter kapitel 60 med kapitelnummer 63 aa-b.* – 4 vdschicher] vdschiches *ab-c.* – 6 64.] *Overskr.* Om de, som bygge ville *ac.* – 8 och (1)] *mgl. ac.* – 9 therom, paa] ther opaa *ab.* – schulle] *gjører tilf. ab-c.* – 10 schulle] *herefter understreget* tha schulle *aa.* – 11 paa] til *ac.* – 13 af grundt] oc grunde *ac.* – 14 bygge] lade *tilf. ab-c.* – 17 holdis] holde *ab-c.* – 19 anderstedtz] steds *ac.* – 21 embitzmendth] embitzmandt *ab.* – 28 stadt] kiøbstæd *ac.*

paa sancti Olavi regis dag och schall stande wtii otte daghe; thernest efter schall holdis eth marckit vti Ringstede, som schall stande vtii thre dage, och thet schall begynde paa sancti Bartholomei dag.

66.

(A 66)

35 Alle embitzmendt, som borger er y wore kiøbsteder, schulle hereffter huer bruge syt embede, som handt sig tilgiifuet och lert hafuer, och theraff føde sig, dog maa handt kiøbe wstraffeligen, hues handt hafuer behob till hans embitz opholdelse. Sammeledis maa handt vdrede met andre kiøb-
40 mendt partschib och bruge syne pendninge y kiøbmantzhandell liige met thennom.

67.

(A 67-68)

Wille wii, at ingen embitzmandth y wor kiøbsteder schall besuores met noger wschiellige beschatninger, som sig y nogit embede giifue, enten met kost at giør y embede eller noger andre wschiellige wdlegning till embedet
45 eller till scultus, borgemester eller raadt, meden alleniste wdgiifue en rinsch gylden wti laugeth til gudtzthienestes opholdelse. Tha schall handt vor
f. 89r older-// manden hørig och lydig, dog saa at handt therfor godt er for en embitzmandt och kandt giøre syt embede fyldeste formedels syt arbejde.

Item er och nogen embitzmandt vti kiøbstederne, som ey formuendis war
50 af alderdom och fattigdom, saa at handt och kunde giifue sig wti nogit embede, tha schall hannom tilstedis at bruge embedit wti lappergierning wden alt afgiift, dog saa at handt bruger thet obenbare och ey gaar y noger mandz hus och arbejder for pendninge paa theris kost.

68 oc 69.

(A 69)

55 Hafue wii forfarit, siiden wii gjorde schichelighedt wti landit om kiøbmandtschab och kiøbmandzhandel, tha hafue the beste och fornumstigeste borger kast thennom til hob vti huer kiøbstedt och opkiøbe alle ware, then fattige menige mandt till forprange, huilchet wor mening iche hafuer werit, at saa schall tilgaa, och thet ey wti noger maade tilstede wille; meden naar

31 effter] *mgl. ab.* – 33 sancti] *mgl. ac.* – 34 66.] *Overskr.* Skal hver bruge sit embede, som hand lært hafver *ac.* – 36 sig] *mgl. ab.* – 38-39 kiøbmendt partschib] kiøbmænds partschib *ac.* – 40 thennom] hannem *ac.* – 41 67.....48 arbejde] 67. *ac.*; *overskr.* Skal ingen, som vil gifve sig i noget embede, besveris *ac.* – 43 wschiellige] atskillige *ac.* – 44 noger...45 eller (1)] *mgl. ac.* – eller (2)] och *ab.* – 49 Item.....53 kost] 68. *ac.*; *overskr.* Om lappergierning *ac.* – 54 68 oc 69.] 69. *ac.*; *overskr.* Om kiøbmandskab *ac.* – 55-56 kiøbmandtschab och] *mgl. ac.*

60 noger till wor kiøbstedt kommendis worder, enten indlendische eller wdlen-
 f. 89v dische, ehuadt war the hafue att selge, tha wille wii och strengeligen byude,
 at then menige // borger, saa well then fattige som then riige, schulle och
 mue theraf kiøbe saa megit, the theraf behob hafue och bethalle kunde effter
 65 marckitzgang och liigewerdt. Dog schall war paatages, at ingen fattug
 mandt schall kiøbe met anden fremit mandz pendninge, wnder guodtzens
 fortabelse till os och staden.

70.

(A 70)

Hafue wii formercht, at mange føre ny tidender om landit met løgen paa
 theris rette herre och konningh. Wille wii, at naar som nogen thet giør,
 70 schall handt strax forvaris af wor scultus, till thiz mandt kandt forfares, om
 saadanne tidender ey wti sandningen er, tha strafe hannom wedt hans hals.

71.

(A 71)

Wille wii, at meenige løsse qvinder, som wtii kiøbstederne er, ey schulle
 boe och bygge vti gaderne och streder hos andet got och erligt folch, meden
 75 thennom schall foruises en synderlig plan vti kiøbstedet, som the alle schul-
 le paa boe, och wille wii, at the mue och schulle bere gode kleder och andit
 f. 90r efftersom the formue och // aff stedt kunde komme, dog saa at the ey schulle
 bere noger kaaber, wppaa thet mandt thennom kandt kiende for andre
 dandnequinder och erlighe folck, och wille wii ey, at thennom skall schee
 80 nogen ofuerlast met slagh eller saar. Huilcken thet giør, schall hafue for-
 brudt synn hals.

72.

(A 72)

Dricker och nogen synn pendninge, kleder eller nogit andit bort vti
 saadanne løsse quinders hus, tha schall therom ingen ret gaa, dog schulle
 85 hermet ey merckis the quinder, som hafue tilholdt met en karll allene; the
 mue boe paa en beleylig stedt, huor thennom teches y byen, dog icke ther
 som mest och størst kiøbmandzhandling er.

67 70.] *Overskr.* Om ny tidender *ac.* – 68 føre] førde *ab-c.* – om] aarit *tilf. ac.* – løgen] herester
 åben plads til 2-3 bogstaver *aa*; och herrenschedt *tilf. ab-c.* – paa...69 konningh] *mgl. ac.* – 70
 forvaris] *rettet fra* formaris *aa.* – 72 71.] *Overskr.* Om løsse qvinder *ac.* – 82 72.] *Overskr.* Om
 krugrendere *ac.* – 83 nogit] *mgl. ac.* – 86 stedt] pladtz *ac.*

73.

(A 73)

Ville wii, at paa marcken wden for alle kiøbsteder schall grafuis en stoer
 90 kule, som rackeren y staden schall vti førde alle døde aas, queg, fæe, heste,
 hunde, suyn och sligt andit, ther stanck giør och døø wti byen eller wden for
 byen, schulle ther vti kaste och iordt wppaa, at the ey schulle ligge ofuen
 f. 90v iorde och // forgiifue luchten och mendnisken, och huor slige aas liige paa
 gaden eller y marcken, schall then thertil hafuer hørt lade wdkomme
 95 saadant, at thet ey giør stanch och lucht. Huilcken thet forsømmer och icke
 giør, hafue forbrudt till os och byen iii *march*.

74.

(A 74)

Sammeledis schall och were vti kiøbstederne, ther som slachterie holdis,
 saa ath inthet blodt eller andit wrenhet, som stanck giør, schall løbe vtii
 100 adelgade och strede eller noget stedtz y byen eller och y noget mandz gordt,
 saa thet giør stanck och lucht, wnder iii *marchs* brøde, saa tiit thet scheer,
 och wille wii, at wtii huer kiøbstedt schall holdis en bødell och racker wnder
 theres faldzmoll.

75.

(A 75)

5 Forbyude wii alle strengeligen at giør gaderne och strederne vti wor
 kiøbsteder vrene och schidne met noget vhføuische wrenhet. Findes noget,
 thet giør, och faar ther nogen schade ofuer paa liif eller lemmer, tha schall
 then thet hafue til hiemgielt.

76.

(A 76)

10 Wille wii ochsaa, at huer løfuerdag att afftenn och alle hellige afftene
 f. 91v schulle vor borger lade feye theres // huus och gaarde, och schure theris
 gulfue och bencke och holde thennom rene wti guode maade. Thisligeste
 schulle the ochsaa paa samme afften och altiidt ellers holde gaderne och
 rendestenne rene for theris hus och gorde; och hues skarn, the til hobe
 15 sancker, skulle the legge paa gaderne for theris hus, och skall tilskickis wtii

88 73.] *Overskr.* Uden for alle kiøbstæder skal være en rackerekule at kaste døde aaes udi *ac.* – 89 at] alle *tilf. ab.* – alle] *mgl. ac.* – 92 och] *mgl. ac.* – 93 luchten] luften *ac.* – 97 74.] *Overskr.* Om bødele oc rackere *ac.* – 99 wrenhet] urent *ac.* – 100 mandz gordt] mande giordt *ab.* – 3 faldzmoll] til oss *tilf. ab-c.* – 4 75.] *Overskr.* Maa ingen giøre urent paa gaderne *ac.* – 5 giør...6 kiøbsteder] gaderne oc strederne udi vore kiøbstæder icke findis *ac.* – 9 76.] *Overskr.* At holde huuse reene *ac.* – 10 huer] *mgl. ac.*

huer kiøbstedt nogre vognmendt, som ther skulle war paa thage stedtze saadant scharn at wdfør, hues saa tilhobe sanchis och sammenfeyes. Schall och wtii huer kiøbstedt giøres særdelis thætte wogne, som sligt skarn met vdføres schall, saa thet ey strøes ofuer gaderne igen, naar thet wdtagis.

20 Huilchen thette forsømmer och ey lader saadant skarn wdføre, som *forschrefuit* staar, schulle wor scultus thiener hannom therfor strax pante, som schall wer thre march huer gang.

77.

(A 77)

Wille wii, at for alle kiøbsteder, saa langt som theres forthaa och theris frihet recker, schulle the giøre guode alfar weye thersom behob giøres, och

f. 91v holde thennom ferduge och giøre thennom // well brede wnder x *marchs* brøde, saa ofte som paakieres.

78.

(A 78)

Item schall schiches y wor kiøbsted N. viii eller x suoren fergemendt, mer

30 och myndre effter wor scultus, borgemester, raadt och samtycke, och schulle the thage om sommeren paa huer fergestedth, som er icke vden iiij vgesøs ofuer for en hest och en mandt iii β, for en fodganger i β, och for en lest guodz vi β; siiden om winteren fra Michaelis till pasche for en hest och mandt iiij β, for en fodtganger iiij *album* och for en lest guodz viii β; meden

35 scheer thet saa, at en eller selfanden hafue en ferge, tha schall wor scultus och borgemester giøre ther en redelig schich paa, huor megit fergemanden haffue schall, och tha schall fergemanden altiidt till rede wer, at ofuerførde, naar hannom tilsiges, och schulle the och tilschiche ther y byen nogre guode roerbode met got redschab, som schulle ofuerførde, naar behof giøres, for

f. 92r sliig *pendninge*, som *forschrefuit* staar. Findis och at noger ferge-// mandt beschathes, noger ydermeere endt then wor ordinancie lyuder, wi och wor scultus och borgemester therpaa giort hafue, schulle the hafue forbrut till os thuo gylden for huer tiidt, the thet giør, och huilche ferger først kommer paa reyden eller for byen, schall først frachtes igen, y huilchen wor kiøbstedth

45 handt hafuer hiemme vti, och siiden then thernest kommer, och schall then ene icke formene then anden ath schibbe. Huilche thet giør hafue forbrudt en gylden till os.

16 skulle] tage *tilf. ac.* – 17 scharn] garn (!) *ab.* – 22 march] for *tilf. ab-c.* – 23 77.] *Overskr.* Om gode alfare veye ved kiøbstæderne *ac.* – 26 thennom] *mgl. ac.* – 28 78.] *Overskr.* Om fergemænd *ac.* – 32 iii] 4 *ac.* – 34 en fodtganger] fodganger *ab.* – 35 en (1)] will ene *tilf. ab-c.* – 38 schulle] skal *ac.* – 40 fergemandt] fergemendt *ab-c.* – 45 hafuer] kand hafve *ac.*

79.

(A 79)

Sammeledis schulle the hafue suorne prammendt och myndricke och
 50 suorne drager, som schulle føre godz til schibs och fra, och schulle the thage
 om sommeren for en lest guodz, the føre wdt och indt af reyden, two
 schillinge och for lest guodtz, the føre till ferge, iiii *album*, och siiden om
 høsten fra wor frue dag assumptionis till michelmøse iii β for lesten, som
 føres paa reyden wdt eller indt, och ii β for lesten till fergen wdt och indt,
 55 och till hollenderschib, som losse och lade, for huer *tønne* salt eller andit
tønne guodtz, for huer *tønne* tuo *denar*. //

f. 92v

80.

(A 80)

Skall tilskickis wognmendt wti alle vor kiøbsteder ofuer allt Danmarchis
 rige, efftersom leyligheden till wti kiøbstederne, som schulle holde guode
 60 heste och wogne, at siide till rede at age for *pendninge* for huem, som far
 will, och schulle thage for huer myll weys af huer personne om someren och
 vinteren en β dansche och icke mer, och schall fodermandt holde sig selff
 till madt och øll, *høø*, hafre och straafoeder till hans heste, och schal handt
 <ey> wer plichtug till at drifue lenger endt fyre myll veys wtii thet alder-
 65 lengste, førendt handt beder, och schall handt rede wer met hans wogn och
 heste at thage af stedt om morgenen, naar klokken slaar try om sommeren,
 och om vinteren foremiddag, naar siuf slar, och schulle wor scultus och
 borgemester wti huer wor kiøbsteder giøre en schichelse paa saadanne
 wogne, huor mange wti huer kiøbsteder wer schall.

70

81.

(A 81)

Wille wii, at en borgemester och en raadtmant af alle wor kiøbsteder y
 Danmarch schulle en tidt om aarit, sancti Peder och Pouels dag, møde her y
 Kiøbenhafn och ofuerweye alle theris brøster och leylighet, som huer hafue
 wti syn stadt, och giøre ther politi och schichelse paa, och gifue os siden
 75 tilkiende, huat the besluteth hafue. //

48 79.] *Overskr.* Om pramkarle oc myndricke *ac.* – 49 the] oc *tilf. ac.* – 50 schulle] skal *ac.* – 51 af] fra *ac.* – 52 for]en *tilf. ac.* – ferge] fergen *ac.* – 53 iiii] 4 *ac.* – 54 eller] och *ab.* – for lesten] *mgl. ac.* – och (2)] *mgl. ac.* – 55 och (2)] eller *ac.* – 57 80.] *Overskr.* Om vognmænd *ac.* – 58 vor] *mgl. ab.* – 62 fodermandt] o. o *tilf. ø m. samme hd. aa.* – 64 <ey>] *mgl. aa.*; therfor *ab.* – 65 hans] syn *ab.* – 66 at] och *ab.* – 68 huer] *mgl. ab.* – schichelse] schiche *ab.* – 70 81.] *Overskr.* Om mode, som skulle skee en tid om hvert aar *ac.* – 72 och] *St. tilf. ac.*

f. 93r

82. 83.

(A 82-83)

Paa thet at prester, clercher och andre geistlige personer her wtii riigit maa wederfares loug, schiell och rett, och ey schulle søge theris rett wden riiget till Rom eller andenstedtz, som the hertill giort hafue, thennom till stoer schade och forderfue, kost, thering och pendninges spilde, wille wii met thet alderførste schiche fyre doctores och magistras, som stedtze schulle siide och resiidere vti wor stadt Roschylde, och ther skulle siide ret och dømme ofuer alle aandelige sager, saawell ofuer biscooper, prelater, som ofuer andre her wtii riigit, och ingen schall herefter therwtofuer trengis wtii slige sager att drage till Rom eller andenstedtz, paa thet at guldt och pendninge kunde blifue her wtii riigit, meden alle aandelige sager schulle for *forschrefne* doctoribus och magistris forsliidis och endis.

f. 93v

Skall samme doctores och magistri were forfarne bode wtii kierckelougen och wtii keyserlougen, och schall huer af thennom hafue en notarium wnder sig, som schall optegne och registre alle sager och forhøre alle windnisbyurdt, och schulle samme doctores och magistri icke følge then lange proces wti langheden, meden schulle met thet alderførste och snarste, the kunde, forkorthes och komme till // ende met sagerne. Och schulle giøre theres fliit till, saa at ingen sag schall lenger forhandles wti alderlengste endt eth half aar eller och en fiering aars.

84.

(A 84)

Skall och alle the sager, som tilforn pleye at endis for riigens canceler, nu herefter indkomme wtii rette for samme doctores och magistr<os>, naar the tiidt komindis worder, och holdis effter thenne ordinancie och schichelse, som therpaa giort er.

85.

(A 85)

Skall en af thennom tilschiches, som schall hafue riigens indzegle, och schall handt besegle alle domme, som notarii schulle optegne, efftersom forschrefuit staar.

76 82.] oc tilf. ab. – 82.....87 endis] 82. ac; *overskr.* Om geistlige sager, som skulle handteris her i riget ac. – 78 schiell] schich ab. – 79 eller] och ab-c. – 82 siide (1)...skulle] *mgl. ab.* – 84 therwtofuer] udofver ac. – 88 Skall.....95 aars] 83. ac; *overskr.* Om de doctoribus oc mestere, som skulle sidde ret ac. – 92 schulle] skal ac. – 94 forhandles] forholdes ac. – 95 endt] *mgl. ac.* – 96 84.] *Overskr.* Om sager for rigens canceller ac. – 98 magistr<os>] magistri aa-b. – 1 85.] *Overskr.* Om rigens indseigle ac.

86.

(A 86)

Hafue wii och vndt och tilladit, at huis sager, som icke kundne endis till landtzting eller wtii wore kiøbsteder, mue och schulle hafue theres schudtz-moll indt for samme doctores och magistrors, och ther endne theres sager, och maa ingen apeller~~e~~ teden lenger endt for os och wort riigens raadt.

87.

(A 87)

Hafue wii thet och saa schichit och endeligen wille, att biscops, officialer, prouster, degne och alle andre aandelige personer, schulle ey hereffter wtii noger maade befatte sig met nogre the sager, som bør at handles paa //
 f. 94r tingh eller raadhus wtii wor kiøbsteder, huercken till biscopstingh, prouste-
 15 ting eller kiellerting, enten om gieldt eller andre sager, som prouester hertill pleye at sette folck wden kiercke fore och pleye at forbyude thennom theres sacramente for, wden thagen echteschabssag och obenbar horsag, som bør at handelis och handteres for biscop eller hans officialer, och schall ther dog faris schielligen och redeligen met. Forherder seg nogen wti saadan ond-
 20 schab och ey wil lide kierchens bandt, tha siige konningens embitzmandt till, tha schall handt hannom strafe, och thersom sig noger fortrøcher och ey will bethalle syn gieldt, tha schulle wore scultus, borgemester och raadt giifue thennom aduarsell, første, anden och thredie tiidt, och huor the ey tha endt wille bethalle sliig gieldt, tha schulle wor scultus, borgemester och
 25 raadt lade wduorde af theres boe saa megit, som the schyldig ere.

88.

(A 88)

Wille wii ey helder, at hereffter nogre hercloster eller andre closter, som hafue iordegutz, schulle hafue theres thrøgler och betler at wancke eblant almuen wti kiøbstederne effter gudtz almusse, och then optage, som the //
 f. 94v hertill giort hafue, met mynde at the hafue wor tilladelse thertill, wndertagen thisse iiii orden, som tillschickit ere at samle gudtz almusse, som er suortebrødre af sancti dominici orden, graabrødre af sancti francisci orden, carmeliter af wor frue orden och helliggiestes prester af sancti augustini orden.

5 86.] *Overskr.* Om sager, som icke kunde endis til landsting *ac.* – 9 apellere] *ab-c;* apelled *aa.* – 10 87.] *Overskr.* Ingen geistlige personer skulle befatte dennem med nogen sag, som pleyer at handteris til tinge *ac.* – 11 biscops *les* biscopper. – 13 nogre] *aff tilf. ac.* – 15 om] *paa ac.* – 17 och obenbar horsag] *mgl. ac.* – 24 schulle] *skal ac.* – 26 88.] *Overskr.* Hvilcke clostere, som tigge maa *ac.* – 28 at] och *ab.*

35

89.

(A 89)

Hafuer hertill werit en ondt seduone wti vor kiøbsteder wti saa maade, at huer søndag vnder midagensmoltidth gaar sognediegne om met viit vandt af ith hus wti eth andit, naar folch siide ofuer borde, och stencher och thager pendninge for. Huilchit wii ey wille, at hereffter saa mer schee schall, 40 meden wille, at kierckeuerge schull lønne samme sognediegne for syn tieniste af kierchens, och thisligeste wille wy ey helder, at noger sogneprest eller diegne schall omgaa poscheafften at wye madt och besuore wore wndersotte thermet vti nogen maade.

90.

(A 90)

45
f. 95r

Thisligeste schulle ingen thafler omberis wti sognekircher wtii wor kiøbsteder till at samble offer paa, wden alleene // sognekirchens thafler, som kircheuerge omberer.

91.

(A 91)

Wille wii ochsaa, at wtii huer kiøbstedt, som wdsettische spidalscke 50 mendnische vti er, schall en eller tou tilschiches, som stedtze schulle anamme gudtz almøse, hues gotfolck wille giifue wtii gudts nafnn till fattige spidalske mendnishes behob och opholdelse wti hospitalit, och paa thet at meenige weyfarindis mandt kandt thennom kiende, schulle the hafue en thrækleppe och klappe met, och blifuer standindis inden for stadtzport, som 55 alfar weye och menige søgning er, och ey anderledis schulle the mane, trøgle eller bede almøse till thennom, endt som forskrifuit staar.

92.

(A 92)

Hafue wii hørdt, at om høsten vti wor kiøbsteder och paa wor fischeleye vti Skonne och anden stedtz løbe mange betlere eblant almuen och thygge 60 till kiercher och capellis byugninger och førde theraf eth ondt lefnit, huilchet wi ey lenger tilstede wille, at saa schall, anderledis endt the fyre orden,

35 89.] *Overskr.* Om skienckedegne *ac.* – 37 sognediegne] sognediege *aa*, *nasalstreg glemt (?) aa*; sognediegn *ab.* – 39 wille] will *ab.* – 42 diegne] diege *aa*, *nasalstreg glemt (?) aa*; diegn *ab-c.* – 44 90.] *Overskr.* Om tafledragere *ac.* – 48 91.] *Overskr.* Om spedalsk folck *ac.* – 50 en eller] ere ellers *ab.* – 52 och paa thet] *mgl. ac.* – 55 och (1)] af *ab-c.* – ey] icke *ac.* – mane] maa *ac.* – 57 92.] *Overskr.* Om betlere oc mulestodere med taufler *ac.* – 58 høsten] *ab-c;* hosteg *aa.* – 60 theraf] derved *ac.* – 61 schall] skulle *ac.*

f. 95v som *forschrefuit* staar, the mue alt stedtze forsamle och tygge gudtz almusse, wndertagit vti brølloper, barsell // och anden werdschab, som scheer vti kiøbsteder, schall ingen therind gaa at tygge *pendninge*.

65

93.

(A 93)

Hafue wii forfarit, at mange fattige mennische, som intet hafue, gaa och forsamle gudtz almuse af guode mendnesche, och ere dog alligeuel stercke, karsche och føre, bode karle, quinder, dreng og piiger, och ey wille thienne eller tage thennom nogit arbeyde for, meden the saa kunde faa theris liifs
70 nøttørfft. Och wille wii, at huor slige findis wti wore kiøbsteder eller ander stedtz, schulle the ther wddrifuis, met myndre endt the arbeyde och thiene wille, och ey schall giifues nogen gudtz almusse, andre endt fattige, syuge och wonførde mendnische, som ey vtii nogen andre maade kunde windne
75 tilskicke en mandt, som vtii huer monnit schall ofuersee sodanne wanførde och syuge mendnische, som gudtz almuse thage schulle, och thennom schall giifuis eth besynderligt stadztegn, som the schulle bere obenbar paa theris bryst.

94.

(A 94)

80 Wille wii, at huis iordegodtz och gaarde, som kircher, closter och ridder-
f. 96r mendtzmendt hafue liggindis wti kiøbstederne, som the // selfue ey besiide och wtii boe, schulle hereffter settis paa schielligt landgilde, och wor borger, som thennom bygge och besiide, schulle thennom bruge, arfuinge efter arfuinge, och om thennom trenger eller gaar armodth ofuer, mue the selge
85 eller pantsette andre wor borgere samme gorde, dogh landgildit, som theraf gaar, wbeschorit till rette eyer, paa then forsagde tidt, som thet wdgiifuis schall, och huor icke saa scheer, tha schulle wor scultus och borgemester, som nu er eller hereffter komindis worde, lade wduorde af theris guodtz saa megit, som landgildit tilsiiger, eller och strax at betalle thennom af byens
90 *pendninge*, och schulle the hafue macht at wduise thennom af samme hus, om the siide thennom ofuerhørige for, och indsette andre, som saadant landgilde till guode rede fornøge och bethalle wille, eller och gorden falden till staden.

65 93.] *Overskr.* Hvilcke fattige mennisker allmisse gifvis skal *ac.* – 66 mange] *mgl. ab.* – 68 karsche] *mgl. ac.* – och (2)] *mgl. ac.* – 69 kunde] *ab-c;* knude *aa.* – 73 som.....76 mendnische] *mgl. ab.* – 79 94.] *Overskr.* Om iordegods, som kircken oc riddermændsmænd hafve liggende udi kiøbståederne *ac.* – 83 som] *tilf. o. lin. m. samme hd. aa.* – 84 eller] oc *ac.* – 92 falden] falder *ab.*

95.

(A 95)

95 Kirchens personer och riddermendezmendt, borger eller andre, som ha-
ffuer øde gorde eller iorder wtii wor kiøbsteder liggindis, och wille thennom
iche opbygge, saa ther kandt afgange koningelige thyngge och byes tyngge,
f. 96v tha schulle wor scultus, borgemester och raadth fordele samme // ødde iorde
thre rettedage till raadhusit, och aduar iordteyerne, at the thennom opbyg-
100 ge, och huor som the thet ey giør, tha schall saadanne ødde iorde wer
forbrudne till oss.

96.

(A 96)

Wille wii ey, at hereffter nogen prelate, prest eller clerch, aandelig eller
verdzlig, schall eller maa kiøbe til sig nogit iordeguodtz effter thenne dag
5 wti noget maade, och huilcken, som wyl giøre syt testament til kircher eller
closter, then schall giifuit wtii guldt, sølf eller pendninge, och iche wti gotz
effter thenne dag.

97.

(A 97)

Inthet testamente maa fuldbyrdes eller wdgiifuis, førendt then dødis be-
10 uiselig giøldt er bethallit, och ey schall nogen faa prester eller munche theris
guodtz, som the saa bortgiifue y foruaring, vden ther er siuff dandnemendt
till windne huos och gifue thet beschrifuedt och besøgeldt fra thennom,
wnder guodzens fortabelse.

98.

(A 98)

15 Hafue wii och wtii sandningen forfarit, huorledis, at naar nogen prest
døør wden schiell och schriffthemoll, och ey hafue giort syt testamente, tha
thager bispen, wti hues stifth handt er besydendis, hans guodtz, saa megit
f. 97r som handt // eyer. Wille wii, at saa hereffter ey mer sche schall, meden huor
prestmendt saa døør, tha nyde arfuinge guodzit effter lougen, dog schall
20 <bispen> theraf met beste clenodie bethenches, och till kirchen, till messer
och gudtzthienniste for hans siell effter formuen. Meden forgiør handt sig

94 95.] *Overskr.* Om øde iorder i kiøbstæderne *ac.* – 96 eller] och *ab.* – 98 tha] *de ac.* – 2 96.]
Overskr. Ingen prest eller clerck maa kiøbe iordegods *ac.* – 5 wyl] ville *ac.* – 6 giifuit] gifve *ac.* –
8 97.] *Overskr.* Om borgeres testamente *ac.* – 14 98.] *Overskr.* Om præsters testament *ac.* – 16
giort] *mgl. ac.* – 17 besydendis] boesidendis *ac.* – 18 sche]eskis *ac.* – 20 <bispen>] *mgl. aa-c.* –
messer] messen *ac.* – 21 och] til *tilf. ac.*

self, tha anamme bispen hans hofuitzlodth, eller om nogen prestmandt forherder sig och ey will giøre syt skrifftemoll, och thermet saa bordøør, tha gaa therom, som forskrefuit staar.

25

99.

(A 99)

Wille wii, at ingen af riigens indfødde børn skulle drage her af riigit till fremmede universiteter at studere, førendt the hafue thagit gradum baccalauriatus. Huilchen som heremodt giør, hafue forbrudt it hundrit *march*, halvdelen till os och anden halvdelen till universitetet, och schall ther thuen-
 30 de tilschiches vti universitetet, som ther grandgifueligen kundne thage war paa och tegne op, och giør ther fremdelis regnschab for en tiidt om aarit for rectori universitatis och then, paa wor weyne tilschichindis worder.

100.

(A 100)

Wille wii, at wtii alle domkiercher och sognekircher wtii kiøbstederne
 35 ofuer alt riigit schall wdflyttes alle stole och benche, som therinde er, f. 97v wndenthagne the stole wtii korit ere och the thuo lange // stole langs kirchegulfuit, som canicher och prester staa och syngte wor frue lof, och the stole, som vor *scultus*, borgemester och raadmendt wti pleye at staa, nedre y kirchen, och oppe for korit the thuo stole, en paa huer siide for pillerne.

40

101.

(A 101)

Sammeledis wille wii, at alle pavement wti alle domkircher och sognekircher skulle iefnes och liige giøres, och schal tillschichis nogre, som samme kircher huer løfuerdag at afften skulle feye, schure och rengiør gullene, thisligest alle store fester at afften. Schall och nogre tilschiches, som skulle
 45 thiche och foruare alle thaflerne wti kirchen, saa the ey bestøbis, naar kirchen rengiøres.

102.

(A 102)

Hafue wii forfarit, huorledis at mange prester, som sognekircher hafue paa landnit, giifue thennom theraf och indt wti wor kiøbsteder at boe, och

25 99.] *Overskr.* Rigens indfødde børn skulle først studere her i riget oc tage gradum baccalauriatus, førend de fare udenlands *ac.* – 28 heremodt] theremodt *ab.* – 29 anden] *mgl. ac.* – 30 kundne] *kand ac.* – 31 och (1)] at *ab.* – 33 100.] *Overskr.* Om stoele at udflytte aff kirckerne *ac.* – 38 raadmendt] *raad ac.* – wti] *mgl. ac.* – 40 101.] *Overskr.* Alle pavemente i kircken skulle lige giøris *ac.* – 41 wii] *mgl. ab.* – 46 kirchen] *mgl. ac.* – 47 102.] *Overskr.* Alle præster skulle residere hos deris kircker *ac.*

50 icke residere huos kierchen, som the ere sogneprester till, thermet mange
fattige mendnesche forsømmit bliifue met theres sacrement och anden then
hellige kierches rede, theres sogneprester thennom giøre schulle, och preste-
gorden bliifue øde stanendis och forfalde. Wille wii, at saadanne prester
schulle strax effter posche nu nestkomindis wdflytte af wor kiøbsteder till
55 saadanne theris kircher och therhuos thennom residere. Huilcken, thet icke
f. 98r giør, schall hafue forbrut samme syn // kierche, och en anden dandnemandt
schall schiches igen wtii hans stedt, som therhuos wil bliifue besiidendes.

103.

(A 138, 103)

Wille wii, at borgemester y wor kiøbsteder ofuer alt Siellandt, Lollandt,
60 Falster och Møen schulle huert aar y alle kircker tilschiche och tilsette
thuende ny kirckeuerger, som schulle anamme och indkrefue kirchens
gieldt, huor the then vdstandnindis hafue, och, thersom the gielden met
guode rede ey wdfange kunde, mue the bruge then schichelse, som tilforn er
set om gieldt. Naar aarit forløbet er, schulle the inden en monit thereffter
65 giøre borgemester och raadt regnschab, for huis the hafue af kirchen opbo-
rit och wdgiifuit, vnder xl *marchs* brøde; schede sig saa, at nogen tager sig
saadant embede till, wden handt er tilset af borgemester och raadt, hafue
forbrudt eth halff hundrit march, och schulle kiercheuerge obenbare lade
forkynde om helligedage y kirchen, naar the regnschab giøre wille.
70 Paa thet at sliig wschichelig och wredelighedt, som hertill werit hafuer
om herber, att then menige weyfarendis mandt ey kunde fange herber, tha
f. 98v hafue wii nu ladit giort en schichelse wtii wore // kiøbsteder, at alle weyfa-
rindne, fattige och riige, mue wiide, huor the skulle hafue herberge, madt,
øll och hestefoder for theris pendninge, huer effter syn formue, efftersom
75 scheer wtii andre fremede landt och riige. Wille wii, at therom saa holdis
schall, som hereffter følger.

104. 105. 106.

(A 104-105)

Skall tilschichis wtii alle wor kiøbsteder ofuer alt meenige Danmarchis
rige obenbar menige herberge for the mene mandt, indlendische och wdlen-
80 dische, saa the wden alt gensigelse therwdinden hafue sengerom, stolde-

54 kiøbsteder] oc *tilf. ac.* – 57 schall] *mgl. ac.* – schiches] tilskickes *ac.* – 58 103.] *Overskr.* Om kirckeuerger *ac.* – 62 gielden] gielder *ab.* – 64 set] scheet *ab.* – 67 tilset] tilstedt *ac.* – 70 Paa.....76 følger] 104. *ac.*; *overskr.* Om herberger *ac.* – 72 ladit giort] ladet giøre *ab.* – 73 skulle] schal *ab.* – herberge] med *tilf. ac.* – 75 holdis] forholdes *ac.* – 76 hereffter] efter *ac.* – 77 104.....87 borde] 105. *ac.*; *overskr.* Om redelighed i herberge *ac.* – 78 wor] *mgl. ab.* – 80 hafue] hus *tilf. ab-c.*

rom, madt, øll och hestefuoder, och schulle wertene therfor tage af then menige fremede mandt efftersom the kunde blifue ofuerens om, dog wort egit daglige folch och thienere wnderthagit, som schulle gifue for multiidith fyre huide dansche och ey mer, her wti Kiøbenhafn och Malmøø, och wti
 85 the andre smaa kiøbsteder schulle the thage af thennom en schilling dansche och ey mere, och schulle the giifue thennom till huert moltidt thre retther och frit øll ofuer borde wtii Kiøbenhafn, Malmøø och alle andre vor kiøbsteder her wtii riigit.

Schall schiches wtii Kiøbenhafn, Malmøø och wti alle andre kiøbsteder,
 f. 99r efftersom behob er, besynderlige herberge vdt met stranden // for schiffsfolck, som komme tiidt <met> schib, och schall huert herberge vti staden lade wdhenge eth tegn malit paa en fiell wden for samme hus, well høgt paa en lang stang; somme schulle haffue en løufue malit, somme en morian, en griib, en monne, en stierne eller sligt andit, och saa huert herberge syt tegn,
 95 thereffter som herbergit schall hide och kaldis, och schall huer werdis nafn vere tegnit vnder *forschrefne* tegn paa samme fiell.

107.

(A 106)

The same, som saa herberge opholde, schulle rede thennom vell paa, met guode sengeherberge, guode senge, rene sengekleder, madt, øll at hafue
 100 nogh vti huse, guode stolderom, høø, hafre och straafluoder, aarit reent igiennom, saa ingen brøst hos thennom findis wti noger maade, och schulle de ingen weyre hus, herberge eller stolderom for *pendninge*, saafraamt the ey schulle straffis vedt theris hals, och schulle piiger, drengue och alt thiennistefolch, som wti saadanne obenbar herberge er, giør giesterne tilbørlig
 5 thieniste wnder multiidth och wti andre maade, som tilbør. //

108.

(A 107)

Kommer noger hastende færdindis til nogre købsteder, enthen met hest eller agindis eller til fuodt och tøfuer ey lenger endt en thyme, eller och ey begierer anden madt, endt som wertindt rede hafuer, och ey kogis paa ny
 10 igen till hannom, meden strax ferdis syn wey och iche giør fuldt multiidt,

83 schulle] skal *ac.* – 87 wtii.....96 fiell] 106. *ac.*; *overskr.* Skal være besynderlig herberge til skibsfolck *ac.* – 90 met] ved *ac.* – 91 <met>] *mgl. aa-c.* – schib] skibs *ab.*; *mgl. ac.* – 95 hide] hedes *ab.* – huer] fornæfnde *ac.* – 97 107.] *Overskr.* Herberger skulle holde gode senge *ac.* – 98 saa] *mgl. ac.* – 99 sengeherberge, guode] *mgl. ac.* – madt] oc *tilf. ac.* – 100 nogh] aff *tilf. ac.* – 6 108.] *Overskr.* Hvad den skal gifve i herberge, som kommer uformodendis oc lader icke kaage *ac.* – 7 hastende færdindis] hastigen ferdindes *ab.*; hastig ferdning *ac.* – 8 och (1)] *mgl. ac.* – tøfuer] hafver *ac.* – ey (2)] *tilf. o. lin. m. samme hd. aa.*

tha schall then bethalle therfor, som schiel kandt wer; thisligest for høø, hafre och andit, handt forretter.

109.

(A 108)

Wille wii ochsaa, at werdene vti herberge schulle wer plictuge at fly och
 15 schiche theris giester wogne for theris pendninge, naar the ferdis wille, och
 ferge ofuer fergesteder, naar thennom behob giøres.

Alle fremmede herrer och theris sendebudt, som komme til wor kiøbste-
 der, och hafue selff met thennom theris egne koche, the mue lade kiøbe
 wden verdens, som the met til herberge ligge, och alle andris gensigelse, till
 20 thieris kiøchen hues the behob hafue.

110. 111.

(A 109)

Huer mandt er thet well witterligt, huadt nering och biering gudt alsom-
 mechtigste os och thette rige tilføyet hafuær med sildefang och thes fischerie,
 och therpaa hertildags er ingen ordinancie eller schichelse giort, enten paa
 f. 100r bødker, tynder, // maade, mercke, baande och pachninge, som hertill be-
 hob giøris. Sammeledis kunde the ey kiende, om thet wor sommersildt eller
 høstsildt, fuldt eller thom sildt, kiøbmandtzgodz eller wragguodtz, som
 salthet och pachit vor, och huormet guodzit var foruarit, enten met baye-
 saldt eller lønborgesalt wdenn effter thennds sigelse, som sylden selger. Paa
 30 thet at ingen wtii saadane maade schall hereffter bedragis, som tilforn ofte
 schedth er, met falst och wgiefft guodtz, tha hafue wii til menige kiøbmendz,
 vdlendische och indlendische, beste, profitte och gafn, therpaa saadanne
 ordinancie och schichelse giort.

112.

(A 110)

35 Skall hereffter wor scultus, borgemester och raadt wtii the wor kiøbste-
 der, som sildefang och fischerie for ere, och kiøbmendt ther ligger och
 salter, schall tilschich<e> nogre suorne bødker, som thertill thynder giør
 schulle och ingen anden, och schulle the suerge met oprachte fingre, och

11 schiel] skieligt *ac.* – 13 109.] *Overskr.* Værterne skulle fly giæsterne wogne, hester, ferge
 etcetera for deris penge *ac.* – 21 110.....26 giøris] 110. *ac.*; *overskr.* Om sildefangsordinance *ac.* –
 23 fischerie] fiskende *ac.* – 24 eller] oc *ac.* – 26 Sammeledis.....33 giort] 111. *ac.*; *overskr.* Om
 half gods, at mand icke dermed skal bedragis *ac.* – 28 vor] vorder *ac.* – var] vorder *ac.* – 29
 thennds] den *ac.* – 30 hereffter] *mgl.* *ac.* – ofte] *mgl.* *ac.* – 32 therpaa] den paa *ac.* – 34 112.]
Overskr. Skal være nogen soren bødicker paa fiskeleyen *ac.* – 36 ther] her *ac.* – 37 tilschich<e>]
 tilschichis *aa-c.*

holdit wedt theris eedt, at alle the thynder, the giøre, schulle wer liige store
 40 effter then maade, wiide, lengde och rom, som wor scultus, borgemester och
 raadt thennom forgifuet och befallit hafue, och schall huer bødker hafue syt
 f. 100v besynderlige merche och stempell strax at sette paa the thynder, // handt
 giør, at mandt kandt wiide och kiende, huo saadanne thynder giort hafuer;
 om noger thynder findis falsche giørde ofuer then rette maade, tha schall
 45 saadant guodz wer forbrut och iiii *gylden* till os for then første gang, och giør
 handt thet mer, tha schall thet straffis paa hans lemmer.

113.

(A 111)

Therefore wille wii, at oldermendene vðaf bødkerembede wtii huer kiøb-
 stedt schulle huer ottinde dag en gang omgange til huer bødker at forsøge
 50 och grandgiibelige forfar, om noger falschhedt vtii theris gierninger findis,
 tha schall saadant arbeyde sønderlaes och forderfuis, meden selger handt
 nogit werck, førendt thet er proberit af oldermenden och findis falst, tha
 schall thet straffis, som *forschrefuit* staar.

114.

(A 112)

Will nogen bødker far om høsten til noger fischeleye paa syn forbedring,
 55 handt schall først tage met sig wort scultus skrifuelse af samme by, handt er
 af, til wor tholder paa samme fischeleye, at handt er ther en suoren bødker
 och optegne y bref, huadt handt hafuer for eth merche och stemp.

Wille och nogre wdsende theris suenne paa saadanne fischeleye wtii saa
 f. 101r maade, // schulle the hafue wor scultus skrifuelse, som *forschrefuit* staar, at
 theris hosbonde er en suoren bødker wtii then kiøbstedt, som the af kom-
 men er, och huadt hans merch och stemp er, ther tillmet theris hosbonds
 schrifuelse, at handth thennom bekiender for synne suenne och hafuer hans
 merche och stemp, om nogit paakommer.

115. 116.

(A 113-114)

65 Fremdelis schall ordineris wtii wor kiøbsteder och fischeleye en mandt,
 thuo eller thre, efftersom behob giøris, som merche och brende wtii foruar
 hafue schulle, och schall thage for huer tynde, som brendis och merckis,

39 holdit] holde *ac.* – store] *oc tilf. ac.* – 41 hafue] *mgl. ac.* – 44 falsche] falscheligen *ab-c.* – 47
 113.] *Overskr.* Oldermenden for bøckerne skulle hver 8. dag gaa om at besee tynderne *ac.* – 48
 oldermendene] oldermenden *ab.* – 49 forsøge] besøge *ac.* – 54 114.] *Overskr.* Om bødkersven-
 ne, som ville fare til fiskerie *ac.* – 55 forbedring] *da tilf. ac.* – 65 115.....73 worde] 115. *ac;*
overskr. Om ordinance paa fiskeleye *ac.* – 66 kiøbsteder] kiøb *ac.*

thuo album, och schulle the giifue wor scultus eth sedell huer dag, huor
 70 megit guodtz the brende och merche hafue af huer kiøbmendt, och the sedele
 schulle giemmis till regnschab giøris, at the met regnschabit ofuerens kom-
 me. Siiden schulle the giøre os regnschab theraf eller huem, wii thertill
 schichindis worde.

Alt sildt, som saltis och schall were kiøbmandzguodtz, then schall stande
 75 vti otte dage effter hun salthet er, førendt hun tillslaas, och naar hun siiden
 schall forhøies och tilsammen slaes, tha schall først alt lagen af hinde for-
 tappis af then nederste thønich, tha schall kiøbmanden sende budt effter
 f. 101v then, som brendit hafuer vti foruaring, at handt ther // tha til stede er och
 lade hannom see samme guodtz, och tha schal adspørgis kiøbmanden, at
 80 handt holder thermet synn eedt, huorleng samme guodtz hafuer werit sal-
 thet. Huilchen som thet icke giøre will, then schall icke fange vden stads
 circkell, och om then, som saadant guodtz kiøber, ey will thet lade standne
 wtii otte dage, som forskrefuit staar, tha schall then, som brendit hafuer,
 var kiøbmanden at, som thet kiøber, at huor handt saadant guodtz saa snart
 85 lader tilhobe sla, at thet therofuer kand forderfuis, och wragis siden, huor
 thet kommer wti stederne; schall handt thereffter ey paaschiude, at handt io
 er aduarit for hans schade.

117. 118.

(A 115-116)

Naar nogen kiøbmandt thuyler paa brendit, tha maa handt lade opslaa
 90 samme guodtz och lade thet siiden tilslaa igien och bethalle selff arbejdis-
 lønnen therfor.

Paa fuldt och geefft och wstraffeligt guodtz schall settis konningens mer-
 cke och brenden met thet mercke, the hafuer wti staden, och paa sommer-
 sildt schall stande stadzens merche altene, och paa thom sildt schall dragis
 95 en circhell om tynden och stadzens merche thertill.

119.

(A 117)

f. 102r Wille wii, at naar guodzit er brent och mercht och siiden // selgis, hafuer
 kiøbmanden ther nogen thuil paa, giifue sig thet wor scultus, borgemester
 och raadth tilkiende, och lade forfar wti sandningen, om thet er kiøb-
 100 mandtzguodtz eller ey. Findis thet icke kiøbmandzguodtz, tha bethalle wra-

74 Alt.....87 schade] 118. (!) *ac*; *overskr.* Om sild at forvare *ac*. – 81 will] ville *ac*. – 85 at] och *ab*.
 – 86 thereffter] der *ac*. – 88 117.....91 therfor] 117. *ac*; *overskr.* Om tvifvelsmaal paa gods *ac*. –
 89 opslaa...90 lade] *agl. ab*. – 92 Paa.....95 thertill] 118. *ac*; *overskr.* Skål være adskillige
 mercke paa gods *ac*. – 92 och (1)] *agl. ac*. – 93 brenden] brender *ab*. – mercke] som *tilf. ab-c*. –
 96 119.] *Overskr.* Om vrager, som mercker gods *ac*. – 100-1 wrageren] wragerne *ab*.

geren kiøbmandttschade och bøde therfor till os effter sagens leylichkeit, huadt handt thet iche straffer, før handt thet schiber, schall wrageren iche tha wer plictug at stande hannom siden therfor til rette.

120.

(A 118)

5 Wille wii, at schall schichis wti huer kiøbstedt nogre suoren bryggere, som schulle holde meenige brygeriet oppe och brygge alt øll wti kiøbstederne och ey nogen anden hereffter, enthen aandelig eller werdzelig, schall brygge wti theris egne huse och gaarde. Dog saa, om nogen will lade brygge heelt pundt, halff pundt eller huor megit hannom techis, tha schulle
10 the saadant malt lade komme til *forschrefne* suorne bryggere och thet lade ther brygge och ingen ander stedtz, och schulle bryggerne tilforn thage tegn af vor siisemester, som hereffterschrefuit staar.

121.

(A 119)

f. 102v Sammeledis, at alle handquerner, som malt pleyer paa malis, // schulle
15 hereffter ødeleggis och ingenledis brugis, och schall ingen, ehuo the helst er eller wer kunde, lade male malt effter thenne dag paa andre møller endt paa the, som thertill schichede er och besuorne.

122.

(A 120)

Huilcken som effter thenne dag worder tilschichit wti wor kiøbsteder at
20 holde saadant obit bryggerie op, som *forschrefuit* staar, schulle rede thennom paa guode bryggerede met tiden, saa stoer paa bryggepande och paa kar met anden redschab, saa the kunde at huer gang brygge iiii lester, och ii lester paa thet aldermyndste, och schulle vdthagis af the beste formuendis borger, som wti kiøbstederne er, som saadant bryggerembede opholde
25 schulle, och mue *forschrefne* suorne brygger bruge theris kiøbmandtzhandell och seylatz, huort thennom tyches, och thersom en eller thuo ey formaa at holde sligt bryggerie oppe och saa stort, tha maa fyre eller sex och fler legge tilhobe och holde samme embede oppe.

4 120.] *Overskr.* Om sorne bryggere, som i kiøbstæderne *ac.* – 8 saa] att *tilf. ab.* – 9 hannom] thennom *ab-c.* – 13 121.] *Overskr.* Om handqverne *ac.* – 14 paa] at *ab.* – 18 122.] *Overskr.* Den, som holder aabit brygeri *ac.* – 23 vdthagis] udtappes *ac.*

123.

(A 121)

30 Wille wii, at wor scultus, borgemester och befallingsmendt wti huer kiøbstedt schulle huert aar sette, huadt thyndne dubbeltøl, schincheøl och thyndt øl gielde schall effter aarens och tidens leylighedt. //

f. 103r

124.

(A 122)

35 Huilcken af *forschrefne* brygger, som brygge wille, schal strax, førendt handt begynder at brygge, gaa till ziisehusit, och giifue thet tegnemesteren til kiende, huor megit handt brygge wil, lest eller half lest, huadt thet helst er, och thage ther tegnelse paa af tegnemesterne. Huilchen heremodt giør, hafue forbrut synn boeslodt.

125. 126.

(A 123)

40 Naar samme brygger brygdt hafuer, schall then sende budt till siisemesteren, naar ølit er fadit; och tha schal en af tegnemesterne gaa till theris huus, som hafue giifuet budt, at smage ther øllit och giifue tegn paa mange thynder øll, som ther tha brygdt er, och schall then, ther hafuer ladit brygdth, holde met syn helgens eedt, mange thynder ther er tagit af pundit
45 och thisligeste, at the er ther til stede, alt thet handt brygt hafuer, som wforsiiiset er, och at the ey hafue theraf nogit hedenlagt af weyen, eller thet wille dølge wforsiiiset wti noger maade. Findis nogen heremodt at giør, tha schall then straffis wedt hans hals.

127.

(A 124-125)

f. 103v

Naar the hafue thegnit mange thynder øll, the brygdt och // fadit hafue, tha schulle the gaa til siisemesteren och forziise ther saa megit øll, som the tha hafue tegn paa, och antuorde ziisemesteren bode the tegn, først thet the toge, ther the wilde brygge, och siden thet tegn, the hafue tagit paa huor mange tynder øll, the fadit hafue, och schall en aff tegnemesterne holde
55 samme tegn til stede til ziisemesteren giør regnschab, saa at the samme tegn och theris regnschab giør eth och drage ofuerens, paa the tuende tiider, som hereffter schrefuit staar.

29 123.] *Overskr.* Ordinance paa allehaande drick *ac.* – 30 huer] vor *ac.* – 33 124.] *Overskr.* De, som brøgger, skulle tage tegn førend de brøgge *ac.* – 37 tegnemesterne] thegnemesteren *ab-c.* – 39 125.....48 hals] 125. *ac.*; *overskr.* Naar øllet er faddet, skal brøggere sige ziisemesteren til *ac.* – 43 øll] *mgl. ac.* – ther tha] *mgl. ac.* – 49 127.....57 staar] 126. *ac.*, *overskr.* Om brøggeries handling *ac.* – 50 mange] hvor mange *ac.* – 52 antuorde] antvordet *ac.* – 53 huor] *mgl. ab-c.*

Naar nogen hafuer forsiisit syt øll, schall handt thage thegn therpaa af
 60 ziisemesteren, och schall handt antuorde samme tegn paa regnschabscam-
 merit, och ziisemesteren schall thennom foruise, huor the thet schulle lade.

128.

(A 126)

Naar the hafue fuldgiort och antuordith siisemesterne tegn fra thennom,
 schall then, som samme tegn annamme, giifue thennom loff at mue siden
 selge theris øll, huo thennom teckis.

65

129.

(A 127)

Sammeledis wille wii, at huer ziisemesteren wti alle kiøbstederne schulle
 en gang om huer monit om aarit giør theris scultus oc borgemester regn-
 f. 104r schab for huis ziiise, // the opborgit hafue then monnit, och huert halff aar
 schulle samme ziisemester giifue sig hidt till Kiøbenhafn met syt regnschaff
 70 och alle sædelle, som forskrefuit staar, och giør wor ziisemester her samme-
 stedtz regnschab for hues ziiise, the thet halfue aar wti theris bye opborit
 hafue.

130.

(A 128)

Først schall forsiises af en piibe bastert i rinsch *gylden*.
 75 Af en piibe malmersie i rinsch *gylden*.
 Af en piibe allekant i rinsch *gylden*.
 Af en piibe muschatelle i rinsch *gylden*.
 Af en piibe assøye i rinsch *gylden*.
 Af en ame rinsch wynn i march.
 80 Af en ame romeni i march.
 Af en bodde romeni ii march.
 Af eth fadt poytho wyn i march.
 Af eth fadt emst øll i march.
 Af eth fadt mumme i march.
 85 Af eth fadt pryzing i march.

58 Naar....60 lade] 127. ac; *overskr.* Om tegn af ziisemesteren ac. – 59 ziisemesteren] ziisemesterne ab. – 60 ziisemesteren] ziisemesterne ab. – the] *mgl. ac.* – 61 128.] *Overskr.* Naar de hafver ziiiset, maa de sælge deris øll, hvem dennem lyster ac. – 62 ziisemesterne] ziisemesteren ab; ziisemesterens ac. – 63 schall then] til den ac. – 65 129.] *Overskr.* Om ziisemesteren ac. – 67 oc] *tilf. o. lin. m. samme hd. aa.* – 73 130.] *Overskr.* Taflen at ziiise efter ac. – 74 bastert] aastert ac.

Af en tynde hamborge øll i march.

Af en tynde tyst øll i march.

Af en tynde prytzing i march. //

f. 104v Af en tynde kackerbille i march.

90 Af en tynde borst øll i march.

Af en tynde bernost øll sex *schilling*.

Af en tynde mødt viii β.

Af en tynde dubbeltøll viii β.

Af en thynde danst øll, som wdtthapis iiiii *album*.

95 Af en tynde spiise øll ii *album*.

131.

(A 129)

Kommer hereffter anden wyn eller fremet øll, som nu icke indschrefuith er, tha schall mandt ziise theraf, efftersom mandt kandt tenche, thet er got, tilliige wedt thet, som *forschrefuit* staar.

100 Schulle wor scultus och wor borgemestere vtii wor kiøbsteder huer aar sette, huadt potten af allehonde fremit drick gielde schall.

132. 133.

(A 130-131)

Wille wii, at en aln at maale met schall wer wti en lengdt ofuer alt Danmarckis rige och schall maalis effter then aln, som bruges her vtii vor
5 stadt Kiøbenhaffn. Thisligeste met pottemoll och wecht, som och wti Kiø-
benhafn er, schall ochsaa holdis wtii alle kiøbsteder ofuer alt riigit, och
f. 105r alnen schall wer giort af iern och henge wedt huer raadhus // wti kiøbste-
derne; och schulle borgerne och kiøbmendt ther mole theris alne effter.

10 Worder noger beklagit och ofuerbewist, at handt maader met falsch
maade, hafue forbrot thet handt saa selger och iiiii *gylden* till os.

Wille wii ochsaa, at kiødt, smør och andit, som selgis, schall alt selgis
effter wechten och schollepundt. Findis noger heremodt at giør, wille wii
therofuer lade straffe wden alt naade och wnder guodzens fortabelse.

134.

(A 132)

15 Wille wii, at wor scultus, borgemester och raadtt vtii the wor kiøbsteder,
som tegellofne tillige, schulle thennom *annamme* til sig at opholde til bysens

96 131.] *Overskr.* Om fremmit drick, som icke er sæt udi registerit *ac.* – 97 wyn] weye (!) *ab.* – 2
132.....8 effter] 132. *ac;* *overskr.* Om alne oc maade *ac.* – 5 och (2)] er *ab.* – 6 ofuer] *mgl. ab.* – 9
Worder.....13 fortabelse] 133. *ac;* *overskr.* Alt gods skal selgis med vect oc maade *ac.* – 10 saa]
mgl. ac. – 11 och] *mgl. ab.* – 14 134.....20 tholle] 134. *ac;* *overskr.* Om tegelofne *ac.*

bygning och behob och lade alle stene giøre effter the forme, wi hereffter
 wille lade forskiche till thennom, och siden selge wor borger och bysens
 indbyggere och andre samme sten, huert thusindt for en *gylden* eller for thet
 20 alderringeste, the kundne tholle.

For en hest paa tholff *gylden* eller sexten gifue thuo *gylden* til tholdt, ther
 nedenfor till otte halfanden *gylden*. //

f. 105v

135.

(A 133)

Wille wii ochsaa, at naar som nogen førder heste af riigit indt vti Thyst-
 25 landth, tha schulle saadanne heste fortoldis wti saa maade, at for en hest
 paa sexten eller fempten march schall gifuis en rinsch *gylden* til tholdt, af en
 hest paa xiiii march eller xii march schall gifuis ii march till tholdt.

136.

(A 133)

Paa en hest till viii eller x march stor schall giifuis af till tholdt en half
 30 *gylden*, for en klipper paa viii eller vi march schall giifuis xii schillinge
 dansche til tholdt, och af eth øg eller andre smaa klipper paa iii eller iiiii
 march schall giifuis af viii schillinge.

137.

(A 134)

Huilcken kiøbmendt eller andre, som hende ath riide indt eller wdt af
 35 landit, the schulle ey wer plictug at giifue toldt af the heste the paa riide,
 vden saa er, at saadanne heste er større endt wor forbudth tilsiger.

138.

(A 135)

Worde och heste wdschifuit af kiøbstederne till Thyslandt, tha schulle
 the fortholdis vti the kiøbsteder, som the wdschifuit for, vti saa maade, som
 40 *forschrefuit* staar. Thisligeste och saa af wor vdør ofuer alt riigit.

21 For...22 *gylden*] *marginalnote i a (?)*; *placering som her i aa-b; del af kapitel 135 i ac.* – 21 For....27 tholdt] 135. *ac*; *overskr.* Om told af heste *ac.* – 21 en hest] et par heste *ac.* – *gylden* (1) (2)] *gr. ac.* – 22 *gylden*] *gr. ac.* – 26 *gylden*] *gr. ac.* – 28 136.] *Overskr.* Om smaa heste *ac.* – 29 viii] viii *ac.* – 30 *gylden*] *gr. ac.* – viii] viii *ac.* – march] *mgl. ac.* – 32 viii] viii *ac.* – 33 137.] *Overskr.* Den hest, som en rider, fortoldis icke *ac.* – 37 138.] *Overskr.* Hvor heste fortoldis skulle *ac.* – 38 wdschifuit] vdgifuit *ab.* – 39 the (2)] *mgl. ab.* – wdschifuit] udskifue *ab*; udskibis *ac.* – 40 och saa] *mgl. ac.*

139.

(A 136)

Skall fortoldis af en lest schonsildt v *march*.

Af en lest Olleborge sildt iii *march*. //

f. 106r Af en lest thom sildt iii *march*.

45 Af en lest smør vi *march*.

Af en lest honing vi *march*.

Af en lest thalge vi *march*.

Af en lest ystre vi *march*.

Af en lest køchenfit v *march*.

50 Af en lest cabulaug ii *march* iiii β.

Af en lest øll v *march*.

Af en skindmeess v *march*.

Af eth deger øxehuder i *march*.

Af eth faar i β.

55 Af eth suyn ii β.

Af eth deger kohuder iiii β.

Af en kramkiste then hundrede *pendninge*.

Af en lefuendis øxe iii *march*.

Af en *tynne* biug i β.

60 Af en *tynne* rug i β.

Af en *tynne* hafre i *album*.

For en worde cabulaug ix θ.

For eth thusindt huitling xii β.

For eth flocke flesch i β.

65 For en kuo viii β. //

f. 106v

140.

(A 137)

Wille wii, at effter thenne wor ordinancie och schichelse schall vti alle wor kiøbsteder ofuer alt Danmarch hereffter rettis och dømis paa alle sager, och icke effter kiøbstedernis privilegier, vden saa er, at nogre sager forkom-

70 mer, som icke er her indsette; holder byes privilegier ther tha nogit om, tha maa dømis och rettis effter, och icke ellers.

41 139.] *Overskr.* Taflen at tolde efter *ac.* – 42 af] for *ac.* – 49 v]vi *ab.* – 52 en] lest *tilf. ab.* – skindmeess] *ab;* skindmens *aa, ac.* – 58 iiii] iij *ab;* iiii *ac.* – 62 θ] pf. *ac.* – 66 140.] *Overskr.* Skal rettis oc dømmis efter denne skick ofver alt Danmarckis rige *ac.* – 68 paa] *mgf. ac.*

Christiani II.
Werdslige lov.
Thabbe paa byretterne.

	Om scultus	1
5	Skall scultus hafue fuldmaht paa <i>koninglige mayestaitis</i> weyne	2
	Om scultus, borgemester och raadt	3
	Om ny statuter	4
	Scultus edt	5
	Vti alle kiøbsteder schulle were en sculte, fyre borgemester	
10	och siuff scheepe	6
	Borgers edt	7
	Domerne schulle høre messe	8
	Om stadtschriфуere	9
	Om stedt, at siide blodig dom paa	10
15	Stadtschriфуerens eedt	11
	Ingen schall giøre domeren wlyudt	12
	Huilchen icke selff kandt thalle, maa hafue en forsproch	13
	Ingen schall gaa y rette y druchenschab	14
	Ingen maa thruge, wndsiige eller slaa domeren	15
20	Skall schriфуeren klarligen optegne alle sager och sagefaldt	16
	Ingen schall hafue vaaben eller werge, naar handt gaar y rette	17
	Ingen maa bere werge y kiøbstederne	18
	Om brøde <i>pendinge</i>	19
f. 65v	Om stefning	20
25	Huem vor stefning sider ofuerhørig och wil ey møde y rette	21
	Om wort bref och befalingh	22
	Om vort beschiermelsebref	23
	Om vindne	24
	Om skudtmoll paa windne	25
30	The, som vindne, schulle fremgaa met oprachte fingre	26
	Een eedt	27
	The, som vindne, schulle sige sandhedt	28
	Om the, som meenædere blifue	29
	Huorledis forschrifuis schall, naar vondit er	30

1 Christiani....3 byretterne] Register ofver Christiani II. Verdslige lou *ac.* – Thabbe paa byretterne] *mgl. ab.* – 9 schulle] skal *ac.* – 12 Domerne] Dommeren *ac.* – 8] Om borgerskab at vinde. Om borgere oc stadstienere. Om borgere at stefne. Om borgere, som skulle vare portten. Om nogen borgere tager andens borgeres skyldener til giest. Om nogen borger gaar i vinkielder. Om nogen borger rømmer for giæld *tilf. ac.* – 16 12] Om borgere rømme af bye. Om rustering *tilf. ac.* – 22 bere] lange *tilf. ab.* – y kiøbstederne] *mgl. ac.* – 31 Een] Vidners *ac.*

35	Huorledis appelleris schall	31
	Then, som domen er emodt, schall seige	32
	Skudtmoll fra scultus, borgemester och raadt och indt for <i>koninglige mayestait</i>	33
	Bref fra her scultus, borgemester oc raadt til <i>koninglige mayestait</i>	34
40	Om drab	35
	Om nogen tager leyde, som hafuer giort drab	36
	Om fanger, som siider grefne, naar noger første kommer till noger stadth	37
	Om thrette, ther manddøt afkommer	38
45	Om mordt	39
f. 66r	Om husfredt och gordfredt	40
	Thise mandrab schall icke bødis for	41
	Wadesag, som schall bødis for	42
	Om thyufuit	43
50	Om thiufuери och throidomb	44
	Schall vore scultus hafue macht ath lade pyne vgiernings- mendnische	45
	Then, som dølger met anden	46
	Ingen embitzmandt schall far omkring paa landzbyerne at arbeyde	47
55	Ingen maa føre kuorn vt af riigit	48
	Ingen bissekremmer maa were	49
	Ingen maa giøre landkiøb	50
	Om øxnedriff	51
	Vti sliig maade schulle huder och skindt selgis	52
60	Om fischere vti Øresundt	53
	Ingen maa giifue syt embede ofuer och fare til fischeri	54
	Ingen maa schiffue guodtz wdt y wloulige hafner	55
	At bønder maa segle	56
	Om wloulig thold och beschatningh	57
65	Om bryllop och bardtzell	58
	At ingen maa selge klede y alnethall wkrympt	59
	Alle borgersønner schulle lere embede och at regne, før the gifue thennom til nogen kiøbmanschab	60
f. 66v	Om peblinge y kiøbstederne	61

36 emodt] gangen *tilf. ab-c.* – 39 her] *mgl. ac.* – 44 manddøt] mands død *ac.* – 47-48] 41.42. *ac.* – 47 Thise] *mgl. ac.* – mandrab] som *tilf. ac.* – 53 46] Om beklagelse *tilf. ac.* – 54 47] 48. Om fremmede kremmere *tilf. ac.* – 55 vt] *mgl. ac.* – 48] 49. *ac.* – 56 49] 50. *ac.* – 57 50] 51. *ac.* – 58 Om] *mgl. ac.* – 51] 52. *ac.* – 59 52] 53. *ac.* – 60 53] 54. *ac.* – 61 Ingen...54] *mgl. ac.* – 63 segle] sælge *ac.* – 66 At] Om wandtsnider, at *ab-c.* – 67 embede...68 kiøbmanschab] læse, skrifve oc regne oc siden embede *ac.*

70	Om thienesteløse karle	62
	Om budt och brefdragere	63
	Om the, som bygge wille	64
	Om markit at holde	65
	Skall huer bruge syt embede, som handt lert haffuer	66
75	Skall ingen, som vill gifue sig y nogit embede, besuores	67
	Om embede och lapperegierning	68
	Om kiøbmandschap	69
	Om ny tidender	70
	Om løse quinder	71
80	Om krurendere	72
	Wden for alle kiøbstedere schall were en rackerkule at kaste døde aaes vti	73
	Om bødell och rachere	74
	Maa ingen giøre wrent paa gaderne	75
85	At holde hus rene	76
	Om gode alfar weyne for kiøbstederne	77
	Om fergemendt	78
	Om pramkale och myndriche	79
f. 67r	Om wognmendt	80
90	Om mode, som schall schee en tid om hvert aar	81
	Om giestlige sager, som schulle handteres her y riigit	82
	Om the doctore och mestere, som schulle siide ret	83
	Om sager for riigens canceler	84
	Om rigens indsegle	85
95	Om sager, som icke kunde endis till landzting	86
	Ingen giestlige personer schulle befatte thennom met noger sag, som pleye at handteris til landzting	87
	Huilcke closter, som tygge maa	88
	Om schenchedegne	89
100	Om taffledragere	90
	Om spidalsche folck	91
	Om betlere och mulestødere met tafler	92
	Huilcke fattige mendesche almøse gifues schal	93
	Om iordegodz, som kirken och riddermendzmenndt hafue ligendis vti kiøbstederne	94
5	Om øde iorder y kiøbstederne	95
	Ingen prest eller clerch maa kiøbe iordegodz	96

76 embede och] *mgl. ac.* – 85 At...86 77] *mgl. ab.* – 86 for] ved *ac.* – 90 schall] skulle *ac.* – 96 thennom] sig *ac.* – 97 landzting] tinge *ac.* – 2 met tafler] *mgl. ac.*

	Om borgeres testament	97
	Om presters testament	98
10	Rigens indfødde børn skulle først studere her y riget och tage gradum baccalaureatus før the fare vdenlandz	99
f. 67v	Om stole at vdflytte af kircherne	100
	Alle pauimente y kirchen skulle liige giøres	101
	Alle prester skulle residere hos theris kiercher	102
15	Om kircheuerye	103
	Om herbergerer	104
	Om redelighedt y herberge	105
	Schal vere besynderlige herberge tiil schibsfolch	106
	Herbergerer skulle holde guode senge	107
20	Huadt then schall giifue y herberge, som komer vforuarendis och lader iche kaage	108
	Wertene skulle fly gesterne wogne, heste, ferge etcetera for theris pendinge	109
	Om sildefangordinancie	110
25	Om falst guodz at mandt iche thermet schall bedrages	111
	Schall ver noger suoren bødker paa fischerleyne	112
	Oldermandt for bødkerne skulle huer ottende dag gaa om och besee tynder	113
	Om bødker eller theris suene, som ville fare til fischerie	114
30	Om ordinancie paa fischerleye	115
	Om sildt at foruare	116
	Om tuifuelsmoll paa guodz	117
	Schall ver adschillige merch paa godz	118
	Om vrager, som merker guodz	119
35	Om suorne brygger, som ere y kiøbstederne	120
f. 68r	Om handquerner	121
	Then, som holder obet bryggerie	122
	Ordinancie paa allehonde drich	123
	The, som brygge, skulle thage thegn, før the brygge	124
40	Naar øllet er fadit, schall bryggeren siige sysemesteren tiil	125
	Om bryggeris handling	126
	Om tegn af ziisemesteren	127
	Naar the haffue ziiset, mue the selge theris øll, huem thennom tyches	128
45	Om ziisemesteren	129

10 och....11 vdenlandz] etcetera *ac.* – 20 vforuarendis] uformodende *ac.* – 25 falst] half *ac.* – 28 och] at *ac.* – 29 eller theris] *mgl. ac.* – 35 ere] *mgl. ac.* – 40 tiil] det *ac.* – 43 øll] til *tilf. ac.* – 44 tyches] ville *ac.*

	Thablen at ziise effter	130
	Om fremit drich, som iche set er vti registeritt	131
	Om alne och maade	132
	Alt guodz schall selgis met vecht och mode	133
50	Om tegelofne	134
	Om tholdt af heste	135
	Om smaa heste	136
	Then hest, som een rider, fortholdes iche	137
	Huor heste fortholdis schulle	138
55	Thablen at tholde effter	139
	Skall rettis och dømmis effter thenne schich ofuer alt Danmarchis rige	140

Udkast til enkelte kapitler

<81.>

a: RA. C 2, Love. Christian 2. (tdl. Håndfæstninger 7d). Papirshæfte i lille folioformat. Skrevet m. samme hd. som det ndf. meddelte udkast til kapitel 138.

Vele wii, at en borgemestere oc en raadman aff alle wore kiøbsted i Danmarck skulle en tiidt om aaret, sanctorum Petri et Pauli apostolorum dag, møde *her* i Kiøpnehaffn oc offuerveye alle theres brøst oc leylighedt, som huer haffuer i syn stadtt, oc giøre ther pollicie oc skyckelse paa. Thesligste skulle alle kiøbsteder i Iudtland møde i Viborg en tiidt om aaret oc offuerweige alle theres brøster oc giffue oss *thet* til kende, nar the komme hiidt, som *forscreffuit* stor.

47 registeritt] *rettet fra* registerith *aa.* – 54 Huor heste] Hver hest *ac.*

4 ther] *herefter udraderet* om *a.* – skyckelse] *herefter udraderet* om *a.* – 5 skulle] *rettet o. lin. fra* mwe *a.* – 6 brøster] *herefter overstr.* som *forscreffuit* stor *a.* – oss] *herefter overstr.* ther leigheden om tillkenne *a.*

<138.>

a: RA. C 2, Love. Christian 2. (tdl. Håndfæstn. 7d). Papirshæfte i lille folioformat. Skrevet m. samme hd. som det ovf. meddelte udkast til kapitel 81.

Item borgemestere oc raad i wore kiøbsteder skulle huert aar i alle kircker tillskicke oc tiillsette twenne ny kirckeverger, som skulle anname oc indkreffue kirckennes gyeld, huor the them vdstandendes haffue, oc, thersom the gyelden met gode ey vdfange kunne, mwæ the bruge then skyekelse, som
 5 tillforn er sett om gyeld. Nar aaret forløbet er, skulle the inden en monet thereffter giøre borgemestere oc raad regenscap fore huess, the haffue aff kirckennes opboret oc vdgift, vnder xl marcs brøde; skeer seg saa, at nogen tager segh saadant embitt till, vden han er tillsadt aff borge<mestere> oc
 raad, haffue forbrudt j^c marc, oc skulle kirckeverge obenbare lade forkynde
 10 om heligedage i kircken, nar the regenscap giøre welæ.

Original.

A: Udfærdigelse for de skånske købstæder. Malmø Stadsarkiv, Magistraten, E I:5 (tdl. A 49). Papirshæfte i perg. omslag, i lille folioformat, indeholdende 46 blade. Hul til seglsnor i hæftets nederste venstre hjørne. På omslagets forside m. samtidig hd. *Christiern denn Annen*. – Aa: Smst., Magistraten, D I:4, Privilegiebok upplagd 1664 f. 41v-64r. – Aa1: Sv. RA. Skånska komm. handl., Städernas privilegier II 312-65 (ca. 1670). – Aa2: Stockh. Kgl. Bibl. B IX, 1.11 80-127 (omkr. 1700). – Ab: Malmø Stadsarkiv, Magistraten, D I:6, Privilegiebok upplagd 1758 147-233. – Ab1: Smst., Magistraten, D I:7, Privilegiebok upplagd 1792-94 I 165-265. – Ac: Kgl. Bibl. Addit. 296,2^o (slutn. af 19. årh.). – B: Udfærdigelse for de jyske købstæder. AM. 30,4^o. Indbundet papirshæfte, i lille folioformat, indeholdende 46 blade. Hul til seglsnor i hæftets nederste venstre hjørne. Reg. i Jón Ólafssons katalog over Arne Magnussons efterladte håndskrifter (1730) med følgende beskrivelse *Chr. 2. artikle 1522 i stoer 4^o med et stort voxzigneth hengende i en sylkelytze, med hvilken bogen er gennemdragen*, AM. 456,2^o f. llr, cf. også AM. 384,2^o f. 10r (1. halv. af 18. årh.). Endnu 1889 var hæftet fornedden gennemtrukket med et bundt rød silketråd, cf. Kaalund, Katalog over Den arnamagnæanske Håndskriftsamml. I 359. – Ba: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 47,4^o (17. årh.). – C: Udfærdigelse for de fynske købstæder, tabt. – Ca: tabt. – Cal: RA. C 2, Love. Christian 2.s lovbøger (samtidig). Indbundet papirshæfte, i lille folioformat, indeholdende 46 blade. Efter teksten m. samme hd. som denne *Ath wy, skullus, borgmestere oc radt i Ottensse, haffuæ fanget vaar kereste, nadigste herres ordinantz oc skickelse ved alle capitellær, ordt oc articklæ oc at beseyle effter wor kereste, nadigste herres*

2 indkreffue] herefter overstr. huor the them vdstandendes a. – 4 gyelden] rettet o. lin. fra then e, a. – 6 fore] tilf. o lin. a. – 8 borge<mestere>] borge a. – 9 forbrudt] herefter åben plads med 4-5 udraderede bogstaver a.

beffalling, thet vitne vy meth worth stadz intzseglæ. På omslagets forside m. samtidig hd. *Kong Christierns II. ordinantz oc recess. Hafniæ 1522 Dre Magorum.* På omslagets bagside m. anden samtidig hd. *Anno domini mdxxii.*

Hertil slutter sig nogle eftermiddelalderlige afskrifter af kapitlerne 25, 40 og 41 sammen-skrevet med kapitel 36 og 55 i Christian 2.s håndfæstning, cf. nr. 1: Malmø Stadsarkiv, Manuskriptsaml. Codex nr. 94 (tdl. Buréens hdskr.) f. 159r-v (1584), Lund Univ. Bibl. A. P. Lindblad 1584 f. 217r-v (1584), smst. J 55,4° f. 169r-v (2. halv. af 16. årh.), herefter AM. Access. 9,4° f. 174r-v (18. årh.), Lund Univ. Bibl. J 29,4° f. 200r-01r (slutn. af 16. årh.).

Dele af kapitel 26 er afskrevet i Odense Katedralskoles Bibliotek Ms. nr. 4 f. 188v-89r (1602).

De eftermiddelalderlige afskrifter findes i skånske eller skånsk-sjællandske lovhåndskrifter.

Tryk: Huitfeldt, Christian II's Historie 208-10 (*i udtog*); Huitfeldt 1652 1182-83 (*i udtog*); Borger-Vennen V 343-44 (*kapitel 60 og 67 efter B- eller C-udfærdigelsen*); Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 71-134 (*efter B og aa*), herefter Tidsskrift for Fiskeri II 196-200 (*kapitel 53-54, 109-17, 136 i moderniseret gengivelse*). – Hist. Tidsskr. IV 558 nr. 48; Hist. Aarbøger II 234 nr. 71; Reg. Dan. 6947.

Christian 2.s bylov foreligger i tre redaktioner, hvoraf den skånske (A) og den jyske (B) er overleveret i originale udfærdigelser. Den skånske og den fynske redaktion (C), der kun kendes gennem en samtidig afskrift af en afskrift (*Cal*), indeholder en række kapitler (5-9), der ikke findes i udfærdigelsen for de jyske købstæder, ligesom denne indeholder kapitler (2-3), der ikke genfindes i A eller C. Kapitel 81 findes kun i A- og B-redaktionerne.

Tekst efter A. De enkelte redaktioners særbestemmelser er trykt i halvspalte.

Wii Christiernn met guds nade Danmarcks, Suerigis, Norgis, Vendis oc
 Gothis konning, hertug i Slessuig, Holstenn, Stormmarnn oc Ditmerschenn,
 greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, gjør alle vitherligt, at vii nu vti sandt-
 ningenn haffue forfaret thenn store briist, vchristelige oc verlige gerninger
 5 oc vildfarelsse, som her vti vore kiøbsteder vti lang tiidt veritt haffuer, met
 vloglige domme, vretferduge oc vskelige vidttne, met anden mere brøst oc
 vskickelighedt, som er eblant borgerne, thermet mange forsømdt vorder oc
 vforrettis vti theris retferduge sager for falske oc vretferduge vidtne skyld,
 10 som onde, vretferduge mendiske dierffues tiil at giøre, oc suerge emodt gud,
 log oc alt rett, therris siell tiill euige skade oc forderff oc fordømmellsse, oc
 therfor summe tiide bliffue nederfelduge gjorde, oc thertiill met myste he-
 der, ære, gots oc penninge, oc altt then deell thii skulle haffue got aff, thenom
 tiill euige forderff. Thaa paa thet, at slig vquemelighedt moo affstilles oc
 nederleggis, oc alt vskickelighedt, vretferdughedt, bode mett sliig falske
 15 vidtne oc andenn deell, moo nedertruckis oc tiillenchtettgiøris, och thend
 mennige mand moo log, skeell oc rett hereffter ytthermere nyde oc vederfa-
 20 ris, end hertiill skeedt er, haffue vii giort oc seedtt met vore // elskelige

1 Christiernn] Christiern B. – 2 Gothis] Gotis *Cal.* – Slessuig] Slesuig *B-Cal.* – Holstenn] Holsten B. – Stormmarnn] Stormarn B; Stormarnn *Cal.* – Ditmerschenn] Ditmerschen B; Dytmerskenn *Cal.* – 9 onde] oc *tilf. Cal.* – 10 skade oc] *agl. Cal.* – forderff oc] *agl. B-Cal.* – 11 gjorde] *agl. Cal.* – 12 ære] oc *tilf. Cal.* – 14 vskickelighedt] wskellighedt *Cal.*

Danmarcks riigis raads sambtucke, thenn allmeztugeste gud tiill tagknemelighedt, oc paa thet, at dannemende skulle elskis oc skalcke straffis, thenne
 20 effterschriffne skickelsse oc ordinantie om allehande ærinde, efftersom vii kunde formercke at nytte oc behoff giøris. Huilke ordinantie oc skickelsse vii aluerligenn vele oc strengeligenn biude, at saa aff alle vbrødeligenn holdis skall vti alle puncter oc artickler, som hereffter følger. Giffuit paa vort slot Kiopnehaffuenn hillige tree koninger dag, aar effter guds byrdt
 25 tusinde femhunderett vppaa thet andet tiil tywffnende. Vnder wort signett.

<1.> Wti huer kiøbstædt skall vere enn schulltus. //

(a 1)

f. 3r Wille wii, at wti huer wore køpstæde wti Schonne schaall tilskickis een, som skall wære offuer burgmesterne, radtmendene och alle andre wti konnings naffn at giøre och ladte paa konningens weigne, och skall kallis schulltus och skall then samme ware en erligh mandh, aff godt rycthe, god omgengelsze och god, erligh affkomme, huicken som huert tredie aar skall forwandelis, och hand eller en anden wti hans stedt ighenn settis aff konninghen sielffuer och ingen anden, ock schall handh forførdre alle saagher ther i byen, som konningen er anrørendis, ock ladte them optheignne, och giøre
 30 oss theraff gode redhe och regenskaff effther thenne ordinancie ock skickelsse, som hereffther screffuit staar, och skall handh haffue fuldmagt at straffe offuer hals och lymmer wti wore kiøbsteder offuer borgher och køpmendh, som ther wti byen køpmandshandel brughe, ock ey wore profatzs segh thermet skal beffatte, wdhen so er, ath hand worder esket ock tilkraffdhær aff
 40 *forschriffne* wor schulltus, och schall ey nogen anden byffoget wære wti wore køpstæder effther thenne dagh, men samme wor schulltus skall stedzse haffue hoes segh wti byen fyre, sex eller otthe swenne, effthersom behouff giøris ock kiøbstederne ære store till, ock skulle the alle wære kledde wti en kledingh, saa huer mand thennom kiendhe kand. Och skulle the dogh wære
 45 huer fore segh, och holde theris eeghenn koost, saa at wor sculttis weidt them at fynde, nar behouff giøris, och skulle the haffue aff hannom theris beskeden løn om aaritt, ock thage wore paa hanom, naar handh thennom tillsiger, och skulle the wære forpflichtughe ath forfare alle saager, som skee
 f. 3v wti køpstederne, och // giffue hanom them tilkiendhe, ock skall samme wor
 50 sculttus haffue fuldmagt paa wore weigne at giffue liiff oc lemmer wti wore købstæder, effthersom leiglighedhen er.

24 Kiopnehaffuenn] Kiøpnehaffinn B; Kiøbenhaffinn Ca1. – 26 schulltus] Scultus første artickell tilf. B. – 27 Schonne] Iudtland B; Fyn Ca1. – 29 naffn] *rettet o. lin. fra* stedt B. – 32 eller] oc tilf. B. – 37 borgher] *mgl. Ca1.* – 38 brughe] profadtz tilf. Ca1. – 39 esket] elskiidt (!) Ca1. – 40 *forschriffne*] *mgl. Ca1.* – 46 skulle the] *overstr. B.* – haffue] theris tilf. o. lin. m. samme *hd. og overstr. B.* – 48 the] *forschreffne* wor schultus tiænere B. – 49 ock] *mgl. B.* – 51 er] tiill tilf. Ca1.

B:

<2.> Om borgemestere.

55 Sameledis wele wii, at wore borge-
mestere i huer vor kiøbstedt vti Iudt-
land skulle huerre two aar forwandle
borgemesterdommith vti theris by
vti saa mode, at en skall affsettis oc
60 en anden aff raadit igen vti hanss
stedt fore borgemestere at wære tiill-
skickis, oc then samme, som thaa the
two aar borgemestere været haffuer,
skall dog thereffther bliffue vti raadit,
oc i thet trede aar skall then affsettis
65 oc en anden i hanss stedt skickis.

<3.> Om raadmend.

70 Vele wii ocsaa, at huert aar skulle
fyre aff raadit forwændlis oc andre
fyre gode formwendis oc agtisthe
borgerre, som kiøbmen ære, i theris
stedt igen skickis, som thet aar
raadstwen søge skulle oc sidde rett,
oc skulle the samme, som thertiill ta-
gis oc vdwelgis, være aff sliigdt leff-
75 nit, som forscriffuit stor, oc skall en-
gen embitzman tagis tiill nogen aff
forschriffne, met mynde end then
viill giffue siith embit offuer.

(a 2)

80 <4.> Schall samme schulttus giøre koningligh maiestadt wti syn eghenn
personne syn sculttuseedt, och saa annamme aff konninglig maiestads eghen
hand, nar han till thet embidte skickede och seett worder, een langh huidh
stock till ith tegenn at haffue fuldmacht aff konninghen at straffe offuer alle
liiffssager och allt wti thennd stadt, och, nar hand gaar till rette, schall
85 handh ladte bære samme stock fore segh, och nar konningen hender tiid till
staden at komme, tha skall samme sculttus met burgmesterne och raadmen-

53.....78 <2.> – <3.>] *mgl. A, Ca1. – 79 <4.>] Overskr. Schultus (Om skwltus Ca1) edt B-Ca1. – 81 nar han] tilf. o. lin. m. anden samtidig hd. A. – 83 allt] rett B. – rette] tha tilf. Ca1. – 84 handh] samæ skultus Ca1.*

dene ther sammestedts wdtriide en halff fierdingh wegs fraan staden emodt konningen wti thii store kiøpstæder, och wti thii smaa steder skulle the mødhe koningen wdhen portthen och ther hans nadis maiestadts tilkomme forbyde, och nar koningen ther kommer, skulle *forschriffne* scultt, burgmestere och radtmendene sidde aff theris heste och forydmøde them fore koninglig maiestadt paa theris knee, ock indhen thes skall samme sculttus framgaa och antuorde konningen syn lange hwyde stock met allt rett wti koningens hand, som hand aff hannom antuordit er, och allt thend stund, the saa theris thaalle hoes koningen fremføre, skulle the styлле sydde paa theris knee, saa lenge the swor ighen aff konninglig maiestat fange, ock skall tha *forschriffne* sculttus ighen aff koningen annamme samme stock och saa thend føre nest fore koningen ind wti staden igen, ock skulle wor sculttus, borgmester och radt-// mendene i thend kiøpstedt, wii ære wti. Tisligeste wore borgere och borisker, som hende till oss at komme, føre thenom wti theris beste cleder, som the haffue.

A, Cal (tekstgrundlag A):

(a 3)

<5.> Item skall ingen wdtwellies i noger tisse kiøpsteder till schultte, domere, burgmestere eller radtmand, wthen hand haffuer wti try samfelde aar i *forschriffne* stæder waritt bosyddende borgere och giordt hans herre och første all thend rett och retthigheit, som en borgere i alle madte tilbehør.

(a 4)

<6.> Sammeledis haffue wii wndt och tilladt *forschriffne* wor stadts scultt, burgmestere och radt met alles eller mesteparttens samtøcke fuldhmagt at giøre och skycke nyy statuter, som dog ey skulle ware

87 steder] købstedher Cal. – 90 och radtmendene] mgl. Cal. – 91 indhen] inghen Cal. – 92 framgaa] fraagaa (!) Cal. – 93 aff] mgl. B. – 96 tha] mgl. B. – 98 borgmester] borgmesterenæ Cal. – 100 som] mgl. B. – 2.....72 <5.>–<9.>] mgl. B. – 2 <5.>] Overskr. Om wdwellelsæ Cal. – 4 radtmand] radmendt Cal. – 10 tilbehør] tiilbør Cal. – 11 <6.>] Overskr. Om machth at sickæ nøy statwther Cal. – 13 och] mgl. Cal.

wdhenn ith aar eller ith halfft,
wdhen koninglig maiestadt thet sam-
tycker.

(a 5)

20 <7.> Ieg N. suerger, at ieg will
wære wor kærste, naduge hørre ko-
ningh huld och troo, och will wiide
hans nadis gaffn och beste, och wore
och wendhe hans nadis skade och
25 thenne hans nadis ordinancie och
skickelsse och effther stadtzens
priuilegia fylge och opholdhe, och
thette hans nadis sculttusembidte
troligen och flytteligen forstaa, och
30 inghen eygen nytte, gaffn eller pro-
fiitt meg therwdtinnden will tillwen-
de, wdhen hues wor kærste naduge
hørre meg therwti nadeligen och
gunsteligen wnde will, och hielpe
35 huer mand, fattigh och riigh, logh
och rett, ey thage therfore gunst eller
f. 4v // gaffue, willig eller wwilligh, wti
noger madte, saa hielpe megh gudh
och alle guts hillighen.

(a 6)

40 <8.> Item wille wii, at offuer allt
wortt riighe wti alle wore køpsteder
skall wære en till wor sculttus, iiii
burgmestere och vii radtmend, och
skall wor sculttus wdtuelle xxx aff
45 the actiste borger wti huer wor kiøb-
stedt, eller effthersom køpstederne
ære store till, och the samme xxx
skulle wære gode køpmend och icke

17 halfft] aar tilf. Cal. – 20 <7.>] Overskr. Huarledes schultus skall sin edh giøræ Cal. – 21 naduge] nadugste Cal. – 25 hans nadis] mgl. Cal. – 30 inghen] mgl. Cal. – 32 naduge] nadugste Cal. – 40 <8.>] Overskr. Ath en schulthus, iiii borgmestære ock vii radmendt skall tilskickes i hwer købstedt Cal. – 41 wortt] mgl. Cal. – 42 en] tilf. o. lin. m. samme hd. A.

embitzsmend, aff huilcke ther skall
 50 keysses *forschriffne* iiii burgmestere
 och vii skepe eller radtmend, som
 skulle sidde rett met wor sculttus,
 och skulle the huert aar forwandelis
 och andre tilskickis igen, saa neer
 55 till thend elste burgmester, then
 skall blyffue till thet andet aar ther-
 nest effther, so skall hand affsettis,
 och then, som tha elst er, skall bly-
 ffue fremdelis, och huilcke, som aff-
 60 settis aff burgmesterdommet, skulle
 dogh blyffue wti raaditt och wære
 nerwærendis, naar nogne merckeli-
 ge saager paakommer.

<9.> Borgher eedt.

(a 7)

65 Item iegh N. suerger, at iegh will
 wære wor kærste, naduge herre kon-
 ningh huldh och troo, wor schultt,
 burgmestere och radt høriighe och
 lydughe i alle madte, the megh tilsii-
 70 ge, som icke ere koningligh maie-
 stadt emodt, saa hielpe megh gudh
 och alle guts hilligen. //

f. 5r

<10.> At høre messe.

(a 8)

Vele vii, at vore schultus, borgemesthere oc raadt vti alle vore kiøbstedere
 75 skulle vere plichtuge huer dag at høre messe, forend thii setthe thenum tiil
 at høre sagerø paa radthusset, oc skal hereffther incthet ting holdis. Nar thii
 komme paa radhusset, schulle thii sidde stille, oc flytelegenn høre oc grand-
 giueligenn mercke alle anklage oc giensuar, nar noghenn sag for thenum i
 rette kommer, oc thet alt wel mercke, oc nar thii haffue vel hørt sagen oc
 80 thend vell forstandet, schulle thii vtuisze begge parthene oc sige therpaa
 met sachtmodughedt, oc ey robe eller bulre thervti, vnder sliig brøde, som

52 skulle] hwertt aar *tilf. Cal.* – 65 Item] *mgl. Cal.* – 66 naduge] nadugste *Cal.* – 77 oc (1)]
mgl. B. – 81 vnder] wed *Cal.* – sliig] li *rettet fra k A.*

thii skulle vere fallne fore, som vskickeligenn bullere eller robb giore vti retgang.

(a 9)

<11.> Huer kiøbstadt skal haffue en sworne scriffuere, som forenumstige
 85 ere at vptegne oc registrere vti stadzens bøgger oc registher alle thii domme,
 ther affsiiges, oc holle them til stede, paa thet at dom ey skal giffues emod
 dom, oc skal hand paamynde wore schultus, borgemesther oc radt, oc slig
 dom gick vti same sag paa thend dag. //

(a 10)

f. 5v <12.> Vele vii, at hereffther skal skickis ith rwm vnder radhusset paa en
 90 ende eller siide; ther skal siddis alle blodige domme oc inghenn andre sager.

<13.> Stadzscriffuers eedt.

(a 11)

Skal stadzscriffuerens eedt saa vere oc holdis, som hereffther følger: Ieg N.
 suerger, at ieg wiil vere vor nadugste herre koningenn huldt oc troo, hans
 nadis skultus oc borgemesthere vti hans nadis steedt, viide hans nadis gaffnn
 95 oc besthe, vare oc vende hans nadis skade oc stadzens aff mynn ytherste
 formwge, oc inghen gaffnn, nytte eller profiit meg tiil gode thervtinden
 tiilvende, vden hues meg bør at haffue met rette aff thend rentthe, borge-
 mesther oc radt meg therfor vtlagt haffuer, oc huadt som meg aff them
 befalet vorder oc affsiges fore rette, viil ieg retferdeligenn schriffue, oc ey
 100 tage therfor vild eller venskap, gunst eller gaffue vti nogher made, saa hielp
 meg gud oc al sin helgen; oc skal han haffue tiil løøn for huert pergameens-
 f. 6r breff ii marc, // oc for breff, som tagis om vitne, skal giffues viii ß oc fore ith
 steffningesbreff ii ß.

<14.> Om vlydt.

(a 12)

5 Forbiude vii alle, at giøre vor schultus, borgemesther oc radt nogher vlydt,
 nar thii sidde dom, met roben eller andhenn buldlere. Er hand prelate eller
 ritther, thet giør, bøde strax three marc; er hand frii mand, giffue halffanden
 marc; er hand prest, bøde viii ß; er hand kiøpstedzmand eller hoffmande,
 bøde oc saa møgit; er hand bunde, bøde iiiii ß. Sameledis skal oc saa vere,

82 vskickeligenn] vskelligen *Cal.* – 84 <11.>] *Overskr.* Om byscriffuere *Cal.* – 87 oc (3)] at *B-Cal.* – 89 <12.>] *Overskr.* Huor blodige dommæ skulle siddes *Cal.* – 91 Stadzscriffuers] *Scriffuær Cal.* – 92 holdis] opholdes *Cal.* – 93 ieg wiil] vele *B.* – vor] kiereste *tilf. Cal.* – 96 formwge] m *rettet fra påbegyndt* (?) w *A.* – 98 vtlagt] vdloffuitt *Cal.* – 5 vor schultus] *mgf. Cal.* – 6 met] *mgf. Cal.* – 9 er hand] *Nota tilf. i marg. m. senere hd. A.*

10 om noghen suergher then stund dom siddis, om Vor *Herræs* død, hans vunderere, hans hilge blot oc then Hilliger And oc andre sware vchristelige eedher, oc thermet fortørner then alsommechtugeste gud; tha skal huere, for huer sinde, thii saa suerger, effther sin skickelse oc staadt, strax bøde som forscriffuit staar, oc huilken som icke strax bethaler, thend skal bøde dub-
 15 belt. Huilken, som hører anden suerge, oc dylier met hanum, bode lige so
 f. 6v megit; ehuem thet gøre, tha skal thend strax betale hans brøde. // Findes vti sandtningen, at hand ere saa fattige, at hand icke formaa at betale sin brøde, tha skal hand strax settis vti hecthe oc giffues vand oc brød en nacht offuere. Skeer oc saadane gudsfortornelse met eeder andenstedz vti stedere, oc ere
 20 ther skelige beuisninge tiil, tha skal ther oc straffis i saadane made, som forscriffuit staar.

<15.> Om talsmend.

(a 13)

Huilken, som ey selff kan sin tale vel framføre fore rette, hand maa skicke en anden vti sin steedt, som hanss tale framføre kand, oc tige sielff stille, oc
 25 skal vti huere kiøbstedt skickes two eller tree, effthersom behoff giøris, thii som talsmend vere skulle, oc framføre saadane theris sagher i rette; oc skulle vore schultus, borgemesther oc raadt giøre therpaa en skickelige løøn, som same talsmende haffue skulle for theris vmage.

(a 14)

<16.> Kommer noghen drucken ind i rette paa radhusset, tha skulle vore
 30 schultus, borgemesther oc raadt hanum strax affvisze oc hanum icke høre, oc
 f. 7r huor hand vlydug ere oc ey // viil strax vtgaa, skulle thii lade hanum strax indsette, oc giffue hanum vand oc brød en nacht offuere.

<17.> At gielde vide for vquensord.

(a 15)

Huilken som tiiltaler vor schultus, borgemesther oc raadt for dom oc rett
 35 met lastige oc vquensord, giør thet biscop, bøde it hundred marc, giøris thet aff rigiens raadt eller aff noghen prelater, bøde it halff hundred marc, gøris thet aff noghen ritthermandzmand eller prest, bode xxx marc, gioris thet aff borghr eller hoffmand, bøde xx marc; er hand bunde, thet giøre, bøde x marc. Byder noghen seg til at slaa, vndsige eller saar giører vor

11 oc (1)] om *Cal.* – 16 Findes] och *tilf. Cal.* – 17 icke] ey *Cal.* – 20 tiil] paa *Cal.* – 24 hanss] *B-Cal.*; has (!) *A abbreviationstegn glemt (?) A.* – 26 oc (1)...27 vore] *agl. Cal.* – 29 <16.>] *Overskr.* Om wlydh *Cal.* – 30 affvisze] *over i to prikker A.*; wduissæ *Cal.* – 31 vtgaa] wdtgiffuæ *Cal.* – 33 for vquensord] *agl. Cal.* – 36 aff (2)] *agl. Cal.* – 37 noghen...38 aff] *agl. Cal.* – er...39 marc] *agl. Cal.*

40 schultus, borgemester oc raadt, haffue thermet forbrudt liiff oc gots oc alle thii, met ere vti flock oc følge.

(a 16)

<18.> Skal scriffueren vptegne vti vor schultus oc dommerens neruerelsse alle brødepenninge, oc paa huadt dag thet skede, oc for huad brøde oc huor
 f. 7v lydendes, at hand paa thend dag fick saa møgit aff thend fore slig sag, // oc the schedelle skal vor schultus giemme til saa lenge, at scriffuerenn giøre reghenskap, oc tha bere thøm til stede ighenn oc forfare, om thii concordere met hans reghenskap.

Huilken som icke haffuer penninge strax huoss seg at bethale met, then
 50 skal strax sette borghen føren hand komer aff radhusset, at hand vil then brøde betale oc fornøge anden rett dag thernest effter.

<19.> Ingen skal haffue vaben eller verge,
 nar hand gaar vti rette.

(a 17)

Vele vii ey heller, at noghen skal effther ind gaa paa raadhusset met
 55 noghen vaben eller verge, men hues verge, thii huoss thøm haffue, schulle thii lade bliffue vdenn raadhusset, nar thii ville gaa vti rette.

<20.> Om lange verge.

(a 17)

Hereffter skal inghen prelate eller ritthømandzmand eller theris swenne
 f. 8r oc thiennerø bere nogre lange verge // wti vorø kiøbstede andre end thii
 60 dageligenn met gaa; tessligeste skulle ey borghrer, kiøpmende eller nogere andre bere verge vti vorø kiøpsteder, vden vorø drauanterø oc thii, som tage vare paa vort eget liiff, oc tiilskickede ere at bere verge, som ere vorø schultus oc hans folck, som ther tiilskickede bliffue. Findes nogre andre, som thermet gaa, skal vor schultus haffue macht at tage saadane verge fran thøm.

65 <21.> Om brødepenninge.

(a 19)

Aff penninge, som kommer for brøde, skal vpholles three messer om vgen,

42 <18.>] *Overskr.* Om brødæpendingene op at tegne *Cal.* – 44 dag] gaff *B-Cal.* – 46 the] *mgl. Cal.* – 49 Huilken.....51 effter] *Overskr.* Om brødæpendingene ey strax wdgifvues *Cal.* – 49 strax] *mgl. Cal.* – 50 komer] wdt *tilf. Cal.* – 51 rett dag] dagen *Cal.* – 52 <19.>] *Overskr.* Waben skullæ ey indbærres paa rodhwsset *Cal.* – verge] hoss segh *tilf. B.* – 54 effther] hereffter *B-Cal.* – 56 lade] them *tilf. Cal.* – 58 eller (1)] *mgl. B.* – 59 thii] mett *tilf. Cal.* – 62 eget] *mgl. Cal.* – ere (2)] *mgl. Cal.*

then første messe om sondagen aff thii hillige trefoldughed, then anden messe om mandagen for alle christne siele oc then thriidie messe om friidagen aff Wore Herres fem saar, oc huesz, som offuereløber aff same pennige end slig gudsthienneste met vpholles, skal skiiftis vti guds loff i fattuge minnikis hender.

<22.> Om steffninger. //

(a 20)

f. 8v Huo som steffner en anden vti rette oc taber sagen, hand skal giffue sin vederpart iiii β om dagen for koost och teringe, om hand ere gangendis oc vdenbyes mand; er hand tiil vogenn eller ridendis, skal hand haffue viii β; er hand ritthermandzmand eller noghen anden, tha reysze seg same bøder effter personens skickelse oc saa mange personer, hand met seg haffuer, oc kand hand hanum ey strax fornøge, skal hand strax thær sette hanum borghenn oc vissing paa raadthusset for saadane penninge.

(a 21)

80 <23.> Huilken, som hereffter tager vore steffninge eller vorder steffnder met vort breff, oc sidder thend offuerhørige oc ey ville møde i rette eller hans fuldmechtuge paa hans vegne: Huilken part, som icke møde, er thet prelate eller ritthermandzmand, thet giøre, bøde mod oss ith hundred marc; ere han borgher eller anden, bøde tiil oss it halff hundred marc, for huer gang thii thet gøre, oc skal dømmes oc siges paa sagen effther then partes breff oc beuisninges lydelse, som tiil stede ere oc vti rette møder, oc thend, som icke møder, bøde then andens koost oc tæringe, som forscriffuit staar.

<24.> Om befalningsbreff. //

(a 22)

f. 9r Vele vii, at naar vii skicke noghen dommere vti enn sag met vore breff oc befalninger, schulle parthene ey fordragis eller then sag ey woldgiffues, forend hun haffuer verit indne for forscriffne dommere, oc thær vorder atskiildt met rette, paa thet at huer maa vederfaris saa møget som loff oc rett ere, oc hues forscriffne dommere affsige for rette, skulle thii giffue bescreffuit fran them, som thi vele antsuare for gud oc vere bekendt fore oss.

69 aff (2)] *mgl. Cal.* – 70 end] skall *Cal.* – 72 <22.>] *Overskr.* Om then, ther steffnd wordher, taber sagen *Cal.* – 75 haffue] giffwæ *Cal.* – 76 bøder] brødæ *Cal.* – 78 ther] therfore *Cal.* – 80 <23.>] *Overskr.* Om nogher bliffwer steffnd mett konngens steffnigh *Cal.* – tager] *mgl. Cal.* – vorder] waar *Cal.* – 81 ey] *B*; ickæ *Cal*; *mgl. A.* – ville] wiill *B.* – hans] h skrevet oveni påbegyndt (?) w *A.* – 85 skal] dog tilf. *B.* – 89 naar] nogher *Cal.* – enn] nogher *Cal.*

95

<25.> Om beskermelssebreff.

(a 23)

Huilken som vii eller vore kiere husfrwe hereffter giffue eller nu tilfornn vort beskermelssebreff giffuit haffue, thend skal strax met thet allerførste lade forkyndnet och lesset vti kiøbstederne tiil radthusset, oc huilkenn hanum sidhen thervtoffuer basther, binder eller vforrætther, thend skal straffis viid sin hals.

<26.> Om vitnne.

(a 25)

At saadane vildfarelsse om vidtne ey skulle vere hereffter, som hertiil
 f. 9v verit haffuer, haffue wii giort // slig skickelsse therpaa, som hereffter følgher. Vele vii, at hereffter inghen vidtne skulle tagis aff nogle, vthen aff them, vor
 5 schultus, borgemesther oc raadt thertiil besunderligenn skicket haffue, som sworne skulle vere, oc huilke som haffue noghen sag at gaa vti rette met, the skulle fore *forschriffne* sworne, føren thii komme vti rette, lade offuerhøre theris vidtne paa begge siider, som thii haffue vti thend sag; først skulle vor schultus, borgemesther oc raadt foruisze them tiil thii, som sworne ere vti
 10 kiøbstederne, som theris vidtne examinere oc offuerhøre skulle paa begge siider, oc saa lade kalle for them begge parthene, som sagenn er anrørendis, oc begge theris vidtne oc alle them, som huuess vare, tha gernige skede, vnge oc gamble, piger, dreng, quindner oc karlle, som aff sagen vide oc forstand haffue oc er kommne tiil lawalldern oc aff them høre, grantske oc
 15 forfare, huadt oc hurledis huer serdelis for seg vidtner, then ene effther thend anden, atskild fran hueranden, saa then ene ey veedt, huat then andhenn siger eller thet hører vti noger made, oc skulle ey thii, som vidtne framlede, vere heroffuere vti noger made at høre, huadt vidtne sig eller tale, som sagen paagielder, oc skal vpscriffues oc vptegnes, huadt huer fore seg
 20 siger oc vidtner, oc nar han først indkommer at vidtne, skal hanum atspøris, huore hand er fødder, hour gamble hand er, hues // thienner hand ere, huad hand hedher, huad herridt oc by hand ere fødder vti, huad byen heder, hand boer vti, om hand er giffter, om hand er frembmede eller slect tiil them, sagen paagielder, oc skal hanum forleggis thet skade oc forderff, hanum
 25 forstaar, om hand vidtner eller siger andet, en thet sandtningen ere; er andre vidtne tiil stede, tha skal slecht oc byrd icke widtne, huilket alt skal bescriffuis oc vptegnes, then ene effther then anden, huer serdelis fran anden.

Skiuder noger aff begge parthene paa ytthermere vidtne, tha skal liguel

4 them] then *Cal.* – 12 tha] ther *Cal.* – 15 huer] *agl. Cal.* – 16 hueranden] then andhen *Cal.* – veedt] *Nota Bene tilf. i marg. m. senere hd. A.* – 20 at] oc *Cal.* – 23 them] then *Cal.* – 24 thet] then *B-Cal.* – 25 er] oc ære *B.* – 27 anden] *nota tilf. i marg. m. senere hd. A.* – 28 Skiuder.....41

thii vidtne forhøris, som tiil stede ere, oc then, som paa ytthermeere vidtne
 30 skywder, hanum skulle vore schultus, borgemesther oc raadt legge lofflige
 tiidt fore at framsøre sadane vidtne, oc for skal ey dømmes vti thend sag, en
 thend forsagt thiidt ere foreløbne, oc om noghen aff vindtne, som
 paaskywdes, ey ere saa vel tilpassz fore siwgdome eller aalderdom skyld, at
 thii ey kunde komme tiil stede, tha skulle forschriffne suorne met stadzscri-
 35 ffuere tiil hanum gaa oc lade aff hanum forfare, hues hanum vti then sag
 vittherligt ere, oc tage thet bescreffuit, oc nar same vidtne offuerhardt ære,
 kommer siidhenn noger aff forschriffne oc vele anderledis vidtne vti then
 f. 10v sag, tha skulle the affuiszes. //

Oc the, som vidtnisbyrd forhøre, skulle ey thet apenbare fore noger huess
 40 for thenum vidtnet er, førend thet kommer ind for dommerenn met theris
 beschriffuelse oc forseglinge.

(a 26-27)

<27.> Alle, som vidtne skulle, thii skulle framgaa met vprachte fingre oc
 swerge, at thii ey andet vele widtne, end thet ret sandtningenn er, oc skulle
 the giøre theris eedt, for thii vidtne vti slig made, som herefter følger: Ieg N.
 45 suergher, at ieg vill sige sandtningen vti thenne sag, som ieg er tilkreffder for
 vinde vti, oc viill sige all then leglighedt, ieg therom veedt, ieg haffuer seet,
 vti sandtingen hørt eller spurdt, oc incthet thervtinden fortige, huerckenn
 for frycht eller fare, frendskap eller venskap, giifft, gaffue, gunst eller vilie
 skyld, oc hues ieg vidtner eller bliffuer atspurd, ville ieg ey berøbe eller
 50 giffue thet noghen aff parthene tiil kende, saa hielp meg gud oc alle hans
 hilgenne.

(a 28)

<28.> Vele vii ocsaa, at noger widtne skulle tagis, skulle thii, som vidtne
 bere, klarligenn vttrycke oc sige vid naffnn, aff huem thii haffue thet spurdt
 oc huor lenge thet ere siidenn, huorledis thet tiilgick, oc saa frembdelis
 55 klarligenn paa thet alleryttherste at forfare sandtingenn. //

forseglinge] *Overskr.* Om nogher skiwdher paa ytthermære vitne *Cal.* – 30 skywder] w *tilf. o. lin. m. samme hd. A.* – borgemesther] *Nota Bene tilf. i marg. m. senere hd. A.* – 32 aff] *mgl. Cal.* – 34 ey] *mgl. B.* – stadzscriffuere] + *tilf. i marg. omkring stadzscriffuere...* 35 hues *A.* – 34 stadzscriffuere] *stattzscriffuæren Cal.* – 35 hanum (1) (2) (3)] *thennum Cal.* – aff] a *rettet fra h A.* – 37 vti] *mgl. Cal.* – 40 dommerenn] *dommerne B.* – 41 forseglinge] *forsegning Cal.* – 42 <27.>] *Overskr.* Ved hvad maadhe the vitne skullæ *Cal.* – skulle] *haffuæ Cal.* – 48 giifft] eller *tilf. B.* – 49 ville] *viill B-Cal.* – 50 tiil kende] *mgl. Cal.* – 52 <28.>] *Overskr.* Vitnæ skullæ klarligen wdtryckæ *Cal.* – noger] nar *nogre B;* naar *Cal;* *herefter overstr.* aff *A.* – 53 klarligenn] *redhæ tilf. Cal.* – vttrycke] *tryckæ Cal.*

(a 29)

f. 11r <29.> Huilken seg swergher om meen, skal strax misthe thii two fingre, hand vprachte, tha hand swoor.

(a 29-30)

<30.> The, som suorne ere at forhøre vidtnisbyrd, skulle viid saadane made vtgiffue theris breff om vidtne, som hereffther folgher: Vii A., B., C.,
 60 tiilskickede aff herre schultus, borgemesther oc raadt at forhøre nogher vidtnisbyrdt, giøre vittherligt fore alle met thette vort obne breff, at vii haffue haffdt fore oss these effterschriffne vidtne oc them atspurdt oc hørd huer fran seg, hues thennom fuld vittherligt ere vti thend sag, om thend mandød eller nogit sligt etcetera, haffue thii alle oc huer serdelis saa sworet oc wndet, som
 65 hereffther følgher, først N. saude seg at vere saa gamble, ther fødder vti thet herrede eller then kiøbstedt, boendis vti thend by, then mand tiennere, saa viid naffnn, oc saa framdellis om thii andre ærende, som thii vidtne om, huilket viidt ord oc puncther thii skulle grandgiueligenn mercke oc giffuet bescreffuet, oc er noghen aff thennom, som vidtne bere, ther scriffue kand,
 70 tha skal hand vnderscriffue met sin handscriff, at hand bestaar saadane vidtnisbyrdt.

<31.> At appellere. //

(a 31-32)

f. 11v Wele wii, at alle sager, som skeer vti worø kiøbsteder vti Skone eller inden theris friiheder, skulle handles oc endes for vor schultus, borgemesther oc
 75 raadt vti huilke kiøbsteder, thet skeer, oc inghen anden stedts, oc nar dom gangen er paa noghen sag, tyckes tha noghen aff begge parthene icke at vere skeed ret, tha mwge thii therfran haffue skudtzmall oc tiil vor kiøpstedt Malmo inden twolffte dag ther nest effther, saa thii ther framdellis dømme paa, oc sige ther ret offuer, oc skal them inghen saadane skudtzmaall veygres eller forhindres, oc skulle alle, som saadane skudtzmaall giøre vele, eller
 80 theris talsmend for them, in gaa for dommeren, som dom paa then sag sagt haffue, met aabet hoffuet, vpstrogne ærmer, bar hender, vthen vabnn oc verge, oc sige saa som hereffter scriffuit staar:

Kiere herrer oc venner, thenne dom, som meg i thenne myn sag er offuer-
 85 gangen, er vretferduge, thii at ieg veedt, at myn sag haffuer met seg alt

56 Huilken] Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A. – 58 <30.>] Overskr. Om vitnesbreff wd at giffwæ Cal. – 60 tiilskickede] ære tilf. Cal. – 73 Skone] Iudtland B; Fyn Cal. – 76 aff] a rettet fra pA. A. – 77 haffue] theres tilf. Cal. – 78 Malmo] Viborg B; Ottensse Cal. – twolffte] Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A. – 80 alle] mgl. Cal. – eller (2)] Cal; ellr A; ellir B. – 81 dommeren] dommerne B. – dom...82 haffue] dømmth paa then sag haffwer Cal. – 83 saa] mgl. Cal.

retferdighedt, huilket ieg vil beuisze oc sandt giøre for erlige oc forenumstige
 mend, her schultus, borgemesther oc radtmende vti Malmø. Thii bether ieg
 ether, at i offuergiffue oc forlade thend dom, i meg wnder i øghenn giffuet
 f. 12r haffuer, // oc ey steder vti same sag ytthermere forfølling, oc at i vele giffue
 90 meg ether sentencie oc dom beschreffuen tiil *forschriffne* her schultus, borge-
mesther oc raadt vti Malmø, oc tiilstaa, at ieg meg saa fran ether skudt
 haffuer, tha skall hanum saadane skudzmall oc *scriffuelsse* ey veygres.

<32.> Breff aff her schultus, borgemesther
 oc radt tiil konlige maiestadt.

(a 34)

95 Hogborne første, keriste naduge herre. Thenne breffuissar N. haffuer
 verit for oss met hans sag i rette, oc effter hans breff, beuisninger, vidtne oc
 sagens leglighedt haffue vii therpaa dømpet oc sagt, met huilket hanum
 incthet nøgis; haffuer hand therfore skudt seg fran oss ind for ether konlige
 maiestadt, begerendis same dom oc skudtzmaall aff oss bescreffuenn, huil-
 100 ket vii ey vilde veger hanum, oc sende ether nadis høgmechtighedt thet met
 hanum selffuer, thet ytthermere aff ethers konlige maiestadt at grandtskis oc
 forfaris. Datum etcetera. //

(a 33)

f. 12v <33.> Skeer oc saa, at saadane sag, som saa ere skudt ind fore schultus,
 borgemesther oc raadt vti Malmø, ey kand therfor hendes suarheidt oc
 5 vskickelighedt handles oc tiil endelige ende giøris, tha maa saadane for-
schriffne part, som schudtzmall giort haffuer, eller thens talsmans framdelis
 skiude seg therfran oc for konlige maiestadt at møde indhen three vgendedag
 thernest.

<34.> Om drabb.

(a 35-36)

10 Wele vii, at thersom drab skeer vti vor kiøbstede met vpsaadt oc radet
 raadt, tha bødes liiff fore liiff, lemer fore lemer, oc skal hans gots strax
 beschriffues oc foruisses, vndentagen at thet ere giort aff nødwerge eller aff
 wade, oc thet skall vor schultus, borgemesther oc raadt lade forfare.

Then, som drab aff vpsaat oc raadet raa giordt haffuer, maa aldrig

87 Malmø] Viborg B; Ottensse Cal. – 91 Malmø] Viborg B; Ottensse Cal. – 95 naduge]
 nadugste Cal. – 96 breff] oc tilf. Cal. – 98 incthet] icke B. – 1 thet] ther Cal. – grandtskis oc
 forfaris] grantzskæ oc forfare Cal. – 2 Datum] mgl. Cal. – etcetera] mgl. B-Cal. – 3 <33.>]
 Overskr. Om then indenskodnæ sag fore her skult, borgemesther oc raadt i Ottensse ey ther
 endes kand Cal. – schultus] her skultus Cal. – 4 Malmø] Viborg B; Ottensse Cal. – 5
 vskickelighedt] vskælighed Cal. – 7 for] tiill Cal. – maiestadt] oc tilf. Cal. – 14 Then.....24
 rettighedt] Overskr. Om drabb Cal.

15 thereffter kome i then staad ighenn, vthønn saa ere, at koningen, drotning oc
 f. 13r theris børnn først ind ride i same stadt // nest effter, at slig drabb skeet ere,
 eller andre frembmede førsther, som forscriffuis tiil her schultus, *borgemesther*
 oc raadt, at thii thenom skulle entfange som konlige maiestaadt selffuer, tha
 moo then same, som drab giort haffuer, nyde thend friihedt, at hand komer
 20 vti staden ighenn, oc skal hand først beuisze met breff oc indszegele, at hand
 haffuer vti neste tree sambfelde aar tiilforrn verit boosaat paa vort land
 Gotland, dog saa at hand thet først skal foruisse, at fordrage seg met thend
 død̄is slecht oc venner oc frembdelis met koningis embitzemand om konin-
 gens rettighed̄t.

(a 35-36)

25 <35.> Følger saguollerenn same mandraberenn oc finder hanum andhen-
 stedtz i andre wor kiøbsteder, som hand haffuer leyde aff wore schultus, tha
 skal hand tiilsige vore schultus, at han saadant drab giort haffuer, oc wore
 schulttus schal strax vare hanum at, at han seer seg self fore, oc siger hanum
 leyde oop, oc huor hand thereffther paatagenn bliffuer, tha gaa thereffter,
 30 som rett ere.

(a 37)

<36.> Skal sameledis met thenne artickell forstōes alle fangere paa thend
 f. 13v tiidt fangenn ere oc indsette for erlige sag, nar // som en første ind rider vti
 en stadt, at thii tha vorde løssgiffne.

(a 38)

<37.> Huilken, som først begynder trettenn, som mandøden eller saadant
 35 aff kommer, oc thet kommer tiil bøder, tha bøde hand halff bøder, oc
 thersom thet icke komer tiil bødher, tha bode hand hiell bøder, som skal
 vere ith hundred gyllenn, huilket alt strax skal foruisses fore vore schultus,
borgemesther oc raadt.

(a 39)

<38.> Om mand myrdes oc draberen icke findes, tha skulle vor schultus,
 40 *borgemesther* oc raadt tiilskicke noghre, som thet vtgrantsker, huo thet giort
 haffuer, oc strax nogre haffuer giort drabb, skal hand thet forkynde for

17 andre] *mgl. Cal.* – 21 neste] *Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A.* – 22 Gotland] *Gwtlandh Cal.* – 23 koningis] *koningis A.* – 25 <35.>] *Overskr. Ath mandrabbære ey anderstedz leygdæ haffwær Cal.* – 28 seg] *tilf. o. lin. m. samme hd. A.* – 32 første] *wd tilf. Cal.* – 34 <37.>] *Overskr. Hwilken først begynder mandrabs trættæ Cal.* – begynder] *begynttæ Cal.* – 39 <38.>] *Overskr. Om mwderres grantzning Cal.* – mand] *mgl. Cal.*

thend først hanum mødher eller vti neste by; giør hand thet icke, tha skal thet regnes fore mwrđ.

(a 40)

<39.> Skeer oc saa, at noghenn giøre husfriidt, gardgang eller herrewercke
 45 vti vore kiøbstedher, tha skulle vore schultus, borgemesther oc raadt tiilskicke
 noglle, som thet skulle vtgrantske, huor mange herrewercke eller vold sked-
 der ere oc huor mange personner, oc skal huer vere xl marcs sag, oc skulle
 thii therpaa dømme. //

f. 14r <40.> For these mandrabsgerninger skall incthet bodis.

(a 40)

50 Først, om noghenn drebis vti torneringe eller rittherspiill, som villegenn
 paa bode siidher viidtagis; andet, at huilkenn som ihiellslaer en obenbare
 røffuere; tridie sag, om nogen gaar vti anden mandz huss eller gard, met
 raadet raadt oc vil en andhenn ihiellslaa, oc bliffuer theroffuer selff slagenn;
 55 fierde sag, om nogre haffuer mystangcke tiil nogher for sin husfrwe, tha skal
 forbiude hendne, at hun skal vere thend persone vbeuaret, sameledis giffue
 hanum atuarellss, at hand er hende vbeuaret, finder mand hanum thereffther
 nøgin eller vti senge met hende oc bliffuer ther vtoffuer slaghen, tha goor
 therom, som forscriffuit staar.

<41.> Sager som skeer aff vaade oc skall bødís førre.

(a 41-42)

f. 14v Først sag, om han kand beuisze, at hand haffuer giordt // nødwerge;
 anden sagh, om nogher viill skiwde tiil fogell met armbørst, bygszer eller
 andet, oc skiuder mysthe oc vforeuarendis draber minnskenn; tridie sag, om
 thre felldes oc slaar noghenn vforuarendis ihiell; fierde sag, om steenn eller
 andet faller ned, nar huss byggis, oc slaar noghenn ihiell, oc mange andre
 65 flere sliq vodessager, huilke vii wele, at vor schultus, borgemesther oc raadt
 flyteligenn skulle vtgrantske om thend sag, nar saadant skeer, om thet er aff
 vaade eller ey, som forscriffuit staar, oc tha skal vore schultus haffue macht
 tiil at finde them tiil bøder oc aname theris friidtkiøb paa vore vegne.

44 <39.>] *Overskr.* Om hwsfriidt, herrewerckæ oc goergangh *Cal.* – 49 bodis] fore *tilf. B.* – 50 eller] andit *tilf. B.* – villegenn] welwilligen *Cal.* – 51 at] end *Cal.* – 52 nogen] mandt *tilf. Cal.* – met] *B-Cal*; me *A.* – 54 husfrwe] høstrv *B-Cal.* – skal] han *tilf. B-Cal.* – 55 hendne] *mgl. Cal.* – vbeuaret] vbewarlig *Cal.* – 56 vbeuaret] wbewarlig *Cal.* – 57 ther] *mgl. Cal.* – 59 førre] therforæ *Cal.* – 60 haffuer] *mgl. B.* – 61 om nogher] *mgl. Cal.* – fogell] fogellæ *Cal.* – 67 macht] fuldmact *Cal.* – 68 tiil (1)] *mgl. Cal.*

<42.> Om tiwffnit.

(a 43)

70 Om noghenn sightes for tiwffnit oc komer fraan en kiøbstaadt tiil en
andenn, komer tha three, therom vidtne beere, tha skal vor schultus haffue
macht at tage noger tiil seg oc gaa vti theris gard, som for tiwffnit sightes, oc
bede hanum vti koningenn naffnn vplade oc vplesze hans looss oc lycke tiil
f. 15r alt hans huuss, at forfare oc see hues thervti findes, oc thet begere først,
anden oc tridie tiidt, oc thersom hand ey wil // vplade, schal vore schultus
macht haffue, at vpsla hans loess oc lycke, oc grantske hues thervti ere, dog
at thet bliffuer alt tiil stede vforrychte, oc findes ther tha stolne kosther, tha
giøre met tiwff, som rett ere. Finds ther oc icke, tha skulle vor schultus oc
hans metfølgere therfore ey were fallen fore husfriidt, gaardfriidt, heruercke
80 eller nogre andre brøde vti noger made.

(a 44-45)

<43.> Bliffuer thend liguel vti saadant ith wndt ryckt oc tiwffnit, oc stolne
kosther vorder ey huoss hanum fundenne, oc nabo och gienbo offuer hanum
kierrer, thaa moo vor schultus lade pine hanum, som hereffter schreffuit staar,
oc staar hand thet icke till, tha skal vor schultus strax vti koningens naffnn
85 visze hanum ther aff byenn, oc thersom hand thet ey giøre, schal vore schul-
tus haffue macht at straff offuer hans hals oc vti sadane mode, som nw
forscriffuit staar om tiwffnit. Skal vti same mode randsagis oc metfaris om
trodalom oc andre slig vgerninger.

(a 44-45)

<44.> Om noger bliffuer ret fore nogre vgerninger oc tiilstaar, at andre
90 haffuer verit i flock oc følge met hanum vti same mysgerninger, tha skal vore
schultus haffue macht at tage paa hanum oc hanum forhøre met gode
lempe, oc thersom han thet icke viil tiilstaa, tha lade hanum pine, dog hans
f. 15v lem-// mer vskamferdit. Om hand tiilstaar saadane gerninger, som thend,
ther ret bleff, hanum tiilsagde, tha stande therfor sin rett.

(a 46)

95 <45.> Huilkenn, som nogre misgerninger veedt met andenn oc dylier met

69 tiwffnit] i (2) rettet fra e A; tywffrii Cal. – 70 kiøbstaadt] oc tilf. Cal. – 78 skulle] skall B. –
79 ey] mære tilf. Cal. – 81 ith] mgl. Cal. – oc (1)] om Cal. – 84 strax] mgl. Cal. – 85 ther aff]
ther wd aff Cal. – giøre] tha tilf. Cal. – 86 oc] mgl. Cal. – nw] mgl. Cal. – 87 Skal] oc tilf. B-
Cal. – 88 slig] sodannæ Cal. – 89 <44.>] Overskr. Om nogher wdlegges at haffue mett weryt i
mesgerninger Cal. – 90 same] mgl. Cal. – 91 hanum (1)] thennum Cal. – forhøre] offuerhør-
ræ Cal. – 94 bleff] bliffwer Cal. – tiilsagde] tiilllagdhæ Cal. – 95 <45.>] Overskr. Hwo som
dyllger wgerninger mett anden Cal. – met] en tilf. Cal.

hanum, oc thet bliffuer siidhenn berycthet, att hann thet viiste, tha liide same ret som thend, thet mysgeringer giort haffuer.

<46.> Om kiøbmandzskap.

(a 47)

Skulle hereffter engen embitzemand aff skomager eller skredere fare om-
 100 kring paa landzbyerne at øffue saadane embede, men viil nogre saadane
 embitzemende bosette seg paa landzbyerne, tha mwe thii arbede for them,
 vti byerne boer, dog ey nerremere nogen kiøbstede end paa two mile at
 arbede eller bosettere vere. Giør her nogre emod, tha skulle sadane embitze-
 f. 16v mende haffue forbrudt til oss theris hoff-// uotlod oc løsze them fran oss,
 5 som thii meest formwe. Thette skulle vor embitzemende oc fogdere tiilsze oc
 straffe, saafremt thii ey sielffue schulle stande oss tiil rette therom.

<47.> At kornn skall ey føris tiil Tyskland.

(a 48)

Skal ingen, vti huadt staadt eller skickelsse han ere vti, hereffter vdtføre
 nogrehande kornn aff rigiet oc tiil Tystland, huerckenn aff Iutland, Skone,
 10 Sieland, Fiwenn, Laaland, Falsther, Møøn, Langland oc alle andre
 smaalande oc øer theromkring ligge, eller aff thii steder, som them mweligt
 ere, oc pleige at seyle tiil stederne. Schulle same kornn met alt andet kiøb-
 mandzskab indføre vti Øresund tiil Kiøpnehaffuenn, Malmø, Landzkronne
 oc Helsingør, ther at selge wor borgher oc vndersate, huem som thet kiøbe
 15 vil fore penninge.

<48.> Om byssekremerere.

(a 49)

Inghenn byssekremerere skulle effter thenne dag vti noger mode bruge
 f. 16v noghenn hande kiøbmandzskap paa landzbyerne, at købe // eller selge.
 Huo, som hermet findes, haffue forbrudt siit gots, oc løsze sin hals fran oss

97 thet] ther B. – 99 engen] B-Cal; angen A. – embitzemand] embetzemend Cal. – skomager] skomagereembede B. – omkring] B-Cal; omkriig A. – 3 bosettere vere] boseedt at wære B; bosætthæ them Cal. – 7 At...Tyskland] Ath ingen skall føre korn aff Danmarck oc tiil Tyskælandt Cal. – Tyskland] Tyskland B; Tyskælandt Cal. – 9 Tystland] Tysland B; Tyskælandt Cal. – Iutland] Iudtland B. – Skone] Skonnæ Cal. – 10 Sieland] Siæland B; Siellandh Cal. – Fiwenn] Fiwnn B; Fyn Cal. – Laaland] Lolandt Cal; Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A. – Falsther] Falster B. – Møøn] Møen B; Møøen Cal. – Langland] Langeland B-Cal. – 12 pleige] i tilf. o. lin. m. samme hd. A. – 13 Øresund] Øreswnd B-Cal. – Kiøpnehaffuenn] Kiøpnehaffn B; Københaffn Cal. – Landzkronne] Laandzkronne B; Landtzkronne Cal. – 14 Helsingør] Helsingøør Cal. – selge] selget B.

20 aff sin yttørste førnwæ, oc vor fogder oc embitzemende skulle thørmet
grandgiueligen tiilsze oc straffit vnder theris faldsmaall.

(a 50)

<49.> Inghen frembmede kiøbmann eller borgher skulle fare paa landzby-
ernne tiil kloster, hørregarde, prestegarde eller tiil bønder, ther at købe
noghen kiøbmandzskab, encthen øxen, heste eller anden kiøbmandzware,
25 vnder gotzens fortabelsse oc thør tiilmet xl marcs penninge.

<50.> Om øxenn.

(a 51)

Vele vii, at inghen, ehuo the helst erø eller vere kunde, skulle hereffther
kiøbe løffuendis oxen, tiil forprang at driffue, eller førø aff landet, oc ey eller
kiøbe heste paa landnet at vtførø, men huem som thenum fale haffue, skulle
30 førø thøm tiil kiøpstederne, oc thør selge thøm huem thøm teckis, vnder same
hestens oc øxens fortabelsse, oc thør tiilmet xl marcs brøde.

f. 17r <51.> Vele vii ey heller nogherledis tilstede, at nogle vorø vndersaate // her
vti rigiet skulle driffue nogre øxene aff rigiet til Tystland, vthenn staafoxene.
Men huem stoldøxene driffue vill, skulle thøm ey lengre driffue end tiil vor
35 kiøbstadt Ribe, oc thør at selge thøm frembmede kiøbmende paa marckenet
forø guld, puurt sølff oc klede, rede om rede, ey forø andre vare.

(a 52)

<52.> Ingen frembmede kiøpmende skulle kiøb huder eller skind vti styc-
kertaall, men vti heile oc halffue deger, oc skind vti heile oc halffue hundret,
oc talig vti hiele oc halffue skippundt, vnder gotzens fortabelsse tiil oss.

(a 53)

40 <53.> Alle, som fiiske vele vti Øresund om sommer oc høst, thii skulle
holle thøm effter gamble seedwane, sette theris garnn forø anchkere oc stene,
som bondtsetninge haffuer verit aff arilde, oc thii, som driffue ville vragledis,

21 straffit] straffæ Cal. – 22 <49.>] Overskr. Om landkøb Cal. – kiøbmann] købmend Cal. –
borgher] borgere Cal. – 23 at] Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A. – 24 øxen] eller tilf. Cal. –
anden] nogen Cal. – 25 tiilmet] til Cal. – marcs penninge] marck Cal. – 29 vtførø] Nota Bene
tilf. i marg. m. senere hd. A. – 32 <51.>] Overskr. Om øxne at driffwæ Cal. – her] hereffther Cal. –
33 aff...staafoxene] mgl. Cal. – Tystland] Tyskland B. – 35 Ribe] Riibe B; Ribæ Cal. – oc]
mgl. Cal. – 36 rede (2)] oc tilf. B-Cal. – 37 <52.>] Overskr. Om fræmede købmendit Cal. – 38 oc
(1)] eller Cal. – 40 <53.>] Overskr. Om fiiskerii Cal. – Øresund] Øreswnd B; Øreswndh Cal.
– thii] tha Cal.

skulle driffue effter som gamble seedvane verit haffuer, vndertagen Dragør
strømme, ther, ther som tønnerne ligge, skal inghen driffue paa vnder liiff oc
45 gots, oc huo, som dylier met anden, haffue forbrudt som forscriffuit staar.

<54.> Wele vii ey heller vti noget mode tiilstede, vnder wore høgeste //
f. 17v straff, at nogre embitzemende vti wore kiøpstedere, vere seg smede, skreder,
skomagere, tymbmermende, brygger, baggere oc murmesthere eller theris
swenne, skulle eller mwe hereffter om høstenn fare tiil fiiskerrie oc giffue tha
50 theris embitde offuer, men skulle tha savel bruge theris embede, som anden
tide om aaret, tha mwe thii rede vt met andre fiskere fore theris peninge.

<55.> Om vloflige haffner.

(a 54-55)

Hereffter skal ingen vtskibe nogethande kiobmandzskab eller gots vti
nogle vloflige haffner, eller tiil thee skiibe, som ther vthenfore ligge, vnder
55 gotzens fortabelsse tiil oss, oc skal ther ey heller holddes noghen kiøbmandz-
bedreff eller vtseylinge fraa these effterscriffne haffner, vnder Skone side
liggendis, som ere fran Kullen oc Raa hoss Helsingborch, sameledis fran
Glumsløff, Barszebeck, Lyddeaa, Lwmmeaa, Limhaffne, Hellestedboo,
Porssehaffuen oc alle andre vloflige haffner, ehuor som helst thii ere lig-
60 gendz vti Skone, Halland, Bleginde oc Liisther, som ligge oss oc kronen oc
vore kiøbsteder til skade oc forfang. Thessligeste vti Sieland, Iutland, Fynn
f. 18r oc al andensteds skulle saadane vloflige haffner al steds // afleggis, oc skal
kiøbslaes oc handles vti wore kiøbstedher; dog tiilstede vii, at wore eghenn
vndersaate borgherre mwe vti saadane forbodende haffner vnder Skone,
65 Hallandz, Bleginde oc Liisters siide, oc vnder Iutlands side liggendis ere,
vtskiibe oc lade tymbmer, clapholt, bordholt, beenholt, trood, boonholt oc

43 Dragør] Dragøre B; Dragøers Cal. – 44 ther (1)] *mgl. B-Cal.* – 46 <54.>] *Overskr.* At ingen
embetzmend skullæ fiiskæ Cal. – ey] *mgl. Cal.* – 47 seg] *mgl. Cal.* – smede] *over e (2) prik A;*
efter e (2) påbegyndt, ikke fuldført e (?) A. – 48 brygger] *herefter overstr.* oc A. – baggere] borgher-
ræ Cal. – 51 tha] dog B-Cal. – 52 Om] At inghen skall wdskibbæ gotz vdi Cal. – haffner] som
hereffther scriffuitt stoer *tilf. Cal.* – 53 nogethande] nogher mandtz Cal. – gots] B-Cal; *mgl.*
A. – 57 Kullen] Kwllind Cal. – Raa] Rod Cal. – hoss] wed Cal. – Helsingborch] Helsingborg
B-Cal. – 58 Glumsløff] Nota B. *tilf. i marg. m. senere hd. A.* – Barszebeck] Barsbeck B;
Barszebeck Cal. – Lyddeaa] Lydeo Cal. – Lwmmeaa] Lwmmæaa Cal. – Limhaffne] Limhaffne]
Lymhaffnn B; Lindhaffuen Cal. – Hellestedboo] Heligsteboo B; Helligsteboæ Cal. – 59
Porssehaffuen] Porssehaffn B; Porssehaffuen Cal. – ehuor] elluffwere Cal. – 60 Skone]
Skonæ Cal. – Bleginde] Blegende B; Blegindæ Cal. – oc (1)] *mgl. Cal.* – Liisther] Lyster B;
Løystedt Cal. – 61 Sieland] Sæland B; Siellandt Cal. – Iutland] Iutlandt B; Iutlandt Cal. –
Fynn] Fiwnn B; Fyen Cal. – 64 Skone] Skonæ Cal. – 65 Hallandz] Halland Cal. – Bleginde]
Blegendes B; Blegindhæ Cal. – Liisters] Lysters B; Lydstertz Cal. – oc vnder] *mgl. Cal.* –
Iutlands side] Iutlandz sidhe B; Iutlandt Cal. – 66 oc (1)] *tilf. o. lin. m. samme hd. A.*

veed, saa thii thet føre inden riges, huort thenom lysther, oc ey andensteds. Herpaa schulle vorø fogder oc embitzemende varetage, at saa vbrødeligen holdis vnder theris faldzmaall.

70

<56.> At bønder maa seyle inden riges tiil
kiøpstedernne.

(a 56)

Haffue vii vndt oc tiilladet, at alle vorø vndersaate, bønder offuer alt Danmarcks rige, besunderligen Halland oc Bleginde, maa seygle huort thenom lysther tiil vorø kiøbsteder her i rigiet, oc icke vden riges, met timbmer,
75 veed, kuull, clapholt, burd, beenholt, vogne, hyuell oc alle andre treevare, thii pleyge at seygle met, oc mwe ighønn kiøbe hues vare, thii behoffue tiil theris husses oc gardz vphollelsse. //

(a 57)

f. 18v

<57.> Haffue vii forfaret, huorledis vor borgher, som løbe effter tymbmer oc veidt vnder Hallandz side oc Bleginde, Skone side, Sielandz side, Iutlandz side, Fiwnn oc andenstedz, besuaris aff fogder oc andre met vlofflige
80 told oc anden beskatninge, thii legge them paa, enddog thii vel bethale hues tymbmer oc vidt, thii ther kiøbe. Vele vii, at huilke saadant hereffter gøre, skulle straffis viid theris hals.

<58.> Om bryllop oc barszell.

(a 58)

85

Ingen vor borger vti vorø kiøbsteder skulle hereffther giøre nogre bryllopskosther lenger end two dage, søndagen oc mandagenn, oc ey større kost end som huer kand giøre vti siit eget huuss, som hand vti boer, vnder ith hundred marcs brøde. Thesligeste skal oc inghenn byde flere tiil barszel, end som hand haffuer bodet tiil faddere, vnder same brøde, dog huor saadant
90 bryllop oc barszell ære, maa piger oc vngt folck komme ther for husset oc dansse, quede oc giøre them glade.

68 schulle...varetage] *mgl. Cal.* – 69 theris] *brødæ* oc *tilf. Cal.* – 70 inden...71 kiøpstedernne] *mgl. Cal.* – 73 Bleginde] *Blegynde B; Blegindæ Cal.* – 75 alle] *mgl. Cal.* – 76 behoffue] *behoff haffwæ Cal.* – 77 vphollelsse] 1 (2) *rettet fra s (?) A.* – 78 <57.>] *Overskr. Om wlogligæ tholdh Cal.* – huorledis] at *tilf. B.* – vor borgher] *wore borgerre B-Cal.* – 79 Hallandz] *Hallantz Cal.* – Bleginde] *Blegende B; Blegindæ Cal.* – Skone] *Skonskes B; Skonæ Cal.* – Sielandz] *Siælandz B; Siellandtz Cal.* – side (3)] *wnder tilf. Cal.* – Iutlandz] *Iudtlandz B; Iwtlandz Cal.* – 80 Fiwnn] *Fyen Cal.* – besuaris] *bliffuæ theroffwer besworitt Cal.* – vlofflige] *mgl. Cal.* – 81 enddog] oc *Cal.* – 82 thii] *mgl. Cal.* – 85 vor borger] *wore borgerre B-Cal.* – *wore kiøbsteder] købstedernæ Cal.* – 87 ith] *mgl. Cal.* – 90 ære] *tha tilf. Cal.* – 91 dansse] oc *tilf. Cal.*

<59.> Alt klede skal krumpes fore thet selgis. //

(a 59)

f. 19r Wele vii, at inghenn hereffter skal selge nogit klede vti alnetall, enctigenn
skarlagenn, lundnest, ypperst, stammect, casterkommest, armenteirsk, me-
95 chilst, brygerst, deluerst, leydeskis, amsterdamst, hagenst, huornst, demp-
terst, neerst oc alt andet klede, vthenn thet er tiilfornn krympt forend thet
selgis, menn viil nogher selge saadant klede vti hele støcker, tha mo thet
selgis vkrumpt.

<60.> Borgherbørnn skulle alle lere embede.

(a 60)

100 Wele vii, at alle vore borghersønner vti vore kiøbstedher skulle lere embe-
de oc at regne, førend thii giffue them tiil noghenn kiøbmandzskab eller vti
andre mode, paa thet, om armmod ginge them paa, at thii tha motte bruge
same theris embede oc haffue ther gaffnn aff.

<61.> Peblinge skulle icke gaa omkring

by effther almesse.

5

(a 61)

Skal ingenn gaa tiil scole vti vore kiøbsteder, andre end thii, som koost
haffue, oc icke thii, som løbe om by effther guds almesse.

<62.> Om thienesteswenne. //

(a 62)

f. 19v Skal hereffter inghen aname noghen mandz thiennere eller swend tiil seg
10 vti thienneste, vthen hand haffuer breff oc indsegele fran hanum, hand føør
thientte, oc er therfraa kommenne met vilie oc venskab. Huilken heroffuer
noghen anamer vti sin thienneste, thend staa hans gerninger effther thenne
tiidt, som thenne vore ordinantie forekyndnet ere, oc skal inghen effther
thenne dag vere plichtuge tiil at giffue saadane swenne, som saa nylegen
15 komme tiil them vti thienneste, clede eller pennige, forend halfft aars dag
thereffther, vthenn saa ere, at hand thet hellers giøre viil oc giffue hanum
nogit tiil hielp.

92 <59.>] følger efter kapitel 131 Cal. – Alt...selgis] mgl. Cal. – 96-97 thet selgis] han sellgher Cal. – menn] oc om Cal. – 97-98 thet selgis] han selgæ Cal. – 99 Borgherbørnn] Ath borgesønnær Cal. – alle] mgl. Cal. – embede] oc at regnæ tilf. Cal. – 100 vore (1)] mgl. Cal. – 4 Peblinge...5 almesse] At inghen pefflingæ mowæ gaa tiill scollæ wdhen the, som haffuæ koost Cal. – 6 vore kiøbsteder] nogher købsted Cal. – 11 Huilken] Oc huilken Cal; som tilf. Cal. – 12 thend] end Cal. – 15 them] hanum Cal.

<63.> Breffdrager oc løber vti kiøbstedernne.

(a 63)

Wti huer kiøbstedt skal tiilskickes two eller tree løbere, effthersom behoff
 20 giøris, som stedtz skulle løbe met breff oc tage for huer miill veg thii løbe,
 bode sommer oc vinther, ii ß aff them thii vtskickes.

<64.> Om huusbygninge.

(a 64)

Huilkeæ, som hereffther husz bygge viil vti vor kiøbsteder, skulle thet
 f. 20r først giffue vor schultus oc borgemestere ther vti // byenn tiil kende oc haffue
 25 raadt met thenom, oc skulle thii hereffter vpmure alle husze oc gawlen vt tiil
 gaden, oc thersom noghen ey formoo at mure huss vp aff grund, nar han
 bøgge viill, tha skal then vti allringeste lade vpmure gawelenn, om hand ey
 mere kand affstedkomme.

<65.> Om markit at holle.

(a 65)

30 Skulle hereffther inghen marckit holdis paa landzbyerne eller paa kirckegarde,
 herregarde, closthergarde, prestegarde eller nogre anderstedz paa
 landnet, vthen aleeneste skulle markenet holdis vti kiøpstedernne, som ther-
 om en skickelse giort eræ vti huert land, oc thee marckede skulle stande fran
 then ene dag, swollen gaar vp tiil then andhen dag, swollen gaar ned. Thette
 35 skulle vore embitzemende oc fogder tiilsee oc straffe huer vti siit leenn, men
 thersom x eller xii mile er tiil kiøbstedenn, ther maa holdis marckit vti en by,
 huor beest beelight er, en thiidt om aaritt.

(a 66)

<66.> Alle embitzmende, borgher vti vor kiøbsteder, skulle hereffter huer
 f. 20v bruge siit embede, som hand lerdit haffuer, oc // theraff føde seg, dog maa
 40 hand kiøbe vstraffeligen, hues hand haffuer behoff tiil hans embitzes vphol-
 lelse. Sameledis moo hand vtrede met andre, som kiøbmende eræ, paart-
 skiib oc bruge sin pennige i kiøbmandzhandelle lige met them.

18 Breffdrager]r (2) tilf. o. lin. m. samme hd. A. – Breffdrager...kiøbstedernne] Breffdragere oc løbere, som skulle være i alle kiøbstederne B; Om løbæræ Cal. – 22 huusbygninge] tiill gadhernæ tilf. Cal. – 23 viill] vele B-Cal. – vor kiøbsteder] købstederne Cal; the tilf. Cal. – 25 gawlen] gafflennæ Cal. – 26 gaden] gadernæ Cal. – 27 bøgge viill] byggher Cal. – 30 hereffther] her Cal. – 34 vp] oc saa tilf. B-Cal. – then andhen dag] anden dagen B-Cal. – 35 men] oc Cal. – 36 kiøbstedenn] kiøbsteder B-Cal. – 38 <66.>] Overskr. Ath hwær skall brwgæ siit embedt Cal. – 39 theraff] Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A. – 42 lige] mgl. Cal.

(a 67)

<67.> Vele vii, at ingen embitzmand vti worē kiobsteder skal besuaris met nogen vskelige beskatninge, som seg vti noghenn embede giffue viil, enctigen met koost at giør vti embittedet eller nogre andre vskelige vtlegninger tiil embittedet eller tiil schultus, borgemesther oc raadt, meden aleneste vtgiffue en rins gyllenn vti lauet tiil gudstiennestis vphollelsse. Tha skal hand vere oldermenden hørige oc lydige, oc saa tiilmet at hand thertuil goder ere for en embitzemand oc kan giøre sin embede fuldlestē formeddelst siit arbede.

(a 67)

<68.> Vore oc nogre embitzemende vti kiøpstederne, som ey formwendis vare aff aalderdom oc fattigdom, saa at hand ey kunde giffue seg vti nogit embede, tha skal hann tiilstedis at bruge embedet vti lappergeringe vthen all affgiffitt. //

(a 68-69)

<69.> Haffue vii forfarit, siidhen at vii haffue giort skickellehedt vti landet om kiøbmandzskab oc kiøbmandzhandell, tha haffue thii beste oc fornumstigste borgher kast thēm tiil hobe vti huer kiøbstedt oc vpkøbe alle vare, then fattige menege mand tiil forprang, huilket vor meningē icke haffuer verit, at saa skal tiilgaa, ok thet ey vti noger made tiilstede viille; men naar noghen tiil vorē kiøbstadt kommendis wordher, enctigen indlenske eller vtlenke, ehvad vare thii haffue at selge, tha vele vii oc strengeligenn biude, at thend menege borgher, saa vell thend fattige som riige, skulle oc mwe theraff kiøbe saa møget, thii theraff behoff haffue oc bethale kunde effter marckitzegang oc ligeuerd. Dog skal vare paatagis, at ingen fattuge mand skall kiøbe met andhen fremmede manndz penninge, vnder gotzens fortabelsse tiil oss oc stadenn.

<70.> Om vrangē thiidende at føre.

(a 70)

Haffue vii formerckt, at mange føre nye thiidende om landen met løffuen oc herrenskeedt paa theris rette herre oc koninge. Vele vii, at nar som noger thet giøre, skal hand strax foruaris aff vor schultus, tiil thess mand kand forfare, om sadane thidende ey vti sandtingen ere, tha straffe hanum viid hans hals. //

43 <67.>] *Overskr.* Om embetzmentz indgangh *Cal.* – embitzmand] embedzment *Cal.* – 45 koost] gost (!) *Cal.* – 47 Tha] Dog *B-Cal.* – 50 <68.>] *Overskr.* Om lappergering *Cal.* – 51 oc] eller *Cal.* – 54 <69.>] *Overskr.* Om affgiffth *Cal.* – Haffue] *B-Cal.*; *initialen mgl. A.* – 57 huilket] *Nota B. tilf. i marg. m. senere hd. A.* – 58 thet] *mgl. Cal.* – 61 som] then *tilf. Cal.* – 63 marckitzegang] markydzgaffn *Cal.* – 66 Om...føre] Om nøy thiende *Cal.* – 67 om] emellom *B-Cal.* – 68 rette] *mgl. Cal.* – 69 giøre] tha *tilf. Cal.* – thess] at *tilf. Cal.*

f. 21v

<71.> Om almyndzquindner.

(a 71)

Wele vii, at menege løsse quinder, som vti kiøbstederne ere, ey skulle boo oc bygge vti gaderne oc streder huoss andet goot oc erligt folck, men them
 75 skal foruiszes en sunderlige plaan vti kiøbstedenn, som thii alle skulle paa boo, oc vele vi, at thii moo oc skulle bere gode kleder oc andet efftersom thii formwe oc aff steedt kwnde komme, dog saa at thii ey skulle bere nogre køber, paa thet mand *thenom* kand kiende for andre dannequindner oc erligt folck, oc vele vii ey, at *thenom* skal skee noger offuerlast met slawg eller saar.
 80 Huilket thet gør, skal haffue forbrudt sin hals.

(a 72)

<72.> Dricker nogre sinde penninge, cleder eller nogit andet bort vti saadane løsze quinders huuss, tha skal *therom* ingheⁿ ret gaa, dog skulle hermet ey merckes thii quindner, som haffuer tiilhold met en karll allene; thii maa boo huor *thenom* teckis.

85

<73.> Vthen fore alle kiøbsteder skal were
 en rackerkule tiil døde aess.

(a 73)

f. 22r

Vele vii, at paa marckenn vthenn fore alle kiøpstedher skal // graffues en stoor kule, som rackerenn i stadenn skal vti fore alle døde aess, quig, fee, heste, øøg, hunde, swinn oc sligt andet, ther stang gøre oc dødt ere vti byenn
 90 eller vthen for byenn, skulle ther vti kastet oc iord vppa, at thet ey skal ligge offuenn iorde oc forgiffue luchten oc mynneskenn, oc huor slig aess ligge paa gaden eller vti marcken, skal thend thet tiil haffuer hørt lade saadant vtcome, at thet ey gøre stangk oc lucht. Huilken thet forsømer oc icke gør, haffue forbrudt tiil oss oc byenn thre marc.

95

<74.> Om bøddell oc rackere.

(a 74)

Sameledis skal oc vere vti kiøbstederne, *thersom* slacetherrie holdis, saa at inthet blod eller andet vrenhedt, som stangk gjør, skal løbe i adellgade oc strede eller nogersteedz i byenn eller vti noger mandz giord, saa thet gøre stangk oc lucht, vnder iii marcs brøde, saa thiidt thet skeer, oc vele vii, vti

73 vii] *herefter overstr.* at A. – 74 oc (3)] *mgl. B-Cal.* – 75 sunderlige] *besynderlige Cal.* – paa] *wdi Cal.* – 78 køber] oc *tilf. Cal.* – for] *fran Cal.* – 79 eller] oc *Cal.* – 85 were] *giøres B.* – 88 fee] oc *tilf. Cal.* – 89 dødt ere] *døø ther B;* *dør Cal.* – 90 at thet] oc paa thet, at the *Cal.* – skal] *skulle Cal.* – 92 thet] *ther Cal.* – 93 oc (1)] eller *Cal.* – gøre] *skall han tilf. Cal.* – 95 Om...racker] *mgl. B-Cal.* – 97 andet] *mgl. Cal.* – vrenhedt] *vrenlighet Cal.* – oc] eller *Cal.* – 99 vele] *gentaget Cal.*

100 huer kiøbstedt skal holdis en bøddel oc rackere vnder theris faldzmaall tiil
oss.

(a 75)

<75.> Forbiude vii alle strengeligen at giøre gadernne oc streder vti vorø
kiøbsteder vrene oc skydtne met noghenn vhwøffisk vrenhedt. Findes no-
ghen, thet gøre, oc faar ther noghenn skade offuer paa liiff eller lemmer, tha
5 skal thend thet haffue tiil hiemgiel.

<76.> At holde siit huuss rentt. //

(a 76)

f. 22v Wele vii ocsaa, at huer loffuerdag at affthenn oc alle hilge affthenn skulle
vorø borgherre lade feyge theris huss oc giorde, oc skure theris gulffue oc
bencke oc holle thøm rene vti gode made. Theszigligeste schulle the ocsaa paa
10 same affthene oc altiidt ellers holle gardene oc rendstenene rene for theris
huss oc gaarde; oc huess skaarnn, thii tiil hobe sancke, skulle thii legge paa
gadene for theris huss, oc skall tiilskickis vti huer kiøbstedt nogle voghen-
mende, som ther skulle vare paa tage stedtz saadant skaarn at vtføre, hues
saa tiil hobe sangkes oc sambmenfeyges. Skal oc vti huer kiøbstædt giøre
15 serdelis tetthe voghenn, som sligt skarnn met vtføre skal, saa thet ey strøes
offuer gadernne ighenn, nar thet vtages. Huilke thette forsømmer oc ey
lader saadant skarnn vtføre, som forscriffuit staar, schulle vorø schultus
thiennere hanum therefore strax pantthe, som skal vere iii marc for huer gang.

<77.> Om adelfaar veyge for kiøbstedernne.

(a 77)

20 Wele vii, at fore alle kiøbsteder, saa langt som theris forthaa oc theris
friidhedt recker, schulle giøre gode adelfaar veyge thersom behoff giøris, oc
f. 23r holle thenom ferduge // oc giøre thøm vel brede vnder x marcs brode, saa
offte som paakieris.

<78.> Om fergemende.

(a 78)

25 Wti Malmø oc Kiøpnehaffuen skulle vere otte besuorne fergemende oc

2 <75.>] følger efter kapitel 76 Cal. – strengeligen] hereffter tilf. B-Cal. – oc] eller Cal. – 3 skydtne] B-Cal; skiudne A. – 4 noghenn skade] mgl. Cal. – 5 thet] mgl. Cal. – 6 At....rentt] Att holle huss oc gaderne rene B; Ath rensse hwss, gord oc gadher Cal. – 7 alle] andre tilf. B. – 10 oc (1)] mgl. Cal. – gardene] gaderne Cal; rene tilf. Cal. – 11 oc gaarde] mgl. Cal. – oc (2)] mgl. B-Cal. – huess...12 huss] mgl. Cal. – skall] skulle B-Cal. – tiilskickis] tiisligiste Cal. – 15 som] mandh tilf. Cal. – 16 gadernne] gaden B-Cal. – Huilke] Oc huilken Cal; som tilf. Cal. – 17 staar] tha tilf. Cal. – 20 theris (2)] mgl. B-Cal. – 24 fergemende] pramkarlle, myndricke oc vogenmend och theres løn wdi Københaffn oc Malmø tilf. Cal. – 25 Kiøpnehaffuen] Kiøpnehaffn B; Køppenhaffn Cal.

vti Landzkrona two fergemende, som skulle haffue tiil fergeleye, som hereff-
 ther følger: Først om sommeren oc høstenn fran posche oc tiil michilmesse
 for en hest oc mand, ther offuerførís, tre β oc for en fodgangere en β, fore en
 30 lest gots sex β; siden om vintereñ fran michilmesse tiil posche aff en hest oc
 mand iiii β oc fore ien fodgangher iii album oc for en lest gots viii β; men
 skeer seg saa, at noghen vil lowerer seg offuer emod vedher vold, tha skal
 thend forene seg selff met fergemanden, som thii kunde fordragis om, oc skal
 sameledis vere vti stille vedher, nar ther ere icke selskab, om noghenn vill
 lade rowe seg offuer, oc huilkenn, som først paa regden kommer, ehur hand
 35 hiemme haffuer i Malmø eller Kiøpnehaffnn, then skal først fractis oc siid-
 dhenn then nest hanum kommer oc saa frambdelis, oc skal then ene ey
 foremene then anden i slig made at skiibe. //

f. 23v

<79.> Om pramkarll oc myndericke.

(a 79)

Sameledis skulle thii haffue swornne prammende oc myndericke, som
 40 skulle føre gots tiil skiibs oc ferger, om sommeren for huert leest gots, thii
 føre vt oc ind paa redenn, two skelinge oc for l[est] gots, thii føre tiil ferger,
 iiii album, oc siiden om høstenn fran vorē frwe dag assumptionis tiil michil-
 messe iii β for lestenn, som førís paa reyden vt eller ind, oc two β for
 lestenn tiil fergenn vt oc ind, oc tiil hollenderskiib, som losse oc lade, for
 45 huer tønne salt eller andet tønne gots, for huer tønne i album.

<80.> Om vogenmende.

(a 80)

Skal tiilskickis voghenmende i alle vorē kiøbsteder offuer alt Danmarcks
 riige, efftersom leglighedhenn er tiil vti købstederne, som skulle holde
 gode heste oc voghenn, at sidde tiill rede at age for penninge huem tiil
 50 thenom kommer, oc skulle tage fore huer miil vegs aff huer personn om
 sommer oc vinther iiii β dansk oc icke mere, oc skal foormanden holde seg
 selffuer tiil mad oc øll oc høø, haffre oc strofudher tiil hans heste, oc skall
 hand ey vere plichtuge at driffue lengher end iiii mile veyiss vti thet allerlen-
 24r geste, førend hand bedher, oc skal // hand rede vere met hans voghenn oc
 55 heste at age om morghen, nar clockenn slaer try om sommeren, oc om

26 Landzkrona] Landtzkrone Cal. – 27 om] oc Cal. – oc (2)] mgl. B. – 28 ther] som Cal. – en
 β] oc tilf. Cal. – 29 michilmesse] oc tilf. Cal. – 30 iii] iiii B-Cal. – 31 skeer] gentaget A. – 32 fer-
 gemanden] færgemenhennæ Cal. – 33 sameledis] framdeles Cal. – 35 Kiøpnehaffnn] B; Køb-
 enhaffnn Cal; Malmø A. – 36 skal] mgl. Cal. – 38 Om...myndericke] mgl. B-Cal. – 39 thii]
 mgl. Cal. – 41 l[est]] læsning tvivlsom, da bogstaverne er delvis afslidte A. – 42 tiil] oc Cal. – 43 oc]
 mgl. Cal. – 50 personn] mgl. Cal. – 51 oc (1)] om tilf. Cal. – oc (2)] mgl. B-Cal. – icke mere]
 mgl. B. – 53 vti] wed Cal. – 54 met] mgl. Cal.

vinterenn om formiddagenn, nar siwff slaer, oc skulle vorø schultus oc borgemesthere vti huer kiøbstedt giør en skickelse paa saadane vogne, huor mange vti huer kiøbstadt vere skulle.

A-B (tekstgrundlag A):

(a 81)

60 <81.> Wille wii, ath en burgmester
oc ind radtmand aff alle wore kiøb-
steder i Danmarck skulle en tiidt om
aaritt, sancti Pedher och Pouels
dagh, møde her i Køpnehaffnn ock
65 offuerweyge alles theris bryster och
leigliheidt, som huer haffuer i syn
stadt, och gøre ther polici och skic-
kelse paa. Tesligeste skulle alle
kiøpsteder i Skonne, Hallandh och
70 Blegindh møde i Malmøø en tiidt
om aaritt och offuerweighe alle the-
ris bryster och giffue oss thet til
kiende, naar the komme hiidt, som
forschreffuitt staar.

75

<82.> Om andelige sager. //

(a 82-83)

f. 24v Paa thet at prester oc klercker oc andre geisslige personer her vti rigiet
maa vederfaris lowg, skeel oc ret, oc ey skulle søge theris ret vthenn rigis tiil
Rom oc andenstedz, som thii hertiill giort haffue, thenom tiil stoor skade oc
forderff, koost oc teringe oc peningspiille, vele vii met thet allerførste skicke
80 fire doctores oc magistros, som stedtze skulle sidde oc residere vti vorø stadt
Roschille, oc ther skulle sidde ret oc dømme offuer all andelige sager, saavel
offuer biscopper, prelate, som offuer andre her vti rigiet, oc inghen hereffther
skal thervtoffuer trengis vti slig sager at drage tiil Rom eller ander steds, paa
thet at guld oc penninge kunde bliffue her vti rigiet, men alle andelige sager
85 skulle fore forschriffne doctores oc magistros forslides oc endes.

56 siwff slaer] klacken vii *Cal.* – 58 skulle] skall *B-Cal.* – 60 <81.>] *mgl. Cal.* – 61 wore] *Nota tilf. i marg. m. senere hd. A.* – 63 sancti...64 dagh] *sanctorum Petri et Pauli apostolorum dag B.* – Køpnehaffnn] *Kiøpnehaffnn B.* – 69-70 Skonne, Hallandh och Blegindh] *Iudtland B.* – Malmøø] *Viborg B.* – 76 personer] *sagher Cal.* – 77 ey] *B-Cal;* *mgl. A.* – 80 oc (1)] *eller Cal.* – skulle] *mgl. Cal.* – sidde oc] *mgl. B-Cal.* – 81 Roschille] *Roskilde B;* *Roskildæ Cal.* – 82 her] *herræ Cal.* – 84 oc] *mgl. Cal.* – 85 doctores oc] *rettet fra doctoribus A.*

(a 82-83)

<83.> Skulle same doctores oc magistri vere forfarne bode vti kirckelogennc oc vti keyserloghenn, oc skal huer aff *thenom* haffue en notarium vnder seg, som skal vptegne oc registrere alle sagher oc forhøre alle vitnisbyrdt, oc skulle same doctores oc magistri icke følge then lange processiern vti langhedhenn, *men* skulle met thet allerførste oc snarest, thii kunde, forkortet oc kumme tiil ende met sagerne. Oc skulle thii giøre theris fliit tiil, saa at inghenn sag skal lengre forhandles vti allelengeste end ith halfft aar eller oc fierdingz aar. //

(a 84)

f. 25r <84.> Skal oc alle thii sager, som tilforrn pleyge at endes for rigiens
95 cancellere, nu hereffter indkome vti rette for same doctores oc magistrros, nar thii thiidt kommendz vordher, oc holles effther thenne ordinantie oc skickel-
sse, som therpaa giort ere.

(a 85)

<85.> Skal en aff *them* tiilskickis, som skal haffue rigiens indszegell, oc skal hand besegle alle domme, som notarii skulle vptegne, effthersom forscriffuit
100 staar.

(a 86)

<86.> Haffue vii oc vndt oc tiilladet, at hues sager, som icke kunde endes tiil landzting eller vti vorø kiøbstedher, mwe oc skulle haffue theris skudtzmall ind fore same doctores oc magistrros, oc ther ende theris sagher, oc maa inghenn appellere tedenn lengher end fore oss oc vort rigiens raadt.

(a 87)

5 <87.> Haffue vii oc thet saa skicket oc endeligenn vele, at biscopper, officialer, prouesther, degenne oc alle andre andelige personer, skulle ey hereffther vti noger made befate seg met nogre thii sagher, som bør at handles paa ting eller radthuss vti vorø kiøbsteder, huerckenn tiil biscoppsting, prouestting eller kellingerting, enctigenn om giæld eller om andre sager,
10 som prouesther hertil pleyge at sitte folck vdenn kircke oc forbiude ligfolcke
f. 25v theris sacre-// mente fore, vndentagit echteskabsag oc apenbare huorsag,

86 forfarne] *mgl. Cal.* – 87 oc (1)] *tilf. o. lin. m. samme hd. A.* – 89 oc magistri] *mgl. Cal.* – 90 thii kunde] *mgl. Cal.* – 92 halfft] 1 *tilf. o. lin. m. samme hd. A.* – 93 aar] oc skullæ hwer aff samæ doctoribus oc magistris haffwæ om orrith for theres vmaghæ *tilf. Cal.* – 94 <84.>] *Overskr.* Om andeligæ sagher *Cal.* – pleyge] pleydæ *Cal.* – 99 skulle] *mgl. B.* – 1 oc (1)] *mgl. Cal.* – kunde] *mgl. Cal.* – 4 inghenn] *mgl. Cal.* – tedenn] tiill dommæ *Cal.*

som bør at hanteris oc handles for biscopper eller hans officialer, oc skal ther dog faris skilligenn oc redeligenn mett. Forherder seg tha nogher vti saadanne vndskappe oc ey wil lyde kirckiens band, tha sige koningens embitzemande tiil, tha skal hand hanum straffe, oc thersom seg noghen foretrycker oc ey viil bethale sin giæld, tha skulle vor schultus, borgemester oc raadt giffue thenom adtuarszell, første tiidt, anden tiidt oc tridie thiidt, oc huor thii tha ey end vele bethale slig giæld, tha schulle vore schultus, borgemester oc raadt lade vtvurde aff theris boo saa møgit, som thii skylduge ære.

20 <88.> These ordensbrødher maa vpberø gods allmesse.
(a 88)

Vele vii ey heller, at hereffter nogre herreclosterre eller andre closther, som haffue iordgots, skulle haffue theris tryggelere oc betlere at vancke eblandt almwen vti kiøbstedernne effter gods almesse, oc thenom vptage, f. 26r som the hertiil giort haffue, met mynde end thii haffue vore // tiilladelsse
25 thertiil, vndertagne tesse fire ordenne, som tilskickede ere at samle gods almesse, som ere sworthebrødher aff sancti dominici ordenne, grawbrødher aff sancti francisci ordenne, oc carmeliter aff wor frwe ordenn, hilliggestus brøder aff sancti augustini ordenn.

<89.> Om stencedeghenn.
(a 89)

30 Haffuer hertiil verit en vnd seedwanne vti vore kiobstedere vti saa made, at huer sondag vnder middagsmoltiid gaar sognedegenn om met viit vand aff ith huss vti ith andet, nar folcket sidder offuer borde, oc stengcker oc ther tage penninge fore. Huilket vii ey vele, at hereffther saa mere skee skall, meden vele, at kirckeverge skulle løne same sognedegne fore siin thienneste
35 aff kirckens oc hues thertil giffuit bliffuer.

(a 90)

<90.> Thessligeste schulle ingenn taffler omberis vti sognekircker vti vor kiøbstedher tiil at samle offer paa, vthen altene sognekirckiens taffle, som kirckeverge ombere. //

12 biscopper] bispoc B. – 13 faris] fore Cal. – mett] mgl. Cal. – nogher] seg tilf. A overflødig (?). – 14 wil] willæ Cal. – 16 viil] villæ Cal. – 17 adtuarszell] anthworssellssæ Cal. – oc (1)] mgl. Cal. – 18 end] mgl. Cal. – schultus] mgl. Cal. – 20 These] iiii tilf. Cal. – vpberø] faræ hervdi rigitt effther Cal. – 22 betlere] beddære Cal. – 23 eblandt almwen] gentaget A. – vti kiøbstedernne] mgl. Cal. – 27 francisci] rettet fra francisci A. – oc] mgl. B-Cal. – 29 stencedeghenn] c påbegyndt rettet til k (?) A; stenckedegne B; sognædiegnæ Cal. – 30 Haffuer] oc tilf. B-Cal. – 31 middagsmoltiid] tha tilf. Cal. – sognedegenn] sognedegnene B. – om] mgl. B-Cal. – 32 huss] oc tilf. Cal. – oc stengcker] mgl. Cal. – 35 bliffuer] Thesligeste tilf. A overflødig (?). – 36 <90.>] følger efter kapitel 91 Cal. – 37 samle] sawffnæ Cal.

f. 26v

<91.> Om fattige spitalske folck.

(a 91)

40 Wele vii ocsaa, at vti huer kiøbstede, som vtsettiske vti erø, schal en eller two tiilskickis, som stedze skulle aname guds almesse, hues gotfolck ville giffue vti guds naffnn tiil fattuge spitalske mynneskis behoff och vphollelsse vti hospitalet, oc paa thet at menege veyfarendz mand kan thenom kende, skulle thii haffue en treklepperø oc klappe met, oc bliffue standendz indhenn
45 forø stadzport, som aylefare veye oc menege søgning erø, oc ey anderledis skulle thii mane, trygle eller bede almesse tiil thenom, end som forscriffuit staar.

<92.> Om mulestodere.

(a 92)

Haffue vii hørt, at om hostenn vti vorø kiøbstedher oc paa vorø fiskeleye
50 vti Skone oc ander stedts løbe mange betlere eblant almwen oc tigge tiil kirckier oc capellers bygninge oc førø theraff ith vndt leffnit, huilket vii ey lengere tiilstede vele, at saa skee skall, andherledis end thii fire ordenne, som forscriffuit staar, thii maa all steds foresamble oc tygge guds almesse, //
f. 27r vndentagen vti brylleppher, barselle oc andre verdskabe, som skee vti kiøb-
55 steder, skal inghen therind gaa at tigge peninge.

<93.> Om fattuge, siuge menneske, guds almesse skulle tage.

(a 93)

Haffue vii forfaret, at mange fattuge menneske, som inthet haffue, gaa oc forsamble guds almesse aff gode menniske, oc erø dog alliguell stercke,
60 karske oc førø, bode karlle, quindner, drengø oc piger, oc ey vele thienne eller tage thenom nogen arbede forø, meden thii kunde saa fange theris liiffs nyttørt oc føde. Vele vii, at huor slig findis vti vorø kiøbsteder eller ander steds, skulle thii ther vtdriffues, metminde end thii ther arbede oc thiene vele, oc skal ey giffues noghenn guds almesse, andre end fattige, siuge oc
65 vanførø menniske, som ey vti noger made kunde vinde eller forhuerue theris liiffs føde, som vor schultus oc borgemestere skulle tiilskicke en mand, som vti huer manede skal offuersze saadane vanførø oc siuge menniske, guds almese-

39 Om...folck] *mgl. Cal.* – 40 som] *mgl. Cal.* – vtsettiske] folck *tilf. B-Cal.* – 43 at] thenn *tilf. B-Cal.* – 44 oc (1)] at *B.* – met] *mgl. Cal.* – 45 veye] wey *B.* – 50 Skone] *Skanæ Cal.* – 51 kirckier oc] kirkeress *Cal.* – 54 brylleppher] oc *tilf. Cal.* – verdskabe] wetzskaff *Cal.* – 55 therind] *mgl. Cal.* – at] oc *Cal.* – 56 guds...57 tage] som skall giffues gudz almose *Cal.* – 61 eller] oc *Cal.* – 64 ey] *tilf. o. lin. m. samme hd. A.* – 66 borgemestere] vdi købstedernæ *tilf. Cal.* – vti] *mgl. Cal.* – 67 menniske] *mgl. Cal.*; som *tilf. B-Cal.*

se tage skulle, oc thenom skal giffues ith besunderlige stadsteghenn, som thii skulle bere apenbare paa theris bryst. //

f. 27v

<94.> Om iordgots, som kirckenn oc
ritthermendz mende haffue vti kiøbsteder.

(a 94)

Wele vii, at hues iordgots oc gorde, som kircker, closther oc ritthermendz-
mend haffue liggendis vti kiøbstederne, som thii sielffue ey besidde oc vti
boo, skulle hereffter settis paa skeligt landgille, oc vore borgher, som thenom
75 bygge oc besidde, skulle thenom brvgge, arffuinge effter arffuinge, oc om
thenom trengher eller gaar armmød offuer, moe thii selge eller pantsette
andre vore borgher same garde, dog landgillet, som theraff gaar, vbeskoret
til rett eygere, paa thend forsagde tiidt, som thet vtgiffues skall, oc huor icke
saa skeer, thaa skulle vore schultus oc borgemesther, som nw ære eller
80 hereffter kommendz vordher, lade vturdhe aff theris gots saa mogit, som
landgillet tiilsigher, eller oc strax at betale thenom aff byes peninge, oc skulle
thii haffue macht at visze thenom aff same huss, om thii sidde thenom offuer-
hørige fore, oc indsette andre, som saadant landgille tiil gode rede fornøge
oc betale vele, eller oc garden fallenn tiil stadenn. //

(a 95)

f. 28r

<95.> Kirckens personer, ritther eller ritthermendz mend, borgher eller
andre, som haffue øde gaarde eller iorde vti vore kiøbstede liggendz, oc vele
thenom icke vpbygge, saa ther kand affgange koninglige oc byes tynghe, tha
skulle vore schultus, borgemesther oc raadt fordele same øde iorde tiil three
rettherdage tiil radthusset, oc atware iordeygerenn, at thii thenom vpbygge,
90 oc huor som thii thet ey giøre, tha skal saadane øde iorde vere forbrudne tiil
oss.

<96.> Kirckienns personer moo ey kiøbe iordgots.

(a 96)

Vele vii ey, at hereffter nogre prelate, preest eller clerck, andelige eller
verdilige, skal eller moo kiøbe tiil seg nogit iordgots effther thenne dag vti
95 nogher made, oc huilkenn, som vil giøre sin testamente tiil kircke eller
closter, thend skal giffue vti guld, sølff eller penninge, oc icke vti gots effther
thenne dag.

72 kircker] ock tilf. Cal. – 75 brvgge] v rettet fra påbegyndt y (?) A; nyde B-Cal. – 78 forsagde
tiidt] mgl. Cal. – 82 visze] vdwise B. – om thii] som Cal. – 85 <95.>] Overskr. Om ødhe iordhæ
Cal. – Kirckens] Kircken, hennes B-Cal. – ritther] mgl. B-Cal. – eller (1)] oc B-Cal. –
borgher] borgerre B. – 88 same] sodannæ Cal. – 89 iordeygerenn] iordeygerne B-Cal. – 95
oc] mgl. Cal. – eller] oc Cal. – 96 vti (2)] mgl. Cal.

(a 97)

<97.> Intet testamente moo fuldbyrdes eller vtgiffues, for then dødes //
 f. 28v beuiszelige giæld vtgullenn er, oc thenom, som i stadenn hiem ere,
 100 paakreffue.

<98.> Om prestmendz testamente.

(a 98)

Haffue vii oc vti sandtningenn forfaret, huorledis, at nar noghenn prest
 dod er vthenn skeel oc scrifftemaall, oc ey haffuer giort siit testamente, tha
 tager bispenn, vti hues stickt han ere besiddendis, hans gots, saa møgit hand
 5 eyger. Vele vii, at saa herefter ey mere skee skall, men huor prestemande
 saa døer, tha nyde arffuinge gotszet effther loffuenn, dog skal biscoppen
 theraff met beste clenodie, som hand haffuer, betenckis, och tiil kirckenn, tiil
 messer oc gudsthienneste for hans siell effter formwgen. Men forgiøre hand
 seg selff, tha aname biscoppenn hans hoffuetlood, eller oc noghenn preste-
 10 mand seg forherdher oc ey viil giøre siit scrifftemaall, oc thæmet saa bortdød
 er, tha gaa therom, som forscriffuit staa.

<99.> Alle rigiens indfødder børnn skulle forst
 studere vti Kiøpnnehaffuenn. //

(a 99)

f. 29r Wele vii, at inghenn aff rigiens indfødder børnn skulle drage her aff rigiet
 15 tiil frembmede vniuersitether at studere, forend thii her haffue tagit gradum
 baccalaureatus. Huilkenn som heremodt giører, haffue forbrudt ith hundred
 marc, halffdelenn tiil oss oc anden halffdelenn tiil vniuersitet, oc skal ther
 twende tilskickes vti vniuersitetet, som ther grandgiueligenn kunde tage
 vare paa oc tegne vp, oc giør ther frambdelis reghenskab fore en tiidt om
 20 aarit rectori uniuersitatis oc thend, vii paa vorø vegne tilskickendis
 wordher.

<100.> At vtflytte stolene aff kirckiernn.

(a 100)

Wele vii, at vti domkirckier oc sognekirckier vti købstederne offuer alt
 rigiet skal vtflyttis alle stolene oc bencke, som thæringne ere, vndentagen
 25 thii stoole vti kuoret ere oc thii two lange stole langs kirckegullet, som
 canicker oc prester staa oc siwngæ vor frwe loff, oc thii stole, som vor

98 <97.>] *Overskr.* Om testementtæ *Cal.* – for] førend *B.* – 1 Om...testamente] Om naaghen
 prest døer *Cal.* – 3 dod er] døer *B-Cal.* – 5 prestemande] prestmend *Cal.* – 8 hans] sin *Cal.* – 9
 oc] om *B-Cal.* – 10-11 bortdød er] bortdøer *B-Cal.* – 13 Kiøpnnehaffuenn] Kiøpnehaffnn *B;*
 Kobenhaffnn *Cal.* – 15 tagit] *mgl. Cal.* – 17 skal] *mgl. Cal.* – 20 aarit] fore *tilf. B-Cal.* – 23 vti
 (1)] alle *tilf. Cal.* – 25 langs] o *Cal.* – kirckegullet] g *rettet fra påbegyndt k (?) A.* – 26 som] *mgl. B.*

schultus, borgemesther oc raadtmente vti pleyge at staa, nedher i kirckienn oc vppe for kuoret two stuole, en paa huer sidhe fore pillerne. //

(a 101)

f. 29v
30 <101.> Sameledis vele vii, at alle pauimenter vti alle domkircker oc sognekirckier skulle ieffnis oc lige giøris, oc skal tiilskickis nogre, som same kirckier huer løffuerdag at affthenn skulle feyge, skure oc reengiøre gullene, tessligeste alle store festher at affthenn. Skulle oc noghenn tiilskickis, som skulle tecke oc foruare alle tafflernne i kirckiernne, saa thii ey bestøffuis, naar kirckenn reenngiøris.

35 <102.> At landzbyerkirckier skulle haffue theris sedeprester.

(a 102)

Haffue vii forfaret, huorledis at mange presther, som sognekircker haffue paa landnet, giffue thenom theraff oc ind vti vore kiøbsteder at boo, oc icke residere huoss kirckienn, som thii ære sogneprester tiil, thermet mange
40 fattuge minniske forsømet bliffue met theris sacramente oc anden thenn hillige kirckes rede, theris sognepresther thenom giøre skulle, oc preste-gaardenne bliffue øde standendis oc forfaldis. Vele vii, at saadane preester skulle strax effter posche nw nestkommendz vflyt aff vore kiøbsteder tiil saadane theris kirckier oc therhuoss thenom residere. Huilkenn, thet icke
45 giøre, skal haffue forbrudt same sin kircke, oc en andhenn dannemand skal skickis ighenn vti hans steed, som therhuoss viil bliffue besiddendis. //

f. 30r <103.> Om herberge.

(a 103)

Paa thet at slig vskelige oc vredelighed, som hertiil verit haffuer om herberge, at then menege veyfarendz mand ey kunde fange herberge, tha
50 haffue vii nw ladet giort en skickelsse vti vore kiøbsteder, at alle veyfarende, fattuge oc riige, moo vide, huor thii skulle haffue herberge, mad, øll oc hestefudher for theris penninge, huer effter sin formwe, efftersom skeer vti andre fremmede lande oc riige. Vele vii, at therom saa skal holdis, som hereffter følgher.

28 fore pillerne] *mgl. Cal.* – 30 nogre] Nota: *tilf. i marg. m. senere hd. A.* – same] *mgl. Cal.* – 35 At...36 sedeprester] Om prester, som sidde wdi købstederne och haffuæ kirkær paa landet *Cal.* – 39 kirckienn] kirkernæ *Cal.* – 41 sognepresther] Nota Bene *tilf. i marg. m. senere hd. A.* – skulle] skall *B.* – 43 nw] *mgl. B.* – 45 forbrudt] brott *Cal.* – 46 besiddendis] bosiddendes *Cal.* – 47 herberge] ath ophollæ wdi alle købstedhernæ for menige mandh *tilf. Cal.*

(a 104-106)

55 <104.> Skal tiilskickis vti alle vor kiøbsteder offuer alt meninge Danmarcks
 riige aabenbare menege herberge for thend menege mand, indlenske oc
 vdtlenske, saa thii vthen all giensigelsse thervtinden haffue huss, sengerom,
 stallerom, mad, øll oc hestefudher, oc skulle verdenne therfore tage aff thend
 60 menege fremmede mand efftersom thii kunde bliffue offuereens om, dog
 vort eget dagelighe folck oc thiennere vndentagit, som skulle giffue for malti-
 de fire album danske oc ey meere, her vti Malmø oc Kiøpnehaffuenn, oc vti
 thii andre smaa kiøbsteder skulle thii tage aff thenom i ß dansk oc ey mere,
 f. 30v oc skulle thii giffue thenom tiil huert maltide // tree retther oc friidt øll offuer
 boorde vti Kiøbnehaffuenn, Malmøø oc alle andre vor kiøbsteder her vti
 65 riiget.

(a 104-106)

<105.> Skal skickes vti Kiøpnehaffuenn, Malmø oc vti alle andre søsteder,
 efftersom behoff er, besunderlige herberge vt met stranden for skiibfolck,
 som kome tiidt met skiib, oc skal huer herberge vti stadenn lade vt henge it
 teghenn malet paa en fiell vt henn for same huss, vel høgt paa en lang stang;
 70 somme skulle haffue en løffue malet, somme en hiort, somme en moriaenn, en
 griib, en maane, en stierne eller sligt andet, oc saa huert herberge siit
 serdelis teghenn, thæreffter som herberget skal hede oc kallijs, oc skal huer
 verdtz naffn vere tegnet vnder forschriffne teghenn paa same fiell.

(a 107)

<106.> Thee same, som saa herberge vpholde, skulle rede thenom vel paa,
 75 met gode sengeherberge, gode, rene sengicledher, mad oc øll at haffue noch
 vti husse, gode stallerom, høø, haffre, strofuder, aarit reent egemmen, saa
 inghen brust huoss thenom findes vti noger mode, oc skulle thii inghen vegre
 huss, herberge eller stallerom for penninge, saafrempt thii ey skulle straffis
 viid theris hals, oc skulle piger, dreng oc alt thiennestefolck, som vti saada-
 80 ne aabenbare herberge ere, giøre gesternne tiilbørlige thieneste vnder malti-
 de oc i andre mode, som tiilbør. //

58 thend] *mgl. Cal.* – 61 album] *hvide B.* – her vti] *Nota Bene tilf. i marg. m. senere hd. A.* –
 Malmø oc Kiøpnehaffuenn] *Ottensse Cal.* – Kiøpnehaffuenn] *Kiøpnehaffnn B.* – vti (2)] *mgl.*
Cal. – 64 Kiøbnehaffuenn] *Kiøpnehaffnn B.* – Kiøbnehaffuenn, Malmøø] *Ottenssæ Cal.* –
 Malmøø] *Malmø B.* – oc] *i tilf. B-Cal.* – 66 Kiøpnehaffuenn] *Kiøpnehaffnn B.* – Kiøpnehaf-
 ffuenn, Malmø] *Ottensse Cal.* – søsteder] *købstedher Cal.* – 70 moriaenn] *maioren Cal.* – 71
 griib] *griff B-Cal;* somæ *tilf. Cal.* – saa] *mgl. B.* – 72 thereffter] *theroffwer Cal.* – 73 verdtz]
 ved *Cal.* – fiell] *fiellæ Cal.* – 75 gode (2)] *herefter overstr. senge A; mgl. Cal;* senghe *tilf. B.*

(a 108)

f. 31r <107.> Kommer noghenn hastigenn ferdenn dis tiil nogher kiøbstedher, entigenn met hest eller agendis tiil fodz oc tøffuer ey lengre end en thime eller two, oc begere ey andet mad, end som verdenne rede haffuer, oc ey
85 kogis paa ny eghenn tiil hanum, men strax ferdis sin veyg oc icke giøre fuld maltide, tha skal thend bethale therfore, som skeell kand vere; tesligest fore høy, haffre oc andet, hand forterer.

(a 109)

<108.> Vele vii ocsaa, at verdenne vti herberge skulle vere plichtuge at flii oc skicke theris gester voghenn fore for theris pennige, nar thii ferdis ville,
90 oc ferger offuer fergestedher, nar thenom behoff giøris.

Alle frembmede hærrer oc theris sendebud, som kome tiil vore kiøbstedher, oc haffue selffue met thenom theris eghenn kocke, thii mwe lade kiøbe vthen verdennes, som thii met vti herberge ligge, oc alle anders giensigelsse, tiill theris køckin huess thii behoff haffue.

95 <109.> Om siildfiiskerrye. //

(a 110-111)

f. 31v Huer mand er thet vel vitthærligt, huad neringe oc beringe gud almegtu-
geste oss oc thette riige tiilføgit haffuer met siildfang oc thess fiskerrie, oc
therpaa hertiildags er inghen ordinatie eller skickelsse giort, entigenn paa
bødickere, tønner, mode, mercke, brende oc pachninge, som thertiil behoff
100 giøris. Sameledis kunde thet ey kendes, huad thet var sommersiild eller
høstesiiild, fuld eller thom siild, kiøbmandzgots eller vraggots, som saltet oc
packet var, oc huormet gotzet var foruaret, entigen met bayesalt eller
lønborgsalt vthenn effther thendz sigelsse, som siilden selger. Paa thet at
inghenn vti saadane made skal hereffther bedrages, som tiilforrn offte skeet
5 ere, met falskt oc vgeefft gots, tha haffue vii tiil menege kiøbmendz, vdtlen-
ske oc indlenske, beste, profiit oc gaffnn, therpaa saadane ordinatie oc skic-
kelsse giort.

(a 112)

<110.> Skal hereffter vor schultus, borgemesther oc raadt vti thii vore kiøb-
stede, som siildfang oc fiiskerrie fore ere, oc kiøbmende ther liggher oc
10 salthet, tiilskicke nogre suorne bødckere, som thertiil tønner giøre skulle oc

83 agendis] eller oc tilf. B-Cal. – 89 fore] mgl. B. – 91 Alle.....94 haffue] Overskr. Allæ fremedæ herræ oc theres sendebwdt, som komæ til vore købstedher Cal. – 91 tiil] i Cal. – 93 verdennes] werddernis Cal. – 96 vel] mgl. Cal. – 97 fiskerrie] fiiskærnæ Cal. – 98 er] mgl. Cal. – giort] mgl. Cal. – 100 thet ey kendes] the ey kendæ Cal. – huad] heller tilf. Cal. – 2 eller] mett tilf. Cal. – 9 kiøbmende] købmand Cal.

inghenn andre, oc skulle thii swerge met vpracthe fingre, oc hollet ved theris
 f. 32r eedt, at alle thii tønner, // the giøre, skulle vere lige store effther thend mode,
 viide, lenge oc rom, som vorø schultus, borgemesther oc raadt thenom foregi-
 ffuit oc befalet haffue, oc skal huer bødckere haffue sin besunderlige mercke
 15 oc stempt strax at sette paa thii tønner, hand giøre, at mand kand vide oc
 kende, huo saadane tønner giort haffue; om noghre tønner findes falskelige
 giorde offuer thend rette sette mode, vele vii thet lade straffe vthen al nade.

(a 113)

<111.> Therfor vele vii, at oldermendenne vtaff bødckerembede vti huer
 kiøbstedt skulle engang huer ottinde dag omgange tiil huer bødckere at
 20 forsøge oc grandgiueligenn forfare, om noghenn falskhedt vti theris gernin-
 ger findes, tha skal saadant arbeide sønderslaes oc forderffues, men selgher
 hand nogit verck, forend thet ere prøberet aff aaldermanden oc findes falst,
 tha skal thet straffis, som forscriffuit staar.

(a 114)

<112.> Viil noger bodcker fare om høsthenn tiil noghenn fiiskerleye paa
 25 sin forbedderinge, skal hand først tage met sig vorø schultus scriffuelsse aff
 same by, han er aff, tiil vor tollere paa same fiiskerleye, at hand er ther en
 sworne bodkere oc vptegne vti breffuet, huadt hand haffuer for it mercke oc
 stemp.

f. 32v Vele oc nogher vtsende theris swenne paa saadane fiiskerleyde // vti saa
 made, skulle thii haffue vor schultus scriffuelsse, som forscriffuit staar, at
 theris husbonde ere en sworne bødcker vti then kiøbstedt, som thii affkomne
 ere, oc huad hand merck oc stemp ere, ther tiilmet theris husbondis scriffuel-
 sse, at hand thenum bekender for sin svenne oc haffuer hans merck oc
 stemp, om nogit paakommer.

(a 115-116)

35 <113.> Frambdelis skal ordineres vti vorø kiøbsteder oc fiskerleyer en
 mand, two eller tree, efftersom behoff giøris, som mercke oc brende vti
 foruare haffue skulle, oc skal tagis fore huer tønne, som brendis oc merckis,
 two album, oc skulle thii giffue vor schultus itt schedelle huer dag, huor
 mogit gots thii brende oc merckt haffue aff huer kiøbmande, oc thee schedell

12 vere] *mgl. Cal.* – 13 viide] *mgl. Cal.* – lenge oc rom] *ligæ langæ oc romæ Cal.* – 15 at (1)]
mgl. Cal. – 17 giorde] *herester overstr. oc A.* – vele...nade] *mgl. Cal.* – 18 Therfor] *Oc therfore B-*
Cal. – vii] *mgl. Cal.* – 19 ottinde dag] *mgl. Cal.* – 22 verck] *ther tilf. Cal.* – 23 straffis] *paa*
hanum tilf. Cal. – 24 fare] *førræ Cal.* – 27 vptegne] *vttegne Cal.* – 29 paa] *samæ tilf. Cal.* – 31
 husbonde] *rettet fra hasbonde A.* – 32 ere (2)] *oc tilf. Cal.* – 34 stemp] *oc tilf. Cal.*

40 skulle giemmes tiil reghenskab giøris, at thii met reghenskabet offuereens komme. Siidhen skulle thii giøre oss reghenskab theraff eller huem, vii thertiil skickendis vorde.

(a 115-116)

<114.> Alt siild, som saltis oc skal vere købmandzgotz, then skal stande vti viii dage effther hun saltet ere, forend hun tiilslaes, oc nar hun sidhenn skal
 45 forhøffuis oc tiilsamen slaes, tha skal først alt lagenn aff hende fortappis aff then nedderste dødicke, tha skal kiøbmandenn sende bud effther then, som brendnet haffuer vti foruarige, at hand tha ther tiil stede ere oc lade hanum
 f. 33v see same gots, oc tha skal atspøris kiøbmandenn, // at hand holde ret met sin eedt, huorleng samme gots haffuer verit saltet. Huilkenn som thet icke
 50 giøre viill, thend skal icke fange vden staadz circkell, oc om thend, som saadant gots køber, ey viil thet lade stande vti viii dage, som forscriffuit staar, tha skal thend, som brendnet haffuer, vare kiøbmandenn at, som thet køber, at huor hand saadant gots saa snart lader tiilhobe sla, at thet theroffuer kand forderffues, oc vrages siiden, huort thet kommer vti stedernne;
 55 skal han thereffther ey paaskiude, at han io er atuaret for hans skade.

(a 117-118)

<115.> Naar noghenn kiøbmande twiffler paa brendnet, tha mo hand lade vpsla same gots oc lade thet siidhen tiilsla ighenn oc betale selff arbedzløønn therfore.

(a 117-118)

<116.> Paa fuld, gieff oc vstraffeligt gots skal settis koningis merck oc
 60 brende met thet mercke, som thii haffue vti staden, oc paa sommersiild skal stande stadzens mercke altene, oc paa tom siild skal dragis en circkell om tønnenn oc stadzens mercke thertiil.

(a 119)

<117.> Vele vii, at nar gotzet ere brendt oc merckt oc sidhen selgis, haffuer
 kiøbmanden tha ther nogen twiffwel paa, giffue seg thet vore schultus, borge-
 f. 33v mester oc raadt tiilkende, oc lade forefare // vti sandtningenn, om thet er kiøbmandsgots eller ey. Findes thet icke kiøbmandzgotz, tha betale vragerer kiøbmandzskade oc bøde therfore tiil oss effther sagens leglighedt, huad

46 nedderste] neste *Cal.* – 47 ther] *agl. Cal.* – 48 tha] saa *Cal.* – ret] *agl. B.* – ret met] veckth *Cal.* – 49 eedt] eckth *Cal.* – verit] *agl. Cal.* – thet] *agl. Cal.* – 50 oc] *agl. Cal.* – 52 kiøbmandenn] købmændhennæ *Cal.* – 55 han (2)] *agl. Cal.* – 62 tønnenn] thøndernæ *Cal.* – 63 selgis] at *tilf. Cal.* – 66 vragerer] vragerrynd *Cal.* – 67 leglighedt] oc *tilf. B-Cal.*

hand thet icke *straffer*, forend hand thet skiber, skal vrageren icke vere plichtuge at *stande hanum* sidhenn *therfore* tiil rette.

70

<118.> Om siisze.

(a 120)

Wele vii, at skal *skickes* vti huer *kiøbstadt* nogle *swornne* brygger, som skulle holle menege bryggerriiet vppe oc brygge alt øll vti *kiøbstedernne* oc ey noghenn anden *hereffter*, entigenn andelige eller verdzlige, skal brygge vti *theris* eghenn husse oc gorde. Dog saa, om noghenn viil lade brygge helt
75 pundt, halff pundt eller huor *møgit* *thenom* *teckis*, tha skulle thii saadant malt lade *komme* tiil *forschriffne* *sworne* bryggerø oc thet lade *ther* brygge oc inghenn anden stedz, oc skulle bryggernne tiilforenn tage teghenn aff *vore* siiszemesthere, som *hereffther* *scriffuit* staar.

(a 121)

<119.> Sameledis, at alle handquernne, som malt pleyge paa maales //
f. 34r skulle *hereffther* *ødeleggis* oc *ingeledis* brugis, oc skal inghen, ehuo thii helst ære eller vere kunde, lade male malt *effther* *thenne* dag paa andre møller end paa the, som *thertiil* *skickede* oc *beswornne* ere.

(a 122)

<120.> Huilkenn som *effther* *thenne* dag vordher tiilskickede vdi *vore* *kiøb-*
85 *stede* at holde saadant aabet bryggerrye vpp, som *forschriffuit* staar, skulle rede *them* paa gode bryggerrede met thiidenn, saa stoort paa bryggepande oc paa kaar met anden redskabbe, saa thii kunde at huer gang brygge *iiii* *lesther*, *iii* *lesther*, oc two *lesther* paa thet *allemyndste*, oc skulle *vttagis* aff the *besthe* *formoendeste* *borgher*, som vti *kiøbstedhenn* *ere*, som saadane bryggerembede vpholde skulle, oc mwe *forschriffne* *swornne* bryggerø *br-*
90 *gge* *theris* *kiøbmandzhandell* oc *seglatze*, huor *thenom* *teckes*, oc *thersom* en eller two ey *formaa* at holde sligt bryggerrie vppe oc saa stuort, tha mwe fire eller sex oc flere legge tiilhobe oc holle *samme* embede vppe.

(a 123)

<121.> Vele vii, at *vore* *schultus*, *borgemesther* oc *befalingismende* vti huer *kiøbstadt* schulle huert aar sette, huad huer *thønne* dubbelt øll,
95 *skengckøll* oc *tyndt øll* gielde skal *effther* *aarens* oc *tidens* *leglighedt*. //

(a 124)

f. 34v <122.> Huilkenn aff *forschriffne* brygger, som brygge wiil, skal *strax*, *føre* hand *begynder* at brygge, gaa tiil *siisshusset*, oc *giffue* *thet* *tegnemesther-*

69 *therfore*] *foræ Cal.* – 70 *siisze*] *sizningh Cal.* – 71 *nogle*] *n rettet fra sk A.* – 75 *pundt*] eller *tilf. Cal.* – 79 *alle*] *alt hwad Cal.* – 86 *saa*] *mgl. Cal.* – 88 *borgher*] *bryggæræ Cal.* – *kiøbstedhenn*] *kiøbstederne B-Cal.* – 96 *føre*] *førend B-Cal.* – 97 *tegnemestherne*] *tegnemesterren Cal.*

nne tiil kende, huor møgit hand brygge viil, lest eller halff lest, huad thet
helst ere, oc tage ther tegnelse paa aff tegnemesthren. Huilken heremod
100 gøre, haffue forbrudt sin boeslod.

(a 125-126)

<123.> Naar same bryggher brygt haffuer, skal thend sende bud til siisze-
mesteren, nar øllet er fadet; tha skal en aff tegnemestherne gaa tiil theris
huss, som haffuer giffuit bud, at smage ther øllet oc giffue teghenn paa
mange tønner øll, som ther tha brygt ere, oc skal thend, ther haffuer ladett
5 brygt, holddet met sin hilgens eedt, mange tønner ther er taget aff pundet, oc
thessligeste at thet ere ther tiil stede, alt thet han brygt haffuer, som vforsii-
szet ere, oc at thii ey haffue theraff nogit hedenlawgt aff veygenn, eller thet
viil dylie vforsiiiset vti nogher made. Findes nogen heremod at giøre, tha skal
thend straffis viid hans hals.

(a 127)

10 <124.> Nar thii haffue tegnet huor mange tønner øll, thii brygt oc fadet //
f. 35r haffue, tha skulle thii gaa tiil siiszemesteren oc forsziiiset ther saa møgit øll,
som thii tha haffue tegne paa, oc andttvorde siiszemestherenne bode thii
teghenn, først thet thii tuge, ther thii vilde brygge, oc sidhenn thet teghenn,
thii haffue taget paa mange tønner øll, thii fadet haffue, oc skal en aff
15 tegnemestherenn holde same teghenn tiil stede tiil siiszemestherenne giør
regghenskab, saa thii same teghenn oc theris regghenskab giør itt oc drage
offuereens, paa thii twende tiidher, som hereffter scriffuit staar.

(a 127)

<125.> Nar noghenn haffuer forsziiiset siit øll, skal han tage teghenn ther-
paa aff siiszemestherenn, oc skal thend andttworde same teghenn paa regen-
20 skabscammeret, oc siiszemestherenne skal thenom foruisze, huor thii thet
skulle lade.

(a 128)

<126.> Nar the haffue fuldgiort oc anduordet siiszemestherne teghenn
fraann thenom, skal then, som same teghenn anamer, giffue thenom loff at
mwe sidhenn selge theris øll, huor thenom teckis. //

99 tegnemesthren] tegnemesterne B. – 2 theris] thendtz Cal. – 3 ther] mgl. Cal. – 5 holddet]
holle B. – 8 viil] villæ Cal. – made] mgl. Cal. – heremod] theremod Cal. – 10 huor] tilf. o. lin.
m. anden samtidig hd A; mgl. B-Cal. – fadet] gentaget ved sideskift A. – 11 siiszemesteren]
siissemesterne B-Cal. – 19 siiszemestherenn] siissemesterne B-Cal. – 22 siiszemestherne]
siissemesteren B. – teghenn] tegnenne B.

(a 129)

- f. 35v <127.> Sameledis vele vii, at huer siiszemesther vti alle kiøbstederne skulle en gang om huer manede om aaret giøre theris schultus oc borgemesther reghenskab forē hues siisse, thii vpborēt haffue thend monett, oc huert halff aar schulle same siiszemestere giffue seg hiid tiil Kiøpnehaffuen met siit reghenskab oc alle schedle, som forscriffuit staar, oc giøre vore siissemesther
30 re her samesteds reghenskab for hues siisse, thii thet halffue aar vti theris by vpborēt haffue.

<128.> Saa skal forsiiszes offuer altt Danmarcke,
som hereffter følgher.

(a 130)

- Forst skal forsiiszes aff en pibe bastert en rinsk gyllenn.
- 35 Aff en pibe malmersie en rins gyllenn.
Aff en pibe alekant en rins gyllenn.
Aff en pibe muscatell en rins gyllenn.
Aff en pibe assoye en rinsk gyllenn.
Aff en ame rinsk vienn en marc. //
- f. 36r Aff en amme romanie en halff marc.
Aff en bodde romeny halffanden marc.
Aff ett fade pøyto vyen en marc.
Aff itt fade embst øll en marc.
Aff itt fade mwmmme en marc.
- 45 Aff itt fad pryssinge en marc.
Aff en tønne hamborgher øll en marc.
Aff en tønne tyst øll en halff marc.
Aff en tønne prytsinge en halff marc.
Aff en tønne kackerbylle j marc.
- 50 Aff en tønne barst øll j marc.
Aff en tønne bernost øll vi β.
Aff en tønne moyd j marc.
Aff en tønne dubboltøll viii album.
Aff en tønne danst øll, som vttappis, iiii album.
- 55 Aff en tønne spiis øll ii album.

25 <127.>] *Overskr.* Om size *Cal.* – alle] waare *tilf. Cal.* – 26 om aaret] *mgl. Cal.* – 28 Kiøpnehaffuen] Kiøpnehaffnn *B*; Køppenhaffnn *Cal.* – 30 her] i *tilf. Cal.* – 32 Danmarcke] Danmarck *B.* – 46 en marc] x β *B-Cal.* – 51 vi β] j marck *Cal.*

(a 131)

<129.> Kommer hereffter anden vien eller frembmet øll, som nu icke indscriffuit ere, tha skal man siisze theraff, efftersom mand kan tencke, thet er got, tiillige wiid thet, som forscriffuit staar. //

f. 36v 60 Skul vorē schultus oc vorē borgemestere vti vorē kiøbstedher huert aar sette, huad potten aff alhande frembmede drick gielde skal.

<130.> Om mooll oc vegt.

(a 132-133)

Vele vii, at en alne at mole met skal vere vti en lengt offuer allt Danmarcks riige oc skal moles effther allenn, som bruggis her vti vorē stadt Kiøbnehaffuenn. Tisligeste met pottemooll oc vegt, som vti Kiøbnehaffuenn
65 ere, skal oc saa holdis vti alle kiøbstedher offuer alt rigiet, oc allen skal vere giort aff iernn oc henge viid huert radhuss vti kiøbstederne; oc skulle borgherne ther mole theris alne effter.

(a 132-133)

<131.> Vele vii ocsaa, at kiød, smør oc andet, som selgis, skal alt selgis effter vegtenn oc skolepund. Findes her nogenn emod at giøre, vele vii
70 theroffuer lade straffe vthenn all nade oc vnder gotsens fortabelsse. //

f. 37r

<132.> Om tegelowenn.

(a 134)

Wele wii, at vorē schultus, borgemesther oc radt vti thee vorē kiøbstedere, som tegelowenn tiilligge, skulle thenom aname til seg at vpholde tiil bysens bygninge oc behoff oc lade alle stene giøre effter thii forme, vii hereffter vole
75 lade forskicke tiil thenom, oc sidenn selge vor borgher oc byszens indbyggere oc andre same steenn, huert tusinde for enn gyllenn eller allerringeste, thii kunde tole.

<133.> Om hestetold.

(a 135-136)

Vele vii ocsaa, at nar som noger forer heste her aff rigiet ind i Tystland,
80 tha skulle saadane heste fortollis vti saa made, at fore en hest paa xiiii eller xv marc skal giffues en rinskes gylldenn aff tiil told, oc paa en hest tiil viii

57 ere] *mgl. Cal.* – 58 got] øll *tilf. Cal.* – tiillige] lige *Cal.* – 59 vore (2)] *mgl. B-Cal.* – 60 potten] hwær pottæ *Cal.* – 61 vegt] skall offwer alt Danmarcks rige saa holdes, som hereffter scriffuit stoer *tilf. Cal.* – 62 vere] *mgl. Cal.* – 64 Kiøbnehaffuenn (1)] Kiøpnehaffnn *B*; Københaffn *Cal.* – pottemooll] poothæ *Cal.* – Kiøbnehaffuenn (2)] Kiøbnehaffnn *B*; Københaffnn *Cal.* – 65 vti] *mgl. Cal.* – 68 vii] *mgl. Cal.* – 77 tole] hollæ *Cal.* – 79 rigiet] oc *tilf. Cal.* – Tystland] Tiskland *B*; Tyskælandt *Cal.* – 81 oc] *mgl. Cal.*

eller x marc stoor skal giffues tiil told j gyldenn, for en klippere paa iiiii eller sex marc oc aff itt øge skal giffues xii β dansk til told, // (*herefter tilf. B-Cal.:*) och sliig told wele wii ey skall tagis andenstedtz end vdi Koldinge oc Riibe.

(a 137)

f. 37v <134.> Huilke kiøbmende eller andre, som hende at ride ind eller vt aff landnet, thii skulle ey vere plichtuge at giffue told aff thii heste, thii paa ride, vthenn saa ere, at sadane heste ere større end vor forbud tiilsiger.

(a 138)

<135.> Vorder oc heste vtskibet aff kiøbstedernne tiil Tystlande, tha skul-
le thii fortoldes vti thii kiøbsteder, som thii vtskibes fore, vti saa made, som
90 *forscriffuit* staar. Tesligeste oc saa aff vore vdøør offuer alt rigit.

<136.> Almyndige told offuer alt Danmarcks rige.

(a 139)

Skal fortoldes aff en leest Skonesiild v marc.

Aff en lest Aalborgis siild tree marc.

Aff en lest tom siild iij marc.

95 Aff en lest smør vi marc. //

f. 38r Aff en lest honning vi marc.

Aff en lest istre vi marc.

Aff en lest kokindtfeit v marc.

Aff en lest cabellau ii marc iiiii β.

100 Aff en lest ooll v marc.

Aff en skindmesse v marc.

Aff it deger oxehudher j marc.

Aff it degher koohuder iiiii β.

Aff en kramkiiste thend hundreste penninge.

Aff en leffuendis oxen iij marc.

5 Aff en tønne biwg i β.

Aff en tønne rug i β.

Aff en tønne haffre i album.

Aff en vorde kabellaw ix θ.

Aff it tusinde huitling xii β.

10 Aff it skippund flesk iii β. //

82 en] *mgl. Cal.* – 83 dansk] skelling *tilf. Cal.* – 84 och...Riibe] *mgl. A.* – Koldinge] Kollingæ *Cal.* – Riibe] Ribæ *Cal.* – 85 eller andre] *mgl. Cal.* – 87 vthenn saa ere] doch vndentagen *Cal.* – at sadane] *mgl. Cal.* – heste] som *tilf. Cal.* – 88 <135.>] *Overskr.* Hest som wdskibbis fore købstedernæ *Cal.* – Tystlande] Tiskland *B;* Tyskælandh *Cal.* – 91 Danmarcks] Dammarcks *Cal.* – 93 Aalborgis] Aalleborg *Cal.* – 96 marc] Aff i lest tallii vi marc *tilf. Cal.* – 1 en skindmesse] skindhmesser *Cal.* – 2 oxehudher] oxeleer (!) *Cal.* – 4 thend] ther *Cal.* – 5 Aff] For *rettet fra* Aff *Cal.* – leffuendis] *mgl. Cal.* – 6-11 Aff] For *Cal.*

(a 140)

f. 38v <137.> Wele vii, at effter thenne vor ordinantie oc skickelse skal vti alle vor kiøbsteder offuer all Danmarcke hereffter rettis oc dømmis paa alle sager, oc icke effter kiøbstedernes priuilegier, vdenn saa er, at noger sager
15 forkomer, som icke er her indsette; holder tha byes priuilegier ther nogit om, tha mo ther dømmis oc rettis effter, oc icke ellers. //

f. 39r

<138.> Om kirckewærier.

(a 103)

Item wille wii, ath burgmestere och raadt i wore kiøbsteder offuer alt Skonne, Halland och Blegindh skulle huertt aar i alle kircker tillskicke och
20 tilsette twende nyy kirckewerger, som skulle anamme oc indkreffue kirckenes gioldh, huor the thend wdtstandendis haffue, och, thersom the giolden met gode ey wdtfanghe kunde, mwe the brwge thend skickelse, som tillforne er sedt om gioldh. Naar aaritt forlubet er, skulle the inden en monitt
25 thereffther giøre burgmester och raadt regenskaff, for hues the haffue aff kirckenes opboritt ock wdtgiffuit, wnder xl marck brøde; skeer segh saa, at nogen thager segh sodantt embidte till, wdhen hand er tillsætt aff burgmestere och raadt, haffue forbrudt j^c marck, och skulle kirckewærie offuenbare ladte forkynde om hillighdaghe i kircken, naar the regenskaff giøre wille.

Tillæg til byloven

Formel til brev for skultus, borgmester og råd i Viborg fra skultus, borgmester og råd i N. by.

A: RA. Viborg by 41 (tdl. Topografisk Saml. på papir nr. 10). Papir 13,0×16,0. Beskædiget.

Anm.: Cf. originalen kapitel 32.

Tekst efter A.

Wii, schultus, bo[rge]mestere oc raad vti N., giøre v[itterligt] fore alle, at thenne breffuisere N. haffuer været fore oss paa [vo]rt raadhuus met hanss

12 thenne] *B-Cal*; thnne *A.* – vor] *agl. Cal.* – 13 offuer all Danmarcke] *agl. Cal.* – Danmarcke] *Danmarck B.* – 16 ellers] 1522 *tilf. B.* – 17 <138.>] *tilf. m. samme hd. f. 39r efter omkr. halv åben side f. 38v A; følger efter kapitel 102 Cal.* – 18 Item] *agl. B-Cal.* – 19 Skonne, Halland och Blegindh] *Iudtlandd B; Fyen Cal.*

sag i rette. Thaa, effter hans breff, witne oc beuisninge oc effter sagenz leiglihedt, haffue wii therpaa dømpst oc sagdt, met huilcket hannum icke
 5 nøges; oc therfore haffue [s]kudt segh fran oss oc ind tiill fornwpst[i]ge mend her schultus, borgemestere oc raad i Viborg, begerendes same dom oc skudtzmoell aff oss bescreffuenn, huilcket wii ey [v]ille weygre hannum oc sende ether samme dom met hannum selff, som wii then affsagt haffue, ythermere aff ether at grandskes oc forfares leyghigheden therom. Datum.

13

[1522. 6. januar]

Kong Christian 2.s landlov.

Koncept.

a: tabt. – *aa:* Kgl. Bibl. Uldall 255,4° f. 4r-63v (midten af 17. årh.). – *ab:* Oslo Univ. Bibl. Ms. 395,4° f. 6v-56v (2. halv. af 17. årh.). – *ac:* Resen, Christian den Andens danske Lovbøger 1-42 (1684). – *ad:* AM. Access. 10,4° f. 1r-43r (1. halv. af 18. årh.). – *ae:* tabt. – *ael:* RA. Håndskriftsaml. V B, 11a (18. årh.). – *ae2:* Århus Statsbibl. Håndskr. nr. 106 (omkr. 1800). – *ae3:* RA. Håndskriftsaml. V B, 11b (omkr. 1800). – *ae4:* Herlufsholm Skoles Bibl. Håndskr. vedr. Christian 2.s lovgivn. (omkr. 1800).

Tryk: Huitfeldt, Christian II's Historie 208-10 (*i udtog*); Huitfeldt 1652 1182-83 (*i udtog*); Resen 1.1., herefter Holberg, Dannemarks Riges Historie II 103-05 (*i udtog*, genoptrykt i Samlede Skrifter VII 77-78) og Baden, Danmarks Historie II 477-85 (*i referat*); Borger-Vennen I 363-64, 367-72, 375-80, 383-88, 391-98 (*i referat*); Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 1-68 (*efter aa*), herefter Tidsskrift for Fiskeri II 201-02 (*kapitlerne 80, 87, 105, 124, 126 i moderniseret gengivelse*). – Hist. Aarbøger II 234 nr. 71; Reg. Dan. 6828 = *10611.

Anm.: Under henvisningen fra kapitlerne i koncepten til de tilsvarende i Mogens Gøyes eksemplar af landloven refererer AM. overalt til håndskriftet, der opbevares i Det arnamagnæanske Institut under betegnelsen AM. 804,4° og som trykkes nedenfor.

Dat.: I Mogens Gøyes eksemplar af kong Christian 2.s landlov mangler dateringen, cf. ndf. Koncepten til landloven er dateret 26. maj 1521, hvilken dag forordningen om vrag udstedtes. Det er forlængst erkendt, at konceptens dato hidrører fra vragforordningen, og at landloven ikke er udsendt på denne dag, cf. Kolderup-Rosenvinge i Saml. af gl. danske Love IV p. XIII-XIV.

Det kongelige retterting tildømte 21. december 1521 Ove Lunge Stolliggård »til noget kommer for os met bedre bewiisning«, da den indstævnedes besidder Jørgen Friis, der havde indskudt sagen fra Viborg landsting til kongelige majestæt, ikke gav møde. Samme skulle godtgøre Ove Lunge »kost, tæring oc opebærelse oc bøde mod os efter vor skikkelse oc ordinantzets lydelse«, Danske Dømme I 156 nr. 54. Denne bestemmelse er helt ny i dansk ret, cf. Allen i Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Skrifter 5. rk. Hist. og Philosoph.

3 witne] *tilf. o. lin. A.* – 8 sende] *herefter tilf. o. lin. og overstr. tiill A.* – ether] *herefter overstr. thet A.*

Afd. III 233, og svarer til landlovens kapitel 37 (koncept kapitel 54), cf. også bylovens kapitel 23.

Byloven er dateret 6. januar 1522 umiddelbart forud for det jyske snapslandsting. Da det meget vel kan tage tid at udskrive en lov af dette omfang til de enkelte landes byer med de variationer, der måtte forekomme, kan man vel betragte 6. januar som en »publikationsdato« og ikke en egentlig »vedtagelsesdato«, cf. Troels Dahlerup i Festskrift til Skyum-Nielsen 263-67. Da landloven altså, som ovenfor meddelt, må være vedtaget senest 21. december 1521, sandsynligvis tidligere, cf. Dahlerup op. cit., og lovene allerede i samtiden naturligt nok blev betragtet som en helhed, cf. Allen op. cit. 220-22, 233, 235, er der næppe noget til hinder for, at betragte 6. januar 1522 som værende »publikationsdato« for begge love.

Tekst efter aa.

1. Capitel.

Hvorledis biscooper och prelater skulle haffue
thennom uthi theris domkircher.

Paa thet at then alsommectigsthe gudht maa schee thess større loff och
5 ære, gudtzieniste maa forøgis och formeeris, then hellige kircke och hendis
prelater, klercherii maa och schal hereffter holdis y tilbørlig ære och wær-
dighet, och for eth goth effterlignelse och lerdom for thenn meenige mandt
och allmue, haffue wy thet saa skicket och wille, at huer biscop y syn sticht
schall selff personligen, om alle store høigtidelige festdage, wti syn egenn
10 domkierche begyndne afftensang <oc> ottesang, holde selff høigmesse och
sielff op gaa y predichestolen och prediche evangelium och lære almuen
theris siels salighed, wden saa er, at bispen er wtii vort och riigens loulige
forffaldt, eller hand er icke vell tilpas, saa at sot eller siugdom thet bethager
hannom; tha schal then yppersthe prelathe wtii kirchen were wtii biscoops
f. 9v stedt, och giiffue guode exempell fra sig met eth goth // wberøchtett leffnitt.
Sammeledis schall bispen holde synne præster och meenige clercheriet
therthil, at the och saa giør, och om theris brøsth findes, thennom therfor
tiilbørligen straffue. Tisligesthe schal huer biscop wtii synn sticht y alle
20 closter lade tillsee, att got ordinantze, skichellsse och theris regell holdes,
bode iblant munche och nundner, saa the hereffther ey føre eth wskicheligt
leffnet, som the hertuil giort haffue.

2.

Schulle biscooper drage stuckit.

Naar bisper her y riiget komme till konningen till allminduge herredage
25 eller y andre maade, tha schulle the riide eller gaa wtii theris subtil, paa

4 at] *mgl. ac.* – 10 domkierche] kircke *ac.* – <oc>] *mgl. aa-c.* – 13 eller (2)] och *ab.* – 24 till (2)] i *ac.*

thet ath thenn meeene mandt kandt thennom kiendne for andre docter. Och skulle the icke haffue for thennom piibe och trumme, som the hertiill hafft haffue, till at bespotte den hellige kirche met, och theris kiorteler, saa the røre paa iorden, met viide eermer. //

f. 10r

3.

Huorledis messe skall holdes for *konninglige*
mayestadt.

Naar bisperne komme till nogenn almindug herredag til konningen, och thennom tiilsiges om affthenenn tilffornn, att konningen om morgenenn will
35 till kiercke, tha schall een aff thennom sig thertil skicke, at holde messe om morgenenn for hannom, eller een aff ypperst prelater aff raadet, som tha til stedhe ehr, wtii hans stedt, met stadth och wærdughedt, somm tilbørligt er. Item, naar som slig messe for konningen holdis och evangelium er lest, tha schall yperst prelathe wtii kiercken nest bispen gaa till høigealtere och ther
40 annamme bogen och bere hindne emodt bispen, och schall handt haffue eth reenth linetklede eller silcke meth sig och credenciebogen, før handt andtuorder hendne fran sig, och saa schall bispen eller yppersthe prelathe, ther nerverendis er, thennom annamme och samme reene klædhe och thet meth
f. 10v 45 credencie tilborligen, førendt konninglige maiestadt bogen eller // evangelium køsser, och skall bispen siidhen antuorde *forschreffne* ypperste prelat bogen igien, at handt then opber tiill alteret. Tisligeste schall och were om patz och pathenne frem att bere, som *forschreuit* staar.

4.

Huor meget folch huer prelate maa holle.

50 Skall ingen biscop hereffther ferdis eller reyse met flere folck endt med tolf eller fiortan karle, vndertageth erchebispen, som schall riide medt thyuge karle, och de schulle were wel ferduge met kiørizitt, heste och harnisch, som thertiil hør, och thertiilmeth saa mange clerche, som handt behoff haffuer, och bispen icke giester presterne, tha schall the giiffue, som
55 gammell sedvane er, och icke theroffuer. Item schall huer prelathe icke haffue vden een dreng, een svendt och en capellan. Item ingen abbeder, pryer eller andre clostermendt skulle ferdis met andre enn met een, two eller thre hans closther och ordens brødre, een dreng, en kiøresuendt och

27 och] eller *ac.* – 36 aff(1)] *de tilf. ac.* – 39 schall] *den tilf. ac.* – 41 och] *at ac.* – før] førend *ac.* – 46 opber] *igien tilf. ac.* – 47 patz...staar] *mgl. ac.* – 50 Skall] *oc tilf. ac.* – 54 schall] skulle *ab.*

f. 11r ingen anden, och skulle the ey // haffue wtii theris closther flere suenne endt
 60 een drengfoghith, som regierer theris arbeytzthyundne. Och schulle the ey
 haffue meere hunde vti nogre maade att ieyge dyur met endt two par
 miønder och thuo kobel støbere, som er wtii Andtuorskoff, Sordt och thilli-
 ge store herrecloster, och andre closter skulle icke haffue mere endt eth par
 miønder och eth kobell støbere.

65

5.

Om ny reformacie wti scholer.

Then gamle scholesedt, som hertill dags meget forderffueligenn waritt
 haffver, schall och reformeris wti alle scholer her wtii riigeth, bødit och
 befalit alle scholmestere och theris hørner, ath the skulle haffue een besyn-
 70 derliger større och ydermeere tilsynn till theris peblinge, endt the hertill
 giort haffue, med guodth och wstraffelige lerdom, och schulle the giøre
 liige megit fliidt paa at lære theris peblinge, saawell thenn fattuge som then
 riige, och ey thage theris besynderlige gauffue, gunst eller for. Therfor
 thette tilbørligt er, att besørge thennom met større och bedre lønn, endt the
 f. 11v hertill // hafft haffue; begiere therfor, at huer biscop wtii stigt schall medt
 thet første forsee samme scholmestere och hører met kircher eller vicarier,
 ther the kunde holde thennom redeligen aff, till skoleklæder och andit,
 huadt the behoff haffue. Schall och sammeledis wore schultis, borgemester
 och raadt vti the wore kiøbstedher, som haffue nogre vicarie att forlenne,
 80 ingenn thermetth forsee, førendt skolmesteren och hørren er forseeth ther
 sammestedt, wden saa er, att vi selff lade giøre bøn for nogen.

6.

Om wielse at thage.

Begiere wy och raade, at huer biscop skall grandgiiffuelliigen gifue acht
 85 paa, ath ingen aandelig eller werdzlig faa theris smaa wielse, før the ere
 thyuge aar gamle, och icke wies till subdiaconus eller diaconus før the ere
 xxv eller xxvi aar gamle, och icke till prest, før the ere xxx aar gamell, och
 ingen closteriomfru wies, før hun er xxv aar gamell; thi ath thet standher
 icke i thet hellige evangelium om saa mange partiis regel, och forbiudher
 90 thet och *sanct* Peder, som sigis at were then første biscop. //

61 dyur] *mgl. ab.* – 62 thillige] *dislige ac.* – 63 skulle] *mgl. ac.* – 73 gauffue] *oc tilf. ac.* – eller for] *mgl. ac.* – 75 wtii] *sit tilf. ac.* – 80 skolmesteren] *skolemesterne ac.* – hørren] *hørerne ac.* – 86 diaconus] *diaconis aa-b.* – 87 gamell] *mgl. ab.* – 93 verdzlige personer] *verdslig person ac.* – eller

f. 12r

7.

The, som wies till prester.

Skall och ingen verdzlige personer herefter wies till subdiaconus eller diaconus, met myndre handt schielligenn kandt beviise, at handt haffuer xx
 95 gyldens renthe om aarit aff hans egit patrimonie eller aff kirchens beneficiis, och schall vere vell lærdt, saa hand er magister eller baccalarius y thendt hellige skriff, som er biblia, eller handt kandt giøre ther fyldest for, paa thet handt schall wiide at prediche och sige rettelige thet hellige evangelium och epistel for hans soghnemendt; huor handt icke saa lerdt er, tha schall bispen
 100 affwiise hannem.

8.

Om prestmendt, som curam animarum schulle haffue.

Skall och bispen ingen giiffue curam animarum, førendt handt er preste-
 vigder, at handt kandt thet self forstaa och administrere; haffuer handt icke
 f. 12v tha noghet wtii thuo // soghne, tha schall bispen tillegge hannom saa megit, som *forschreffne* rente tillsiger eller meere, dog ligeuell schall ingen prest siige meere end een messe om søndagen och thertill predicke thet hellige evangelium och epistell, och alle sognefolck, som wti the sogne ere, schulle søge tiill samme messe vti then kirche, som presten hos residerer, met
 10 mindre sognefolckit skulle giøre theris kircheherre synn wilge therfor, att hand holder then besynderlig capellan for, och schall huer capellan haffue studerit vtii thou aar y evangelio och epistel, førendt handt thager sig saadann beffalning paa, eller the wille selffuer holde thennom en, tha mue the thet giøre, och huilcke som icke haffue tiidt till at komme till hannum
 15 till then kirche for middagen, tha schall hand fare tiil thennom effter middagen och prediche for thennom vti en andenn kirche evangelium, som forschreffuet staar.

9.

At prestemendt schulle residere huos theris
 kircher paa landit.

20

(AM. I)

f. 13r

Prester, som soghnekircher haffue paa landnit, giffue // thennom therfra och indt wti kiøbsteder at boo och iche wil siide hoes kirchen, som the ere sogneprester tiill, therfor mange fattuge mendnische forsømme met theris

diaconus] *mgl. ac.* – 97 ther] then *ab.* – 4 forstaa] forsvare *ac.* – 10 theris] sin *ac.* – 11 then] them *ab-c.* – 13 the] tho *ab.* – wille] vil *ac.* – 15 effter] *herefter overstr.* anden kirche *aa.* – 22 wil] ville *ac.*

sacreme[n]te och anditt then hellige kirches rettighedt, som theris sogneprest
 25 thennom giøre schall; thisligeste prestegarde bliiffuer øde standendis och
 forfaldes. Therfore schulle saadanne prester nu strax effter posche nestkom-
 mendes flytte aff kiøbsteder och till saadanne theris kircher, och therhøes
 boo. Huilche, thet icke giør, schall haffue forbrudit samme hans kirche, och
 en andenn dandnemandt schall skiches y hans stedt igen, som wil bliffue
 30 och sidde hoes samme kirche.

10.

Om guodt ordinancie at holde wtii alle kircher.

(AM. 2)

Hereffter schall holdes en guodt ordinancie wtii alle domkircher met sang
 och gudtztieniste, och schall schiches een guodt dandnemandt, som schal
 f. 13v were succentor, som thertiill nøttelig kandt were, och vel syunge // kandt,
 och haffuer ehn guodt røsth, och thenn schall all sang begyndne och inghen
 andhen, och schall schiche een vnder hannom, om handt syug bliffuer, paa
 thet att iche skall schee nogen confus wtii sangen, och huor samme succen-
 tor farer wildt wtii hans sangh eller giør nogen confus, tha schall handt
 40 bøde therfor N., och schall hannom forwiises serdelis lønn och rente therfor
 om aarit, efftersom tilbørligt kandt wære, och handt kandt theraff haffue
 synn føde och klæde om aarit och thesligest corales; schulle fly thennom
 thvende røcklynn, som schulle were heele och wreffne, saa the stedse haffue
 eth reent, naar the ladher thet andhet thwo, och skulle theris skolmestere
 45 holle thennom tiill, at the øffuer thennom paa then ny mesure at syunge,
 och naar the perfecti therwtii ere, at the schulle alle festedage syunge høig-
 messen wtii mensuren.

11.

Om stole att wdflytte af alle kircher.

(AM. 3)

f. 14r Wtii alle domkircher och sognekircher y kiøbstederne // offuer allt riiget
 schall vdflyttis alle stole och bench, som therinde ere, wndnerthagenn the
 stole y korith och the thuo lange stole langs kierchegulffuit, som cannicker
 och prester staa och syunge wor froe loff, och the stole, som borgemestere
 och raadtmandt wtii pleyer at staa, nedre y kircken, och oppe for korit thuo
 55 stole, een paa huer siide aff pillerne. Sammeledis alle pavimente wtii alle

25 prestegarde] prestegorden *ab-c.* – 27 och (1)] *mgl. ac.* – saadanne] samme *ac.* – 34 och (1)]
mgl. ac. – schall] *mgl. ab.* – 46 at] da *ac.* – 49 wdflytte] udflyttis *ac.*

domkircher schulle ieffnis och lige giøris, och schall tillschiches nogre, som samme kircher huer louffdag adt afften schulle feyge, skure och reengiøre, thisligeste alle store fester adt afften; och schulle nogre tillskickis, som schulle teckis och formere tafflerne vti kiercken, saa the ey bestøffuis, naar
 60 kirchen reengiøris. Och thet store thrette och tuedragt, som er emellom bønder y landtzkircher om stolestade, tha schall bispen lade alle stole vd aff kirchen føris, efftersom *forschreuit* staar.

12.

Om kierchewerge.

(AM. 4)

f. 14v Item tiill huer sognekirche schulle sognemendene keyse // thuo aff the achtiste dandnemendt till, som schulle vere kircheuerge, och the schulle huert aar giøre kirchen reede och regenschab paa *Sanct Michelsdag*h effter middag wti kirchen, wedt xx march brøde, offuerverendes sognepresten medt sognemendene, och schall sognepræsten forkyndet y predichestolen
 70 fiorthan dage tillforne, att huer mandt veed att rette sig effter at bethale kierckens gieldt inden *forschreffne* tiidt, och schulle *forschreffne* kierckewerge indkreffue och opberge samme gieldt, och huo then icke bethaler inden *forschreffne* tiidt, tha schall therom gaa effther konningens ordinancies lydelse, som om anden gieldt, och schall ingen aff *forschreffne* were lenger
 75 kirchewerge endt eth aar, och tha schall andre tillsettis igen, met mynde ath sognemendene techis thennom ath were guodt therfor, da schall dog een aff thennom affsettis, och en anden y hans stedt tillschiches igen. Ware thet saa, att nogen wilde selff tilthage sig samme embede, tha schall handt haffue forbruditt xx march dansche, halfdeelen till kircken och anden half-
 f. 15r deelen til fattuge folch y hospitallit. // Naar saa skier, at kircheuerge schulle haffue nogenn mercheligh byghningh for henderne, enchten paa kirche eller thorn, thaffler eller anden ornamenta, som kirchen haffuer behoff, tha schulle *forschreffne* kircheuerge icke sig fordriste tiill saadanne bygning at lade opbygge, eller *forschriffue* ornamenta at lade bestille, førendt the ha-
 85 ffuer raadt met the achtiste borgere, som boo y neste kiøbstedt, therhos liggendis er, som forstandt haffue paa bygningh, och prelathen haffuer sit bud therhos, att kirchens pendinge icke schulle spildes till vnøtte, som hertill scheet er; tha mue the bygge och kiøbe ornamenta till kirchen och icke ellers.

57 louffdag] løfverdag *ac.* – 60 som] *mgl. ab-c.* – 66 och] at *ac.* – 76 ath...77 thennom] *mgl. ab.* – 78 tilthage]t (2) *rettet fra påbegyndt (?) h aa.* – 80 saa] som *ac.* – 82 thorn] thore *ab;* toe *ac.*

90

13.

Om noger prest vil oplade andenn syn kierche.

Will nogenn presth oplade anden syn kirche, tha schall handt theroffuer nerverendis haffue en notarium och schall thet giøre wtii syn welmagth, frii och vdenn alle willckor. Er thet saa, att ther er ingen notarius till stede, tha schall therhos were fem prestmendt // eller andre saa mange achte dandemendth, som thenn resignantze besegle schulle met presten, och handt schall thet self vnderschriffue met synn haandt; ellers schall thet ingen macht haffue.

100

14.

Om iordegodtz y kiøbstederne.

(AM. 5)

Huer iordegodtz och gorde, som kircher, closter, riidermendtzmendt och bøndner haffue liggendes y wore kiøbsteder, som the self ey besiide eller y boo, schulle hereffter settis paa schielligt landgilde, och borgerne, som thennom bygge och besiide, schulle thennom nyde, arffuinge effter arffuinge, och om thennom threnger eller gaar armodt offuer, mue the selge eller pandtsette andre vore borgere samme gaarde, dog landgildet, som theraff gaar, wbeschaaret tiill rette eygre paa then forsagde tiidth, som theth vdgi ffuis schall, eller vorderit for en schellig pendingh, om borgerne thennom kiøbe ville. Och huor thet icke scheer, tha schulle scultus <oc> borgemestere, som nu ere och hereffther tilkommendis wordher, haffue magtt at lade wduorde aff theris // godtz saa megit, som landgildit tillsiger, eller och strax bethale thennom aff samme hus, om the sidde thennom offuerhørrige for, och indsette andre, som saadant landgilde till guode reede bethale och fornøuge ville.

15

15.

Om werge at bære.

(AM. 49)

Skall ingen prelathe, riidermandtzmandt eller theris suenne och tiener hereffter berge nogen lange werge wtii nogre kiøbsteder, andre endt the som the daglige metgaa; thisligeste schulle ey borgere, købmendt eller nogre andre berge werge y forschreffne wore kiøbsteder, wnderthagen konningens

92 theroffuer nerverendis] offververendis ac. – 94 ingen] icke ab-c. – 1 Huer] Hues ab-c. – 2 eller] och ab-c. – 7 som theth] mgl. ac. – 8 vorderit] vorderis ab-c. – om...9 scheer] mgl. ab. – <oc>] mgl. aa-c. – 10 hereffther] efter ac. – tilkommendis] kommendes ab-c. – 17 prelathe] eller tilf. ac. – riidermandtzmandt] ridermendsmænd ac. – suenne] sønner ac.

dravanther och thennom, som thage vare paa hans egit lifff, och the, som till stedte ere at berge verge, som er konningens profatz och hans folch. Findes nogenn andenn, som thermet gaar, tha schall konningens embetzmandt haffue macht at thage saadanne werge fra thennom. //

f. 16v

16.

Om ødeiorder y vore kiøbsteder liggendis.

(AM. 6)

Kyrche, hindnes personer och riddermandtzmandt, borgere eller andre, som haffue ødegaarde eller iorder wtii kiøbsteder liggendes och wille thennom icke opbygge, saa at ther kandt affganghe konninglig och byes thynghe, 30 tha schulle scultus <oc> borgemestere fordele samme ødeiorde, ther reyser thill raadhusit och adtuare iordtzeygerne, at the thennom opbygge, och huor som the thet ey giør, tha schall saadant ødeiorde vere forbrudne till kronen.

17.

35

At gieslige personer mue icke kiøbe iordegotz.

(AM. 7)

Skall ingen prelate, presth eller clerch, aanderlig eller verdzelig, mue kiøbe thill sig noget iordegotz, kiøbstedtsguotz eller landtsguotz effther 45 thenne dagh y nogen maade, wden the wille effterfølge *sanct* Pauli lærdom, som hand schriiffuer wtii syn første epistel *capitel* 3 // ad Thimotheum, raader thennom, ath the thager hustrue och leffuer wti thenn hellige echte- f. 17r schab, som theris gamble forfædre giort haffue.

18.

Om prester steffner nogen y rette.

Naar prester steffner nogen for rette for theris aarlige rettighed, som the 45 met igen siide, tha schall dommeren fly thennom vissinge och loffven for theris bethaling, for the gaange aff domhusit eller lade strax vdvorde saa meget aff theris guotz, som the schyldug er, och thertill kost och thæring. Ære the siiden fortrødne och wille icke betale theris forloffuere igienn, tha schall dommeren legge thennom for, huor lenge the schulle thienne for

22 stedte] *ab-c*; schedte *aa*. – 27 riddermandtzmandt] riddermendtzmendt *ab-c*. – 28 liggendes] beligende *ac*. – wille] vil *ac*. – 30 <oc>] *mgl. aa-c*. - fordele] de *tilf. ac*. – 35 gieslige] atskillige *ac*. – 45 dommeren] dommerne *ac*.

50 saadann gieltdt samme theris forloffuere. Thenne artickell schall brugis, thersom the haffue iche guodtz, som worderis kandt.

19.

f. 17v At biscooper och bygdemendt ey schulle haffue
mact at // steffne sandnemendt eller neffninge for thennom.

(AM. 9)

55 Biscooper och bygdemendt schulle iche hereffter haffue mact udi nogre maade at kalde eller steffne sandemendt, raffnsneffninge, herritzneffninge eller nogre andre neffnd, som feldis schulle, for thennom, wden konningen selff personligen theroffuer til stede er eller the, som thertiill schiichet worder. Schall och iche bispens officialer, degne eller prester hereffther wtii
60 nogre maade befatte sig med nogre the sager, som bør at handlis paa herritzting eller landtztingh, huerchen till biscopsstingh, provistetingh eller kieldertingh, enchten om gieltdt eller andre sager, som prester hertiill pleger at forbyude liigfolch theris sacramento for, wndertagen adschiellige ecteschab, som bør at hanteris och handles for biscop.

20.

Om landemode.

(AM. 10)

Ingen biscop schall lade handle eller endneligen beslutte wtii nogle almyndelige landemode, som meenige landit er andrørendis, met myndre the først giffuer sig til konglige mayestadt, lade hannem forstaa och tiilkiendegifue, huis the ther-// wtii ville lade handle, wden thet er theris egen kirches
f. 18r personens regimente, schichelse eller anditt paa at giøre och andrørendis, och schall dog iche komme thennom till besuering i nogre maade.

21.

75 Alle sager schulle nu hereffter endis och forslidis her y riigitt.

(AM. 11-12)

Thet at gesliige personer, som haffue thrette thennom emellom, ey schulle nødis til at søge theris ret wden riiget till Rom eller anden stedt, som før er scheet, thii the beklage thennom, at ey tillforn kunde schee rett her y

50 forloffuere] lofvere *ac.* – 55 iche] ey *ac.* – 56 eller] och *ab-c.* – 67 wtii] *mgl. ac.* – 70 ville] vil *ac.* – 71 personens] personer *ac.*

riiget; tha haffue vy thet saa schichet och endeligen wille, at alle sager
 80 schulle nu hereffter bliiffue i riiget, handteris och endis for vor kammerret,
 doctere och mestere, som wii thertill schichendes wordher; schall huer aff
 thennom haffue een notarium vnder sig, som schal optegne och registere
 alle sager, och schall tuende aff thennom stedz vere hos och forhøre alle
 vindnisbyurdt. Schulle och the, som samme rett sidde, holde thennum
 f. 18v kortiste proces y gesliige och werdz- // lige sager thennom mueligt er, och
 schulle haffue fuldmact att dømme saavel offuer geslige som offuer andre.
 Ingen sag schall lenger forhandlis y allerlengste, endt een fierding eller och
 halff aar. Och schall huer af samme doctore eller mestere haffue om aarit
 for theris wmaghe....., och huer aff notariis.... Och schall een aff thennom
 90 tilschichis, som schall haffue rigens indzege alle domme, som notarii schul-
 le optegne, efftersom forschreffuit staar. Och huilche, som apellere wille fra
 theris prelate, landzting eller kiøbstedzrett och indt for thennom, tha mue
 the thet giøre. Schall samme rett følge vort hoff, huor vy ere her y wort riige
 Danmarch. Thisligeste schulle och the sager, som hertill haffue handledis
 95 for riigens cantzeler, schulle nu hereffther handteris och endis for samme
 ret. Dierffuis nogen heremodt at giøre, och will dog forfølge synn sag wden
 wort riige, som the ført giort haffue, som forschreffuit staar, tha schall then
 for sligh vhrsomhedth vere falden for iiii løde march guldt, halffdeelen till
 os och anden halffdeelen till the, som y rette sidde, och ther tillmedt liide
 100 och vndgielde, hues retten giffuer, for then foractning handt giør emodt //
 f. 19r os. Tesligeste maa inghen appellere fran thennom, wden alleeniste for kon-
 ninglige mayestadt och riigens raadtt.

22.

Ingen skal fare wdenlandz till studium.

(AM. 13)

5 Sammeledis schall ingen riigens indfødde børn drage her aff riiget till
 fremmede universiteter at studere, førendt the haffue thaget gradum bacca-
 laureatus. Huilchen som heremodt giør, haffue forbrut eth hundreth march,
 halffdeelen till konningen och anden halffdeelen till universitetit, och skall
 the<r> tvende tilskiches y universitetit, som ther grandgiffueligen kand tha-
 10 ge ware paa, och tegne op, och giøre ther fremdeelis regenschab for een tiidt
 om aarit for rectore uniuersitatis och thenn, konningen therpaa syne weghe-
 ne tilschichendis wordher.

79 thet] nu tilf. ac. – 84 thennum] dend ac. – 87 och] mgl. ac. – 89 aff notariis] notarius ac. – 90
 notarii] notarius ac. – 91 optegne] antegne ac. – 95 schulle] skal ac. – 97 forschreffuit] skreffvet
 ac. – 99 till the, som y rette sidde] rettens sidere ac. – 100 hues] som ac. – 7 giør] skal tilf. ac. – 8
 anden] mgl. ac. – och (2)...9 universitetit] ab-c; mgl. aa. – the<r>] the ab; mgl. aa. – kand] skal ac.

23.

Om then, som døør och er vtii gieltdt, och om testament.

(AM. 7)

Ingen testamente maa fuldgjoris, førendt then dødis bevisliige gieltdt er
 19v bethalith, och hvilcken, som // will gjøre sit testamente till kircher eller
 closter, thet schall giiffuis i guldt, sølff eller penninghe och iche y anditt
 guodtz, dog schall were wtii dandement offuer. Naar nogen gjør testamente,
 och thet giiffue beschreuit, tha schall hand thet vnderschriffue met synn
 20 egen haandt och giffue til kiende, huem hans rette arffuing er eller vere
 schall, och huor thet y andre maade gjøris, schall arffuingene ey were
 plictuge till at holdeth. Schall ingen faa preste eller munche theris guodtz,
 som the saa bortgiiffue, wtii forvaring, met myndre att ther er saadan
 beviisning hos, <som> forskreffuit staar, och the giffue thet beschrefuit fran
 25 thennom, vnder guodzens fortabelse till konningen, och saa megit till aff
 thennom, som thet guodtz er werdt, thet the saa annamme till sig. Schall och
 ingen dierffuis til att tage noget guodtz wtii forvaring, wden met saadan
 forord.

Om nogen wil gjøre syt testament og giiffue aff syt guodtz bort fattuge och
 30 nøttørtuge mennische, tha schall handt thet gjøre wtii syn welmact och then
 stund, thet <er> hans. Huilchen och noget bortgiiffuer wtii syn dødzstund,
 20v naar // hand formercher, att handt thet ey selffuer bruge kandt lenger, tha
 giiffuer handt icke bort aff syt, meden hans arffuinger, och mue the saadant
 igienkalde. Then som nogitt vill bortgiffue, hand schall thet gjøre met syn
 35 fry vilge, wden alle wilckor, och schall haffue ther siuff windne, och her-
 ritzschriffueren therhos; gjøris thet y andre maade, tha forstaes thet saa,
 om een vilde giffue en anden hundrede gulden eller nogitt anditt, och sette
 ther saadan wilckor hos, at leffuer handt, tha wil hand haffue forskreffue
 40 pendinger igien. Thet maa icke were, thy huor saadant wilckor hosleggis,
 haffuer inghen macht.

24.

Naar nogen bortdøør wtii arffuingenis fraverelse.

Naar nogen haffuer giortt syt testamente, som forskreffuit staar, och
 handt bortdøør wtii arffvingenis fraverelse, tha schulle icke testamentarii
 45 deele e<ll>er schiffte nogitt then dødis guodtz meere end, som behoff gjøris

18 dandement] dannemands ac. – offuer] offveværelse ac. – 19 tha...vnderschriffue] mgl. ac. –
 20 huem] hvor ac. – arffuing] arfvinger ac. – 21 ey] eller ab; icke ac. – 22 plictuge till] forpligtet
 ac. – 23 att] mgl. ac. – 24 <som>] mgl. aa-b. – 26 thet (2)] som ac. – 31 <er>] mgl. aa-b. – 33
 arffuinger] arfvingers ac. – 37 vilde] vil ac. – 43 som] om ac. – 45 e<ll>er] efter aa-b; eller ac.

till hans iorderferdt; thet anditt guodz, pendinghe, sølff eller guld, beseglede
 breffwe, regenschabsbøger, wdschorne schriffer och andre breffwe oc bo-
 f. 20v schaff, // som macht paaliiger och icke daglige brugis, schulle the tage till
 sig, fire aff the achtiste fremmede dandnemend, som y byen eller thernest
 50 hosboendis ere, forslaa, offuersee och beschriffue wtii kiister, skab och
 schryn eller anden stedt wtii er, och therpaa giøre thre schriffer, then eene
 schulle the holde hos sig och then anden lade ligge hos guodzet, then
 thredie hustruen eller then, som y boen besiddendis bliffuer, giiffue saa
 strax arffuingene boschaff eller schriiffuelse, at the hiemkomme och wdrede
 55 then dødis testamente effther loughen. Tesligesthe grandgiibeligen besee
 och forfare paa alle kiister, schrine och schab, som nogen mact ligger paa,
 wnden, offuer och paa siiderne, om the ere vell forvarede, ath ther inghen
 falschheedt kand wedgiøres, och thage klarligen beschreffuit, siidhen ind-
 legge och indluche therwtii alt godzet, som er sagtt, och thet wellforvarett
 60 och besegeldt, och hues forderffueligt boskab, ther fyndes y boen, thet
 schulle the, som y gordhen siide, annamme till segh och bruge till theris
 nøtte, och naar sandne arffuinge <...>, tha andtvorde thennom saa goedt
 boschab igenn, som the før annammet haffue. Huilche testamentarii here-
 modt giøre, haffue forbrudit halff syn hoffwidzlot till os. //

f. 21r

25.

Om testamente at giøre.

Thenn, som iche giør synn testamente wtii syn welmact, bliffuer siiden
 syug och will thet wtii synn helseng giøre, tha schulle the, som testamentarii
 ere, som for er sagt, hafue mact wtii hans leffuendes liiffue først at lade
 70 besegle alle kiister, skab och skryn, wtii gaarden eller wdenfor ere, y kir-
 cher, closter eller anden stedt, som hannom tilhør, wtii dandnemendz ner-
 verelse, som y ingen maade kunde mistenchtis; siidenn annamme the nygh-
 le, som thertill ere och thennom besegle wtii en lederposse och andtvorde
 thennom hustruen i husit eller then dødis arffuinge. Ere the iche till stede,
 75 tha theris rette werge, som the haffue, eller dommeren thennom tilskicher,
 efftersom for er sagt.

50 hosboendis] boendis *ac.* – ere] *mgl. ac.* – forslaa] forlaa (!) *ab.* – 51 anden stedt] andre steder *ac.* – 53 giiffue] giffuet *ab.*; gifne *ac.* – 57 om] och *ab.* – 59 therwtii] herwtii *ab-c.* – som] for tilf. *ab-c.* – 62 <...>] her synes afslutningen af sætningen at *mgl. aa-c.*; kommer *har ad-e4.* – 64 halff syn] halff yn *ab.*; det halfve *ac.* – 68 schulle] skal *ac.* – 72 y] *mgl. ac.* – siidenn] *mgl. ac.* – annamme the nyghle] den annammede nøgele *ac.* – 76 efftersom] som *ac.*

26.

Om ther er vffydde børn.

Er ther och wfødde børn till, tha schall moderen siide met thennom wtii
 80 boen, som lougen wdwiiser; liigeuell skulle hendnis mettwerge for bornenn
 f. 21v och theris neste slectinge lade beschriiffue allt godzet, // rørendes och wrø-
 rendes, saa ther inthet aff forkommis till wnøtte. Hwes theraff siiden fortæ-
 ris eller forkommis, schall hun och hendes metharffuinge were forplicatede
 till att giøre een tiidt om aaridt reede och regenskab for till børnsens neste
 85 slectinge.

27.

Om børn, som iche werge haffue.

Haffuer saadanne børn ey selff duelige werge, tha schall moderen begiere
 thennom werge for aff dommeren; er hunn iche leffuendis, tha schall dom-
 90 meren schiche thennom guode, wederhectige werge, som schulle meere
 haffue wti theris egit guodz endt thet, the annamme at vere werge for, och
 thet alt tage beschreffuit, saa the wiide aarligen aar, at giøre regenscab
 therfore och thage igien nøgactige qvitancie, huor meget theraff fortæris
 eller till gode læggis, och schulle the, som saa wdkeysis, haffue for theris
 95 wmage effther dommerens och dandnemendz sigelse.

28.

Then dueligste broder bør at være werge.

f. 22r Er ther flere brødre endt een, som wergemollit // tilffalder, tha schall
 then, som dommeren med andre dandnemendt tychis nyttelegest till at
 100 haffue wergemollit, iche anseendis alder, huad heller handt er yngist eller
 elst; findis och y sandningen, att ingenn aff thennom ehr ther duelig for, tha
 schulle the tillsette andre, som nest er effther thennom wtii slechten, at the
 saadant wergemoll annamme och thet forstandhe, som forschreuit staar.

29.

5 Naar børnewerge giøre regenscab.

Naar werge giør regenscab, fyndes ther tha mercheligh brøsth och for-
 sømmelse wti, tha schulle slectinge och wenner giiffue thet dommeren til-
 kiende; hand schall saadan werge affsette, oc byude thenn, att handt giør

79 och] *mgl. ac.* – 81 slectinge] slect til tinge (!) *ac.* – 82 Hwes] Hwer *ab.* – 95 dommerens] *ab;*
mgl. aa, ac. – och] *mgl. ac.* – 99 dandnemendt] huilchen thennom *tilf. aa-c overflødig* (?). – till]
mgl. ac. – 8 thenn] them *ab.*

wederlagh och fyllest for hues beveslige schade, handt børnene giort haffue,
 10 inden monadzdag thernesth effther, och schall dommeren tilschiche ehn
 f. 22v anden, som therfor duelig oc børnene nøttelighe // kandt vere, efftersom for
 er sagt.

30.

Huem, som nogitt guodz tilstaar och er tilforn pandtsett.

15 Huem som nogit guodz wdleggis wtii arffueschiffte och er tilforn pant-
 sett, tha bør then, som thet wdlegger, fri hannom mit, som thet tilffalder,
 meth mynde att alle arffuingene falder pantegodz til; er then wederhectig
 och haffuer guodtz och ey will thet giøre, tha maa then anden annamme til
 sig thet, som hannom er vdlagt, och ey ellers, och dommeren schall strax
 20 forwise thenn andenn for sitt pant, effther hans breffis lydelse, wtii andit
 hans guodz, saa handt haffuer fyldest.

31.

Naar nogen prest døør wden sytt formellende.

(AM. 14)

Naar nogenn prest døør wden sit formellende, schiell och schrifftemoll,
 f. 23r och ey haffuer giort sit testamente, tha thager // biscopen, wtii hues sticht
 att handt er besiidendes, hans guodz, saa megitt hand eyer, huilchet gandze
 wretferdeligt er, och ey hereffther ingelunde meere maa tilladis; medenn
 huor prestmandt saa døør, tha niuder arffuingene the thre parte aff hans
 godz effther hannom, dog schall bispen theraff betenchis met beste clenodi-
 30 um, och thenn fierde parth deelis y thuo, then eene parth till messer for alle
 christne sielle, och then anden giiffuis fattuge, nøttørttige mennische y
 huilchet hospitall thernest hosliggendes er. Tesligest om nogen prest, som
 forgjør sig selff eller leger paa syn sotteseng, y fyre eller fem dage forherder
 sig oc ey wil giøre hans schrifftemaall och thermet bortdøør, tha thage
 35 bispen the three parte aff hans guodz, och then fierde schifftis, som for er
 sagt.

32.

Ingen gieslige personer mue bruge thennom
 i noghen kiøbmansschab.

(AM. 15)

40 Ingen biscoper, prelatere, cannicker, abbeder, pryere, munche, clerche
 f. 23v schulde haffue eller bruge thennom i nogen-// honde kiøbmandschab paa

9 hues] hver ac. – 10 ehn] ehn ac. – 11 efftersom] som ac. – 21 saa] som ac. – 28 huor] nogen
 tilf. ac. – 29 betenchis] betencke ab. – 30 och] at ac. – messer] messen ac. – 34 wil] ville ac.

landit, enten met theris egne bønder eller met nogen andre, wden huis som theris landgilde er, thet schulle the føre till kiøbstederne oc selge huem thennom løster, oc hues the behoff haffue till sig och theris egne gaarde, thet
 45 mue the ther igenn kiøbe.

33.

Om pebersuenne.

(AM. 16)

Ingen kirchens prelater, abbeder, prestmendt, clerche och riddermendtz-
 mendt eller fogeder schulle hereffter holde nogenn pebersuenne eller wgiffte
 50 karle eller wbose tte wnder thennom y forsuar, som gaa iblant bønderne
 frann een by till een anden, och ey will sige nogen bonde tieniste wdenn for
 wge och dagløn eller for korn<s>edt, meden schulle tiene bonden aar och
 dag emellom for beskeden pendinge, som er x march dansche een guodt
 duelig karll, och ther forneden er mynde, effthersom the kunde om forennis,
 55 till saa lunge the kunde bliiffue besiidendes eller ville thienne y kiøbsteder
 for sliig dagløn, som ther seduonne er, eller paa landit wtii murgierning,
 thømmergierning och andit saadant arbeyde for dagløn och iche ellers.
 f. 24r Samme-// ledis om høsten wtii fiskerie the som icke er leydt tillfforn till
 andit arbeyde.

60

34.

Om thiennisteløse karle.

(AM. 17)

Skall hereffter ingen prelate eller riddermendzmendt annamme nogen
 thiennere eller suendt till sig i syn thieneste, wden hand haffuer breff och
 indsegle frann hannom, som handt haffuer før tient, och er therfran kom-
 65 men met wilge och wenschab, och huilchen, som hereffter nogen annammer
 wty syn thieneste, then staa hans gierninger effter then tiidt, som thenne
 ordinancie forkyndt er, och schall ey nogen prelater eller riddermandz-
 mandht effter thenne dagh vere plichtugh til at giiffue saadanne suenne,
 som saa nyligen till thennom komme y thieneste, klede eller pendinge før-
 70 endt halffaarsdag hereffther, wden saa er, att handt thet eller giøre will <oc>
 giffue hannom nogit paa honden.

42 met (2)] *mgl. ac.* – 48 prestmendt] prestmandt *ab.* – 52 korn<s>edt] kornfedt *aa-b;* *cf. kapitel 16 AM.* – 54 om] *mgl. ac.* – 61 thiennisteløse karle] tienistekarle *ac.* – 62 riddermendzmendt] riddermandtmendt *ab;* riddermandsmand *ac.* – 64 som] *mgl. ac.* – 67 forkyndt] forlyndt (!) *ac.* – 68 til] *mgl. ac.* – 70 <oc>] *mgl. aa-c.*

35.

Konningens embitzmandth skal tiilskiche dommere. //

(AM. 18)

f. 24v Then, som haffuer beffalling aff konningen wtii saa mange lenn, som
 75 behob giøris, schall tilsette en herridzdommere met thuo andre dandne-
 mendt, the beste som y herredit findis kunde och wberøchter ere, och
 thersom kiøbsteder ere wtii herredit eller lennit, ther schall konningens
 embitzmandt beffalle samme herritzdomere wtii konningens naffn ther att
 hielpe huer mandt, fattige och riighe, loug och ret, och schall konningens
 80 embitzmandt lade huer thennom legge syn hondt paa evangelium och suer-
 ge sliig een edt, som hereffther følger, och naar *konninglige mayestadt* kom-
 mer self indt y landit, tha schulle the *forschreffne* herritzdommere och her-
 ritzschriiffueren met thennom komme for hannom self och giøre thenne
 efftherschreffne eedt:

85 Ieg N. suerger, att ieg will were vor kiereste, naadige herre konning huldt
 och thro, wiide hans naadis gaffn och beste, werne och wende hans naadis
 schade, effther thenne hans naadis ordinancie och schichelse, lougen att
 følge och opholde, och ingenn egenn nøtte och gaffn eller profite mig ther-
 wdinden tiluender, wden hues wor naadige herre mig therwtii naadeligen
 90 och gunsteligen wndne will, och hielpe huer mandt, fattig och riig, loug och
 f. 25r retth, ey thage therfor gunst eller gaffue, wilge eller // wuilge wtii nogenn
 maade. Saa hielpe mig gudt och alle synne helligenn.

36.

Landtzdommeris rente.

(AM. 19)

95 For wmage och forsømmelse, som herritzdommeren haffuer y thet, att
 the alltiidt schulle til stede were om tingdagenn och schiche huer mandt,
 fattig och riig, loug och rett, wille wy, at huer bondne, ehuem the tilhøre
 eller thienne, schulle giiffue thennom een sceppe korn, som the hertill giort
 haffue.

37.

Skal byggis eth domhus at høre sager wtii.

(AM. 20)

Och paa thet att mandtz schall ey bethagis loug oc reth for wedder, regn
 eller andre hinder schyldt, som hertill scheedt er, skall wtii kiøbstederne

77 ther] *mgl. ac.* – 78 ther] der tii *ac.* – 82 herritzchriiffueren] herretzskrifvere *ac.* – 85 herre] oc
 tilf. *ac.* – 88 och (3)] *mgl. ac.* – 91 ey] *mgl. ac.* – 95 att] *mgl. ac.* – 97 bondne] boende *ac.* – 2 wedder]
 ved *ac.*

eller wtii the byer, som ere bequemme thertill, byggis eth huus pa tolff eller
 5 fiorthan spendneromm lange och attan eller thyuge alne brede, vtii huilchet
 landzdommeren eller herritzdommeren met the andre, som thertill schichet
 ere, schulle haffue eth serdelis rom till at høre sager wtii och forhøre
 f. 25v saadanne windne, som hertil pleye at randsagis til herritzting; // och schall
 paa the thre siidher inden y rummit byggis met benche, skranchwerch
 10 wdenom oc met en døør, effthersom konningens embitzmandh thennom
 wnderwiiser, saa at almuen kandt stande trint omkringh paa the thre siider
 wtii husitt oc høre huis rett, the wtaffsiige, och schall dog iche gange ther-
 indt paa en tiidt flere en som sagen andrørendes er. Oc naar then sag endt
 och forsleden er, schulle the gange wdt igien, och andre indt met andenn
 15 sag, som ther haffue att sysle, och schall ther schichis huer mandt log oc ret,
 som *forschreffuit* staar, och hereffter skall ey holdes lantzting wden y Iu-
 landt, Siellandt och Schonne och ingenn anden stedt, och schall huert
 landzting holdis en gang om huer halff mannit.

38.

20 Hielp at bygge *forschreffne* domhuus op mett.
 (AM. 21)

Huer bonde wtii huert herrith, ehuem the helst thienne eller tilhøre,
 schulle giuffue till samme husidz opbygning thuo schiellinge dansch.

39.

25 Skulle dommerne thage nogre achte dandemendt
 tiil thennom. //
 (AM. 22)

f. 26r Skall herritzdommeren meth tuo till hannom, som thertill schichet ere,
 naar the siide dom, thage thill thennom nogen aff the beste och fornumstige
 dandnemendt, som then dom soge, och haffue raadt met thennom, och
 schulle the siide om sommeren fra otte slar och saa gandsche dagen igien-
 30 nom, till alle sager er sliit, och om wintheren fran ny slaer tiill affthen, och
 huilchen som lensmandt thertil vdlegger att were herritzdommere och
 thager siiden giufft och gaffue aff hannom och setter een anden till igien, tha
 bøde lensmanden till konningen eth hundreth marck, och huilchen som
 lensmand wdlegger att were herritzdommere eller nogen aff tuo *forschreffne*
 35 dommere, och handt thet ey were will, tha skall hand haffue forbrut halff

5 och attan] *mgl. ac.* – 6 landzdommeren eller herritzdommeren] landsdommerne eller her-
 ritzdommerne *ac.* – 13 sag]er *tilf. ac.* – 14 schulle] skal *ac.* – 28 soge] sagde *ac.*

hans boeslodt, och hues forschreffne dommere affsigendes worder for retthe, schulle the giiffue beschreit fran thennom, som the wille andsuare for gudt, oc om nogenn aff thennom syug bliffuer, tha schulle the fly andre dandnemendt y theris stedt, saa lenge the bliffue tillpas igienn, och schulle
 f. 26v the ey // sette eller skyude nogenn sager fran thennom och indt till landztingh, wden saa er, att the nogen tiuffuelsmaall haffue och ey trøste thennom tiill att forsluide samme sag. Skeer oc saa, att nogen welwilligen schyuder sig fra herridtzting och till landzdommeren, tha schulle the wnde hannom skudzmoll, giiffue hannom sliig skriffuelse met sig fran thennom till
 45 landzdommeren, som hereffter schreuit staar wtii then xxxiii(!) artickell, dog schulle the were forplictet att wnderuise hannom, att the thennom thrøste then sag for thennom att forsluide och tillendnegiøre ther till herridtzting och ware hannom, att handt schall theroffuer giøre kost och tæring, och ey weedt om handt taber sagen och kommer paa schadegielden.

40.

50

Then, som herridtzdommere er, skal fly sig
 en guodt schriffuere.

(AM. 23)

Herridtzdommeren schall medt the beste, som handt kandt wti herredit finde, wdspørge, schaffe och fly sig end guodt schrifuere, som schall optegne
 55 och registre, huadt som dømbt bliffuer, windne och andit, huad for domscheer, och schall samme schriffuere haffue for huert windne paa papiir
 f. 27r effther then ordinancie, som // wy giort haffue, fire schiellinge, och for huer domm paa papiir och fire schiellinge, och huilche, som wil haffue *forschreffne*
 windne eller <dom> paa perckiment, tha schall hand giiffue viii schillinge
 60 therfor, och huis windne och andit, som for domscheer, schall handt schriffue och inghen andenn for samme pendinge. Och om handt syug bliffuer, tha schall handt lade tilschiche een andenn for sig, som kandt och optegne
 alle sager, som paakommer, och giøre ther regenschab paa, och bethalle
 65 hannom aff syne egne pendninge, och schall handt for herridzdommere och herridzmendt, som dom siide, suerge thenne *effterschreffne* eedt indtill saa lenge, att *konninglige mayestadt* selff wti landit kommer, tha skal samme schriffuere komme for konningen och suerge hannom, och om hannom tyches nogenn aff *forschreffne* dommere eller schriffuere ey att were nøttelige

38 schulle] skal *ac.* – 39 schulle] skal *ac.* – 41 och] at *ac.* – 44 skriffuelse] beskrivelse *ac.* – 45 xxxiii] 3. *ac.*; *huad, der refereres til, kan ikke afgøres.* – 46 forplictet] til *tilf. ac.* – 47 ther till] then till *ab.* – 49 och kommer] at komme *ac.* – 53 som] *mgl. ac.* – 54 schaffe] *mgl. ac.* – 55 huad] som *tilf. ac.* – 56 schriffuere] schriffuere *aa* – 59 <dom>] *mgl. aa-c.* – 66 att] *mgl. ac.* – self] ind *tilf. ac.* – 67 och (1)] *mgl. ab.*

til thet embede, tha beholde wy hos konglige mayestadt thenn macht then-
 70 nom aff att sette, och andre thertill y stedenn igienn, som thertill duelige
 och nøttelige were kandt.

Ieg N. suerger, att ieg wil were wor naadige herre konning huldt och thro
 och hans embidzmentd y hans naadis stedt, wil wide hans naadis gaffn och
 f. 27v beste, ware och wende hans naadis schade aff myn yderste formue, // och
 75 ingen gaffn, nøtte eller profitte mig til gode therwdinden tiluende, wden
 huis mig bør att haffue met rette aff then rente mig er vdlagt aff meeninge
 herritt, och huadt mig aff herridzdommeren meth the dandnemendt, som
 met hannom dom siide, beffale, och thennom wundit worder och affsiigis
 for rette, will ieg retferdeligen schriffue och ey giffue nogen aff parterne till
 80 kiendne, hues for mig wundet worder, och ey helder thage therfor wildt eller
 wenskab, gunst eller gaffue wtii nogen maade, saa hielpe mig gudt och alle
 syne helgen.

41.

Ingen schal ind gaa y domhusit med woben
 eller werge.

85

(AM. 25)

Ingen schall ind gaa y *forschreffne* domhus met nogen wobenn eller werge,
 meden huis werge the hos thennom haffue, schulle the lade bliiffue wden
 husit, naar the wille gange y rette. Och thesligest schall inghen bonde
 hereffter føre met sig nogre woben eller werge til ting eller kirche, til gildis,
 90 brylloph, bardsell eller thorge, andit ehn een øxe, som handt schall haffue
 liggendis i syn woghn, wedt xl marck brøde.

42.

Om landztingisschriffuere. //

(AM. 24)

f. 28r Item schall landztingsskriffuere tage for huer steffning tuo schelingh, for
 95 huer tingswinde sex schelling, for huer domsbreff, som schriffuis paa papiir,
 sex scheling. Skriffuis och domsbreff eller windne paa perckiment, tha
 schall thagis therfor otte skillinge aff bønder, och schall schriffueren haffue
 et register, wtii huilchet handt schall registre alle the domme, ther worder

72 konning] *mgl. ac.* – 75 gaffn] *mgl. ac.* – eller] *oc ac.* – 76 aff (1)] *oc ac.* – 77 som] *mgl. ac.* – 78
 och (1)] *af tilf. ac.* – 80 thage] *lage (!) ac.* – therfor] *dend for ac.* – 81 saa] *sandt tilf. ac.* – 86
forschreffne domhus] *domhuuset ac.* – 88 wille] *vil ac.* – bonde] *boende ac.*

affsagt, och holde thet til stede, paa thet at dom ey schall giiffuis emoedt
100 domm, och schall schriffueren paamynde dommeren, at sliig dom gich wtii
samme sag paa then daug.

43.

Paa huadt tid domm skall siides.

(AM. 26)

Landzdommeren schall were forplictet till at siide dom om sommeren,
5 naar otte slaer, och winteren, naar ix slaer, och siide saa lenge behoff giøris.
Haffuer hand louligt forfald, tha schiche en anden y syn stedh wnder sit
faldzmoll, saa dom bliffuer ey forsømmitt, huilchet faldzmol er 40 *marck*
f. 28v landzdommeren for huer gangh, handt thet giør, och thersom landzdomme-
10 ren och the andre, met hannom domme siide, ey kunde for-// slide alle
sager, som komme till landzdomhus paa en dagh, tha schulle the bliffue till
stede enn dagh, tuo eller thre och lenger, om behoff giøris och huer dag søge
samme domhus, til saa lenge alle sager lenger ende och attskilde ere, och
thersom hellige falder paa then dag, ret schall holdes, tha schall the begyn-
de første søgnedag dernest effter.

44.

Om schudzmol fran landzdommeren och indt
for kammerretthen.

(AM. 27)

Kommer och nogen for landzdommerne met syn sag och ther fanger dom
paa, och dommen gaar hannem emoedt och wnder øynene och ey thermet
20 nøygis, tha maa then samme haffue syn skudzmoll therfra och indt for
kammerretten, dog saa, ath hand thet giør inden x dage thernest effter, at
saadant dom wtii landzdomhus scheet och affsagt er, och naar hand saadan
schudzmol giøre will, tha schall hand ind gaa for dommeren vdi samme
domhus met blot hoffuit, opstrugne ermer, bare hender och vden woben,
25 och sige saa: Kiere herrer och wenner. Then dom, som mig wti thenne myn
sag er offuergangen, er wretferdig; thy at iegh wedt saadan myn sag haffuer
met sig all refterdighedt, huilchet ieg wil bewyse och sand giøre for høgbor-

99 at] *mgl. ac.* – 3 tid] *tilf. o. lin. m. samme hd. aa.* – 4 Landzdommeren] Landsdommerne *ac.* – 5
och (1)] om *ac.* – saa lenge] som *tilf. ac.* – 8 landzdommeren (2)] dommeren *ab.* – 10 schulle]
skal *ac.* – 11 huer] *ab-c;* *mgl. aa.* – 12 lenger] tage *ac.* – 16 fran] for *ac.* – landzdommeren]
landsdommerne *ac.* – 18 landzdommerne] landsdommeren *ac.* – 20 och] *mgl. ac.* – 24 opstrug-
ne] oc strugne *ac.* – 25 myn] *mgl. ac.*

f. 29r ne første, // konglige mayestadt; thi begierer ieg aff Eder, at I offuergifue och
 forlade then dom, Y mig vnder øyne giffuet haffue, och ey stede wti then sag
 30 ydermeere forfføling och att I wille giiffue mig ethers sententz och dom
 beschreuen til høgborne første, wor kiereste naadigste herre, och tilstaa, at
 ieg mig saa fra ether schudt haffuer; tha schall hannom saadant schudzmoll
 ey weygris. Item naar then tha saadant schudzmaall giort haffuer, tha
 schall hand vere plictugh met samme hans sagh, och alle hans bevisninger,
 35 at møde for kammerretten indhen thre wger thernest effter, saaframbt att
 handt ey schall tabe sagen, och schall ey nogen haffue schudzmoll fra
 landzting wtii andre maade, indt som *forschreuit* staar.

45.

Breff om skudzmoll.

(AM. 28)

40 Item thet breff, som dommeren wtii landzdomhus schulle wdgiffue, naar
 nogen giør syn skudzmoll och begierer schriffvelse, som *forschreuit* staar,
 schall saa lyude: Høgbaarne første, kiereste naadige herre, thenne breffviser-
 re N. haffuer weret for os wti landzdomhus met hans sag y rette och effther
 f. 29v hans breffuis bevisninger, vindne och sagens leylighedt, // haffue vi therpaa
 45 dømbt och sagt, met huilchet hannom iche nøygis, haffuer theroffuer schudt
 sig fran landzting indt for Ethers *konninglige mayestadt*, begierendes thenne
 samme dom och skudzmoll aff os beschreuen, huilchet wy ey wille weyre
 hannom, och sende Eders naadis høgmetughedt thet mett hannom selff
 och alt thet beviiser och windnesbyrdt for os werit haffuer, thet ydermeere
 50 aff Ethers *konninglige mayestadt* att grandsche och forffare.

46.

Om tinghører.

(AM. 29)

Wille wi ocsaa, att schall *forschiches* enn tinghører aff huert herridt och
 till landzting, saa tiidt som landztingh holdis, at merche och forffare, hues
 55 tidender ther er, som macht paaligger, effthersom wor landzdommere then-
 nom tilkiendegiiffuer, och tha til neste ting schulle the obenbarlige kundgiø-
 re till theris herridzting for meenige herridtzmendt, hues the haffue ther
 hørt och forffarit till landzting, som mercheligt er. Och schall wor lens-
 mandt schiche ther enn guodt, duelig karll till, som saa till landzting far,

34 plictugh] forplict *ac.* – 42 naadige] naadigste *ac.* – 46 Ethers] Theres *ab.* – 53 Wille] Vil *ac.*
 – 54 saa...landztingh (2)] *mgl. ac.*

60 och schall menige herredit giffue hannom en set løn therfor om aarit effter
 vor lenzmandz tyche, och schall hand ey affsettis then stundt, handt thet
 f. 30r embede haffue vill, och om hand // er ther guodt for, och bliffuer handt
 syug, tha schiche en anden wtii hans stedh for syne pendinghe, som ther
 vare paathager, till hand bliffuer karsch och hielbrede igien, och huor hand
 65 forsømmer och ey mercher, hues till landzting scheer, tha schall handt
 therfor bøde iii *marck*.

47.

Ingen maa giøre dommeren wlyudt, naar hand
 siider dom.

(*AM. 30*)

70 Forbyude wy alle att giøre landzdommeren eller herridzdommeren nogen
 wlyudt, naar the siide dom, met raaben eller anden bulder. Er handt prela-
 the eller aff raadit, thet giøre, bøde strax en *gylden*. Er handt frimandt eller
 prest, bøde thre ordt. Er handt kiøbstedtmant eller hoffmandt, en halff
 gylden. Er hand bonde, bøde i ordt. Sammeledis om nogen suerger, then
 75 stundh dom siidis, om Vor Herris dødt, hans wunder, hans hellige blod, om
 then Hellighaandt och andre suare wchristelig eeder, och thermett fortør-
 ner then allsommechtugiste gudt, tha schal huer, for huer sinde the saa
 suerger effter syn schichelse och stadt, strax bøde, somforschreuit staa,
 och huilchen som iche strax bethaler, then bøde dubbelt, och huilchen, som
 80 hører enn anden suerge och dølger met hannom, bøde och saa meget;
 f. 30v ehuem thet // giør, tha schall handt strax bethale syn brøde. Findes wti
 sandheden, att hand er saa fattug, at handt iche formaa att betale, tha
 schall hand strax settis wthi hechte och giifuis wandt och brødt en nat
 offuer. Schall och schiches en y huer biscopsgarde eller hos thennom, som
 85 gordzret haffuær, som schall opberge thenne brøde, naar nogen suerger,
 giøre ther regenschab for och lade therfor holde messer och forsichiche till
 fattuge, syuge mennischer y hospitaler wden for Kiøbmenhaffnn och anden
 stedz.

60 set] slet *ac.* – 61-62 thet embede] til embedet *ac.*; lyst *tilf. ac.* – 70 landzdommeren]
 dommeren *ac.* – 82 iche] ey *ac.*

48.

90 Om brødepenninge, och huem thennom ophage
schal.

(AM. 31)

Thisse *forschreffne* pendninge, som saa aff brøde falder, schulle wore
landzdommere och herritzdommere ophage, och herridzschriffueren schall
thennom optegne och giøre therfor regenschab, och naar nogen falder for
95 slig sagefaldt, schall schriffueren strax tegne thennom op y syt regenschab,
och schall handt ligeuell giiffue huer aff the suorne, som siide hos herritz-
dommeren, eth zedell, lydendes, ath handt paa thendt dagh fich saa meget
aff then for then sag; och the sedele schulle the giemme till saa lenge, att
schriffueren giør regenschab, och tha bere thennom til stede igien och
100 forfare, om the concordere met hans regenschab, och met samme pendinge
schulle opholdes thre messer om wgen, gudt til loff, wti then kirche, som
f. 31r nest wedt // *forschreffne* domhus er liggendes: Then første messe om søndan-
gen aff the hellige threfoldighedt, then anden om mandagen for alle christne
siæle, then thredie om fredagen aff wor herris fem saar, och huis offuer
5 bliiffuer aff *forschreffne* pendinghe, endt sliig gudsthieneste met opholdis
kandt, thet schall holdis till stede, at holde *forschreffne* domhus ferdug met.

49.

Skal alle dommere were plictig til att høre
messe, før the siider dom.

(AM. 32)

10 Alle dommere bør huer dag at høre messe, førendt the sette thennom till
at høre sager. Huilchen landzdommere, herridzdommere och the andre,
ther tillschichet ere, bander eller thaler wbequemsordt til for rette, er thet
biscop, bøde strax fyrgetyuge marck; er thet raadith eller nogen prelate,
bøde treduge marck; er thet riddermendzmentd eller prester, bøde tyuge
15 marck; borgere eller hoffmentd och saa meget; er hand bonde, thet giør,
bøde thy marck. Schriffueren schal wti dommerens nerverelse optegne alle
brødependninge, och huadt dag, thet scheede paa, for huadt sag, och huor
meget then gaff, oc huilchen som iche haffuer penninge strax hos meth, then
schall sette strax borgen, førendt handt drager fra domhus, att handt wil
20 then brøde bethale och fornøyge andenn retterdag thernest effther. //

93 schall] *mgl. ac.* – 97 eth] *en ac.* – 1 opholdes] opholde *ac.* – 2 *forschreffne* domhus] domhuuset *ac.* – liggendes] *beliggendis ac.* – 3 christne] *christelige ac.* – 8 til] *mgl. ab.* – 12 bander] *aander (!) ab.* – 14 bøde (1)] *mgl. ab.* – 15 borgere eller hoffmentd] *borger eller hofmand ac.* – hand] *det ac.* – 16 dommerens] *dannemænds ac.* – 18 iche] *ey ac; mgl. ab.* – 20 thernest] *nest ac.*

f. 31v

50.

Dommeren schulle siide stille och vel
merche alle artichle.

(AM. 33-34)

Landzdommere, herridzdommere och the, ther tillschichet ere, schulle
25 siide stille, flitteligen høre och grandgiibelige merche alle anklage och
giensuar, naar nogen sag kommer for thennom wti rette. Tha, naar the
haffuer sagenn wel forstanditt, schulle the wduyse begge parte och syge
therpaa met sactmodighedt, wnder sliig brøde, som forskreuit staar.

Item huilchen, som selff ey kandt synn thale fremfføre for rette, then maa
30 schiche en anden y syn stedt, som hans ordt kandt fremfføre och thye selff
stille. Er handt och saa wankundig, fattug eller elende, at handt kandt
ingen forthallere faa, tha schall dommeren were forplictet till, at schiche
hannom en till, som y lougen forfaren, wiis och fornumstig er, och then
schall annamme sagen till sig och till rette forførdre. Huo thet ey giøre wil,
35 haffue forbrut, som dommeren tha finder hannom for.

51.

Om steffningh.

Naar nogen wil steffne en anden y rette, tha schall handt thertill bede
thuo dandnemendt och een, som skriffue och lesse kandt, ath the fare ther
40 heden och lade samme steffning lesse och forkynde for then, handt steffne
f. 32r wil, och the beholle // steffningen hos thennom och andtuorde then igienn,
som the then aff annammet haffue. Tiisligeste schulle samme mendt giiffue
hannom thet beschreuit, naar, huor och offuer huem samme steffning læs-
der vor, wtii saa maade som hereffter følger:

45 Ieg N. wtii then och N. y samme stedt, thedz thienere, bekiende met
thette wort obne breff, att then dag vare vii tilbedne aff N. wtii then bye N.
att lade læsze *konninglige mayestadt*, wor kiæreste naadige herris steffning
offuer N. wtii then N., huilchet wy lydeligen och obenbare lade forkynde
och lese for hannom paa then stedt, nerverendes the och the; thet til wind-
50 nisbyurdth thrøche wy wore indzgle neden for thette wort obne breff medt
vor handschrift, som her wnderschreuit er.

22 Dommeren] Dommerne *ab.* – 23 alle] *mgl. ac.* – 26 naar (2)] maa (!) *ac.* – 33 forfaren]
fremfaren *ab.* – och (2)] *at ac.* – 38 en] *mgl. ac.* – 39 ath] *oc ac.* – 44 hereffter] efter *ac.* – 45 y]
mgl. ac. – thedz thienere] *mgl. ac.* – 47 naadige] naadigste *ac.* – 48 N. (2)] etcetera *ab-c.* – lade]
lode *ac.* – 49 lese] læste *ac.* – the (2)] etcetera *tilf. ac.*

52.

Huurledis til schal gaa om steffningh.

Ingen schall steffnis aff Iudlandth til Siellandt, Falster eller Lolland,
 55 iche heller aff Schonne til Iudlandt myndre fyre wger; aff Fyn till Sielandt,
 Falster, Lollandt thre wger; aff Fyn til Schonne fyre wger; regnendes altiidt
 fra then dag, steffningen bliffuer lest for then, som steffnis, och saa fremdee-
 lis aff the lande oc steder, som saa langt och iche lenger emellom er. Er then
 f. 32v och iche til stede, som steffnet bliffuer, // tha schall steffningen ligeuel lesis
 60 och forkyndes wtii hans gordt, och hans folch schall were forplictete til at
 giffue hannom thet tilkiende, huor handt er, at handt selffuer eller en anden
 met hans fuldmacht kommer mødendis y rette for hannom, meden the, som
 appellere, skulle heraff wndertagis och nyde then schichelse, therom wtii
 ordinancien giortt er.

53.

Om nogen steffner anden y rette och
 thaber sagenn.

(AM. 35)

Huilcken prelate, prest eller riddermandzmandt, borgere, bonde eller
 anden, som steffner enn anden y rette och thaber sagen, then schall giiffue
 70 *konninglige mayestadt* xl march och synn gienpart och saa megit; thertill syn
 gienpart fyre schellinge dansche om dagen for kost och tæring, om handt er
 gangendes; er hand till wogns, tha giffue otte schelingh; ehr hand och
 ridendes, tha giffue och otte scheling. Er thet riddermandzmandt eller an-
 den, tha reyse sig samme kost och tæring effter personens leylighedt oc saa
 75 mange, handt mett sig haffuer. Och kandt handt hannom ey strax fornøye,
 tha schall handt strax sette hannom borgen och wissen for saadanne pend-
 ninge, som *forschreuit* staar. Och ther bethale hannom huis beviselig //
 f. 33r schade, som handt hagde fangitt paa samme reyse, effter dommerens si-
 gelse.

54.

Huilchen, som steffndt wordher och will
 iche møde.

(AM. 37)

Huilchen, som louligen steffndt wordher, som *forschreuit* staar, met wor
 steffning, och siider then *offuerhørigh* och ey wil møde y rette eller hans
 85 fuldmynduge paa hans weghne, er handt prelate eller riddermandzmandth,

55 Fyn] Fire(!) ac. – 56 Falster] oc *tilf. ac.* – 68 bonde] bønder ac. – 69 anden] andre ac. – 72
 ehr hand] *mgl. ac.* – 73 tha giffue och] *mgl. ac.* – 77 ther] da ac. – 78 dommerens] dommens ac.
 – 85 eller...86 mayestadt] *mgl. ab.*

ther giør, bøde emadt *konninglige mayestadt* eht hundredt march; er handt en anden, tha bøde eth halff hundreth march for huer gang, the thet giøre, och schall dog dømmis och siigis paa sagen effter then breffis och bevisningis lydelse, som til stede er, och y rette møder, och then, som iche møder, bøde
 90 then andens kost och tæring, som *forschreuit* staar. Och naar nogen bliffuer steffndt for landzdommere och iche møder, er hand prelathe eller riddermandzmandt, bøde xl *march*; ehr thet bonde, tha bøde therfor thre *march* for huer sinde hand saa sidder steffningh offuerhørih.

55.

95 Ingen schall gaa y rette wty druchenschab.

(AM. 36)

f. 33v Kommer och nogen druchen indt for rette wtii domhusit, // tha schulle dommeren hannom strax wdhyse oc hannom iche høre, och huor hand wlydig er och ey will strax wd gaa, tha schulle the lade hannom indtsette och giiffue hannom wandt och brødt till een natt.

56.

100 Om then, som steffndt worder, wil iche bere synn bewiisning y rette.

(AM. 38)

Skeer och saa att nogen, aandelige eller werdzlig, bliffuer steffndt eller sagen kommer indt for landzdommeren, och the, som ther tillschichet ere
 5 paa samme dagh met hans bewiisninger att møde therwtii rette, och hans gienpart will holle hannom oppe met fauffre ordt och iche wil vere met hannom wtii rette met synn beviisning, tha schall landzdommeren were plictung att sige paa sagen effter thendz beviisning, som y rette will gaa, och thet giiffue beschreuit fra thennom, och om nogen aff parterne siiden will giøre
 10 syt skudzmoll fran samme dom, och tyches thennom att were scheedt for kort, tha mue the thet giøre, som *forschreuit* staar.

57.

<S>andemendt eller neffndt schulle ey grandsche om drab.

(AM. 39)

f. 34r <S>andemendt eller neffndt schulle icke hereffter suerge eller // grand-

87 gang] march (!) ab. – 88 bevisningis] bevises ac. – 90 andens] anden ac. – 91 eller] oc ac. – 92 for] en ac. – 96 nogen] mgl. ac. – schulle] skal ac. – 5 att] oc ac. – 13, 15 <S>andemendt] Dandemendt aa-c.

sche om drab; then, som drab gjør met opsatt och raadit raadh, bøde meth liiff for liiff oc lemmer for lemmer, och schall strax hans guodz beschriffuis och forvises, oc siiden bliffue standningdis pa boligit y rette thill ther er dom gaait paa. Och strax nogen haffuer giorth drab, tha schall handt thet forkyn-
 20 de for then første hannom møder eller wtii neste bye, och siiden foruore sig, till hand fanger landzdommeris leyde, dog schall landzdommerne mett the beste mendt, pa thinget ere, thet grandsche och forffare, om thet bør att komme till bøder eller ey, och thersom thet kommer till bøder, vndhertaghit y kiøbsteder, ther schulle the haffue forbrut liiff och guodz, som drab scheer,
 25 gjør ther och nogen fuld befallingh paa att saadant skee skall, tha stande then samme rett. Och schall bisper, prouster, officialer eller nogre hans embitzmendt iche mact haffue at leede nogen mandrabere y kirchen, før- endt the haffue veret till landzting oc ere dømde till bøder. Schall bødes paa landeth for then døde hundrede marck dansche, sextan schellinge wtii huer
 30 marck, och schall allt *forschreffne* sagefaldt thereffter regnis, och till bispen x
 f. 34v *marck* dansche, // och eth pundh vox till kirchen, wndertagit wtii konningens nerværelse, tha haffue forbrut, som *forschreffuit* staar. Dog schall ingen haffue mact att giffue hannem dag, wden *konninglige mayestadt* sielff, och huilchen som først begynder tretten, som mandød eller schade aff kommer,
 35 och thet kommer till bøder, tha bøde handt halff bøder, och thersom thet icke kommer til bødher, huilcheth allt schall strax forviises for dommeren.

58.

Om nogen myurdis, och drabern iche findis.

(AM. 40)

Bliffuer nogen myurdt, och draberen icke findes, tha schall herridzdom-
 40 meren och the andre, som dom siide, thet wdgrandsche, huo thet giort haffuer; huo hannom siiden huser eller heller, schulle och were fredløse. Scheer och saa, att nogen *offuerkommer* hannom och slaer hannom ihiell, tha schall iche then, som hannom slar, bliffue fredløs oc ey helder bøder therfor, och schall tha landzdommeren giiffue hannom dagisbreff och thet
 45 *forschriiffue* strax till herridzdommeren, att handt forhører och grandscher
 f. 35r alle // windne therom och thet *forfølger* aldellis som hereffter *schreuit* staar.

21 fanger] kongens leyde *tilf. ac.* – the] to *ac.* – 30 thereffter] hereffter *ab.* – 36 for] af *ac.* – 39 tha] *mgl. ab.* – 40 och] alle *tilf. ac.* – 42 *offuerkommer*] *etterkommer ab.* – 43 iche] *mgl. ac.* – then] the *ab.* – 45 *forschriiffue*] *forskaffe ac.* – 46 *forfølger*] *forfølges ab.*

59.

Om førstedagisbreff.

(AM. 42)

For førstedagisbreff schall landzdommeren thage en marck, och findes
 50 thet for nøduerge eller noget andre wordesager, som herefter følger, tha
 schal landzdommeren met the andre, som siide dom meth hannom, domme
 therpaa och giiffue hannom hans fredt och icke ellers.

60.

Huilche gierninger, som iche skal bødis for.

(AM. 40)

55 Først, att huilcken som slaer en obenbare røbere ihiell. Anden sag, om
 nogen gaar y en anden mands hus med raadit raadt och will en anden
 ihielslaa, och bliffuer ther selffuer offuer slagen. Tredie, om nogen haffuer
 mistanche till then anden for syn hustrue, tha schall handt forbiude hende,
 att hun schall were then person wbevaritt; finder hand hannom thereffter
 f. 35v nøgen eller wtii senger met // hende och bliffuer theroffuer slagen, tha gaa
 therom som *forschreuit* staar.

61.

Waadesager, som skal bødis for.

(AM. 41)

Først, draberen kandt bewiise, att hand haffuer giort nødverge. Anden
 65 sag, om nogen schiuder till fuul met armbørst, bøsse eller anden deell, och
 schiuder mist och wforvarendes draber menniske. Thrædie, om thræ felde
 och slaer nogen wforvarendis ihiell. Fierde, om øxe springer aff schafftet och
 draber menniske. Femte, om steen falder need, nar huus byggis, och slaar
 noget ihiel och slig andre sager; huilche sager dommerne, som therthill
 70 skichet ere, schall flytteligen wdgrandske, om saadant er wode eller ey, och
 giffue ther dom paa, som *forschreuit* staar.

Och findes thet for wode, tha schall landzdommere hafue mact till att
 finde thennom till bøder och annamme theris fredkiøb aff thennom paa
 konningens weyne, som schall were eth halff hundreth *marck* danske. //

50 noget] *mgl. ac.* – 56 gaar] *ab-c*; gjør *aa.* – 63 Waadesager] Vaadegierninger *ac.* – 65
 schiuder] wil skiude *ab-c.* – fuul] en fuel *ac.* – 69 dommerne] dommeren *ac.*

f. 36r

62.

Om thet andit fredbreff.

(AM. 42)

Item for thet andit fredtbreff schall landzdommere thage ehn gylden, och hues bøder, som therfor schall gaa, then schall mandraberens selff bøde. Och schulle ey hans slectinge were forplictuge till att bøde medt hannom therfor, och ey helder then dødis slect och wenner schulle feyde mandraberens slectinge for then sagh wtii noger maader, och bøden, som schall wdgifuis, schall then dødes neste arffuinge opbære, effterthi att slect och wenner ey schulle hielpe thennom till bøden, och fierde part aff bøden schiffis y thuo, halffuedeelen giiffuis till messer och andene halffdeelen fattuge folch i hospitallit, som for er sagt. Och findnis, att saadant drab ey er giorth aff nødwerge eller wode, tha schall mandraberens strax met hans metfølgere aff landzdommeren kyndes och lyuses fredløs, och huor konningens embidzmandt thereffther kandt hannom eller nogen aff hans metfølgere offuerkomme, tha lade straffe offuer theris hals. Och huilcken, som samme mandrabere eller hans metfølgere huser, hiemmer eller herberger, effter adt handt er forkyndt fredløs till landzting och herridztingh, bøde for første nat xl marck; holder handt han-// nom lenger huos sig, tha bliffue fredløs.

63.

Naar drab scheedt er, then leyde, som mandraberens schall haffue.

(AM. 43)

Naar drab skeet er, och mandraberens haffuer thet giffuet landzdommeren til kiende, som for staar schreuit, tha schall landzdommeren giffue thennom sliig leyde, som then sag anrører:

Ieg N., landzdommer wtii N., giør alle witterlict, att thenne breffvisere N. haffuer beret for migh, at handt haffuer giorth eth mandrab; thi beder och byuder ieg tig N., herridzdommere wtii thet herridt, effter then befaling konninglige mayestadt haffuer giffuet migh, ath thu meth the andre, som ter tillschichet ere, steffner begge parter met theris windne for ether, hører, grandscher och forfarer alle vindne therom paa begge siider, effther then schichelse, therpaa giort er, och schicher mig thennom beschrefne strax igien, effter adt the thagne eller wundnit ere, och giffuer ieg inden thes

83 thennom] hannom *ab-c.* – bøden (1)] bøder *ab-c.* – bøden (2)] skal *tilf. ac.* – 88 aff] *mgl. ac.* – 89 huilcken] huilche *ab.* – 91 och herridztingh] *mgl. ac.* – 92 bliffue] hand *tilf. ac.* – 98 thennom] hannem *ac.* – 1 thet] N. *ac.* – effter then] effterthi *ab.* – 4 och] eller *ac.* – 6 adt] *mgl. ac.*

stadt haffuer, hannom eller nogen hans slect heremoedt paa personer, liiff eller lemmer at schade, hindre eller feyde lade y nogre maade, wedt theris hals, liiff och guodzens forthabelse.

40

66.

Om windne och sager att bære wti rette.

(AM. 45)

Ingen windne schulle hereffther thagis anden stedt endt til herridzting och till landzting, och huilcken, som haffuer nogen sag at bære y rette, the schulle then thage, førendt the kommer y rette, paa bode siider lade offuer-
 f. 38r høre theris windne, // som the haffue wtii then sag, y *forschreffne* domhuus, som the mett wille lyde och wndgielde paa bode siider, och schyuder nogen aff begge partene paa ydermeere windne, schall liigevell the withne, som forhøris, som til stede ere, och then, som paa ydermeere withne schyuder, schall dommeren legge thennom louglig tiidt for, naar samme windne
 50 schulle til stede komme och retteligen forhøris, och før schall ey dømmis paa sagen, och om nogen aff windnene, som paaschyudis, ey ere saa tilpas for syugdom eller alderdom schyldt, att the ey kunde komme til stede, tha schall dommeren schiche the tuo y dom siide met herridzskriffueren till hannom och lade af hannom forffare, hues hannom y then sag witterligt er,
 55 och thage thet beschreuit. Och schulle the tuo suorne med herridzskriffueren offuerhøre alle windne.

67.

Huorledis windnisbyrdt skulle forhøris.

(AM. 46)

Naar windne schall thagis, tha schall herridzdommeren met thennom,
 f. 38v som ther tillschichet ere, effther // landzdommerens beffaling, paa wore wegne steffne begge parte for sig och alle thennom, som huos wore, ther gierningen schede, vnge och gamble, piiger, qvinder och dreng, som ere kommen till skielsaar och forstandt haffue. Och naar the først indkomme att wille winde, tha schall hannom adspørgis, huor handt er født, huor
 65 gammell hand er, hues tiennere hand er, huadt handt heder, huadt herrit och by handt er født wtii, huadt byen heder handt boer wtii, om handt er giff, om hand er frende eller slect till then, sagenn paagielder, och schall

37 heremoedt] hermed *ac.* – 38 eller (1)] oc *ac.* – 44 thage] dag *ac.* – 46 lyde] nyde *ab*; lide *ac.* – 48 then, som] dersom *ac.* – schyuder] skyndes *ac.* – 51 paaschyudis] paaskyndis *ac.* – 53 schall] skulle *ab.* – 54 af] *tilf. o. lin. m. samme hd. aa.* – 63 skielsaar] skielsalder *ac.* – 64 att] *ab-c*; all *aa.* – wille] vil *ac.* – 66 boer] *herefter underprikket født aa.*

hannom foreliggis then schade och forderffue, hannom forstaar, om hand
 widner eller siiger andit endt thet, sandningen er; skall handt och thage paa
 70 synn eedt, at hannom ey schall were wnderuist aff nogen, huadt handt
 windne schall, och ere andre windne till stede, tha schall slehct eller byrdt
 icke windne; och siiden aff thennom høre, grandsche och forfare, huadt och
 huorledis huer serdeelis for sig windner, then eene effter then andenn,
 adschildt fran huerandre, saa then eene ey wedt, huadt then andenn siiger,
 f. 39r eller thet hører wtii noger maade, och schulle the ey, // som sagen er
 andrørindis, were ther selff huos til stede, naar som windnene forhøres och
 høre, huadt the siige eller thalle; huilcket thet allt klarligen schall beschrii-
 ffuis och optegniss.

68.

80 Hurorledis windne skulle fremgaa met oprachte
 fingre och suerge.

(AM. 46)

Item huilche, som windne schall, the schulle fremgaa met oprachte fingre
 och suerge, att the ey wille windne <andit> endt thet, ret sandingen er, och
 schulle the giøre theris eedt, førendt the windne, wtii sliig maade, som
 85 effterfølger:

Ieg N. suerger, att ieg will siige sandhedt y thenne sag, som ieg er tillkrafft
 der att bære windne wtii, och will siige all then leylighedt, ieg therom wedt,
 ieg haffuer seet, hørtt eller spurdt, och intet therwtii will forthie, huerchen
 for fruct eller fare, frendschaft eller venschab, giiffit eller gauffue, gunst eller
 90 wilge schyldt, och huadt, ieg nu siger eller y thenne sag windner, will ieg
 f. 39v ingen aff parthene giiffue til kiende eller nogen // thet siige, saa hielpen mig
 gudt oc alle hans helgenn.

Och huilcken, som suerger sig om meen, schall strax miste the thuo
 fingre, som handt oprachte, ther handt soer, och schulle vore dommere
 95 strax thage borgen sterck aff samme meeneder, att handt schall komme
 igenn till stede for wor profatz, naar handt lader paaesche, och schall
 schriffueren thet strax optegne, wti syt register, som *forschreuit* staar; och
 naar samme windne *offuerhørde* ere, kommer tha nogre aff samme windne
 thereffther och vill ydermeere windne wtii then sag, tha schall dommeren
 100 thennom affuiise.

68 forderffue] forderffvelse ac. – 77 huilcket] oc ac. – klarligen] klart ac. – 81 och] at ab-c. – 83
 och (1)] at ac. – <andit>] mgl. aa-c. – 88 will] wille ab-c. – 91 saa] sandt tilf. ac. – 93 om] och ab.
 – 94 soer] seer ab. – 98 tha] der ac. – 100 thennom] denne ac.

69.

Naar alle windne forhørde ere, tha schall dømmis
paa sagenn.

(AM. 47)

Siiden alle windne ere forhørde och paaschrieffter thagne, tha schall her-
ridzdommeren och the andre, som ther tilschichet ere, schiche oc forsende
5 samme windnisbyurdt saa beschreffne till landzdommeren, wti saa maade
lydendis, som hereffter følger, att handt therpaa fremdelis dømmet: //

f. 40r Ieg N., herritzfoget wti thet herridt medt A., B., C. ther tilschichet aff
konninglige mayestadt, giør witterligt alle, att wy nu wti dagh, effter landz-
dommerens befaling, paa wor kiereste, naadige herre konnings weghne,
10 haffue hafft for os thette efftherschreffne windne och thennom adspurdt oc
hørdt huer for seg, hues thennom fuld witterligt er wti then sag om then
mandødt etcetera, och haffue alle the och huer serdelis saa suaritt och
wundnitt, som hereffter følger. Først N. sagde sig att were saa gammell,
15 ther fødder y thet herridt, boer y then by, thenn mandz thiennerer, saa wedt
naffn etcetera. Saa fremdelis om the andre ærinde. Huilchne windne her-
ridzdommeren met the andre, ther tillskichet, schulle besegle, och thersom
handt met the andre kunde schrieffue, schulle the samme windne met schri-
ffueren vnderschrieffue met theris egen handt, och thennom saa forschiche
20 och forsende till landzdommeren. //

70.

At landzdommeren skal dømmet paa alle sager,
wnderthagit marcheskel och schouffschiel.

Alle the sager, som tillforn sandnemendt och alle thoug, neffninge pleyge
25 atth grandske om, wnderthagith marcheschiell och skouffschiel, skulle nu
ind komme for landzdommeren och the, som meth hannom y dom siide,
och schulle the forfare alle windne och siiden giiffue ther retferdug dom paa,
huadt helder sagen schall vere husfredt, godfredt eller huadt, thet heldst
kand findis, att neffninge eller sandnemendt bør att suerge om, och thet
30 schall forfølgis, ligesom thet giør y Iudlandth.

71.

Om windnisbyurdt.

(AM. 48)

Naar nogne thingswindne schulle thagis, tha schulle the, som windne
bere, clarligen wdtreche oc sige wedt naffn, aff huem the haffue thet hørt

4 thagne] tage ac. – 7 att] oc ac. – 8 thet] N. ac. – 10 naadige] naadigste ac. – herre] mgl. ac. –
18 met (2)] gentaget aa. – 20 forsende] sende ac. – 24 Alle] At ab. – 34 wdtreche] udtrøckeligen
ac. – oc] mgl. ac.

35 eller spurt, och huor lenge thet er siidenn, huorledis thet tillgich och saa //
 f. 41r fremdeelis klarligen paa thet allderyderste siige. Schulle och ingen sogne-
 windne, stocheneffnd eller tingsvidne, som pleye att vdгаа, thagis hereffter
 wtii noger maade, meden huo, som windne vill haffue, schulle thennom
 thage till herritzting och ingen anderstedz, som forskreuitt staar.

40

72.

Om thyuffuit.

(AM. 50)

Om nogen sightes for tyuffit oc kommer røchte fran een by och till en
 anden och kommer thre achte mendt, som therom windne bære, tha schall
 profatz, om handt til stede er, er handt och icke till stede, tha schall konnin-
 45 gens embidzmandt haffue magt at tage nogre till sig och gaa y theris gordt,
 som for thyuffuit sichtis, och lade hannom wtii konningens naffn wplade
 och wpløsze hans laas och løche till allt hans hus oc forfare och see, huis
 therwtii findes, och thet begiere første, anden och thredie tiidt, och thersom
 handt ey tha will wplade, schall *forschreffne* profatz eller konningens embitz-
 f. 41v mandt // mact haffue att wpslaa hans laas och løcke och grandsche huis,
 therwtii er, dog att thet bliffuer allt til stede wfforrucht, och findes ther tha
 stolne koster, tha fattis met thyuff, som hereffter følger. Findes ther och
 icke, tha schall wor profatz eller embidzmandt mett hans metfølgere therfor
 ey were falden for husfredt eller gordtffredt, heruerck eller anden brøde y
 55 nogre maade. Bliiffuer ther liigeruell y sliigt ondt røchte och thyuffuit, och
 stolne koster ey worde huos hannom funden, oc naboe met gienboo offuer
 hannom kiære, tha maa profatzen eller vor embidzmann lade pyne han-
 nom, som hereffter *schreuit* staar, och staar handt thet icke till, tha schall
 dommeren legge hannom for, att flytte aff herredit; thersom handt thet icke
 60 giør, tha schall lensmanden haffue macht att straffe offuer hannom, som
 hereffter følger.

73.

Naar nogen kommer y rette for thyuffuit. //

f. 42r Naar nogen kommer y rette, som haffuer staalit, tha schall dommeren
 65 grandgiibelige giiffue acht paa, huadt person thet er, om hand er ehfoldig
 eller ey, och huor gammell handt er, och thereffther skiche sigh att dømme.

42 røchte] *mgl. ac.* – och (2)] *mgl. ac.* – 45 magt] til *tilf. ac.* – 47 forfare och] *mgl. ac.* – 48 tiidt]
 gangh *ab*; tiidt *tilf. o. lin. ab.* – 52 hereffter] efter *ac.* – ther] det *ac.* – 58 *schreuit*] *mgl. ac.* – 66
 och (1)] *mgl. ac.*

Er thet maduare, hand haffuer stollit, tha schall handt iche therfor hengis, wden thet er saa meget werth, som hereffter følger. Huo, som begierer nogen ædendis waare till syn liffs nøttørfftelighedt aff noger for gudz schyld, och thet hannom synnis, thager handt ther noget selff och æder, tha skall therfor icke schamfeyris, myste huden eller were thyuff wtii noger maade. Stiell mandt første gang saa megit, som enn eller thuo schillinge wti guldt er werdt, tha myste huden een gang och forvyses, som hereffter staar. Stiell handt anden reysse, tha myste huden thre eller fire dage samffeldis och giffuis wand och brøth och myste eth øre och forvises aff herredit. Meden stuell hand thredie // synde, och ehr thet meere end fem skillinge y guldt, huer schilling er en gylden, tha schall hand hengis, och will hand appellere fra herridztingh till landzting, om ther er thuiffuelsemoll paa sagen, tha maa handt thet giøre, dog att handt sterckeligen forvaris, saa handt icke wtkommer. Sammeledis maa alle andre liffsager wti saa maade therheden appelle; kunde the tha icke selff thale for sig for wankundighedt, fare och retsell, tha schall dommeren schiche thennom guode och retferdige forthalere, saa the schulle icke, som hertill giort er, wden allt gensiigelse dømmis till døde.

74.

85 Om stolne koster.

Alle the, som haffue huos thennom stolne koster witterlige, och thennom dølger huos sig, the ere schyldige wti thyuffuerie. Pene for obenbare thyuffuerie er firedubbelt at bethale igien, for lønligt thyuffuerie er att betalle dubelt igien. Huilchen, som haffuer och // formaa att bøde met, schall icke skamffeigris, som *forschreuit* staar. Huilcket obenbare thyuffuerie eller lønligt er, schall saa forstaaes, om noger thyff vndkommer meth thet gudz, hand stollit haffuer, och kommer til then bye, handt wti boer, och nabo och gienbo kiøbslaar met hannom, endog the wiide thilforn handt haffuer weret wti saadan røchte, thet er obenbare thyuffuerie, och bør att bødis firedubbelt for. Meden fynder nogen syt godz wti anden mandz were, och then, som handt fynder samme guodz hos, icke haffuer staalet thet, meden haffuer kiøbt thet aff then, som thet staalet haffver, tha er thet lønligt thyuffuerie, och bør att bethale dubbelt igeen, thersom brøster hiemmell, och thet schal schiødes aff thyuffvens eget guodz, och ey slect och ey wenner schulle were forpflichtet att bøde meth hannom, endog att thet er hannom wuidendes, som thet kiøbt haffuer, och bør for saadan sag icke att affliiffuis. Thersom

70 skall] hand *tilf. ac.* – 72 mandt] hand *ac.* – 79 att] *mgl. ac.* – 82 och] *mgl. ac.* – 88 er (1)] *ab-c;* och *aa.* – 90-91 lønligt] *rettet fra* lønligt *aa;* lønligt *ac.* – saa] *mgl. ac.* – vndkommer] vndkom *ab.* – thet] sit *ac.* – 95 for] igien *ac.* – 97 lønligt] lønligt *ac.* – 99 schulle] skal *ac.* – 100 att (2)] *mgl. ac.*

f. 43v handt icke haffuer att bethale met, // som for er sagt, tha maa handt were hans eller konningens embidzmandz trælle, till saa lenge hand haffuer giort hannom fyldist for huis, handt haffuer aff hannom.

5

75.

Adskillighed om thyuffuerie.

Item huo, som om dagen stiel, affhugger træ eller affschærer korn, bør therfor at stubes till kagen, och stiel handt saadant om nattethiide, tha bør hannom att bøde therfor, som forskreuit staar.

10

76.

Huo, som stiel paa wigder stedt.

Stiell mand om natten eller om dagen paa wigder stedt, och thet er iii skillinge werdt wti guldt, aff kirche eller kirchgardth eller anden wigder stedt, tha haffuer handt forbrudith syt liiff, eller handt er wedt schiellig
15 alder, bør hannom wden allt naade att hengis. //

f. 44r

77.

Om thyuff tilstander, at noger haffuer weret y følge met hannom.

(AM. 50)

Item om noger bliiffuer rettet for nogher misgierninger och tillstaa, att
20 andre haffue verit y floch och følge met hannom wty samme mysgierninger, tha schall wor embitzmandt haffue macht att thage paa hannom, till saa lenge handt sender budt effter profatz, oc handt kommer och hannom forhører, først met guode och lempe, och thersom the icke tha will tillstaa, tha lade thennom pyne, dog theris lemmer wschamfferde. Om the tillstaa
25 saadanne theris gierninger, som then, ther rettet bleff, thennom tillagde, tha stande syn rett. Och huilcken, som noger misgierninger wedt met anden først, som ehr forræderie, throidom, mordt, then som forfalscher indsegle etcetera och dølger met thennom och bliiffuer siiden berøchtet, att handt thet wiste, tha liide samme ret, som then misgierninger giorth haffuer. //

7 eller] *mgl. ac.* – 12 stedt] *ab-c.*; *mgl. aa.* – 21 wor] *mgl. ac.* – 22 och (2)] til *tilf. ac.* – 23 och (1)] *mgl. ac.* – the] hand *ac.*; *mgl. ab.* – 25 tillagde] tilsagde *ac.* – 28 thennom] hannom *ab-c.* – och (2)] thet *tilf. ab-c.* – 29 misgierninger] der gierningen *ac.*

f. 44v

78.

Om throldom.

(AM. 50)

Mandt eller quinde, som røchte ganger aff, ath the fare meth throldom paa landzbyerne, tha schall wor embitzmandt lade thage grandgiiffueligen vare paa thennom, om the findes paa sligh steder, som iche sedvonligt er, som hereffter følger, som er om nattethide, afftenindt syldig, morgenindt eller eene wedt rindendis wandt eller och andre hellige tiider, skiertorsdag och sancti Walburgis natth, som thet siigis att brugis meere paa the tiider endt andre tiider om aaritt; och kommer thre achte windne for dommeren, som thet wille windne meth theris eedt, atth the saadanne røchte y sandhedt hørdt haffue y then bye effter then person etcetera, tha schulle saadanne strax paagribes aff vor embidzmandt, och schulle the giiffue budt effter wor profatz, att handt schall magt haffue att g<r>iffue och pyne thennom; staa the tha theris gierninger till, dog ingen har faaet schade theraff, tha schulle // the straffis therfor, som tilbørligt er, met riis eller suøber och wises aff byen. Huilche, som wti saadanne wantro stedth bliffuer beslagne, kandt thet syden bewyses, thersom the heden kommer, att the saadanne gierninger fremdelis bruge och paagriiffuis thermet wty wantro stedth, som for er sagt, och er beviisligt, att nogen ehr skeet ther schade offuer, som merchelig er, tha rettis efftersom pleyer att rettis offuer then, som bruger throldom och met sandt gierning befunden er. Thesligeste naar nogre andre aff saadanne mennischer, som for er rørdt, thruger noger theris ieffnschris ten met nogre saadanne schade att førde thennom paa, enten paa theris legome eller guodz, och thet wedherfari thennom och er beviisligt, tha mue saadanne paagriiffuis och rettis effther lougen for theris misgierninger, som for er sagdt.

79.

Om nogher wanthrois for throldom. //

(AM. 50)

f. 45v

Item naar nogre søger tiidt och offthe till mandt eller quinder hemmeligen om raadt till theris fæe, queg eller om saadant anditt, tha schulle the loulighen adwaris, att the saadant lade. Findes the siiden att bevare sig thermet ehn gangh, thuo ganghe, tha mue the siiden paagriiffuis och rettis

36 skiertorsdag] eller *tilf. ab.* – 37 och sancti] *mgl. ac.* – 38 thre] *mgl. ac.* – 39 meth] *ved ac.* – saadanne] och *tilf. aa-c overflødig* (?). – 40 effter] *aff ab-c.* – 41 embidzmandt] *embedsmend ac.* – 42 g<r>iffue] *giffue aa-b;* gribe *ac.* – 45 wises] *forvises ac.* – Huilche] *Hvilcken ac.* – stedth] *stedse ac.* – beslagne] *beslagen ac.* – 52 enten paa] *mgl. ac.* – 53 thennom] *hannom ab.* – 57 wanthrois] *wanthroer ab.* – 61 thermet] *then mett ab.*

effter theris misgierninger, och the, som till thennom søge om raadt, schulle myste hudenn.

80.

65 Om pant att thage.

Item threndne hondne maade maa een thage pant aff andhen och ey therom adspørge dommeren. Førsth om noger haffuer indgraffuet sig ehn føyer fischewandh paa syth egith, om noger thager theraff fisch, tha maa handt pantis. Andet om noger scheer gres y anden mandz eng. Thredie om
70 noger hugger eller felder noget fructbare thræ; huo thet giør, bødhe ther for
f. 46r thræt iii β, therforwden schall oprettis // schaden. Thisse misdedere maa een fritt pante, naar handt saa finder thennom y syt guodz, wden allt schade.

81.

75 Om konningens beschiermelsebreff.

(AM. 51)

Huilcken konningen eller drodningen hereffter giffuer eller nu tillforn giffuet haffuer syt beskiermelsebreff, then schall thet strax met thet første lade forkyndes och læsis till herridzting, landzting eller och y kiøbstederne till raadhuseth, och huilcken hannom siiden therwtoffuer baster, binder,
80 slar eller wforretter, then schall straffis wedth liiff och guodz.

82.

Naar konningen skicher dommeren wti noger sag, tha schall partene ey fordragis.

(AM. 52)

Item wille wy, att naar konningen schicher noger dommere wtii ehn sagh
f. 46v met syne breff och beffal-// linger, tha skulle partene ey fordrages eller then sag siiden woldgiffue, førendt hun haffuer weret indt for *forschreffne* dommere och ther worder adskilt meth rette, paa thet at huer maae wederfares saa meget, som loug och ret er, och hues *forschreffne* dommere affsiige for rette, schulle the giffue beschreffvit fran thennom, som the wille andtsuare for
90 gudt och were bekiendt for oss.

62 till] *mgl. ab.* – 66 andhen] *andre ac.* – 67 noger] *en ac.* – 68 egith] och *tilf. ab.* – 69 anden mandz] *dannemands ac.* – 70 noger] haffuer *tilf. aa-c overflødig* (?) – hugger eller felder] *hugen eller felden ac.* – ther] *den ac.* – 71 therforwden] *thesforwden ab.* – 72 een] *mand ac.* – 76 konningen] *ab;* komingen *aa.* – 78 landzting eller] *mgl. ac.* – 82 dommeren] *dommere ac.* – 86 hun] *hver ac.* – indt for] *med ac.* – 89 andtsuare] *svare ac.*

83.

Om husfredt, gordfredt eller herreuerch.

(AM. 82)

Skeer och saa, att noger giør husfredt, gordfredh eller herreuerch wtii Siellandt oc Skone, tha wille wy, at thet schall forfølges efftersom thet pleyer
 95 att forfølges wtii Iudlandt. Dog schulle ey sandemendt, raffinsmendt eller
 andre suerge therom, meden vore tilskichede dommere schulle thet lade
 f. 47r vdgrandsche och therpaa dømme, huor // mange herreuerch schedt er och
 mange personer, och schall huer were femptan march sag, och huer marck
 sag, som therwtii faldher, schulle regnis, som forschreuit staar.

100

84.

Bliiffuer noger thyuff greben, som før
 haffuer stollit.

Huo som thagis till træll for thyuffuith och rømmer fran synn hosbonde,
 eller och er wdbannit aff nogit herritt, soghn eller bye, och kommer saa
 5 anderstedz och bruger thyuffuerie, som tilfforn, kommer ther tha noger,
 som paa hannom klager, tha maa profatz lade griiffue hannom och giøre
 hans rett.

85.

Om drifftefæe och mystagh.

Om drifftefæe och mystagh schall saa omhandles, som hereffther schre-
 ffuidth staar. Huilcken som drifftefæe forkommer, handt schal thet strax y
 thre samfelde dage oplyuse wtii domhusit. Er ther tha nogen till stede, som
 f. 47v thet tilhører, tha schall handt forvaritt till // rette eyere kommer, och huor
 bonden syt queg opspør, tha schall handt thage thuo gode, achte dandne-
 15 mendt meth sig aff thenn samme by, handt wtii boer, som kiende hans
 brende, och fare diitt, som samme hans queg er, och giiffuitt then til kiende,
 som thet y were haffuer, att thet hannom tilhører aff retthe och wiisze
 hannom therpaa syt rette thagismerche, och att handt medt syn metsølgere
 20 woldhe holdhe thet medtt theris helgens eedt, ath thet er hans rette hiemme-
 fødde och hans rette merche; tha schall handt hannom thet lade følge, och
 giøre hannom ingen hinder therpaa, dog schall handt giøre hannom fylliste

94 efftersom] som *ac.* – 95 schulle] skal *ac.* – 6 lade] *mgl. ac.* – 9 mystagh] myslag *ac.* – 10
 mystagh] myslag *ac.* – hereffther] efter *ac.* – 12 som] *mgl. ac.* – 13 forvaritt] forvare *ac.* – eyere]
 eye *ab.* – 16 then] *mgl. ac.* – 18 att] *mgl. ab.*

for hues, handt wdlagt haffuer effter dommerens siigelsze. Huo heremodt giør, haffue forbrut saa meget, som queget ehr wærdt.

86.

25 Ingen maa beskattis paa theris skouffweye. //

(AM. 67)

f. 48r Inghen schall besuores paa allfare weye eller paa theris rette skouffweye mett wlouligh beskathning och pandt, ath thersom klarligen icke weye ere, skall wdleggis theris rette schouffweye, och huilcken, som hereffter nogen beschatter wlouligen eller panter, then schall straffis wed hallssen.

87.

30 Om bonde fanger loff att ieye diyur eller fiske etcetera.

Skeer och saa, at noger bonde fanger loff at ieye wti noger guodth mandz enmercke eller skouff, och ther beder diyur, harer eller raar, eller thet y andre maade faar, och kommer thermeth paa syn rette marcheditis weyge, tha skall handt thet wdfføre aabenbare till wore kiøbsteder, och ey thet
35 skiulle for nogen. Och skall handt thermedt holde paa marchedit faall for huer mandt, som thet kiøbe wille, som meth anditt guodz, och ey schall thet
f. 48v hiemme-// ligen indt y husze till nogenn; huem som thet kiøbe will, handt schall weritth nesth for pendinge. Thesligeste och saa medt fersk søfisk,
40 och skall ingen macht haffue hannom therfor att hindre eller pladze wti noger maade.

88.

Om wloulig beschating och tholdt.

(AM. 65)

Er os och tiilviidendes worden, hurledes at siellandsfader och andre,
45 som bygge paa Seelandt, løbe til Iudlandt, Skonne och andenstedtze och kiøbe wedt och bethalle thennom well, som the kiøbe af, och theroffuer besuores the aff fogeder och andre medt wloulig tholdt och skatt. Wille wii, a<t> huilcken, som saadanne wforreth, then schall straffis wedt halsen.

27 weye] *mgl. ab.* – 29 schall] *mgl. ac.* – 31 etcetera] *mgl. ac.* – 34 thermeth] thett meth *ab.* – marcheditis] marck ædles (!) *ac.* – 37 wille] vil *ac.* – 38 indt] *mgl. ac.* – 39 fersk] flesk (!) *ac.* – 46 theroffuer] herofver *ac.* – 47 besuores] besuorer *ab.* – och (1)] af *ab.* – 48 a<t>] af *aa-b;* at *ac.* – huilcken] huilcke *ac.* – then] *mgl. ac.* – halsen] halse *ac.*

89.

50 At bønder mue segle her wtii riiget,
huort thennom løster.

(AM. 80)

f. 49r Haffuer wi vndt och tilladit, ath wore wndersatte, bønder och meenige
almue offuer alt wort riige // Danmarck, besynderlig Hollandt, Blegindt,
mue segle huort thennom løster her y riiget till vore kiøbsteder met hues
55 tømmer, the kunde afstedkome, klapholt, wedt, kul, bort, wogn, hyull och
alle andre slig vahre, som the pleye att selge met, och mue the igen kiøbe
hues ware, thennom behoff giøris til theris egit behoff.

90.

60 At bønder mue fare til marchit met
theris ware.

(AM. 80)

Skall och meenige bønder wtii Iudlandt och Fyen wdføre till wore kiøb-
steder, huilcke thennom nest belegligt ere och pleye att søge thorge till,
wogn, hyul, thømer, wedt, kull och andre slige træware; och skall thennom
ther ey giøris hinder paa wtii noger maade; thet schall saa forstaaes, att frii
65 schattebønder mue thet giøre och icke andre, och mue alle bønder, som boe
paa wdøør, føre theris ware till neste kiøbsteder och thennom ther selge.

91.

Om marchit att holde.

f. 49v Saa schal schichis herwtii Siellandt om marchet. Først // schall stande et
70 marckit wti Roskilde, som skall begyndis søndagen iubilate, som thet pleyer
att holdis paa, och schall stande wti viii samffelde dage; dernest skall be-
gyndis et marchet wti Kiøbenhaffn fiorthen dage for sancti Hans dag mid-
sommer och schall stande fyrre samfelde wger till fiortende dagen effter
f. 49v *forschreffne* sancti Hans dag; siden schall begyndis et markith wtii Kiøge paa
75 sancti Olaii regii dag och schall stande wtii viii dage, <.....> oc thet schall
begyndis paa sancti Bartholomei dag; dog konningens rettughedt thenn
stund, thet paastaar, wforsømmelig.

53 Hollandt læs Hallandt. – 56 selge] segle ac. – 63 wogn, hyul] nogen hiul (!) ac; oc tilf. ac. – kull] mgl. ac. – 64 ther] the ab. – giøris] giøre ab. – 66 ther] herefter overstr. syl aa. – 69 herwtii] i ac. – 70 begyndis] begynde ab; bedyndis (!) ac. – 71 och] mgl. ac. – wti] ude ac. – 73 stande] wtii tilf. ab-c. – fiortende dagen] fiorten dage ac. – 74 *forschreffne*] mgl. ac. – 75 <.....>] her mgl. et eller flere led aa-c; cf. koncepten til byloven kapitel 65, der har thernest effter schall holdis eth marckit vti Ringstede, som schall stande vtii thre dage.

92.

Om moll och weht paa landnit.

(AM. 70)

80 Item ens moll paa schieppe, aln, weht och thynder schall were offuer alt
landit saa lang, suor och store, som brugis wtii wor kiøbstedt Kiøbenhafn,
och schulle the finde eth moll wt aff huert hei<n>ginde wti the kiøbsteder
Kiøbenhafn, Malmøe, Vyborg oc Odense; thereffter then meenige mandt
f. 50r schal wide at molle och holde syn // skieppe, aln, wecht och thynde rettfer-
85 dug wnder thenn brøde, therpaa sat er, wti alle kiøbsteder, och schall alt
landgilde maalis och ydis vti thøndertall, och schall thenne schichelse ey
paagaa førendt effter pasche nestkommendis.

93.

Om øxendriff.

(AM. 63)

90 Ingen hereffther schulle drifue nogre øxen her af riiget och till Tyskelandt
wden stoldtøxen, meden huilcke, som stoldthøxen drifue will, schall then-
nom ey drifue lenger endt till Riibe, och thennom ther selge fremede kiøb-
mendt paa rette markeddag for guldt, purt sølff eller klede, rede om rede,
och ey for andre ware.

94.

Kuorn maa ingen wdførde.

(AM. 60)

95 Skall ingen hereffter wdføre nogerhonde kuorn wt aff riiget och till Tys-
chelandt, huercken aff Iudlandt, af the steder, som thennom mueligt er och
pleye af att segle till stederne; sammeledis aff Fyn, Lollandt, Falster, Møn,
100 Siellandt, Langlandt och alle andre smaa lande och øør therom liggende,
meden schulle samme kuorn met alt anditt kiøbmandschab indføre wti
f. 50v Øresundt til Kiøbenhafn, Malmøø, // Landzcrone och Helsingøør, och thet
selge wore burgere och wndersatte, ihuem thet kiøbe wille for pendinge.
Gjør her noger emodt, tha schulle the were faldne till konningen for xl *marck*
5 och thet godzis forthabelse, som the hafue met at fare.

80 alt] *herefter underprikket riget* eller *ab.* – 82 wt] *mgl. ac.* – hei<n>ginde] heiginde *aa*; hiemginde *ab*; hengendis *ac.* – 83 thereffter] hvorefter *ac.* – 85 wnder] uden *ac.* – brøde] som *tilf. ab-c.* – 86 landgilde] land (!) *ab.* – 87 pasche] nu *tilf. ac.* – nestkommendis] førstkommendis *ac.* – 90 schulle] skal *ac.* – 91 huilcke] hvem *ac.* – 93 rede (2)] *mgl. ac.* – 97 nogerhonde] nogen tønde *ac.* – 99 Lollandt] oc *tilf. ac.* – 100 Siellandt] oc *tilf. ac.* – therom] herom *ab-c.* – 1 kiøbmandschab] d *rettet fra s aa.* – 3 wille] vil *ac.* – 4 faldne] for *tilf. ab.* – till konningen] *mgl. ac.*

95.

Om stoldtøxne at holde.

(AM. 62)

Ingen aff koningens bønder eller thienere schulle y noger maade effter
 thenne dag were plictuge at holde nogre stoldeøxen huos thennom for
 10 konningens embidsmandt, och om the nogre holde heroffuer, och then huos
 thennom døø, tha skulle the ey were plictuge till at liide ther nogen skade
 for, wnderthagit the, som plictuge ere till at holde fuodernøth. Ehuem som
 stoldtøxen holde wille, the schulle thennom holde wedt theris egne gorde.

96.

Om humlekuler.

(AM. 64)

Item skall och hereffter huer bonde bygge thy humlekuler till syn egen
 gordth eller mere, efftersom handt haffuer iordtmon till och duer thertill att
 bygge, och schulle the schiche thennom nu therpaa, at the thet begynde
 f. 51r strax // paa foraarit nestkommendis wnder theris faldzmoll, och at samme
 20 kuler lagde ere inden thuo aar effter posche nestkommendis.

97.

Om boyeiagt.

(AM. 66)

Item bliifuer och noger tilsagt at wer met vti boyeiacht eller y satteiacht
 och thet forsømmer, tha schall handt ey therfor liide noger schade, effterthy
 25 thet er høstenn, och bonden schall tage syn biering till ware.

98.

Om langh echt.

(AM. 79)

Ingen konningens bønder hereffter skulle y nogre maade thungis eller
 threngis med noger langh echt, som hertill skedt er, wden met theris landgyl-
 30 de, eller och the schulle førde wort folck och fadebur, om wi therom tilsiger,
 naar wii selff ferdis egiennem landet.

8 eller] och *ab-c.* – thienere] ey *tilf. aa-c overflødig* (?). – 9 plictuge] till *tilf. ab-c.* – 10 then] the
ab-c. – 12 som] *mgl. ac.* – till] *mgl. ac.* – holde] nogen *tilf. ac.* – 16 Item] *mgl. ac.* – thy] toe *ac.* –
 17 iordtmon] iordsmaal *ac.* – 18 the (1)] *mgl. ac.* – 23 satteiacht] *ab-c.*; satteiacht *aa.* – 25 till]
mgl. ac. – 28 konningens] *herefter underprykket* mendt *ab.* – thungis] thuingis *ab-c.* – 31 ferdis]
 fors *ac.*

99.

Om landgilde.

(AM. 69)

Item alt landgilde, som aff bønder ydes schall, thet schal til guode rede
 35 thuende tider om aarit eller en tiidt, efftersom seduane y landit er, redeligen
 f. 51v wdgiiffuis och ydes; // blifuer nogen bondne igen stanindis met nogit hans
 landgilde och thet <ey> till then termiin och landgyldisdag lader redeligen
 wdkome, tha schall strax vduorderis af hans boe saa megit, som thet land-
 gylde tilsiger, som handt igen met bliifuer standendis, och thersom handt
 40 fremdelis siider hans hosbonde whørig for och iche will redeligen wdgifue
 syt landgylde, tha schal hans hosbond haffue macht att wduyse hannom
 och sette en anden indt vti gorden igen, som thet redeligen wdgifue wil.

100.

Om ødegorde paa landit.

(AM. 71)

Item at huor som helst ødegorde ligger vti noger landzbye, som konnin-
 gen och kronen tilhører, och mandt kandt ingen faa, som thennom opbygge,
 besiide eller y leye haffue wille, tha schall embitzmandt thervti lenit tilschi-
 che noger aff the beste bønder, som y *forschreffue* bye boendis ere, som
 schulle annamme till thennom saadanne kronens ødeiorder och gifue land-
 50 gilde, som ther pleye af att gaae, wdt til guode rede, och naar embitzmandt
 kunde fange noger, som samme ødeiorder opbygge wille, schulle the vdleg-
 ge fran thennom igen samme ødeiorde til *forschreffue* gorden igen. //

101.

Om the, som gorde feste paa landnit.

(AM. 68)

Huilchen landbo, kronens eller guode mendz thienere, som noger gordt
 55 fester, handt schall haffue forordt met thenn, som handt fester samme gordt
 af, huor lenge handt then beholde schall, y thy aar, tholff aar, lenger eller
 stekre, efftersom the therom forenis kunde, och iche y saa lang tidt bør
 bønder at wduises, wden saa er, handt lader gorden forfalde eller och iche
 60 will wdgiffue syt landgylde aarligen aare wdt till guode rede, som hannom
 bør at giør, och er hans hosbonde hørig och lydиг for tilborlig tieniste.

35 efftersom] efter samme *ac.* – 36 hans] *sin ac.* – 37 <ey>] er *aa-c.* – then] *tre ac.* – 38
 vduorderis] *vorderis ac.* – 39 thersom] *eftersom ac.* – 47 wille] *vil ac.* – 48 som (1)] *mgl. ac.* – 52
 gorden] *gaarder ac.* – 57 y] *mgl. ac.* – 59 bønder] *bonden ab-c.* – 60 aare] *aars ab; mgl. ac.*

102.

Wschellighedt om frii bondeguodtz.

(AM. 72)

Huor wschichelighedt er om fry bondneguodtz, saa at then, som myndre
 65 hafuer, giifuer saa megit till schat, som then mere hafuer, tha will nu
 konninglige mayestadt, och tolff bønder schulle tilskichis met lensmandt, som
 schulle forfare, om then bondegordt, som lidet haffuer, er guodt nogh for
 then wdgifft, theraf gaar, eller om handth mere tholl; och om en gordt
 tholler at giøre thuo gorde af, tha giifue dubbelt schatt, om ther icke er
 70 arfuinge till, eller giøre ther thuo gorde af. //

f. 52v

103.

(AM. 73)

Ingen fri bønder mue hafue thuo, tre eller flere gorde wnder en schat,
 meden huor sliig ere, tha skulle embitzmanden och fogder gøre ther saadan
 schichelse paa, som *forschreuit* staar.

75

104.

Om bønder, som haffue gibte børn y gorde
 met thennom.

Bønder som icke haffuer mere endt en bondegordt och haffuer børn och
 wille giifft sig y bo met hannom eller icke kunde fordrage sig y huse
 80 sammen, tha maa faderen bygge hannom eth huus i hans gordzru<m> och
 wdlegge hannom ager och eng och hielpe hannom ther till godz, saa meget
 hannom teckis y hans lefuendis liiff, dog schall faderen haffue macht offuer
 skouffuene och fischeuandt, then stundtt handth lefuer och er thet duelig
 fore, och hand schall foruise the andre thet, som the schulle haffue til
 85 ildebrandt, och inthet mere. Naar faderen er dødt, tha schall thennom
 schiffdis emellom, saa thager drengen syn lodt och pigen syn deell, saa at
 huert sydsken fanger thet thennom bør at hafue met rette effter louden, men
 haffuer handt dötter, som handth tillforen vdgifueth haffuer medt guldt,
 f. 53r sølff, pendningen eller // anden boschaff, saa hosbonden thermet nøgis, som
 90 hende faar, tha bør hannom icke siden att hafue lodt y bondegorden, wden
 hun er theris eniste barn, meden huadt bondegorden er bedre, ther giøre

63 Wschellighedt] Uskikkelighed *ac.* – 66 och] at *ac.* – 73 skulle] skal *ac.* – fogder] fogden *ac.* –
 ther] toe *ac.* – 77 thennom] sig *ac.* – 79 wille] vil *ac.* – 80 gordzru<m>] gordzrund *aa-b.* – 82
 teckis] tækker *ac.* – 83 skouffuene] skoufven *ac.* – 84 the (2)] *herester underprikket* andre *aa.* –
 schulle] skal *ac.* – 86 och] *mgl. ac.* – 89 sølff] oc *tilf. ac.*

the hannom fyldest for. Then, som dueligst er och annammer bondegorden
 effter faderen och kandt holde then wedt heffdt och macht, then annammer
 och skouffuen met fischeuandt y forvaring, som for er sagt. Will och then,
 95 som y gorden siider, pante eller kiøbe noget aff the andre sydschenis deell
 till syn effter faders och moders dødt, tha maa handt thet giøre, och schulle
 huer aff samme sydschende gifue landgilde aff syn anpart, saa thet redeligen
 wdkommer paa den *forschreffne* tiidt, som bør at wdgiifuis aarlige aars wdt
 til guode rede, efftersom the hafue iordt till, huilckit the selff schulle ligne
 100 thennom emellom.

105.

Om iordeyende bønder, som skouffue haffuer.

(AM. 74)

Huilecke fri iordteygende bønder, som y Skone kaldis schattebønder,
 schouff hafuer, schall synn egne hiemfødde suyn frii haffue och ey therfor
 f. 53v nogen oldengieldt giifue, och huis same schouf // mere tholler, schall handt
 giøre konningens embitzmandt ther rede for. Schulle the och hafue frit
 fischerie vti theris egen fischeuandt, som the haffue selff indgraffuit och
 indempt.

106.

At bønder mue thage oldengieldt.

(AM. 74-75)

Item huor bonden haffuer panthet eller kiøbt til sig bondnegodz, som
 schouff tilligger, handt schall af the bønder, som paa same godz boer,
 oldengieldt nyde af theris egne hiemfødde suyn, och hues *forschreffne* schou-
 ffue ydermere tholle, schall handt giøre wor lensmandt rede for, som for-
 15 schreuit staar.

Och schall bonden nyde sin ildebrandt af the wynfelder, som paa iorden
 ligge; thesligest alm och birch, och at selge till thorgis och til kulbrendnin-
 ge, och ey schall y noget maade anderledis y skouffue.

94 skouffuen] skouffue ac. – 97 aff (2)] ab-c; och aa. – 98 den] tilf. o. lin. m. samme hd. aa. – 3 fri]
 mgl. ac. – kaldis] kalder ab. – schattebønder] skolebønder ac. – 4 schall] til ac. – haffue] haffuer
 aa-b; hafve ac. – 7 fischeuandt] fischemendt (!) ab. – 11 bonden] bønder ac. – sig] syn ab. – 14
 som] ab-c; mgl. aa. – 16 af] oc ac. – 17 thorgis] borgere ac. – 18 schall] mgl. ac. – y (2)] mgl. ac.

107.

20

Om thømmer till bygning.

(AM. 75)

Item hues thømmer och træer bonden schall haffue till syn husbygning och wognthømmer, thet schall handt gifue konningens embidzmandt til kiende, før handt nogit hugger, oc handt schal hannom foruise, huor handt hugge maa, och naar handt hannom saa foruist haffuer, tha maa handt hugge y till redeliger wiise, och som schouffue kandt myndst were til schade. Och om nogen heremoedt dierfues till att forhugge schouffue til wplichte, tha schal konningens embidzmandt magt haffue at sette hannom af syn gordt och en anden neste arfuinge therindt igen, som schoufuen wil holde wedt macht. //

f. 54r

108.

Om fellidtz skouf.

(AM. 76)

Item thersom fellidtz skouff ere, schall ingen hafue macht at giifue nogen loff at hugge egh eller bøg thervti, før schoufuer er schibt emellem eyerne; huem som will, giifue syne bønder loff at hugge paa theris egne e<n>mercher och ingen anderstedz.

109.

Om marcheschiel emellom byes schal

ey suergis om.

(AM. 77)

Sandnemendt eller oldinge schulle ey herefter suerge marcheschiell emeldom byer, wden storlige behob giøris, och schulle wore embidzmandt thet først grandsche, om the saa hordeligen trengt ere om march, och thersom saa findis, och the ey kunde fordrage thennom, tha mue the suerge eller giøre marcheschiell.

21 hues] huus *ac.* – 22 konningens] *ab-c.*; komingens *aa.* – 23 handt (2)] *mgl. ac.* – 25 redeliger wiise] redelighed *ac.* – som] *mgl. ac.* – schouffue] skoufuen *ab-c.* – kandt] *mgl. ac.* – were] *mgl. ac.* – 28 therindt] *ind ac.* – 34 syne bønder] *sin bonde ac.* – egne e<n>mercher] eget eenemercke *ac.* – e<n>mercher] *emercher aa.*; enmerken *ab.*; eenemercke *ac.* – 35 ingen anderstedz] *icke andenstæds ac.* – 37 emellom byes] *mellem byer ac.* – 40 behob] *forføden ac.* – wore embidzmandt] *wor embitzmendt ab-c.* – 41 thet] *mgl. ac.* – saa] *mgl. ac.* – 42 och] *mgl. ac.*

110.

Om march at rebis.

(AM. 78)

Item at march rebis, er schadelig paa ager; thii schall thet ey hereffter
 mere brugis, meden march schall loddis och thersom ey kandt reche till
 heell ager, tha schall leggis nogre agre wdt paa alle anpartes weyne, saa att
 huer syn anpart fangendis worder y samme ager, dog ther, som marchen er
 50 myndst till schade.

111.

Bønder schulle iche hereffter selgis. //

(AM. 85)

f. 54v Sliig ont, wchristelig seduone, som hertill y Siellandt, Falster, Lollandt
 och Møn werit haffuer med stacharls bønder och christne mendnische att
 55 selge och bortgiifue liigesom andre wschiellige creatur, ey schal hereffter
 thenne dag sa ydermeere schee, meden naar theris hosbonde och herschaff
 fare wredelige met thenom och giøre thennom noger wlog och wret, tha
 mue the flytte aff thet guodz, the paa siide, och indt paa andens guodz, som
 bønder giøre y Schonne, Fyn och Iullandt, och gifue theris rette førlog, och
 60 hues, som gorden er forargit eller forfalden y hans tidt, førend bonden
 affarer, thet schall bonden oprette igien.

112.

Huem almøsse schal giifuis.

(AM. 93)

Sammeledis er forfaret, at mange fattige mendnische, som inthet haffue,
 65 gaa och samble gudtz almusse af guode mendesche, och ere dog sterche,
 karsche och føre, bode karle, quinder, drenge och piiger, och ey wille thien-
 ne eller tage thennom noget arbeyde for, meden the saa kunde faa theris liifs
 nøttørffit och føde. Huor slige findes vti kiøbsteder eller anderstedz, tha
 schulle the ther vddriifues, met mynde endt the arbeyde och thiene wille,
 70 och ey schall giifues gudtz allmusse andre end fattuge, syuge och vanføre
 f. 55v mendische, som ey wtii // andre maade kunde vinde eller foruerfue theris
 liifs føde, och borgemesterne vtii kiøbstederne schulle tilschiche en suoren

46 ager] agre *ac.* – 47 ey] icke *ac.* – 48 anpartes weyne] anparter *ac.* – 49 anpart] part *ab.* – 52
 schulle] skal *ac.* – 55 creatur] oc *tilf. ac.* – hereffter] effter *ab-c.* – 56 sa] *mgl. ac.* – och] eller *ac.* –
 57 noger] *mgl. ac.* – 59 Iullandt] *ab*; Siellandt *aa*; Iydtland *ac.* – och (2)] *mgl. ac.* – 60 som] *mgl.*
ac. – 66 karle] oc *tilf. ac.* – 69 vddriifues] udvises *ac.* – endt] *mgl. ac.* – 71 wtii] *mgl. ac.*

bardscher, som schall ofuersee en gang om huer wge sadanne wanføre och siuge mendnesche, som gudtz almuse schulle tage, och thennom schal gii-
 75 fuis eth synderligt stadtzegn, som the schulle bære obinbare paa theris kleder.

113.

Ingen maa thrøgle tiil mandslet.

(AM. 86)

Kommer nogen for schade her y riigit och giøre mandsleth, tha gaar
 80 there, som sodanne gierninger giort hafuer, fran hus til syne wenner och andre, thygger thertill, och almuen thermet besuores, at hielpe hannom tiil sodan bøder, dog ingen schall wer ther forpflichtet tiil; huilchet ingenledis hereffther tilstedis schall, at nogen thennom vti sodan maader schall hielpe. Giøre noger sodanne gierning, schal bøde af syt eget, som *forschreuit* staar.

114.

Om thrøglere.

(AM. 87)

Sammeledis naar noger setter ildt vtii syn egen gordt eller hus met vilge
 och thermet giøre syn naboe schade, farer siden omkring landit och thrøgler
 90 tiil at bygge syn gordt och hvs op met igen, schall hereffter ingen thennom thertill vti sodanne maader hielpe. //

115.

Om mandhelleløs.

(AM. 83-84)

Skeer och at nogen blifuer mandheldeløs her y Siellandt, tha maa mandt
 friidt slaa paa hannom, saa megit thennom løster, huilchet hereffter ey saa
 95 mere schee schall; haffuer hannom nogen tiil at thalle, tha thale hannom tiil for dommeren; schall handt therpaa domme effter then schichelse, som therpaa giordt er, och vurde af hans boo, om handt ey redeligenn bethalle will, efftersom *forschreuit* staar.

f. 55v
 73 om] *herefter underprikket* aarit aa. – 75 stadtzegn] stoert tegn ac. – 79 och] at ab. – 80 there] de ac. – sodanne gierninger] saadan gierning ac. – hafuer] huus *tilf.* ac. – 81 thermet] *mgl.* ac. – 82 sodan] sine ac. – huilchet] oc ac. – ingenledis] ingensteds ac. – 87 naar noger] maa ingen ac. – vtii] paa ac. – eller hus] *mgl.* ac. – 88 naboe] næste ac. – och thrøgler] at trygle ac. – 89 och] op ab. – och hvs] *mgl.* ac. – 93 Skeer] det *tilf.* ac. – 95 nogen] herefter *tilf.* ac. – 96 som] *mgl.* ac. – 97 vurde] videre ac. – om] som ac.

100 Sammeledis schall ingen hereffter lagsøges eller huggis fredt af til tinge, meden schall dommeren siige therpaa, som for er sagdt, och kundgiøre thet aabenbare y domhusit effter then schichelse, som therpaa giort er.

116.

Om wdsettische folch.

(AM. 89)

Wtii huer kiøbstedt och y alle landzbyer wtii the herrit, som wdsettische
5 folch vtii ere, schal en tilskiches, som stedtze annammer gudtz almuse, som gotfolch will giifue til *forschreffne* suyge folck, hospitale met oppe at holde, och paa thet, then meenige veyfarendis mandt schall thennom kiende, schulle the, som sodanne pendinge annamme, haffue en th<re>k<l>ap<p>e och klappe met, och ey anderledis bede eller thrøgle til thennom. //

f. 56r

117.

Om taffledragere.

(AM. 90)

Thisligeste schall ingen tafler omberes vti sognekircher paa landit till at samle offer paa wden allene sognekirchens thaffle, som kircheuerge omber.

118.

Om allfar weye.

(AM. 94)

15 Wtii alle herrit ofuer all Danmarchis riige schulle herrizmendt och sogne-
mendt were forplichtede till at giøre guode allfar weye igiennom alle scho-
uge och march och sammeledis guode broer ofuer alle beche och aar, och
thersom wføre er, och behob giøres, och holde thennom selff ferdige. Fanger
20 ther noger schade wdofuer for theris forsømmelse, tha schall thet herrith
were forplichtet til at oprette thennom sodan schade, och schulle dommeren
vtii huert herrith hafue macht at ligge her pene paa, om nogen er hertill
fortruden och forsømelig, huath thenn schall vere falden for. Schall konnin-
gens fogit giifue almuen tilligen meening til kiende, naar the begynde schul-
25 le at giøre same weye, och were selff ther til stede hos och wnderuise
thennom huor wiide och brede the thennom giøre schulle.

99 huggis] herggis *ab.* – 1 som] *mgl. ac.* – 4 y] *mgl. ac.* – the] *det ac.* – 7 then] *the ab.* – 8 th<re>k<l>ap<p>e] *ther kapre aa; ther kappe ab; trækiep ac.* – 9 och (1)] *at ac.* – til] *af ac.* – 18 sammeledis] *sammesteds ac.* – 19 wføre er] *udfordres ac.* – ferdige] *ved lige ac.*

119.

Om ager. //

f. 56v Och huilchen, som ager ofuer anden mandtz ager, kuorn eller æng, an-
 30 derstedz endt ther som rette allfar weye gyort er eller rette vey emellom
 byer, schall hafue forbrut saa meget etcetera. Thisligest schulle the hafue
 macht at affhugge alle threr, busche etcetera, som ret y veyen staar, som
 allfare vey schulle fremleggis, huem the tillhøre, och ey ther bøde for, och
 hues brøde, som heraf faller, som *forschreuit* staar, schulle sognemendne
 35 samle til hobe, och then driche bort. Och schall konningens fogit en tiidt om
 aarit vide och grandgifueligen gifue act paa, at weyne saa well ferdige
 holdes, och findis ther nogen brøst, tha schall handt strax giifue herritz-
 mendnene eller sognemendene til ckiende, at the strax giøre thet ferdigt
 wnder sodanne brødependinge, som therpaa sat blifuer, som for er rørdt.

120.

Huilche closter, som mue thrøgle.

(AM. 88)

Hereffter schulle ingen herrecloster eller andre, som hafue iordegudtz,
 schiche noger thrøgler eller bedlere eblant almuen effter almusse at lade
 ophage, som the thertill giort hafue, met myndre endt thee hafue konnin-
 45 gens tilladelse thertill, vnderthage orden, som tilschichit ere at samle gudtz
 f. 57r almuse, som er suortebrødre af sancti d<omi>nici or-// den, graabrødre aff
 sancti francisci orden, the cl<e>ri<ci>, som holde theris rette regell, carmeli-
 ter, och the prester, som ere y hospitaler och sigis at vere af sancti augustini
 orden.

121.

Om kuler at kaste aaes wtii.

(AM. 95)

50 Skall paa marchen wden alle landsbyer grafuis en stoer kule, som alt
 queg, fæ, heste och suyn och hundne etcetera, som døer ther wtii byen,
 schall w<t>i kastis, paa thet at ther ey schall ligge paa iorden och forgiiffue

28 ager] *agre ac.* – 29 ofuer] *en tilf. ab.* – ager (2)] *agre ac.* – 32 etcetera] *mgl. ac.* – ret] *mgl. ac.* – som (2)] *om ab.* – 33 schulle] *skall ab-c.* – och (1)] *mgl. ab.* – ey] *mgl. ac.* – 35 then] *det ac.* – 36 weyne] *veyen ac.* – 38 sognemendene] *det tilf. ac.* – 39 som therpaa sat] *da paasat ac.* – 44 ophage] *ophagen ab.* – thertill] *hertil ac.* – 45 vnderthage] *den tilf. ac.* – 46 d<omi>nici] *Dionici aa, ac; Dionysii ab.* – orden] *oc tilf. ac.* – 47 cl<e>ri<ci>] *clariser aa-b; canicker ac.* – 53 etcetera] *mgl. ac.* – 54 w<t>i kastis] *weikastis aa-b; udi kastis ac.*

55 luchten for mendeschen. Och huor som dõt aaes findis vtii marchen, tha
 schall handt, thet tilhører, strax grafue ther en kule, och kaste thet thervtii.
 Huilcken, som thet forsømmer, och thet iche gjør, handt schall hafue for-
 brut iii marck modt syn hosbondne, och schall ther en tilschiches vti huer
 landzbye, som ther schall thage ware paa.

60

122.

Om tiilføring.

(AM. 96)

Naar konningen drager nogerstedz her y landnit, schall alle bønder,
 ehuem the heldst tilhøre eller thiene, naar tillsiiges till hans leyge, lam,
 høns, gies etcetera och anden fittalie och selge hans folck for pendninge.

65 Thisligeste borgere at føre fremmit drich och andit, som behob giøres. //

f. 57v

123.

Om ny tidender.

(AM. 97)

Om nogen førder ny tidender y landit, besynderligen paa theris herre,
 koningh. Ehuo thet hereffter gjør, schall handt strax forvares af konningens
 70 embidzmandt, til thes at mand forfarer sandheedt therom. Thersom sagen
 er konningelige mayestadt anrørendis, tha schall handt myste huden thuo
 eller tre dage samfeldt och siden foruisis af landit; gielder thet nogen anden
 paa, tha schall handt myste huden en gang.

75

124.

Om sildt at wdførde.

(AM. 81)

<P>aa ingen fischeleye schall saltes sildt ath wdføres eller at selgis, vden
 ther hafuer fanget konningens <ci>rkel tilforn, vnder guodtzens fortabilsse,
 som the hafue met at fare.

55 luchten] luften *ac.* – aaes] aasen *ac.* – 56 thervtii] udi *ac.* – 57 iche] ey *ac.* – handt] *mgl. ac.* –
 58 marck] *ab-c; mgl. aa.* – ther] *mgl. ac.* – 63 naar] *maa ac.* – 64 och (2)] *at ac.* – 65 føre] *mgl. ac.*
 – 68 herre] *oc tilf. ac.* – 70 thes at] *mgl. ac.* – mand] *hand ac.* – 72 samfeldt] *mgl. ac.* – 76 <P>aa]
 Saa *aa-c; cf. kapitel 81 AM.* – saltes] *salte ac.* – at] *mgl. ac.* – 77 ther] *then ab; de ac.* – <ci>rkel]
 arkel *aa-b; bevilling ac; cf. kapitel 81 AM.* – tilforn] *mgl. ac.*

125.

80

Om børn, som gaa tiil skole.

(AM. 91)

Bønder, som ville hafue theris børn til skole, sende thennom wdt til kiøbstederne och lade thennom ther fra en døør och til en anden och bede almuse for gudtz schyldt, huilchet hereffter ey mere saa schee schall. Wil nogen hafue synne børn til schole, tha schulle the sette thennom til theris
f. 58r sogneprest, sognedegn eller nogen anden ther wti byen, // som lerede ere, och schulle the først lere pater noster, Aue Maria och credo etcetera paa dansche, saa the thennom well kunde lesse och vnderstaa och siden at lere at lesse och schrifue paa dansche. Wil nogen hafue theris børn til schole wti
90 kiøbstederne, som wil blifue prest och wedt kirchen, schulle thennom self besørge met kost, och hues the behob hafue, och schall scholmesteren lere thennom thisse bøger, som hereffter staar, som er gramatica, Therentius, Uergilius, in opusculo Ciceronis, in historiis, in dialectica aliqua synceriori, in lectione ueteris testamenti, efftersom then ordinancie ydermere vduiser, the nu schulle hafue vti skolen wti wore kiøbsteder.

95

<126.>

(AM. 92)

Peblinger och degne, som till schole gaa, schulle iche om høstfischende giifue thennom fran scholen eller wdy andre embede, meden schulle stedtze blifue vedt scholen at lere, och ey thage thennom anden løsactughedt fore.

100

127.

Bønder mue holde theris børn til huadt embede, the wille.

Wille the och lere andit embede, murgiarning, thømmergiarning, snedkere eller andre embede, y kiøbsteder falder etcetera, tha mue the thet giøre;
5 ellers schulle the holde thennem hiemme at pløye och saae och thet, som bonde nøttørteligt er at wiide syn biering met. //

82 och til] *mgl. ac.* – en anden] den anden *ac.* – och (3)] *mgl. ac.* – 91 som(1)...staar] *mgl. ac.* – 92 historiis] *historicis ac.* – 93 testamenti] *ab-c;* thestamanti *aa.* – 95 <126.>] *Sammenskrevet med kapitel 125, dog selustændig i indholdsfortegnelsen aa-b; overskr. 126. Om peblinge oc degne ac.* – 96 schulle] skal *ac.* – høstfischende] høsten fiske *ac.* – 99 fore] etcetera *tilf. ab.* – 6 nøttørteligt] vitterlig *ac.* – wiide] vinde *ac.*

f. 58v

128.

Børn, som fader och moder er fradødt.

(AM. 91)

Skeer och saa, at theris fader och moder døør, tha schulle neste arfuinge
 10 thage thennom till sig och lade thennom lere, som *forschreuit* staar. Ere och
 alle theris foreldre døde, tha schal domeren tilschiche thennom werge, som
 schulle hafue thennom y forvaring och lade lere thennom, først the komme
 til schelig alder, som *forschreuit* staar.

129.

15

Om brøllop, bardsel och gilde.

(AM. 53)

f. 59r

Ingen bonde schall giøre bryllop lenger endt y thuo dage, søndagen och
 mandagen, om vgen och ey lenger, welckom then samme afften, som the
 føre bruden hiem, och ey større endt the kunde giørit y theris egne daglig-
 20 stuer och iche y theris lader, och schulle the icke lade bygge ther nogre ny
 hus till. Huo heremodt giør, hafue forbrut xl *marck* till konningen. Och
 schall ingen byude flere till bardzell, end som handt hafuer budet till fadde-
 re, wnder samme brøde. Sammeledis skall och aflegges alle the gylde, som
 the pleye at hafue paa landzbyerne om sommeren och høsten; thi thet er tha
 then tiidt, som bonden schall afle thet, som handt schall hafue gafn af om
 f. 59r aarit, och giifue syn hosbonde till landgylde. Huo her-// emodt giør, bøde
 som *forschreuit* staar; dog mue the om helligedage och om sancti Hans nat
 gaa och dandze paa gaden och øfue thennom y anden bequommelighed och
 gledschab.

130.

30

Huo herberger schall giøres.

(AM. 54)

Skall schichis saadanne aabenbare herberge wde paa landet, som rette
 alfar veye, saa at paa huer thuo eller thre myle er eth herberge.

9 och (1)] det *ac.* – 10 lade] *mgl. ac.* – 11-12 som schulle] *gentaget og underprykket aa.* – 13 schelig] *stadig ac.* – 16 bonde] *bønder ac.* – 17 welckom] *wilken ab;* endt *tilf. ab-c.* – 18 giørit] *giøre ac.* – 21 som] *mgl. ac.* – 22 aflegges] *ab-c;* aflegger *aa.* – 23 landzbyerne] *landsbyen ac.* – tha] *paa tilf. ac.* – 27 anden bequommelighed] *andre bequommeligheder ac.* – 32 eth] *mgl. ac.*

131.

Om herbergerer.

(AM. 55)

35 Item schall ther tillschiches en, thuo eller flere dandnemendt, som leyliheden er, som skulle boe y *forschreffne* bye, som domhusit skall wer paa landzbyerne, huos *forschreffne* domhus, som schulle holde herberge wppe och selge madt, øll och hestefuoder for pendninge, och mue the hafue fremmit drich faal, och selff lade brygge och bage till at holde *forschreffne*
 40 herberge oppe met, och hues *forschreffne*, som <the> iche self haffue, muge the kiøbe af andre theris naboer paa bygden, huor thennom løster for theris pendninge. Och maa ther ingen holde madt eller øll faall i then bye wden the samme. Schulle the och giifue konningen till guode rede then ziise och andit, hues the hans *konninglige mayestadt* plichtug er, och huilche, som ther
 45 saa huos boe, the schulle were plichtuge till at holde *forschreffne* domhus //
 f. 59v reent, saa at, naar dom holden er, schulle the tuo bencke, feye husit och holde thet reent vti gode maade.

132.

Huad, som herbergierer bør att thage
aff giesterne.

(AM. 56-57)

Huilcke, som herbergerer ere, schulle ingen weyre hus, vnder lif och guodz, och schulle the hafue øll och madt, høø, hafre, strofuoder, senge, rene sengekleder, god stoldrom, altingist vti guode maade tillrede, saa at huer mandt, som till thennom søger, fanger syn biering till schiellighedt,
 55 och schulle the hafue wden for samme herberge hengendis paa en stang en fiell, therpaa mallit en hest, en biørn eller andre sliige tegn, effther huilche samme herberge schulle hafue naffn. Och schulle the giifue thennom till huert molthidt thre retter, salt madt, en fersch rett och steg, och schulle the giifue thennom friit øll ofuer borde, saa lenge moltiidt paastander, och
 60 thage aff konningens daglige thienere thuo huid for huert moltiidt och af alle andre, kiøbmendt, hofmendt och andre, som konningen thienne, en schilling.

Sammeledis om fishedage. Komer ther och nogen, som bedre wil hafue

36 *forschreffne*] for *ac.* – 37 som] *mgl. ac.* – 38 madt] oc *tilf. ac.* – mue the] der foruden *ac.* – 39 faal] faat *ab.* – till] *mgl. ac.* – 40 som] *mgl. ac.* – <the>] *mgl. aa-c;* cf. *kapitel 55 AM.* – 44 the] *tha ab.* – 45 the] *mgl. ac.* – 46 bencke] *benchen ab;* *benckene ac.* – 49 Huad] *Hvo ac.* – 51 ere] *mgl. ac.* – 52 høø] oc *tilf. ac.* – strofuoder] saa foder (!) *ac.* – senge] *sengen ab.* – 54 biering] *begierlighed ac.* – schiellighedt] *skickelighed ac.* – 55 the] *mgl. ac.* – 56 eller] oc *ac.* – 58 thre] 2. *ac.* – the] *mgl. ac.* – 61 alle] *mgl. ac.* – som konningen thienne] *konningens tiennere ac.*

kogit eller tilredt, tha betalle thereffter; kommer och nogen weyfarendis
 f. 60r mandt, agindne, ridende eller // ganginde, och begierer madt for syne
 pendinge, dog iche andit endt som tilredt er och gjør ey fuldt multiidt, tha
 bethalle thereffter, som schiell kandt were, och thisligeste for hesten; och
 schulle werdene thage for h   och strofoder om natten thuo huide oc for en
 70 landit. sceppe hafre en huidt mere endt som almyndeligt kiøb er, hun gielder paa

133.

Om noger bønder gieste vti herberge.

(AM. 58)

Om noger bønder kommer till sodanne aabenbare herberge och ther will
 faa sig madt och begierer iche andit endt saldt madt och koll, tha schall
 75 thenn giifue for moltidtet sex pendninge och ey meere for madt och  ll.

134.

Om moll vti herberge.

(AM. 59)

Wtii sodanne herberge schall bruges thet samme maal met potter och
 andit liigesom vtii wore kiøbsteder, och schulle the ey selge theris  ll dyrer,
 80 endt som thet gielder vti neste kiøbstedt, therhuos liggendis er.

135.

Om vrag.

(AM. 99)

Item om vrag wille vii, thet gudt forbiude, at nogen s faren mandt dri-
 fuer y landt eller st der met syt skib och guodz, tha maa handt met syt eget
 85 folck theraf bierge saa meget, som handt kandt, och wille wi, at ingen //
 f. 60v hannom thet forbiude schall, och thersom handt ey met syt eget folch thet
 kandt alt bierge, och handt begierer hielp, tha schulle wor embidzmandt,
 fogeder och strandfogeder, iche formene hannom folck eller hielp, meden
 schulle hannom strax sodanne hielp fly, naar handt paaescher, for syn
 90 pendninghe. Findis nogen af forschreffne embidzmandt, som heremodt giør,
 tha schall the haffue forbrut syn hals.

64 eller] oc ac. – kommer] der tilf. ac. – 66 som] mgl. ac. – 67 thereffter] de efter ac. – 68
 werdene] verten ac. – 73 till] nogen tilf. ab. – aabenbare] aaben ac. – will] ville ac. – 75 thenn]
 them ab. – 78 sodanne] samme ac. – 79 wore kiøbsteder] kiøbstæderne ac. – 80 thet] de ac. – 83
 Item om vrag] mgl. ac. – 86 forbiude schall] forbyder ac. – 87 alt] mgl. ac. – wor embidzmandt]
 vor embitzmandt ab-c. – 91 tha] mgl. ac. – the] then ab.

136.

Om biergeløner.

(AM. 100)

Item huer som hielper at bierge sodant godtz, som til landet er drefuen,
 95 schulle huer, saa mange the ere, hafue om dagen fran morgenen till afftenen
 sex schillinge danske, och schulde selff holde theris kost met madt och øll.
 Bierger the samme guodtz lenger wde y søen, tha schulle the hafue dubbelt
 saa megit, som *forschreuit* staar. Bierger the och guodtz en halff wgesøes eller
 heell wde y søen, tha schulle the hafue fyre och thuyge schillinge huer af
 100 thennom, saa mange, som the ere, och schulle the arbeyde och holde then-
 nom, som før er rørdt. Bierge the och guodtz paa hafsbondt, som er wnder
 vandit, och giør thertill redschab met thenger och andit, at tage samme
 f. 61r guodtz op met, paa theris egen kost // och thering, schulle huer af thennom
 hafue om dagen fra morgenindt och indtill afften paa theris egen kost thuo
 5 march. Er godzet icke saa got, tha schulle the beholde for samme werdt.
 Huilche som age guodtz op met theris heste och wogne fra stranden och till
 then kirche, som guodzit schal ligge wti, tha skulle the were plichtuge saa
 tit, som the mest opførde kunde, fra morgenindt och indtill afften paa theris
 egen kosth, som *forschreuit* staar, och schulle the therfor hafue till løn en
 10 march danske huer wogn.

137.

Om pendinge at betalle thennom met,
 som hielper att bierge.

(AM. 101)

Er thet saa sag, at skibbrudet folck ey hafuer pendinge at gifue thennom,
 15 som bierger, er kiøbmanden eller kiøbmendene, schrifueren eller scheppe-
 ren eller høfbodtzmandt self til stede, som guodzet eyer eller y befaling
 hafuer, tha mue the selge theraf saa megit, som thennem teckis. Ere the och
 icke til stede, tha schulle the, som paa skibet ere, hafue macht at selge af
 samme guodtz och bethalle huem, som thennom hielper, och iche mere.
 20 Schall och ingen mandt eller quinde befatte sig eller bierge samme guodtz,
 vden the thertil leyede ere af *forschreffne* skibbrudne mendt, vnder sliig
 straff, som *forschreuit* staar. //

93 biergeløner] biergeloue *ab.* – 94 huer] hvo *ac.* – 95 the] ther *ab.* – 96 met] *mgl. ac.* – 97
 schulle] skal *ac.* – 98 saa megit] *mgl. ac.* – 4 och] *mgl. ac.* – paa...kost] *mgl. ac.* – 7 then kirche]
 kircken *ac.* – ligge] ligges *ac.* – 8 tit]t (1) *rettet fra s aa.* – 10 wogn] uge *ac.* – 13 hielper att] *mgl.*
ac. – 14 sag] *mgl. ac.* – 15 kiøbmendene, schrifueren] kiøbmandens skrifver *ac.* – 16 høfbodtz-
 mandt] høybodsmand *ac.* – 17 som] *mgl. ac.* – och] *mgl. ac.* – 18 macht] fuldmagt *ac.*

f. 61v

138.

Om forderffueligt godz, som biergit er.

(AM. 102)

25 Findis ther och nogre forderfuelige ware, som opførde och indlagt ere y kirchen, och eyere till samme guodz ere therfra dragen, och thet ligger
 wsoldt, wyn, olie, trafn eller anden slig ware, tha maa wor lensmandt till sig
 tage tre eller fire achte borgere och kiøbmendt vti neste kiøbstedt, som ther
 hafue forstandt paa, och lade thet wordere och selge for pendninge, effter-
 30 som thet werdt er, och thennom holde til stede till theris beste, som rette
 eyere ere, och til the komme til stede, och tha antuorde thennom thet och
 thage therpaa theris qvitantze, och schall wor foget hafue ther en schriff
 paa, och *forschreffne* borger en. Findes och nogen, enten lensmandt, fogeder,
 wnderfogeder, strandfogeder eller nogen anden, ehuem the helst tilhøre,
 35 som giøre emodt thisse *forschreffne* artichler eller sig y noger maade met
forschreffne guodtz befatte, the schulle straffis, som staar *forschreuit*.

139.

Om wrag, som ingen eyere følger.

(AM. 103)

Item kommer noget wrag till landne, som ingen effter følge, tha schulle
 40 wore fogeder och embidzmandt thet lade bierge, och ligge thet y kirche, som
 f. 62r *forschreuit* staar, och lade thet ligge aar // och dag. Kommer noger inden
 aar och dag met wist merche och schrifueise, at same guodz thennom
 tilhøre, och kandt thet schielligen beuise, at thet er hans guodtz, tha schall
 handt thet nyde for saadanne biergeløn, som er schrefuith. Kommer ther
 45 och ingen inden *forschreffne* aar och dag och kiendis wedt same guodz, tha
 schall wor embitzmandt thet annamme och giøre os therfor gode rede och
 regenschab, och the tuo parte theraf schulle komme till os och af then tredie
 part schall strax holdes messer och begiengelse y then neste kirche, som
 therhuos liggendis er, for theris sielle, som døde ere och samme guodz
 50 tilhørde, och for alle christne siele, och hues theroffuer er, schall wor em-
 biitzmandt strax schiche hiidt till wore stadt Kiøbmenhafn och antuordet
 thuo af wor borgere, som ere forstandere till thet hospitall her er y byen och
 thage ther theris qvitantze paa, och schall ther holdes en messe vti samme
 hospital huer vge for alle christne sielle, och till at opholde syuge folch met,

26 therfra] therfor *ab.* – 27 olie] eller *ac.* – sig] *mgl. ac.* – 28 och] eller *ac.* – 31 och (1)] det *tilf. ac.* – 32 ther en] dend eene *ac.* – 33 lensmandt] lehnsmænd *ac.* – 40 och (2)] at *ab.* – 44 er schrefuith] forskrefvet staar *ac.* – 45 *forschreffne*] *mgl. ac.* – 46 embitzmandt] embedsmænd *ac.* – 47 och (1)] at *ab.* – af] *mgl. ac.* – 52 er] *mgl. ac.* – 53 ther (1)] *mgl. ac.* – och] at *ab.*

55 som er y samme hospitall; thisligeste, at fattuge, hielpeløsse piiger at the motte komme til ith erligt brødt met, och andit fattugt folck, som er y the andre hospitall ther sammestedsz.

140.

Om the, som søger effter wrag at stielle. //

(AM. 104)

f. 62v Hafuer wii och forfarit wti sandningen, at mange thager sig ærende til at løbe met strandningen och søge effter theris øgh och hester och ey er giort paa andit, endt at the søge sliigt wrag at kunde ofuerkomme at stielle, wille f. 63r wii, at sliig, som y sandningen thermet findis eller // løbe wdt medt strandningen, naar thet blesser och stormer, schulle strax ophengis, och schulle 65 forthii wore fogeder och embitzmendt strax lade opreyse galger vdt met strandningen, och lade thermet straffe alle the, handt vti saa maade ther finder, som saa effter wrag wancher. Och schulle wore fogeder och embitzmendt altiidt riide vdt met stranden och hafue hertill guodt tillsynn, och om noger hereffter wederfares noger wrett vti sliige maade met wrag och ey 70 gifuer os thet til kiendne, tha wille <wi> lade straffe ofuer hannom som tilbør, och wille vi, at huer skipper och kiøbmendt, som wor strømme, landt och riige besøgindis worder, schulle hafue eth wort breff herom lyudendis, som forschreuit staar, som wi och therfor haffuer ladit prenthet. Thi maa huer mandt her wiide at rete sig effter.

75

141.

At wor ordinancie saa holdis schall.

Thenne forschreffne wor ordinancie och schichelse, som forschreuit staar, wille wi och strengeligen biude, at hun af alle, aandelige och werdzelige, ehuaadt stedt, werdighed eller schichelse the wti ere, saa wbrøddeligen y alle 80 synne puncter, ordt och artichler, ligeruis som the her forschreffuen staa, holde schal, indtill saalenge at os elschelige meenige Danmarckis riigis raadt tilsammen kommer och herom anderledis grandsche och forfare, om

55 piiger] *mgl. ac.* – 56 andit fattugt] andre fattige *ac.* – 59 at stielle] *mgl. ac.* – 60 sig] *sin ac.* – 61 theris] then i (!) *ab.* – 62 at (1)] *mgl. ac.* – the] ville *tilf. ac.* – 63 som] *gentaget aa-c.* – y.....74 effter] *følger efter l. 87 s. 204 paa aa-c; om denne placering her og flg. cf. AM. 804, f. 64r kapitel 104 og f. 67r kapitel 111, cf. nedenfor.* – 65 forthii] *mgl. ac.* – galger] galgen *ab.* – 66 thermet] lade *tilf. ab.* – ther] *mgl. ac.* – 67 saa] *mgl. ac.* – 68 stranden] strandningen *ab-c.* – tillsynn] *opsiun ac.* – 70 gifuer] gifues *ab.* – <wi>] *mgl. aa-b.* – 71 tilbør] vedbør *ac.* – kiøbmendt] kiøbmand *ac.* – landt och riige] lande oc riger *ac.* – 74 her] huer *ab; mgl. ac.* – 75 141.....87 paa] *følger efter l. 63 s. 203 som aa-c.* – 79 wti] nu *ac.*

nogen punct eller artickell icke tilbørlig sat eller schichet ere, huilcket wii
 85 tha effter theris radt och guode wnderuysning wille forvende y bedre
 maade. Och findis nogen, som dierfuis inden thes heremodt at giør, och
 then ey wedt macht saa wbrøddeligen holde wille, tha schulle wore fuld-
 f. 63r mechtuge embitzmendt, som thertill schichet ere, paa // wore weyne, alf-
 uorligen och wden alt forsømmelse, tilbørligen straffe, och huor theris for-
 sømmelse och brøst findis, at the enthen for giifft, gafue, gunst, venschab
 90 eller noger anden del forthyte met noger, som heremodt giør, och ey hereffter
 tilbørligen straffe som wedt bør, och thenne wor ordinancie och schichelse
 f. 63v thermet // nederleggis och forkrenchis, tha wille wi fornefnde vor embitz-
 mendt therfor vden alt naade straffe lade, som bør at straffis ofuer thennom,
 wor wilge och ret nederslaa och ey forfordre wille. Thii forbyude wii alle,
 95 ehuo the heldst ere eller were kunde, *forschreffne* thenne wor skichelse och
 ordinancie at bryde, eller vti nogre *forschreffne* artichele och punchter och
 forkrencke, wnder wor konniglige hefn och wrede.

Christian II.
 Geistlige lov.

	Huorledis bisscoper och prælater skulle haffue thennem vti theris domkiercher	1
5	Skulle bisscoper drage s<t>uchit	2
	Huorledis messer schall holdis for konglige <i>mayestadt</i>	3
	Huor meget folch huer prælat maa hafue	4
	Om ny reformatz y scholerne	5
10	Om wielsse at thage	6
	Om de, som wiis thill præste	7
	Om prestmendt, som kircher skulle hafue	8
	Om prestmendt skulle residere huos theris kirche paa landit	9

83 punct eller artickell] puncter eller artickle *ac.* – 86 then] *de ac.* – 87 wore.....97 wrede] *følger efter l. 74 s. 203* effter *aa-c.* – 89 gafue] eller *tilf. ac.* – 90 som] *mgl. ac.* – 92 nederleggis] *underleggis ac.* – 96 och (2)] *at ac.* – 97 wrede] Giifuet paa wort slot Kiøbenhafn hellig trefoldigheds søndag aar effter gudtz byurdth thusindne femhundrede paa eth och tiugende, vor riges och regentis (*regimentis ac.*) vti thet syufuende aar *tilf. aa-c.*

5 s<t>uchit] *suchit aa-c;* *cf. overskr. til kapitel 2 aa.* – 6 messer] *messe ac.* – 8 hafue] *holde ac.* – 11 Om] *mgl. ac.* – 12 kircher] *curam animarum ac.*

15	Om guodt ordinancie att holde y alle domkircher	10
	Om stole att wdfflytte aff kirchen	11
	Om kirchewerge	12
	Om nogen prest wil oplade anden syn kircke	13
	Om iordeguodz y kiøbstederne	14
20	Om werge att bære	15
	Om ødeiorder y wore kiøbsteder	16
	Att giestlige personer mue icke kiøbe iordeguodz	17
	Om prester steffner nogen i rette	18
	Att bisscopper och bygdemendt ey skulle haffue macht	
25	att steffne sandemendt eller neffninge for thennom	19
f. 4v	Om landemaade	20
	Alle sager schulle hereffter endis wti riiget	21
	Ingen schall fare vdenlandz tiil studium	22
	Om then, som døør wti gielt	23
30	Om nogen bortdøer wti arffuingenis fraverelse	24
	Om testament att giøre	25
	Om ther ere wffødde børn	26
	Om børn, som icke werge haffue	27
	Den dueligste broder bør att were werge	28
35	Naar børnewerge giøre regnskab	29
	Hvem, som noget guodtz tilfalder och er tillforn	
	pantzett	30
	Naar nogen prest døer vden sytt formellendt	31
	Ingen gieslige personer maa thennom y noget	
40	kiøbmandskab	32
	Om pebersuenne	33
	Om thienesteløse karle	34
	Konningens embedzmandt schall tiilskicke dommere,	
	och landtzdommerens rettighed	35. 36
45	Schall byggis eth domhuss till att høre sager wtii	37
f. 5r	Hielp at bygge domhus met	38
	Schulle dommerne thage nogenn thiil thennom, naar	
	the siide domm	39

15 domkircher] kircker *ac.* – 16 aff] alle *tilf. ac.* – kirchen] kircker *ac.* – 21 kiøbsteder] liggende *tilf. ac.* – 22 geistlige] adskillige *ac.* – 27 schulle] nu *tilf. ac.* – endis] oc forslidis her *tilf. ac.* – 29 døør] oc er *tilf. ac.* – gielt] oc om testamente *tilf. ac.* – 30 Om] Naar *ac.* – 34 Den] Om *ac.* – were] bære *ac.* – 36 tilfalder] tilstaar *ac.* – 39 maa] bruge *tilf. ac.* – 42 thienesteløse] tjeneste *ac.* – 43 Konningens...44 36] Kongens embedsmænd skal tilskicke dommere 35. Landsdommerens rente 36 *ac.* – 45 till] *mgl. ac.* – 46 bygge] fornæfnte *tilf. ac.* – domhus] op *tilf. ac.* – 47 nogenn] nogle acte dannemænd *ac.* – naar...48 domm] *mgl. ac.*

	Thenn, somm herridtzdommere er, schall fly sig en	
50	guodt schriiffuere	40
	Ingen schall gaa i domhuset med vabenn eller verge	41
	Om landtztzingschriiffuere	42
	Paa huadt tiidt domm skal siidis	43
	Om skudzmol fra dommeren indt for cammerretten	44
55	Breff om skudzmoll	45
	Om thinghører	46
	Ingen maa giøre dommeren wlyudt	47
	Omm brødepenninghe, och huem thennom ophage skall	48
	Skulle dommerne vere plictuge tiill att høre misse,	
60	før de siide domm	49
	Skulle dommerne siide stille	50
	Om steffning	51
f. 5v	Huorledis the schal paa steffningh	52
	Om noger steffner andenn y rette och taber sagen	53
65	Huilcken, som steffndt bliffuer och vil icke møde	54
	Ingen maa gaa y rette y druchenschab	55
	Om nogenn steffndt vordher, wil icke lade komme synn	
	bewiissning y rette	56
	Sandemendt eller neffnn skulle ey grandske om drab	57
70	Om nogen myrdis, och draberen icke findis	58
	Om førstedagisbreff	59
	Huilcke gierninger, somm icke skal bødes for	60
	Waadesager skal bødes for	61
	Om thet andet fredbreff	62
75	Om mandraberens <le>yde	63
	Slaar nogenn then anden ihiel, dog icke wærligen	64
	Huorledes fredbreff schall <l>yde	65
	Om vindenn och sager at bære y rette	66
	Hvorlediss vidnissbyrd skal forhøres	67

51 gaa] ind gaa *ac.* – 54 fra] for *ac.* – dommeren] landsdommerne *ac.*; oc *tilf. ac.* – 57 wlyudt] naar hand sidder dom *tilf. ac.* – 59 Skulle] Skal *ac.* – dommerne] dommeren *ab.*; alle dommere *ac.* – 61 dommerne] dommeren *ab-c.* – stille] oc vel mercke artick<l>e *tilf. ac.* – 63 the] til *ac.* – paa] gaa om *ac.* – 65 bliffuer] vorder *ac.* – 66 maa] skal *ac.* – 67 nogenn] dem som *ac.* – lade komme] bære *ac.* – 69 Sandemendt] Dannemænd *ac.* – 73 Waadesager] Vaadegierninger *ac.*; som *tilf. ac.* – 75 Om...<le>yde] Naar drab skeet er, den leyde som manddraberen skal hafve *ac.* – <le>yde] bryde *aa-b.*; *cf. overskr. til kapitel 63 aa.* – 76 wærligen] uden erligen *ac.* – 77 schall] bør *ac.* – <l>yde] byde *aa-b.*; at lyde *ac.*; *cf. overskr. til kapitel 65 aa.* – 78 vindenn] vinder *ac.* – 79 Hvorlediss...67] *m. anden samtidig hd. aa; lini.ⁿ følger efter den følgende aa.* – skal] skulle *ac.*

80	Huorledis vindnisbyurdt skulle fremgaae med opracte fingre och suerge	68
f. 6r	Naar alle vidner ere forhørde, da skal dømmes paa sagen	69
	Landsdommere maa dømme paa alle sager, vden marckeskiel	
85	oc skoufskiell	70
	Om vidnisbyrd	71
	Om tiufvit	72
	Naar nogen kommer i rette, som staalet hafver	73
	De, som hafve staalet koste hoss sig	74
90	Hvo, som stiele om dagen	75
	Hvo, som stiele om natten paa vigder sted	76
	Hvor tiuf tilstander, at nogen hafver veret vdi floek oc følge med hannem	77
	Om troldom	78
95	Wantro for troldom	79
	Om pant at tage	80
	Om konningens beskiermelsebref	81
	Naar konningen skicker dommeren vdi noger sag, da skal parterne ey fordrages	82
f. 6v	Om huussfred, herverck	83
	Hvo, som tages til træl oc rømmer fra sin hossbonde	84
	Om driftfæ oc mystag	85
	Ingen maa beskattes paa deris rette skofvey	86
	Om bonde fanger lof at <i>eye diur eller fiske	87
5	Om uloglig beskatning oc told	88
	Bønder mue segle her i riget, hvor dennem lyster	89
	At bønder mue fare til marcket med deris vare	90
	Om marcket at holdis	91
	Om maal oc vect paa landet	92
10	Om øxendrift	93

80 vindnisbyurdt] vinder *ac.* – 81 och] at *ac.* – 82 Naar....16 99] *m. samme hd. som l. 79 aa.* – 84 Landsdommere] Landtzdommeren *ab*; At landsdommeren *ac.* – maa] skal *ac.* – vden] under-tagen *ac.* – 88 som...hafver] for tiufnedt *ac.* – 89 De...sig] Om staalet koster *ac.* – 90 Hvo...da-gen] Adskillighed om tyfverie *ac.* – 91 om natten] *mgl. ac.* – 92 Hvor] Om *ac.* – tilstander] tilstæder *ac.* – veret] *herefter overstr.* med *aa.* – floek oc] *mgl. ac.* – 95 Wantro] Om nogen vantroes *ac.* – 99 fordrages] ofverdragis *ac.* – 100 huussfred] gordfredt eller (*mgl. ab*) *tilf. ab-c.* – 1 Hvo...hossbonde] Blifver nogen tyf greben, som før hafver staalet *ac.* – 2 mystag] mystlag *aa*; mysthag *ab*; myslag *ac.* – 3 rette] *mgl. ac.* – skofvey] skoffweie *ab-c.* – 4 <i>eye] eye *aa-b*; *cf. overskr. til kapitel 87 aa.* – 6 Bønder] At bønder *ac.* – 8 holdis] holde *ac.*

	Om korn at vdføre	94
	Om staldøxne at holde	95
	Om humblekuler	96
	Om bøyeiact	97
15	Om lang eckt	98
	Om bønderss landgilde	99
f. 7r	Om ødegorde paa landet	100
	Om the, som gorde feste paa landet	101
	Wskiellighet paa bondeguodz	102
20	Om fry bønder mue icke haffue flere gorde vnder en skatt	103
	Bønder, som haffuer børn y gorde met sig	104
	Om iordeeyende bønder, som skoff haffue	105
	Om bønder mue thage oldengieldt	106
25	Om thømmer till hussbygning	107
	Om fellis skoffue	108
	Om marcheschiell emellom byes skall ey suergis om	109
	Om march at rebis	110
	Bønder skulle icke hereffter selgis	111
30	Huem almøsse schal giiffuis	112
	Ingen maa thrøgle till mandslet	113
	Om trøglere	114
	Om mand<hell>eløss	115
	Om vdsettiske folck	116
35	Om thaffledragere	117
	Om allffar veye	118
f. 7v	Om nogen ager offuer anden mandts ager eller eng	119
	Huilcke closter, som mue trøgle	120
	Om kuler at kaste aaes vti	121
40	Om tiilfføring	122
	Om ny tidender	123
	Om sildt at vdførde	124
	Om børn, som gaar tiil schole	125
	Peblinge eller diegne mue icke fiske om høsten	126

11 Om] *mgl. ac.* – korn] maa ingen *tilf. ac.* – at] *mgl. ac.* – 16 bønderss] *mgl. ac.* – 19 Wskiellighet] Uskickelighed *ac.* – paa] om *fei ac.* – 20 mue...21 skatt] *mgl. ac.* – 22 Bønder] Om bønder *ac.* – haffuer] gifte *tilf. ac.* – 24 Om] At *ac.* – 25 hussbygning] bygning *ac.* – 27 byes] byer *ac.* – 29 skulle] skal *ac.* – hereffter] icke *tilf. aa.* – 33 mand<hell>eløss] mandeløss *aa-b;* *cf. overskr. til kapitel 115 aa.* – 37 Om...eng] Om agre *ac.* – 44 Peblinge] Om peblinge *ac.* – eller] *oc ac.* – mue...høsten] *mgl. ac.*

45	Bønder, som maa holde theris børn tiil schole och huadt embede, the ville	127
	Børn, som fader och moder ere fradøde	128
	Om bryllop, barsell och giilde	129
	Huor herberge schall giøris	130
50	Om herbergier	131
	Huadt, som herberger bør at tage aff giesterne	132
	Om nogen bonde giester vti herberge	133
	Om moll y herberge	134
	Om wrag	135
55	Om biergeløn	136
	Om pendnighe at bethale thennom met, som hielper at bierge	137
f. 8r	Om forderffueligt guodz, som bierget er	138
	Om wrag, som ingen eyere følger	139
60	Om the, som søge effter wrag at stielle	140
	At vor ordinancie saa holdis skall	141

*Mogens Gøyes eksemplar af
landloven.*

A: AM. 804,4^o f. 3r-77r (samtidig, foliering 19. årh.). Af f. 1r fremgår, at *Thenne bog hører her Maghens Gøye tiill* (Gøye tilf. o.lin. m. samme hd.). Oplysningen er skrevet m. samme hd. som teksten. Om andre notitser bag i håndskriftet f. 79v og 80r, cf. Johan Hvidtfeldt i Scandia VII 161, der gengiver disse. I indholdsfortegnelsen findes + ud for kapitlerne 1-4, 8, 12, 19, 22, 24, 27-28, 34, 36-38, 40-47, 52-54, 56-59, 61, 68-71, 74-76, 79-84, 90-94, 97-98, 100-104, 106-108, 110. Reg. i Jón Ólafssons katalog over Arne Magnussons efterladte håndskrifter, AM. 456,2^o f. 29r (1730), cf. også AM. 384,2^o f. 28r (1. halvdel af 18. årh.).

Anm.: Håndskriftet AM. 804,4^o består af tre dele: En fuldmagt, landloven, og en række bestemmelser for profossen. Efter prologen følger uden afbrydelse en fuldmagt til daværende rigsmarsk Mogens Gøye til at drage rundt i Jylland for at se om loven overholdes. Herefter følger 111 kapitler, hvoraf kapitlerne 105-111 er et selvstændigt indskud i kapitel 104, cf. Jakob Pasternak i Scandia XXX 203-04 og Mogens Rathsack i Hist. Tidsskr. 12. rk. II 312-13. Et af flere argumenter herfor er, at ordene *Thii maa hwer mandt her widhæ att retthæ sigh effther* i slutningen af kapitel 104 hører sammen med *Thenne forschriffnæ ordinandtz och skickelsse* etcetera (s. 250 l. 56). Da kun dette ene håndskrift er bevaret, gengives ved trykningen de

45 som] *mgl. ac.* – schole och] *mgl. ac.* – 49 Huor....50 131] Om herbergere 130. Hvor herbærge skal giøris 131. *ac.* – 51 Huadt] Hvo *ac.* – herberger] herbergerer *ac.* – 52 bonde] bønder *ac.* – 56 hielper at] *mgl. ac.* – 60 at stielle] *mgl. ac.* – 61 saa] *mgl. ac.*

nævnte passager, som de forefindes i manuskriptet, cf. dog også koncepten. Det omtalte indskud omhandler den profos, der skulle ledsage Mogens Gøye. Herefter følger epilogen. AM 804,4^o må antages at indeholde en afskrift meget nær den endelige landlovs indhold, cf. Mogens Rathsack op. cit. 293-334.

Tekst efter A.

Wii Cristiern medt gwudz naadhe Danmarckis, Swerigis, Norigis, Wendis och Gottis konningh, hertugh i Sleszwich, i Holsthen, Stormaren och Dythmersken, greffwe i Oldenburgh och Delmenhorsth giøre alle witttherligh, ath wii nw wti sandtinghen haffue forfaritt thendt store brøsth, wchristhelighæ och wrelighen gemingh och wildfarelssæ, som her wti worth righæ ær
 5 och wti langh tiidt wærett haffwer, medt wlogelige domme, wretferduge och wskelige witnæ, medt andhen meræ brøsth och wskelighet, som er wtiblanth almwghen, thermedt manghe forsømmedhe wordhæ och wforretthet wti the-
 f. 3v ris retferdughæ sagher for falskæ och wretferdughe // witne skyldt, som
 10 wndhe, wretferdige mendniskæ dierffwis tiill at giøre och swerighe emodt gutz logh oc aldt reth, theris sielæ tiill ewigh skadhe och fordømmelssæ, och therefore somme tiidhe bliffue nederfeldighe giordæ Gøye och thertiil medt mesthe heder, æræ, goetz och pendinge och thendt deell, thii skullæ haffue goeth aff thennom, tiil ewigh fordømmelssæ. Och paa thedt, ath sligh wbeqwemmelig-
 15 het, maa affstillitz oc affleggis och aldt wskeckeligh vretferdighet, baade medt falskæ witnæ och andhen deell, maa nedertryckis och tiillinthetgøris, och thendt mennige mandt maa logh, skell oc reth hereffther ydermeræ nydæ och wederfaris, endt hertill skeedt ær, haffue wii giorth och sath medt worth elskelighe Danmarckis rigis raaetz samtyckæ, thendt almegetisthe gudt
 f. 4r tiill // tacknemmelighet, och paa thedt att dannemendt skulle elskis och skalcke straffes, thenne efftherschreffne skickelssæ och ordinantz wm alle hondhe ærindhe effthersom wii kwnne formerckæ, ath nytthe och behoff giøris; huilcken ordinantz och skickelssæ wii alworlighen wille och strengheleghen biwde, at saa aff alle wbrødelighen holdis skall wti alle pwncther och articklæ,
 25 som hereffther fylgger, och skulle alle rætthe sigh effther thiissæ efftherschreffne artickler och icke effther loghen i tiissæ sagher, som these articklær och pwncther æræ anrørindis. Och skall thereffther rettis och dømmess, och efftherthii at wii ey for merckelighen righenss sagher skiildt kwndhe stetze
 f. 4v selffwer personlighen wære her tiil stede i landett och ladhe forfare // wm
 30 sligh wor ordinantze och skickelssæ saa holdis i alle modhe, som wii thennom ordinerit och skickitt haffue, och paa thedt ath logh, skell oc rett oc goedt skickelssæ ey skal forgettis och nederleggis, som tiilfornæ skeedt ær. Thesliggisthe ocsaa paa thedt ath fattighe menniske ey skulle trenghiss thill at søghe theris reth hoess oss medt kosth os theringh, nar wii steddhæ ære i
 35 andre landhe, tha haffue wii befallitt oss elskelighe her Maghens Giødhæ, ridder, wor mandt oc raadt, Danmarckis rigis marschalck, att handt paa

woræ wegnæ schall ferdis trinth omkringh her wti landhett en tiidt om aarith eller thøsser, effthersom behoff giøris. Thesligisthe wille wii skicke <...> till, som skall draghe wm i Fyen, Sielandt och Schonæ och skall grand-skæ och forfaræ aff woræ // lensmendt och fogether, hworledis thenne wor skickelssæ oc ordinantz wppeholdis oc medfaris, saa att thendt fattighe medt thendt righe skeer logh oc reth. Thesligisthe wm hwess the herwti paa woræ veigne oppebære, och hwor som handt formercker, att ey relighe och skickelige tiilgoer, och thenne wor ordinantz och skickelssæ ey saa bliffwer wppeholdhen wiidt magtt, effthersom wii skickedt och ordineritt haffue. Thislighisthe skall handt medt thee andre, som thertiill ordineritt och thertiil skickedhæ, flytthelighen forfaræ vm noghen aff wor och kronenss thieners rettighet forthiess eller forsømmess, och thedt taghe paa skriffther, och forsikke thedt thiill wor landzdommeræ, att handt oc the andre hielpper thennom // saa møgett, som logh oc reetth ær, och nar handt forfarer, att landzdommere haffuer giortt therwdi saa møgett, som rett ær, tha schall han thedt wdsletthæ vt aff syen bogh och register. Sammeledis nar handt saa om dragher, tha skall handt haffue een medt segh aff worth elskelige raaedt eller en goedt mandt medt een wor swornæ skriffwære och høræ alle fogderness reghenskaff paa woræ weignæ, och hwes brysth, som therwdi kandt befindis, skall hand biwde oss thiill. Och skall samme wor skriffwære giffue forskreffne oss elskelighæ her Maghens Giødhæ och thendt andhen etcetera hwer thennom etth sedill, lydindis, att paa thendt dag, for thendt sagh etcetera, therfor loffuede thendt mandt wor kæristhe, nadighe herræ konningh saa møghet, och the samme sedlæ skulle thee hwer for sigh sendhe oss // besegldhæ. Thesligisthe skall handt forfaræ wdi woræ kiøpsteder, hwoer handt fram dragher, om thenne wor ordinantz och skickelssæ saa wbrødelighen holdis, och skall wor skriffueræ klarlighen vptegnæ, huess rettighet oss tiilfaldher, som forneffndt stoer. Och skall wor proffaaess, som wii therthiill skickindis worder, ferdis medt oss elskelighæ her Maghens och alle andre tidher omkringh landett at straffe wretwishet och reffzæ skalckæ, och skulle alle woræ fogeder, embmytzmendt, borgemestere, raadmendt, borrhære, bønder och menighedt wære forpligtedhe thill at wære hannom behielppeghæ oc bistanhdendhe paa woræ wegnæ, nar handt thennom tiillsigher paa wor rettighet oc wti rettferdighæ sagher. //

i. öv

i
(a 9)

Haffwe wii forfarith, hworledis att manghe presther, som sognekircker haffue paa landett, och giffue thennom theraff och hiidt wti woræ kiøpsteder

at boe och icke hoess kirckerne, som the ære sognepresther tiill, therforæ
 75 manghe fattighe mendtniskæ forsømmes medt theris sacramenth och thendt
 hellighe kirckis rettighet, theris sognepresth thennom giøræ skall; thesligiste
 presthegordhen bliffuer ødhæ liggindis oc forfaldis. Thii wille wii, at swodan-
 ne presther schulle nw strax effther poskæ nesthkommyndis flytthe aff woræ
 kiøpsteder och thill swodan theris kircker, och therhoess boe. Huilcken, thedt
 80 icke giør, schall haffue forbrwth samme hanss kircker, och een andhen
 dannemandt skall skickess i hanss stedt, som therhoess wiill besiddindis
 bliffue. //

f. 7r

ii

(a 10)

Wille wii ochsaa, at hereffther skall holdis een goedt ordinantz wdi alle
 85 domkircker medt sangh och gutztienisthe, och schall skickis en goedt danne-
 mandt, som skall wære succentor, och een vicesuccentor, som therthiill
 nyttheligh kandt wæræ, oc well siwngæ kandt, och haffuer een goedt røsth,
 och thendt skall aldt sangh begyndhe och inghen andhen, och skall skickis
 een andhen wnder hannom, om handt siwgh bliffwer, paa thett att ickæ skall
 90 skee noghen confus vdi sanghen, och hwor samme succentor farer wildt wdi
 hanss sangh eller giør noghen confus, tha skal[1] handt bødhe therfore N.,
 och skall hannom forwises serdelis løen och renthæ therfore om aaritt, eff-
 7v thersom tilbørligt kandt wæræ, och kandt // theraff haffue synæ føde och
 kledhe om aaritt.

95

iii

(a 11)

Ville wii ochsaa, at wdi alle domkircker och sognekircker och i kiøpsthe-
 der offuer alth rigiith skall wtflyttis alle stolæ och benckæ, som therindhe
 ære, wdentaghen thee stolle i koridt æræ, och thee ii langhæ stolle langs
 kirkegulffuidt, som canicker och presthennæ sthaa och siwnghæ wor frwe
 100 loff, och the stoelæ, som borgemesthere och rodmendt, thee pleyghe att staa
 wti, nedre wti kircken, och vppe for koretth ii stoelæ, indt for hwer siddhæ
 foræ pellernæ. Sammeledis wille wii, att alle pauimenth wdi alle domkircker
 skulle iøffnis och lighe giøris, och skall tiilskickis noglæ, som samme kir-//
 f. 8r ker hwer løffwerdagh ath affthen skulle feyghe, skwræ och rengiøræ, thesli-
 5 giste alle store festher ath affthen; och skulle nogle tiilskickiss, som skulle

87 nyttheligh] herefter overstr. ær A. – 91 skal[1]] hul i papir A. – 92 forwises] w rettet fra s A. – 94
 kledhe] efter c(2) påbegyndt r (?) A. – 98 stolle (1)] herefter overstr. och benckæ, som A. – 1 hwer]
 herefter overstr. pillæ A. – 4 skwræ] skrwræ A.

teckæ och forware tablernæ wti kircken, saa att thee ey bestøffwiss, nar kircken rengiøris. Och haffue vii forfaritt, att threttthe och twidragth er emellom bynder i lantzkircker om stholæstade, wille wii, att thersom swodan threttthe findis, tha skall bespen lade alle stollæ wt aff kircken føris, effthersom *forschreffuit* standher.

iiii

(a 12)

Item wille wii, att hereffther ey skall wære noghen kirckewerrigher till
 f. 8v noghen sognekirkæ lengher endt wdi ii samffeldhe // aær wdi saa modhe,
 ath nar the ii aær framgangenæ æræ, tha skall en aff thennom bodhe affset-
 15 tis, och en andhen i hanss stedt tilskickis och nar *thedt* thredie aær forlobeth
 ær, tha schall *thendt*, som lengsth wæreth haffuer, affsettis, och een andhen
 ighen i hanss stedt settis, och om thee ey kwndhe faa ther noghen andhen
 tiill, ther nyttheligh kandt wære, tha moghe tiiltages och tiilskickess aff
 thennom, som tiilforrnæ kirckewerighæ verett haffuer, som thett embithæ
 20 framdelis forsthaa schulle. Och schulle thee aarligh aers plictighe wære
 om sancti Michelss dags tiidt at giøræ reghenskaff aff samme theris embithe
 paa kirckenss wegnæ, hwess the vppeborith haffue och wdgiffuidt i *thedt*
 f. 9r aær. Och naar saa skeer, att // the till noghen kirckæ skulle haffue noghen
 merckelighe bygningh for hender, anthen medt thornæ, andhen drabeligh
 25 bygningh oc gierningh ath ladhe vpsetthæ paa kirckenss weignæ eller och
 andre althere ath ladhe giøræ eller i nogher andre modhæ, tha wille wii, att
 inghen *forschreffne* kirckewerigher schulle sigh fordrishte tiill saadanth att
 begyndde eller ladhe giøræ, føreendt thee *thedt* først haffue giffuit *thedt*
 theris prelatthe tilkendhæ, och handt haffuer ladett forfare, om *thedt* er
 30 nyttheligh eller ey och tiilskicker ther nogher, som paa sligh bygningh
 forstandhe haffuer, att them ey kommer kircken tiill skadhe i nogher
 maadhe.

v //

(a 14)

f. 9v Item wille wii, att hwess iordegoetz och gorde som kirckæræ, closthæræ
 35 oc riddermendzmentd haffue liggindis wdi kiøpstheder, som thee selff ey
 besiddæ och ey iboe, schulle hereffther settis paa skelligh landgildhe, och
 woræ borrhæræ, som thennom bygge och besiddæ, skulle thennom nydæ,
 aruingh effther arffuinghe, och om thennom trengher eller gaaer armoedt

6 forware] a rettet fra o (?) A. – 27 att] herefter overstr. bygge A. – 34 Item] i marg. et kryds i en cirkel A.

wppaa, mwe the selghe och pantsetthæ andre woræ borrhiger samme gor-
 40 dhe, dogh landgylledt, som theraff gaer, wbeskoritt thill retthæ eygære paa
 thendt forsagde tiidt, som *thedt* wtgiffuiss skall. Och hwor *thedt* icke skeer,
 tha skulle woræ burgemesthere, som nw ære ock hereffther *kommynndis*
 f. 10r worde, haffue magth at ladhe vdtwordhe aff theris goetz saa møgeth, // som
 landgild*det* tilsigher, eller och *strax* betalle *thennom* aff byess penninghæ, och
 45 schullæ haffue magtt att wtwisæ *thennom* aff samme hwess, om thee sidde
thennom offwerhörighæ foræ, och indsetthæ andre, som saadannt landgildhe
 til godæ redhæ betalæ oc fornøghæ wille, eller och gordhen forfaldis tiil
 stadhen.

vi

(a 16)

50 Kircken, *hindis* personer och riddermentz*mendt*, borrhigræ eller andræ,
 som haffue ødhægordhe eller iordhe wdi kiøpstadhen liggindis och wille
thennom ickæ wppbyggæ, saa at ther kandt affganghe konninglighe och
 byess thynghæ, tha schullæ borrhigmesternæ och konninges fogett fordele
 f. 10v samme ødheiorde tiill iii bytingh och atworæ iordegernæ att, // at thee
 55 *thennom* vpbygge, och hwor som thee *thedt* ey giøræ, tha schullæ swodanne
 ødæiorder wæræ forbrutthnæ thiill oss.

vii

(a 17, 23)

Sameledis wille wii ey, att hereffther noghen prelathe, presth eller clerck,
 andhelig eller werdzligh, skall eller maa kiøbe tiil sikh nogeth iordegøetz,
 60 kiøpsetzgoetz eller lantzgoedz effther *thenne* dagh i nogher modhe, och
 huilcken, som will giffue aff siith goedz tiill kircken, thendt skall giffwæ *thedt*
 i pendinghe, guldt och sølluff och ickæ iordegøetz effther *thenne* dagh.

viii

Item om noghen biscop haffuer tiiltall tiil noghen neffnder, tha skall oss
 f. 11r *elskelige* N. // medt thendt, *hannom* fylgher, taghe fleræ gode mendt tiill
thennom och høræ thendt sagh foræ *thennom* och skillighe *thennom* att medt
 retthæ.

ix

(a 19)

Haffue wii och *thedt* saa skicket och ændhelighe wille, att biscooper och
 70 bøgdemendt ey skulle eller mwe hereffther haffue magtt wdi nogher modhe

att steffnæ eller kalde sandemendt, raffwensneffninghe, herritzneffninghe eller nogher andre neffndt, som swerighe skulle for thennom och ey thennom feldhe, wdhen wii selffuer personlighen theroffuer tiil stædæ æræ eller thee, som wii thertiil skickidt haffue, som *forschreffuit* staaer. Wille wii och ickæ, f. 11v att biscopss officialer och presther skulle hereffther wti nogher mode // beffatthe sikh medt noget aff the sager, som bør at handtless paa herritztingh eller paa landztingh, huercken tiill biscopssstingh, prouistingh eller i Skonæ tiill kieldertingh, anthen om gielddt eller andre sagherræ, som presther hertiill pleyghæ at forbiwdæ ligfolck theris sacramentt foræ, vndentaghen openbare
80 hoersagh eller andre slighe, som bør att handtheris och handless for biscopss officialer. Och schall ther tog faris redeligh och skelligh mett huilcken, som forherdigis wdi saadan vndskab och ey will lydhe kirckenss bandt, tha sighe koningis embitzmandt thill, och skall handt hannom straffe. Och thersom sig noget fortrycker och ey will betalæ syn gielddt, tha skulle woræ fogether oc
f. 12r embitzmendt giffue thennom // atworelssæ forsthe tiidt, andhen tiidt och thredie tiidt, och hwor thee endttha ey wille betale sligh gielddt, tha skulle woræ fogether och embitzmendt wtwordhe aff theris boe saa møget, som the skyldighe ære.

Wille wii ey heller, att nogne sognewitnæ skulle tagis wti nogher modhæ, 90 medhen skall noghen haffue witnæ, tha schall handt thennom taghe thill theris tingh och lantztingh effther thennæ wor skickelssæss och ordinantzss lydellssæ och forklarelssæ.

x
(a 20)

Wille wii ey, att nogett landemodhe hereffther skall holdis, medt myndræ 95 endt hwer biscop i syn stigt shall først giffue oss til kende, hwess the wille therwti beslutthe // och skullæ the ey i nogher modhe nogett beslutthæ eller
f. 12v endhe, førendt the giffue oss thedt tiil kendhe oc ther fanghe worth samtyckæ, wdhen hwess, som thee handtlæ om klerkeriiddt och thennom er emellom i thendt hellighe kirckis ærindhe och thennom ey dragher tiill noghen beswo-
100 ringh.

xi
(a 21)

Paa thedt att presther och klercker och andre i geszlighæ sagher her i rigeth moge wederffaris logh, reeth och skeell och ey skulle søghe theris reeth wdhenrigis tiill Rom och anderstedz, som herthil giortt haffue, thennom tiill
5 stoor skade och forderffwelssæ, kaasth och thæringh och pendinghespiddæ,

77 huercken] *rettet fra* huelcken A. – 96 skullæ] *herester overstr.* t [.] A. – 99 noghen] *tilf. o. lin. m. samme hd. A.*

wille wii medt alderførsthæ skickæ iiiii doctores eller mesthere, som stedzæ
 f. 13r skullæ // residere wdi wor kiøpstedæ Roskyldæ och ther skullæ siddæ reeth
 och dømmæ offuer alle andelighe sagher, saawell offwer biscopper som offuer
 andre herwti rigeth, och inghen hereffther skall theroffwer trengis wdi sligh
 10 sagherræ att draghe tiill Rom eller anderstetz, paa thedt att guldt och pen-
 dinghe kwndhe bliffue herwti rigett, medhen alle andeligh sagher skulle fore
 forschreffne doctoribus eller mesthere forslidis och ændis.

xii

(a 21)

Item skulle och samme doctores och mesthere wære forfarnæ bodhe wdi
 15 kirkeloghen och i keysserloghen, och skall hwer aff thennom haffue een
 notarium wnder sigh, som skall optegne och registhere alle sagher och forhø-
 ræ alle witnetzbiwrdt. Och schulle forschreffne doctores ickæ fyllæ thendt
 f. 13v langhæ process // wdi langheden, medhen skulle medt thedt alderførsthe
 och snaristhe thee kundhe, forkortthet och komme thill endhe medt sagher-
 20 næ. Skulle thee giøræ theris fliidt oppaa, att inghen sagh skall lengher
 forhandles i alderlengsthæ endt eth halffth aær eller eth fierdingh aær. Och
 skulle hwer aff samme doctors eller mestheræ haffue om aareth for theris
 wmagh....., oc hwer aff notariis.... Skall och alle the sagher, som tiilfornæ
 25 pleyghæ att ændis foræ righens canceler, nw hereffther indtkomme i rættthæ
 for samme doctoress, nar the thiidt kommyndis wordhe, och skall holdis
 effther thendt ordinandz och skickelssæ, som therpaa giorth ær, och en aff
 them tiilskickess, som skall haffue righens indtzegeell, och skall handt beseg-
 f. 14r læ alle domme, som notarii skulle vptegnæ, som forschreffuit // staaer. Ha-
 ffue wii och wnth och tiillath, att hwess sagher, som icke kwnnæ endis thiill
 30 landztingh, mwe och skulle haffue theris skwtzmaaell indt foræ samme doc-
 toress, och ther ændhe theris sagher, och maa inghen appellere thedenn
 lengher endt foræ oss och worth rigis raaedt.

xiii

(a 22)

Sammeledis skulle inghen righenss indfødde børn draghe her aff rigeth
 35 thill fremmedhæ uniuersittat at studeræ, førendt thee haffue tagett gradum
 baccalauriatus. Huilcken som heremodt gør, haffuer forbruth eth hwndreth
 marck, halffdelen tiill oss och andhen halffdelen tiill worth uniuersitattis,
 och skall ther thwindhæ tilskickis i uniuersitattis, som ther grandgiffuelighen
 f. 14v kandt taghæ woræ wppaa, och wptegnæ, // och gøre therfore framdelis

23 wmagh] herfter åben plads til 10-12 bogstaver A. – notariis] herfter åben plads til 8-10 bogstaver
 A. – 24 foræ] herfter overstr. righens A.

40 reghenskaff een tiidt om aarett foræ rectore uniuersitatis ... och thendt, wii therpaa wore wegnæ tiilskickindis wordæ.

xiii

(a 31)

Haffue wii och i sandtninghen forfaritt, hwerledis, att nar nogher presth dør wdhen siith formelinddhe, skell och skriffthemaell, och ey haffuer
 45 giordt siith testamenth, tha tagher biscoppen, wdi hwess stigt han er besiddindis, hanss goetz, saa møghett handt eygher. Wille wii, att saa hereffther ey meræ skal skeep; medhen hwer prestmandt saa dør, tha nydhæ arwinghænæ goedzet effther hannom effther loghen, dogh skall bispen theraff betenckis medt besthe clenodio, och thiill kircken, thill messer och gutzthienisthæ // for hanss siell effther hanss formwæ aff hanss goedz. Medhen
 f. 15r forgør handt segh selff, tha anamme bispen hanss hoffwitzlodt. Sammeledis om noger presth forherder segh och ey will gøræ hanss skriffthemaall, och thermedt borthdør, tha taghe bispen som forscreffwidt staaer.

xv

(a 32)

55 Vile wii icke, att hereffther noghen biscopper, prelatther, presther, cannicker, abbetther, priære, mwnckæ, clerckæ, riddære och riddærmementzmentd skulle haffue eller brughe thennom i nogher hondhæ køppenskap paa landett, anthen medt theris egne bønder eller medt nogne andhre, att kiøpslaa medt nognæ hondhe woræ tiill forprangh, wdhen hwess som theris landgild
 f. 15v ddæ er, thedt // skulle thee søræ thiill kiøpstadhen och sellighæ hwem them løsther, och hwess thee behoff haffue thiill theris eghenss gordz behoff, thedt mwe the ther igen købbæ.

xvi

(a 33)

Inghen kirckenss prelatther, abbetther, prestmentd, clercke och riddærmementzmentd eller fogetther skulle hereffther hollæ noghennæ peberswennæ
 65 eller wgiffthæ karllæ och wbosetthæ vnder thennom i forswor, som gaa blanth bøndernæ fran een by och thiill en andhen, och ey wiill sighe noghen bwndhe thienisthæ vthen for wgeløn och daghløn eller for kornseedt, medhen skulle thienæ bondhen aær och dag emellom for beskedhen pendin
 ghløn, som // er x marck dan. 1 æ een goedt dweligh karll, och thendt fornedhen ær myndræ, effthersom thii kwndhæ forenis, thiill swaa lenghe thee
 f. 16r bliffue besiddendis eller thienæ i wore kiøpstedær for sligh daghløn, som

sedwoen ær, och paa landhet wti mwergermingh, themmergermingh och andhett saadanth arbeith for daghløn och ickæ elders. Och sammeledis om
 75 høsthen wdi fiiskerii thee som ickæ ære leigde tiilforrnæ thill andhett arbeidt.

xvii
 (a 34)

Skall hereffther inghen prela[t]the eller riddærmentzmentd anamme n-
 ghen tieneræ eller swendt thiill sigh i syn thienisthæ, wdhen han haffwer
 80 breff och indtzeaglæ fraa hannom, som handt haffuer føre tienth, och er
 f. 16v therfraa kommen medt willigh // och wenscaff, och huilcken, som heroffuer
 anammer nogher i syn thienisthæ, thendt sthaa hanss gernergher effther then-
 ne tiidt, som thenne wor ordinantz forkynddhet ær, och skall ey noghen pre-
 lathæ eller riddærmantzmandt effther thenne dagh wææ bepligtigh thill att
 85 giffue saadanne swennæ, som saa nylighen thiill thennom kommæ wdi tiæ-
 nisthæ, kledhe eller pendinghæ førendt halffaaerssdagh thereffthir, wdhen
 saa er, att handt thedt ellers giøræ will och giffue hannom nogett thiill hielp.

xviii
 (a 35)

Wille wii, att woræ embitzmentd i saa manghe leen, som behoff gøris,
 90 effther wor befalingh skulle thiillsetthe een herritzdommeræ medt thwo an-
 f. 17r dre danne-// mentd, thee besthe som i herritthet findis kwndhæ och wberyg-
 tthæ ææ, och thersom kiøpstedere ææ wti herritthett eller leneth, tha wille
 wii, att samme herritzdomeræ skulle sidde reth vti kiøpstedernæ och befallæ
 them wdi vorth nefndt ther at hielppæ hwer mandt, fattigh och riigh, logh
 95 och reeth, som thee wille forsware for gudt och wææ bekendt for oss, och
 skall wor embitzmandt ladhe hwer thennom medt ii opracthæ fingræ swerig-
 ghæ sligh een eedt, som hereffther fylgher, och nar wii kommæ selffwer i
 landett, tha skulle thee forskreffne herritzdommeræ och herritzskribere medt
 thennom komme for oss selffwer och gøre oss thenne efftherschreffne eedt eller
 100 i wor fraawerelssæ thendt, som wii thedt befallindis wordhe:

Iegh N. swerrigher, att ieg wiill wææ wor kærishæ, nadighæ herræ kon-
 f. 17v ningh hwldt och thro, att wiidhe // hanss nadis gaffn och besthæ, wææ och
 wendhe hanss nadis skade, och thenne hanss nadis ordinantz och skickel-
 ssæ, och loghen at fyllighæ och wppeholle, och inghen eyghen nytthæ, gaffn
 5 eller profiith megh therwti tiillwendhæ, wdhen hwess wor kærishæ nadighæ
 herræ meg therwdi nadelighen och gunstelighen wndhe wiill, och hielpe
 hwer mandt, fattigh och righ, logh och reeth, ey taghe therforæ gunsth eller

78 prela[t]the] læsning usikker, da hul i papir ikke tillader læsning af det bogstav, der er plads til A. –
 100 wordhe] efter d overflødig (?) er-krølle A. – 3 nadis (2)] herefter overstr. skadhe A.

gaffue, willigh eller wwilligh wti no^{ger} modhæ. Saa hielppæ meg gudt och alle gudz hellighen.

10

xix
(a 36)

Item foræ wmaghæ och forsømmelssæ, som herritzdommernæ haffue i thedt, ath thii altiidt skulle wære tiil stedhæ om thinghdagh och skickæ hwer
f. 18r mandt, fattigh och righ, log och reth, // ville wii, att hwer bondhe, ihwem
thee tiilhøre eller thiænæ, skulle giffue thennom een skeppe korn, som thee
15 herthiill giordt haffue.

xx
(a 37)

Och paa thedt att mandt skall ey betaghiss log och reth fore weder, reghen
eller ander hindher, som herthiill skeedt ær, wille vii, att i kiøpstedernæ eller
wdi thii byer, som therthiill beqwemmæ æræ, skall byggis eeth hwis paa xii
20 eller xiiii spendherom langth och xviii eller xx alne breth, wdi huilcket som
herritzdommerindt medt the andre, som thertiill skickidt æræ, skullæ haffue
eeth serdelis rom tiill ath høræ sager wti och forhøre saadanne witnæ, som
herthiill pleygher att randsaggis thiill herritztingh; och skall paa the iii sider
f. 18v indhen i rometth byggis medt // benckæ och medt skranckwerck twerth
25 offwer hwsseth medt een døør, och almwghen kandt standhæ wdhe thrinth
omkringh paa thee iii sidher wdi hwsiiith och høræ hwess reeth, the wdaff-
sighæ, och skall ther tog ickæ ganghæ indt paa en tiidt flere endt som saghæn
anrørindis ær. Och nar thendt sagh endt oc forsliden ær, schulle thee gan-
ghe wdt igen, och andre indt medt andhen sagh, som ther haffue att sytslæ,
30 och skall wor embitzmandt wære therhoess och giffue bønderne foræ, hwer-
ledis the samme hwssæ byggis skulle. Sammeledis wille wii, att woræ burge-
mestere och raadmendt och meninghæ borrigheræ wdi wor kiopstatt Wi-
borgh och ander stedt, som lantztingh holdis skall, skulle paa etth beleiligt
stedt lade wpbyghæ sligth eth hwess ther i theris by, som sagher skulle hør-
f. 19r och // berettis wdi for wor lantzdommere och thee, som medt hannom til-
skickedhæ bliffue, att sidde dom medt hannom och skickæ hwer logh och
reeth, som forskriuitt staar. Och wille wii, att hereffther ey skall holldis
lantztingh vdhen i Iutlandt, Fyonen, Sielandt ock Skonæ och inghen an-
dhenstetz, och skall hwerth lantztingh holdis een gangh om hwer maanidth.

40

xxi
(a 38)

Wille wii ocsaa, att hwer bondhæ wdi hwertt herritt, ehwem thee helsth

thiænæ eller tiilhøræ, skulle giffue thiill samme hwsses bygningh ii ß danskæ.

xxii
(a 39)

f. 19v Skall hwer herritzdommeræ medt thwo thiill hannom, som ther-// thiill
skickedæ æræ, nar thee siddæ daam, taghe thiill sigh nogne aff the besthe
och fornwmosthæ dannemendt, som thendt dagh dom søghæ, och haffue
raadt medt thennom, och huilcken wor lensmandt therthiill wtlegger att
wæræ herritzdommeræ och tagher sidhen gunsth och gaffue aff hannom och
50 setther een andhen thiill igeen, tha bødhe lensmandhen thiill oss eth
hwndreth marck, och huilcken som wor lensmandt wdlegger att wæræ wor
herritzdommere eller noghen aff forneffnde thwo dommeræ affsigendis wor-
dhe for retthæ, schulle thee giffuit beschreffuit fraa thennom, som thee willæ
antsworæ for gudt, och wæræ bekenddhæ for oss, och om nogher aff thennom
55 worder siwgh, tha skulle thee fli een andhen dannemandt i stedhet, och
f. 20r skullæ *forschreffne* dommeræ // retthæ thennom aldelis effther thenne wor
skickelssæ och effther loghen, effther theris ydersthe sindt och samwidt, och
ey setthe eller skydhæ noghen sag fraa thennom och indt thiill landztingh,
vthen saa er, att thee nogett twiffwelssmaaell haffue och ey thrøsthe thennom
60 thiill at forslidhæ samme sagh. Skeer och saa, att noghen welwilligh skyder
sigh fran herritztingh och thiill lantzdommerindt, tha skulle the wndhe
hannom skutzmaaell, dog skulle thee wæræ forpligthedæ att wnd<er>wissæ
hannom, att thee thennom trøsthæ thendt sagh for thennom att forslidhæ och
thiill ændhe gøræ thiill theris tingh och wor[æ] hannom, att handt skall
65 theroffwer giøræ kosth och theringh, och ey wedt om handt taffwer saghen
och kandt faa skadhegialdt.

xxiii //
(a 40)

f. 20v Skall hwer herritzdommeræ medt the besthæ, som handt kandt wti herri-
deth findhæ, wdspørge, skaffe och fli sigh en goedt skriffuere, som for-
70 nwmstigh och forstandhen ær thiill at skriffue och optegnæ, huadt som
døpmth bliffuer, och witnæ och andhett, hwat som for dom skeer, och
schall samme skriffuere haffue for hwerth papiirssbreff iiii ß och for hwerth
pergamentzsbreff vi ß, och hwess withner och anneth, som for dom skeer,
skall handt skriffuæ for samme pendinghæ, och inghen andhen. Item om

49 wæræ] *herester overstr.* lantzdommeræ A. – 62 wnd<er>wissæ] wndwissæ A; er-*krølle glemt* (?)
A. – 64 wor[æ]] *hul i papir* A.

75 handt siwgh bliffwer, tha skall handt ladhe tilskickæ en andhen for sigh, som
 kandt och wptegne alle sager, som paakommæ, och gøræ ther reghenskap
 foræ, och bethalle hannom aff syne eygne pendinghæ, och skall handt føre //
 f. 21r herritzdommere och herritzmendt, som dom siddhæ, swerighæ thenne eff-
 therschreffne eedt indtiill saa lenghæ, att wii selffue wti landhet komme, tha
 80 skall samme skriffuere komme for oss selff och swerighæ for oss, och om oss
 tha thyckis noghen aff forneffnde dommeræ eller skriffuere ey at weræ nytthe-
 ligh thiill thedt embitt hæ, tha beholle wii hoess oss thendt magth thennom aff
 at setthæ, och andre therthiill i stedhen igen, som therthill dweligh och
 nytthelighæn wææ kundhæ.

85 Iegh N. sweer, att ieg wiill wææ wor nadigsthæ herræ koningh huldt och
 thro och hans nadis embitzmendt i hans nadis steedt, widhe hans nadis
 gaffn och besthe, wernæ och wendhæ hans nadis skadhe aff, aff myn
 f. 21v ydersthæ formwghæ, och inghen gaffn, nytthæ // eller profiith megh thiill
 godhæ therwtindhen thiillwendhæ, wdhen huess megh bør at haffue medt
 90 retthæ aff thendt rentthæ megh ær wdlaght aff menigh herritthz, och huadt
 megh aff herritzdommerindt medt thee dannemendt, som medt hannom wti
 doom siddæ, befallidt, och for thennom wondett worder och affsiggis for
 retthæ, wiill ieg retferdelighen skriffue och ey giffue nogne aff parthene thiill
 kendhe, hwess for megh wondhett wordher, och ey helder taghe therforæ
 95 wildt eller wenskaff foræ gunsth eller gaffue wdi nogher maadhæ, saa
 hielppæ megh gudt och alle gudz hellighen.

xxiiii

(a 42)

Item skall landtztingsskriffuere thaghæ foræ hwer støffningh ii β, for
 f. 22r hwerth thingswitnæ viii β, for hwerth domssbreff, som skriffuess // paa pa-
 100 pier vi β. Skriffues och domssbreff paa pergamenth, tha skall taghiss ther-
 foræ viii β aff bynder.

xxv

(a 41)

Wille wii och, att noghen (!) skall indt gaa wti fornøffndhæ domhuss medt
 woben eller werrighæ, wdhen hwess wærichæ thee hoess thennom haffue,
 5 skulle the ladhe bliffue wdhen hwsetth, nar thee wille ganghe i retthæ,
 wdhen hwess werighæ thee daglighæ bææ. Thesligeste skall och inghen
 bondhe hereffther føræ medt segh noglæ woben eller werrighæ thiill thin-
 ghæ, tiil kirckæ, thiill gyldis, bryllups, barsseell eller torrigh, andhedt endt

82 oss] tilf. o. lin. m. samme hd. A. – 93 och...94 wordher] tilf. efter l. 96 hellighen m. markering af,
 at stk. skal stå på det her trykte sted A. – 3 noghen] cf. koncepten kapitel 41, der har ingen.

een øxæ, som handt skall haffue liggendis i syn woghen, wedt xl marck
10 brødhæ.

xxvi
(a 43)

f. 22v Item skall wor landzdommeræ och herritz-// dommeræ wære forpligthe-
dhæ thiill att sidde dom om sommerindt, nar viii slaar, och om winttherindt,
nar ix slaar, och siddhæ soo lenghæ behoff gøris. Haffuer handt logligh
15 forfaldt, tha skall handt skickæ een andhen i siith steedt wnder siith faldz-
maall, saa att dommett ey bliffwer forsømmyth, huilcket faldzmaall som ær xl
marck landzdommerindt for hwer gangh, handt thedt gør, och thersom
landzdommeren och thee andre, medt hannom dom syddhæ, ey kundhæ
20 forslidhæ alle sagher, som kommæ thiill landztingh paa een dagh, thaa
skulle thee bliffue tiil stædhæ een dag, twoo daghæ eller three och lengher,
om behoff gøris och hwer dagh søghæ lantztingh, thil saa lenghæ att alle
sagher ændhæ och forslidnæ æræ, och thersom helligdagh falder paa thendt
dagh, tingh skall holdis, tha skall thingh begyndis førsthe søghnedagh ther-
nesth effther. //

xxvii
(a 44)

f. 23r Kommer och nogher thiill landztingh medt syn sagh, och handt ther
fangher dom paa, och dommen gaar hannom emoedt och wnder øgnen och ey
thermedt nøghiss, tha maa thendt samme haffue siith skwdzmaall therfran
och indt thiill oss, dogh saa, att handt samme <s>kaadtzmaaell gør indhen
30 xiii daghæ therneesth effther, att saadan dom paa landtztingh skeedt och
affsagt ær, och nar handt saadanth skaatzmaall gøræ wiill, tha skall handt
indt gaa for dommerindt paa landtztinghedt medt bloeth hoffwidt,
wpstrungnæ ærmæ, bare hender och wdhen waben, och sighæ saa: Kæræ
herræ och wener. Thendt dom, som meg wdi thendt myn sagh ær offwer-
35 ganghen, ær wretferdigh; thii att iegh wedt saadan myn sagh haffuer medt
segh alt rettferdighedt, huilckedt iegh will bewisæ och sand gøræ foræ høg-
bornæ // førsthæ, wor kærsthæ nadighæ herræ konningen; thii begerer iegh
f. 23v aff ether, at I offwergiffue och forladhe thendt dom, I meg wnder øgnæ
giffuidt haffue, och ey sthedhe wdi thendt sagh ydermeræ forfyllinghæ, och
40 att I wille giffue megh etherss senthentz och dom beskriiffuidt thiill hogbor-
næ førsthæ, wor kærsthe nadighæ herræ, och thiillsthaa, at iegh megh saa
fran edher skaatt haffwer; tha skall hannom saadanth skudzmaall ey wey-
regis. Och nar thendt tha saadanth skudzmaall giortt haffuer, tha skall han
wæræ pligtigh medt samme hanss sagh, och alle hanss bewisninghæ, att

45 modhæ for oss indhen iii wgher thernesth effther, saaframpnth att handt ey
 skall tabæ saghæn, och wille wii ey, att noghen skall haffue skaadzmaall fraa
 landztingh wdi andre maadhæ, endt forskriffuidt staar. //

f. 24r

xxviii

(a 45)

Thedt breff, som dommeren paa landtztztingh skall wtgiffue, nar noghen gør
 50 siith skwtzmaall och elsker skriffuelssæ, som forskriffuidt staar, wille wii, at
 saa skall lydhæ: Hogbornæ førsthæ, *kæristhe* nadighe herræ, thendhæ breff-
 wisære N. haffuer wæritt for oss paa landztinghet medt hanss sagh i retthæ
 och effther hanss breff, bewisninghe, witnæ och saghenss leylighedt, haffue
 55 theroffuer skwth sigh fran landztinghett indt for etther konninlighæ maie-
 stadt, begerindis samme dom och skudtzmaall aff oss beskreffwen, huilckett
 wii ey wille weygræ hannom, och sendhæ etherss nadis høgmeztighet thedt
 medt hannom selfwer, thet ydermeræ aff etherss konninglighæ maiestadt att
 grandtskis och forfaris. //

f. 24v

xxix

(a 46)

Ville wii ochsaa, att skall forskickes een thinghører att hwerth herridt
 och thiill landztingh, i saa thiedt som landtztztingh holdis, och merckæ och
 forfare, hwess thidendhæ ther æræ, som magth paaligger, effthersom wor
 landtzdommeræ thennom tiilkendhægiffuer, och tha thiill nesthæ thingh
 65 skullæ the oppenbarlighen kundtgøræ thiill theris herritztingh for menighe
 herritzmendt, hwess thee haffue forfaridhe thill landtztztingh, som merckeligt
 ær. Och schall wor lensmandt skickæ ther een goedt, dweligh karll thiill,
 som saa thill landtztztingh farer, och schall menighæ herritzmendt giffue
 hannom een seeth løen therforæ om aareth effther wor lensmandtz tyckæ, //
 f. 25r och skall handt ey affsettis thendt stwndt, handt thedt embidt haffue wiill,
 och handt ær ther goedt foræ, och bliffwer handt siwgh, tha skickæ een
 andhen i siith stedt for syne pendinghæ, som therpaa woræ kandt thaghæ,
 thiill handt bliffwer karsk ock helbredhæ igeen, och hwor handt thedt for-
 sømmer och ey mercker, hwess thiill landztingh skeer, tha skall handt ther-
 75 fore bødthæ iii marck.

xxx

(a 47)

Forbiwdhe wii alle at gøræ wor landtzdommeræ eller herritzdommeræ no-
 ghen wliwdt, nar handt sidder dom, medt raaben eller medt andhen buldher.
 f. 25v Er han prelathæ eller i // raadhet, thedt gøræ, bødthæ strax i marck. Er handt

80 frii mandt, giffue j marck. Er handt presth, bødhe och j marck. Er handt
 kiøpstedtmandt, bødhe iiii β. Er handt hoffmandt, bødhe och saa møghet.
 Er handt bondhæ, bødhe iiii β. Sammeledis om nogher swerrigher, thendt
 sthwn dt dom siddis, om Wor Herritz døedt, hanss wundher, hanss hellighæ
 85 blodt, om thendt Helliandt och andre sworæ wchristhelighæ eedher, tha
 skall hwer, for hwerth synddhæ thee saa swerrighæ effthir syn skickelssæ
 och staath, strax bødhe, som forschriffuidt staaer, och huilcken som ickæ
 strax bethaler, thendt bødhe dwbelth, och huilcken, som saadanth hører
 andhen swerrighæ och dyller medt hannom, bødhe och saa møghet; //
 f. 26r ehwem handt ær, thedt gør, tha skall handt strax bethale hanss brødhe.
 90 Findis thedt i sandhedt, att handt ær saa fattigh, att handt ickæ formaa, tha
 schall handt strax settis i heghæ och giffuiss watn och brøedt een nath
 offwer. Och wille wii, att en schall skickis wdti hwer biscopsgordt eller
 hoess thennom, som gortzreeth haffue, som skall oppebæræ thenne brødhe,
 nar noghen swerrigher, och gøre ther reghenskaff fore, och lade ther holle
 95 mæssær foræ och gutzthiænisthæ effther thenne skickelssæ, som hereffther
 staaer.

xxxii

(a 48)

Thessæ forneffndæ pendinghæ, som saa aff brødhe faldhæ, skall wor
 f. 26v herritzskriffwære vptaghæ // och wptegnæ i siith registher och gøre therfore
 100 goth reghenskaff, och skall aldligewell giffwæ hwer aff thee swornæ, som
 siddæ hoess herritzdommeren, eth sedhell, lydendis, att handt paa thendt
 dagh fick saa møghett aff thendt for thendt sagh etcetera; och thee sedlæ
 schulle the gemmæ thil saa lenghæ, att skriffwerindt gør reghenskaff, och tha
 bæræ thennom thil stædhæ ighen och forfaræ, om thee concordere medt
 5 hanss reghenskaff, och medt samme pendinge skall wpholdis iii messer om
 wghen, gudt thiill loff, wdi thendt kirckæ, som nesth weedt forschreffne
 domhwess ligger: Thendt førsthæ messæ om søndaghen aff thee hellige
 thre foldighet, thendt andhen messæ om mandaghen for alle cristhnæ siælæ,
 f. 27r // thendt thredhie messæ om fræddaghen aff Wor Herris v saar, och hwess
 10 offwer bliffwer aff forschreffne pendinghæ, endt sligh gutzthiænisthe medt
 opholdis, thee skulle holdis thill sthædæ, att holdhe forschreffne domhwess
 færdiggt medt. Och schullæ dommernæ wæræ pligtighæ thiill huer dagh att
 høræ messæ, førendt thee setthæ thennom thiill att høræ sagherræ.

xxxii

(a 49)

15 Hwilcken wor landtztommeræ och thee andre, therthiill skickædhe æræ,
 som siddhæ reeth, thrwer, wndsigher, dragher eller slaar, thendt skall haffue
 forbrwth lifff och goedtz, och alle thee, thermedt æræ i flock och fyllighæ, och
 f. 27v huilckæ thennom bandher eller thaler // thennom wqwenssoredt thiill for
 retthæ, er *thedt* biscop, bødthæ *strax* xl marck; er *thedt* nogher aff raadhet eller
 20 noghen prelatthæ, bødthæ xxx marck; er *thedt* riddermandtzmandt eller prest-
 mandt, xx marck; burriher eller hoffmandt, xx marck; och ær han bondhæ,
thedt gør, bødhe x marck. Och schall schriffueren wdi dommerenss nerwe-
 relssæ optegnæ alle brødispendinghæ, och hwadt dag *thedt* skeddhæ wppaa,
 for hwadt brødthæ, och hwor møghit thendt gaff, och huilcken som ickæ
 25 haffuer pendinghæ att bødthæ medt, thendt schall setthæ *strax* borriheren, før
 hand dragher aff thinghett, att handt wiill thendt brødthæ bæthalæ och
 fornøghæ andhen thinghdagen thernesth effther. Hwoer *thedt* ickæ skeer
 samme tiidt, tha bødhe dwbelth. //

xxxiii

(a 50)

f. 28r 30 Wille wii, att woræ landtztommeræ, herritzdommeræ och the, thilskicke-
 dhæ æræ, skullæ siddhæ stillæ, flitthelighen høræ och grandtgiffwelighen
 merckæ alle anchlaghe och genswaræ, nar noghen sagh foræ thennom kom-
 mer i retthe och *thedt* alth well merckæ. Och nar thee haffue well hørth
 saghæn och thendt well forstandhet, tha schulle thee wdtwisæ begge partthæ
 35 och sighæ therpaa medt sagthmaadighet och ey robe eller bwldhre therwdi,
 vnder thendt brødthæ, som forskriffuidt stoer, thee schullæ wæræ faldnæ foræ,
 som buldre och robæ i retzgangh. Och schall skriffwerindt haffue eeth
 registher, wdi huilcket handth skall registhrere alle thee dommæ, som ther
 f. 28v wordhæ affsaghæ, och holdhæ *thedt* tiil stædhæ, paa *thedt* att // dom skall
 40 ey emoedt dom, och skall skriffuerindt paamyndhæ dommerindt, att sligh
 daam gick i samme sagh paa thendt dagh.

xxxiiii

(a 50)

Huilcken, som syn thalæ ey selffwer framføræ kandt for retthæ, thendt
 maa skickæ segh een andhen i syn stedt, som hanss thalæ framføræ kandt,
 45 och thidæ selffwer stillæ.

xxxv

(a 53)

Huilcken, som støffner en andhen i retthæ ock taber saghē, thendt skall giffue syn genparth iiii β danskæ om daghen for kosth och theringh, om
 f. 29r handt ær gangindis; er // handt och thiill woghenss, tha giffue viii β; er
 50 handt oc riddendis, giffue och viii β. Er *thedt* riddermandtzmandt eller no-
 ghen andhen, tha reyssæ sig samme kosth och theringh effther personens
 leyglighet och saa manghæ personer, som handt medt sigh haffuer. Samme-
 ledis skall han bethale thendt andhenss færigløn fram och tilbaghæ paa alle
 færighesthædæ. Och kandt handt hannom ey *strax* fornøghæ, tha skall han
 55 *strax* setthæ borrighen och wiissen paa thinghæ for saadanne pendinge, som
 forskriffuidt staaer.

xxxvi

(a 55)

Och kommer noghen drwcken indt for retthæ wdi daamhwsseth, tha
 schullæ dommernæ hannom *strax* wdtwisæ och ickæ høræ hannom, och hwor
 f. 29v handt wlydigh // ær och ey wiill *strax* wdt gaa, tha skulle thee ladhe hannom
 indsetthæ och giffue hannom wathen och brødt thiil een naeth.

xxxvii

(a 54)

Item huilckindt, som hereffther worder støffnedt mett wor støffningh, och
 sidder offwerhørigh och ey wiill mødhæ i retthæ eller hanss fwldmectigh paa
 65 hanss weigne: Huilcken parth ickæ møder, er handt prelatthe eller ridder-
 mantzmandt, *thedt* gør, bødhe emoedt oss eth hwndreth marck; er handt een
 andhen, tha bødhe thill oss eeth halffth hwndreth marck for hwerth gangh,
 handt *thedt* gør, och skall dogh dømmess och seggis paa saghē effther thenss
 partss breff och bewisningis lydelsæ, som thil sthædæ ær, och i rætthe
 70 mødher, bødthæ thendt andhens kost och theringh ut supra. //

xxxviii

(a 56)

Skeer oc saa att noghen, andelig eller wertzligh personæ, bliffuer støffndt
 eller saghē kommer indt for wor landtzdommeræ, och thennom, som therthil
 skickædhæ æræ paa noghen benefndt dagh wdi en sagh medt hanss bewis-
 ningh att mødhæ wdi retthæ, och paa samme dagh møder, och tha retthen
 75 lengger forholdhe wiill, tha skall wor landtzdommeræ wæræ pligtugh at siæ
 paa saghē effther hanss bewisningh, som i retthæ will gaa, och *thedt* giffue
 beschriffuidt fran thennom, och om noghen aff partthennæ sidhen wiill gøre

siith skwtzmaaell fran samme dom och foræ oss, och tyckess thennom att
80 wæræ skeedt for korth, tha moghe the gøræ, som forskriffuidt staaer. //

f. 30v

xxxix

(a 57)

85

90

f. 31r

95

Wille wii, att sandhemendt eller neffndt ey skwllæ hereffther swerighæ
eller grandtskæ om drab; och thersom drab skeer medt wpseeth eller raaedt
raaeidt, tha bød̄is liiff for liiff och lemmer for læmmer, och schall strax hanss
goetz beskriuffess och forwisses, och siddhen bliffwe standdind̄is paa bode-
ligthet i retthæ thiill ther daam goer wppaa. Dogh skall landzdommeræ
medt thee besthæ mendt, paa thingheth æræ, thedt grandtskæ och forfaræ,
om thedt b̄or at komme thill b̄oder eller och ey, och thersom thedt kommer
thiill b̄oder, wndertagghen wti woræ kiøpsthæderæ, ther skullæ thee haffue
forbrwth liiff och goetz, som drab. Och skall b̄od̄is paa landhet for thendt //
d̄odhæ hwndredhæ marck danskæ, och xvi β wdi hwer marck, och schall
alth forneffnde saghefaldt ochsaa thereffther regness, och thiill bispen x
marck danskæ, och eth pwndt vox thiill kircken, wndertagghet wdi konnin-
ghens nerwerelssæ, tha haffue forbrudeth liiff och goetz. Och tha skall inghen
haffue magth thiill at giffue hannom dagh, wdhen konninghæ maiestaedt
selffwer, och hwilckæn som først begynder thræthen, som mandz d̄odt eller
skadhen aff kommer, och thedt kommer thiill b̄odher, tha b̄oder handt halff
b̄odher, och thersom thedt ickæ kommer thiill b̄oder, tha b̄odhæ handt heell
b̄oder, huilckedt alth skall forwisses strax for dommernnæ.

100

xxxx

(a 58, 60)

f. 31v

5

10

Om noghen myrd̄is, och dræberen // ickæ find̄is, tha schall herritzdomme-
ren och thee andre, daam siddhæ, thedt wdgrandskæ, hwoo thedt giordt
haffwer, och strax noghen haffwer giorth drab, tha skall handt thedt beken-
dhæ for thendt førsthæ hannom m̄odher eller wdi nesthæ by, och sidhen
forwore sigh, thiill handt fangher landtzdommerss leigddæ. Sammeled̄is nar
sligh drab skeer, tha skall manndt draberindt strax giffue thedt landtzdom-
merindt thill kendhæ, och skall tha landtzdommerindt giffue hannom dagis-
breff och thedt forskriffue stragis herritzdommerindt, ath handt forh̄orer och
grandsker withnæ therom och thedt forfylder aldel̄is, som hereffther schri-
ffwidt standher.

f. 32r

Førsth, att huilcken som slaer en oppenbare røffwæræ ihiell. Andhen sagh,
om noghen // gaaer i andhen mandtz hwss medt raaidt raadt och wiill en
andhen ihiellslaa, och bliffwer ther selffwer offwer slaghen. Thredhie, om

80 tha] herefter overstr. m̄o A. – 94 nerwerelssæ] herefter overstr. tha haffue A. – 1 noghen]
herefter overstr. dræ A.

nogher haffwer mistanckæ thiill noghen for syn hosfrw, tha skall handt
 15 forbydhæ hindhæ, att hwn schall wææ thendt *personæ* wbewarligh; finder
 mandt *hannom* thereffther *nøghen* eller i senghæ medt hindhæ och bliffwer
 theroffwer slagen, tha gaar therom, som forschriffuidt staaer.

xxxxi

(a 61)

Førsth, att om handt kandt bewisæ, att handt haffwer giorth nødtwæri-
 20 ghæ. Andhen sagh, om noghen wiill skiwdhæ thiill fwlæ medt armbørsth,
 f. 32v byssæ eller andhet, och skiwdher mesthæ och wforwarindis // dræber mendt-
 niskan. Thredie, om thre fældis och slar noghen ihiell wforworindis.
 Fierdhæ, om *øxæ* springher aff skaffth och dræber mendtnidtsken. Femp-
 thæ, om stheen falder neder, nar hwss byggis, och slaer noghen ihiell och
 25 sligh ander sagher; huilckæ wii wille, att woræ dommeræ, som wii therthiil
 skickedt haffue, flitthelighen skulle wdgrandtskæ, om thendt sag, nær
 saadanth skeer, er wodhæ eller ey, som forschriffuidt sthandher.

Och findis thedt for wodhæ, tha skall wor landtzdommeræ haffue magth
 thill at findhæ *thenom* thiill bødher och anamme *theris* fridhzkiøp aff *then-*
 30 *nom* paa woræ weignæ, som skall wææ eth halffth hwndrith marck. //

xxxxii

(a 59, 62)

Och for førsthædagisbreff skall landtzdommerindt taghæ i marck, och
 findis thedt for nødwærighæ eller noghen andhen waadissagh, tha schall
 landtzdommerindt haffue magth att giffuæ *hannom* dagh tiil, saa lenghæ
 35 handt fangher schriffwelssæ aff oss igeen.

Och for thedt andhet breff schall landtzdomneren thaghe en gyldhen, och
 hwess bøder therfor schall gaa, thendt schall mandt draberen selff bød-
 hæ. Och schullæ ey hanss slegtinge wææ forplighedæ thiill wdi nogher modhæ
 att bød hæ medt *hannom* therforæ, och ey heller thendt død is slegth skullæ
 40 fæig dæ mandraberindtz slegtthingh for thendt sagh wdi nogher maadhæ,
 och bodhen, som skall wtgiffwess, skulle thendt død is nesthæ arwinghæ
 f. 33v wpebææ, efftherthii att // slegth och wanner ey schullæ hielppæ *hannom*
 thiill bødher, och fiærdhæ parthen skall aff bodhen komme for thendt død is
 siell. Och findis och saadan drab, att thedt ær ey giorth wt aff nødtwærrigh
 45 eller waadhæ, tha schall saadan mandt drabere stragis medt hanss wæri-
 ghæ methfølg hæræ stragis aff landtzdommerindt kyndis och liwssess fredløssæ,
 och hwoer konninghenss embitzmandt thereffther kandt *hannom* eller nogræ

17 theroffwer] ther tilf. o. lin. m. samme hd. A. – 29 och] herefter overstr. findhæ A. – 30 halffth] haffth A. – 36 landtzdomneren] landtzdormneren A.

aff hanss medtfolgærø offwerkomme, tha ladhæ straffæ offwer theris halss.
 Och huilcken, som samme mandtdrabære eller hanss medtfolgerø hwsær,
 50 hiemmer eller herbærrigher, effther att handt forkynth ær fridtløss thil
 landtztingh och herritztingh, bødhæ førsthæ naeth xl marck; holdher handt
 hannom lengher hoess sigh, tha bliffue fridtløss. //

f. 34r

xxxxxiii

(a 63)

Och naer drab skeedt ær, och mandtdraberindt haffwer thett giffuidt
 55 landtzdommerindt thiill kendhæ, som føre sthander schriffuidt, tha schall
 landtzdommerindt giffue hannom sligh leiddhæ, som thendt sagh anrøre:

Iegh N., landtzdommeræ vdi etcetera, gør alle witterlighth, att thenne
 breffwisære N. haffwer bereth for meg, att handt haffwer giorth eth mandt-
 drab; thii beder och byder iegh tegh N., herritzdommeræ wdi thedt herrith
 60 N., effther thendt befalningh wor kærsthæ, nadighæ herræ haffwer giffuidt
 meg, att thw medt thee andre, som wor kærsthæ, nadighæ herræ therthiill
 schickedt haffwer, att i støffnæ begghæ partthæ medt theris withnæ for ether,
 hører och grandsker och forfarer alle withne therom paa begge sidher,
 f. 34v effther thendt skickelssæ, // wor kærsthæ, nadighæ herræ therpaa giorth
 65 haffwer, och skicker meg thennom beschriffne strax igeen, effther att thee
 tagne eller withnedhæ æræ, och giffwer iegh indhen thess forneffnddhæ N.
 och hanss andthenghere frii feligh dagh paa wor kærsthæ, nadighæ herris
 weignæ. Forbiwdindis alle, ehwo som helsth the æræ eller wæræ kwndhæ,
 forschriffne N. och hanss medtfolghære for thendt mandtdrab att feiggde
 70 eller feighæ ladhæ, hindræ eller hindræ ladhæ, eller i nogher modhæ indhen
 thess, for thendt sagh, forfangh at gøræ, wedt theris halss, liiff och goetz,
 førendt samme vithnæ haffwer wæarith indhe for meg, och ther wordher
 paadømpth effther thendhæ wor nadighæ her konningis ordinantz och skic-
 kelssæ. //

f. 35r

xxxxxiiii

(a 64)

Och om nogher kommer for skade och slaer noghen, anderledis endt thes-
 sæ puncther och artichlær wtwissæ och indheholddhæ, och gør nogle mys-
 gerningher, som handt skall rømme landthet foræ, och togh æræ erlighæ
 gerningher, tha skall thendt ey mwghæ komme hiidt indt i rigeth igeen heer
 80 at boo, at wæræ eller fanghæ syndt fredt, førendt handt medt breff och
 bewiisningh och kandt thedt santh gøre, atth handt wti nesthe thry samfel-

dhe aær haffwer wæriith boseth paa worth landt Gwtlandt, och schall thendt haffue stadtzenss breff och indtzegell aff Wiisby therpaa thill saadan hanss bewiszningh, och togh ey skall endttha skee och tiilladis, wdhen wii thedt aff
 85 wor synderlighæ gunsth och naadhæ wille thedt tilladhæ och for godhæ
 f. 35v mendtz bøn skyldt, dog saa att handt skall // thedt først forwiissæ och fordraghæ sikh medt thendt dødís slægth och wenner och framdelís medt konningís embitzmandt om koninghenss rettighedt.

xxxxv

(a 66)

90 Paa thedt att sligh wildtfarelssæ paa withnæ ey schall wære hereffther, som herthiill wæriith haffue, tha haffue wii giorth slig schickelssæ therom, som hereffther følger. Ville wii, att hereffther, inghen withnæ skulle thagís andhensteds endt thiill landtzingh och thil herritzthing, och huilcken, som haffuer noghen sagh att bære i retthæ, thee skulle thendt dagh, førendt thee
 95 komme i retthæ, paa bodhæ sidher ladhæ offwerhøræ therís withnæ, som the haffue i thendt sagh, i forneffndæ domhwss, och thee medt wille lydhæ paa
 f. 36r bodhe sidher // och wndgieldhæ, och skydher noghen aff beggæ partthæne paa ydermeræ withnæ, tha skall ey daam i thendt sagh affsigís førendt alle
 100 withnæ forhørth ære, som hereffther fylgher, och thaghæ wor herritzdommerss steffningh offwer thennom i worth naffen, och dommerindt skall leggæ thennom thilbørlich dagh foræ, nar samme withnæ skullæ tiilsthædæ, och om
 5 noghen aff withnendhæ, som paa skiwdís, ey ære saa thillpass for siwgdom eller alderdomss skyldt, att the ey kwndhæ komme thil sthædhæ, tha skall dommerindt skeckæ ii swornæ medt herritzschriffueren thiill hannom och
 15 ladhæ aff hannom forfare, hwess hannom i thendt sagh witterlighth ær, och taghæ thedt beschriffuidt. Och schullæ thee thwo swornæ medt herritzschriffuerindt offwerhøræ alle withnæ, och nar samme withnæ // offwerhørthæ ære, kommer ther tha nogre aff samme withnæ thereffther och willæ ydermeræ withnæ i thendt sagh, tha schall dommerindt thennom affwisæ.

xxxxvi

(a 67-68)

10 Item hwor saadannæ withnæ wdi nogher sagh schall tagís, tha schall herritzdommerindt medt thennom, som therthil skickedhæ ære, effther landtzdommerss beffalningh, paa wore weignæ steffne beggæ partthenæ foræ sikh och thennom, som hoess woræ, ther gerninghe skeddæ, wngghæ och gamlæ, pigher, kwinder och drengghæ, som ære komnæ thill skeelssaaerdtd, gam-

84 thedt] tilf. o. lin. m. samme hd. A. – 85 tilladhæ] i rettet fra 1 A. – 3 sthædhæ] herefter tilf. o. lin. m. samme hd. og overstr. wære A.

melth folck och karllæ, som aff saghen wiidhæ och forstandt haffwe, och
 f. 37r schall *thennom* foræleggis thendt skadhæ och forderffwe, // *thennom* forstaar,
 om the withnæ eller sighæ andhet endt *thedt*, sandhen ær. Och nar noghen
 20 først indkommer at withne, tha schall *hannom* atspørrigis, hwor handt ær
 føidt, hwor gammell handt ær, hwess thiæner handt ær, hwat handt heder,
 hwat herridt och by handt ær født wdi, hwadt byen hedher, handt boer wdi,
 om handt ær giffth, om handt ær frendhæ eller slegth thill thendt, som
 25 *sagernæ* paagielder, och skall *hannom* forleggis thendt skadhæ och forder-
 ffwæ, *thennom* forstaar, om the withnæ eller sighæ andheth endt *thedt* sand-
 dinghen ær; och æræ andre withnæ thil sthedhæ, tha schall slegth eller byrdt
 ickæ withnæ; och sidhen aff *thennom* høræ, grandtskæ och forfaræ, hwor och
 hworledis hwer serdelis for sigh withnær, thendt enæ effther andhen, att-
 f. 37v skyldhæ fraa hwer andhen // saa att thendt ænæ ey wedt, hwadt thendt
 andhen siger eller hørær wdi noger maadhæ, och schulle ey the, som saghen
 30 ær anrørindis, wæræ ther selluff hoess thill sthædhæ, nar som withnedæ
 forhøris och høræ, hwadt thee sighæ eller thalle, som saghen paagialdher;
 hwilcket alth schall beschriffuess och optegnness, hwat hwer sigher, och alth
 handt sidhen withnær, saa thendt ænæ effther thendt andhen hwer serdelis
 35 fraa hwer andhen withnesbyrdt bliffwer strax klarlighen wptegneth och
 beschriffueth.

Och huilchæ, som withnæ schullæ, the schullæ framgaa medt wpragthæ
 fingræ och swerrighæ, att thee ey andhedt wille withnæ ændt *thedt*, sandin-
 ghen ær, och schullæ thii giøræ theris eedt, føræ thee withnæ wdi sligh
 maadhæ, som hereffther følger: //

f. 38r Iegh N. swerrigher, att ieg will sighæ sandinghen i *thenn*dhæ sagh, som
 iegh ær thilkraffder foræ att windhnæ wdi, och wiill sighæ aldt thendt leiglig-
 hedt, iegh therom wedt, iegh haffwer seeth, i sandighen hørth eller spwrdt,
 och inthet therwdi forthiæ, och hwadt ieg nw sigher eller i *thennæ* sagh
 windher, och hwat megh therom nw bliffwer atspwrdt, will iegh inghen
 45 giffwe thil kendhæ eller noghen sighæ, hwercken for frygth eller faræ, frend-
 skaff eller wenschaff, giffth eller gaffwæ, gunsth eller willigh skyldt, saa
 hielppæ megh gudt och hanss hellighennæ.

Och huilcken, som swerrigher sigh om medhen, schall stragis misthæ thee
 thwo fingræ, som handt wpragthæ, tha handt swor, och schall wor dommæ-
 50 ræ strax taghæ sterck borriighen aff samme meynedher, att handt schall
 f. 38v *kommæ* igen thiill // stædæ foræ wor *profats*, nar handt ladher paa elskæ, och
 schall schriffuerindt *thedt* stragis wptegnæ i siith registher, som forskri-
 ffuidt staaer.

xxxxvii

(a 69)

55 Och nar samme withnæ æræ saa forhørdhæ och paaschriffther tagnæ, tha schall herritzdommerindt och thee andhre, som therthiill skickedæ ære, skickæ och forsendhæ samme withnesbyrdhæ saa beschriffnæ thill landtzdommæra, wdi sligh modhæ, som hereffther fylggher, saa lydendis, att handt therpaa framdelis dømmer:

60 Iegh N., herritzdommeræ wdi N. herrith, medt A., B., C. therthil skickedhæ aff wor kærsthæ, nadighe herre, konningligh maiestaedt, gøeræ witterlighth alle, att wii nw wdi dagh, effther landtzdommeress beffalningh, paa wor
f. 39r kærsthæ, nadighæ herris konningh N. weignæ, haffwæ haffth for // oss thessæ efftherschiffnæ withnæ och thennom paa wor kærsthæ, nadighæ
65 herræ, konningis weignæ atspwrth och hørth hwer fran segh, hwess thennom therom fwldt witterlighth ær wdi thendt sagh om thendt mandtzs dødt, och haffue thee alle och hwer serdelis saa swaridt och wondneth, som hereffther følger. Førsth N. sagdæ sigh att wæræ saa gammell, ther fødder i thedt
70 herrith, boer wdi thendt by, thendt mandtz thiænæræ, saa widt naffen etcetera. Saa framdelis om thee andre erindhæ. Huilckæ withnæ foghen medt thee andre, therthil skickedhæ, skall beseyslæ, och thersom fornøffindhæ herritzdommerindt medt thee andre, therthiill skickedhæ, kunde schriffwe, skulle thee samme withne medt schriffwerindt wnderschiffue medt theris eghen handt, och thennom saa forschickæ och forsendhæ thil lantzdommerindt. //

f. 39v

xxxxviii

(a 71)

Wille wii ocsaa, att nar nogræ tingswithnæ skullæ tagis, tha schulle thee, som withnæ bæra, klarlighen wdtryckæ och sighæ widt naffen, aff hwem thee haffwe thedt spwrth, och hwor lenghæ thedt ær sidhen, hworledis thedt thilgick och saa framdelis chlarlighen paa thedt aldherydersthæ.

80

xxxxix

(a 15)

Wille wii ey heldher, att noghen prelatthæ, riddermandtzmandt eller theris swennæ och thiænæræ skulle hereffther bæra nognæ langhæ wæriæ wdi woræ kiøpstedheræ, andre endt som the daglighen medt gaa; thesligisthæ schullæ ey borriherræ, kiøpmendt eller noghene andre bæra werghæ i
85 woræ kiøpstedheræ, wndertagnæ woræ drawentheræ och thennom, som taghæ woræ paa worth eghitt liff, och // thee, som thilskickedæ æræ at bæra werighæ, som er wor profats och hanss folck. Findis noghen andhen, som
f. 40r

thermedt gaer, tha schall wor embmitzmandt haffue magth att taghe swodanne werrighæ fraa hannom.

90

l

(a 72, 77-79)

Om noghen sigttis for thiffneth och kommer rychthæ fran en by och thiill en andhen, och kommer thre, som therom withnæ bææ, som forschriffuidt standher, tha skall konningis foghet haffwe magth att taghe thill sigh och gaa i theris gordt, som for thiwffnedt sigttis, och bædhæ hannom i konningis
 95 naffen wpladhæ och wplæsæ hanss loess och lyckæ thill alth hanss hwss, att forfaræ och see hwess therwdi findis, och thedt begeræ førsthæ, andhen och
 f. 40v thredie thiidt, och thersom handt ey tha will wpladæ, // schall konningis fogett magtt haffue att wpslaa hans laæss och lyckæ och grandtskæ, hwess therwdi ær, dogh att thedt bliffwer allt thil stædhæ wforrugth, och findis ther
 100 tha stolnæ kosthær tha gøre medt thiwff, som reeth ær. Findis ther och ickæ, tha schall wor fogeth medt hanss medtføllgheræ therforæ ey wææ faldtnæ for hwsfriidt eller gaardtziidt, helwerckæ eller andhen brødhæ i nogher maadhæ. Bliffwer thendt aldtlighewell wdi swodanth wnth rygthæ om thiwffnidt och stolnæ kosther ey wordhæ hoess hannom fundtnæ, och naboo
 5 och genboo offwer hannom kæræ, tha maa foghen ladhæ pynæ hannom, som hereffther schriffuidt staar, och staar handt thedt icke thiill, tha skall wor fogeth legge hannom foræ en tiidt, andhen thiidt och thredie thiidt ther aff
 f. 41r byen eller herffwidt afflythæ; och thersom handt thedt ey gør, tha // skall wor lænsmandt haffue magth att straffæ offwer hanss halss. Och gaar om throidtaam, som om thiwffnedt.
 10

Och om nogher bliffwer ræthtedt for noglæ wgerminghæ och tiilstaar, att andre haffwe wæriidt i flock och fyllighæ medt hannom wdi samme misgerninghere, tha schullæ woræ fogderæ och lenszmentt haffue magth att thaghe paa hannom och hannom forhøræ førsth medt godhe och lempæ, och
 15 thersom handt ickæ thedt will thilstaa, tha ladhæ hannom pynæ, dogh hanss lemmer wskamfærdhæ. Och om handt tiilstaar saadanne gervingher, som thendt, ther retthtedt bleff, hannom thilladhæ, tha sthandhe syn reeth. Och hwilcken, som nogre misgerminghæ wedt medt andhen och dylligher medt hannom, och thedt bliffwer sidhen berygthet, atth handt thedt wiisthæ, tha
 20 lydhæ samme reeth, som thendt myszgermingher giorth haffwer. //

f. 41v

li

(a 81)

Item hwilcken wii eller wor kæræ hosfrw hereffther giffwe eller nw thilforæ worth beskermelssæbreff haffwer giffueth, thendt skall thedt strax medt thedt alderførsthæ ladhe forkyndis och læssis thiill herritztingh och landtz-

25 tingh eller wti kiøpstæder thiil bythingh, och hwilcken hannom sidhen ther-
offwer basther, bindher eller wforretther, thendt skall straffiss wedt thedt
høghestthæ.

lii

(a 82)

Wille wii, att nar wii skickæ nogher wdti een sagh medt woræ breffwe och
30 bewisninghere, tha schullæ partthennæ ey fordræffwiss eller thendt sagh si-
f. 42r dhen woldgiffwæ, førendt hwn haffwer wæriith indhæ foræ // forneffndhæ
dommeræ och ther worder atskildt medt retthæ, paa thedt att hwer maa
wederfaris saa møghet, som logh och reeth ær, och hwess forneffndhæ dom-
meræ affsighæ for retthæ, schulle the giffwe beschriffwith fraa thennom, som
35 thee wille anthsworæ for gudt och wææ bekendt for oss.

liii

(a 129)

Item wille wii, att hereffther inghen bwndhæ schall gøræ brøllup lengher
endt i thwo daghæ, søndaghen och mandaghen om wghen och ey heldder
lenger welkommeth endt thendt samme affthen, som thee føre brwdhen hiem,
40 och ey større endt thee kwndhæ gøræ wdi theris daglighstwfwe och ickæ
wdi theris ladhere, och skulle the ey ladhæ bygghæ ther ny hwss thill. Hwo,
f. 42v som heremoedt gør, haffwe // forbrwth syn boetzloedt. Skall och inghen
biwdhæ flæræ thiill barsell, endt som handt haffwer bodhedt thiill fadder,
wnder samme brødhæ. Sammeledis schall affleggis alle thee gyllhæ, som thee
45 pleyghæ att haffue paa landtzbyernæ om sommerindt och høsthen; thii att
thedt ær tha thendt bæsthæ tiidt, som bwndhen schall aflæ thedt, som handt
skall haffue gaffn aff om alth aaridt, och giffwe syn hosbondhæ till siith
landgyllæ. Hwaa heremoedt gør, bødhæ som forschriffuidt staar.

liiii

(a 130)

50 Wille wii, att saa skall skickess saadannæ offwenbaræ herberrighæ wdæ
f. 43r paa landhth, som rættthæ alffaræ weighæ æræ, saa // att paa hwerighæ thwo
mila er etth herbærgh.

lv

(a 131)

Item schall therthil schickiss een, thwo eller flæræ dannemendt, effthersom
55 beleighedhen ær, som schullæ boe i forneffnddhæ by, som domhwss skall

wæræ paa landtbyernæ, hoess forneffnde domhwss, som schullæ hollæ herberghæ wppæ och sellighæ maedt och øll och hesthæfoder for pendninghæ, och mweæ thee haffwe fremmedhæ dryck, och selfwe ladhe bryggæ och baghæ thill at holdhe forneffndde herberghæ wppæ medt, och hwess
 60 som thee ickæ self haffwe, mwæ the kiøbe aff andheræ theris naboere paa bøgden, hwor thennom løsther for theris pendninghæ. Och maa ther inghen
 f. 43v holdhæ madt // eller øll falth wdi thendt by wdhen thee samme. Schulle the och gøræ oss godhæ redhæ for sciszæ och andhet, och hwilckæ, ther saa hoess boer, thee schulle wæræ pligtighæ thill att holdhæ forneffndæ
 65 domhwss reenth, saa att, naer daam holdhen ær, schullæ thee thwaa benckenæ, feyghæ hwsseth och holdhæ thedt reenth wdi godhæ maadhæ.

lvi

(a 132)

Item hwilckæ herbærgærere æræ, schulle inghen weygre hwess, wnder liff och goetz, och schulle thee haffwe øll och maedt, høø, haffræ, strofoder, 70 sænghæ, renæ senghechleder, godhe stoldrommæ, aldtthinghithæ wdi godhæ maadhæ thiillrædhæ, saa att hwer mandt, som thiill thennom søgher, f. 44r fangher syn // bieringh thil skellighet, och schulle thee haffwe wdhen fore samme herbærghe een fiæll henggindis paa en stangh, therpaa maleth een hæsth, een biørn eller andhræ sligh theghenne, effther huilckæ samme herbærrighæ schulle haffue theris naffen aff. Och schulle thee giffue thennom 75 friith øll offwer molthiidt iii retther, salth madt, een fersk reeth och stegh, och thaghæ aff woræ thiænæræ ii hwidhæ for hwerth maaltthiidt och aff alle andhre kiøpmendt, hoffmendt och andhre, som oss ickæ thiænæ, i β.

lvii

(a 132)

Sammeledis om fiskædaghæ. Kommer ther nogher, bethæræ wiill haffue 80 kaaghatt eller thillredth, tha bethale // thereffther; kommer och nogher weigfarindis mandt, agendhæ, ridhendhæ eller ganghendhæ, och bægerer maedt f. 44v for synæ pendninghæ, dogh ickæ andhedt endt thiillredt ær och gør eth fwlth maaltthiidt, tha bethale therforæ, som schæll kandt wæræ, och thesligisthæ for hesthen; och skullæ wærennæ taghæ for høø och straafoadder om 85 natthen ii album och for een skeppæ haghæ en hwidt meræ endt som almyndhelight køp ær, och hwn gielder paa landhetth.

lviii

(a 133)

Och om noghen bondhæ kommer thiill noghen swodanth obenbare herbergh och ther wiill faa sigh maedt och begerer ickæ andhedt endt salth 90

f. 45r maedt och koell, tha skall thendt giffwæ fore maalthiidt vi pendinghæ // och ey mærae for maedt och øll.

lix

(a 134)

Wille wii och, att wti saadanne herberghæ skall brugis thedt samme maaell
95 medt potther, skepper och andtnedt som wdi woræ kiøpstæder, och schullæ the sellighæ theris øll effther samme wiisæ, som thedt gielder wdi nesthæ kiøpstaedt, therhoess liggendis ær.

lx

(a 94)

Skall inghen hereffther wdføræ noghet hondhæ korn aff rigett och thiill
100 Thyskælandt, hwercken aff Iwtlandt, aff thee sthædhær, som mweligh ær och pleyghæ aff atth seiglæ thill sthedernæ; sammeledis aff Fyøn, Laalandt,
f. 45v Falsther, Møen, // Sielandt, Langlandt och alle andhre smaa landt och øer, som therom liggendis æræ, medhen skall samme korn medt all andhen kiøpmandtskaff indtføris wdi Øreswndt thill Kiøpnehaffn, Malmøø, Landtzkro-
5 ne och Helssingøer, och ther selggis woræ borriherræ och wndersotthæ, hwem thedt kiøbæ wiill for pendinghæ. Gør her noghen emoedt, anthen andeligh personæ, riddementzmenndt eller andhræ woræ wndhersaatthæ, tha schullæ thee wære faldtnæ foræ oss for xl marck och thedt goedtz forthabeth, som the haffue medt at faræ.

lxi

10 Wille wii och, atth naer noghen fremmedhæ herræ eller theris sendhebwdthe, som komme heri landhett, och haffue theris eignæ kaackæ medt then-
f. 46r nom, och willæ ladhæ // indtkøbæ och koghæ for thennom selffwæ, tha schall thennom inghen hyndder giøris therpaa, hwercken aff werdt eller aff noghen
15 andhen.

lxii

(a 95)

Wille wii, att woræ, ath alle prelatherss och godæ mentz bøndher och thiænæræ ey schullæ i noger maadhæ effther thendhæ dagh weræ pligtighe
20 thiill ath holdhæ noghænæ staaldøxnæ hoess thennom for theris herdtschaff, och om nognæ holddhæ heroffwer, och thee hoess thennom døø, tha schullæ thee ey wære pligtighe thiill ath lydhæ ther noghen skadæ foræ, wndhentaghenæ thee, som pligtighe æræ att holdhæ foernødt. Ehwem som

11 wii] *herefter overstr.* att woræ A. – herræ] *herefter overstr.* eller A. – 17 ath] *herefter overstr.* wo A.

staaldøxnæ holdhæ wille, thee schullæ holdhæ thennom wedt theris eghen gaardt. //

f. 46v

lxiii
(a 93)

Ville wii ey, att nogheræ woræ wnderstothæ herwdi righett hereffther skullæ driffwæ nogrnæ øxnæ her aff righett och thiill Dytslandt wdhen sthaaldøxnæ, medhen huilckæ, som driffwe willæ nogrnæ stoldøxnæ, skulle thennom ey driffwe lengher endt thiil wor kiøpstedt Ribæ, och thennom ther
30 sellighæ fremmedhæ kiøpmendt paa reeth marckidtzdagh for gwldt och pwrth sølff eller klædhæ, redhæ om redhæ, och ey for andre woræ.

lxiiii
(a 96)

Item skall och hereffther hwer bondhæ byggæ x homblækwler thiill synndt eghen gordt eller mærxæ, effthersom handt haffwer iordtzmoen thiill
35 och dwgher therthiill at byggæ, och schullæ the schickæ thennom nw therpaa, att thee strax i foraaridt nesthkommyndis, wnder theris faldtzmaaell,
f. 47r och att samme kwler // lagdhæ ærxæ indhen ii aaer nesth effther poskæ nesthkommyndis.

lxv
(a 88)

Er thedt oss och thiillwidendis wordhen, hworledis att Sielandtzffader och andhre, som byggæ i Sælandt, løffwæ thiill Iutlandt, Schaanæ och anderstetz att kiøbæ wiidt och bethalle thennom well, som thee købæ wtaff, och therwtoffwer beswaris thee aff fogetther och andre medt wskellig toldt och skatth. Wille wii, att huilcken, som saadanne wforretther, thendt skall
45 straffis wiidt syndt halss.

lxvi
(a 97)

Ithem bliffwer och noghen thilsagtt att wærxæ medt wdi boweiagtt eller
f. 47v saattheiagtt och thedt forsømmer, tha schall // handt ey therforæ lidhæ noghen skadhæ, efftherthii att thedt ær wdi høsthen, och bondhen skall taghæ
50 syndt bæringh woræ.

lxvii
(a 86)

Sammeledis haffwe wii och forfaridt, att fatthighæ almwge beswaris paa theris retthæ skoffweweighæ medt wlogligh beschatningh och panth, nar

the aghæ theris retthæ weyghæ offwer agre och ænghæ. Thii wille wii, att
 55 thersom ickæ chlarlighen weyghæ æræ, schall leggis thennom theris retthæ
 skoffweigh wth, och huilcken, saa hereffther noghen beskatther wloglighen
 eller pantther, schall handt och straffis, som *forschriffuit* sthaar.

lxviii

(a 101)

Ithem inghen bondhæ, ehwem handt helsth thilhører eller thiænær, an-
 f. 48r tthen kronen, kyrcken, ridderskabbeth eller andhere, // skall ey kastis aff
 hanss gordt, all thendt stwndt handt thendt bygger och forbædrer och gi-
 ffwer siith landtgilddhæ, och hwess aff gaardhen gaaer aaelighen wdt thiill
 godhæ rædhæ och ær hanss hosbondhæ lydigh och hørrigh och thilbørligh
 thienisthæ. Wille wii och, att nar noghen fæsther gaardt, tha schall handt
 65 thendt beholdhæ wdi viii aær i *thedt* myndtstzhæ, før handt maa wtwissis.

lxix

(a 99)

Ithem alth landgyldhæ, som aff bønder ydes schall, wille wii, att thee thill
 godæ redhæ thill thwindhæ thider om aaridt eller een thiidt, effthersom
 sedtwane i landhett ær, redhelighen wtgiffuis och ydess schall; bliffwer
 70 noghen bondhæ igen standendis medt noghett hanss landgylldhæ och thett
 ey thill thendt terminn och landgildisdagh ladher rædelighen wdtkomme,
 f. 48v // tha schall *stragis* wdtwordis wd aff hanss boe soo møghett, som thett
 landtgilddhæ thilsigher, handt igen medt bliffwer sthanddindis, och thersom
 handt framdeles sidder hanss hosbondhæ offwerhørrigh foræ och wiill ickæ
 75 rædelighen wdtgiffue siith landtgildhæ, tha schall hanss hosbondhe haffue
 magth *hannom* wtwisæ och setthæ en andhen indt wdi gaardhen igeen, som
thedt rædhelighen wdtgiffue will.

lxx

(a 92)

Ville wii ochsaa, att eens maall paa skepper, alne, wegth och thøndhæ
 80 schall wæræ offwer altt landdhett saa langh, swaar och staar, som brwgess
 wdi wor kiøpstadt Køpnehaffn, och schulle thee findhæ eth maaell wdt aff
 f. 49r hwerth henghæ wdti wor stadt Wiburgh; ther thendt // menighæ mandt
 schall widhæ att maalæ och holdhæ syn skeppæ, alnæ, wægtt och thyndhæ
 retferdigh wnder thendt brødhæ, som therpaa sath ær, wdi woræ kiøpsthede-
 85 ræ, och schall alth landgildhæ maaliss och ydess wdi thyndhæthall, och
 schall thethæ ey paagaa førændt effther passchæ nesthkommyndis.

lxxi

(a 100)

Ehvor som helsth ødhægaardhæ ligge wdi nogher landtzby, som oss och kronen thilhøræ, och mandt kandt inghen faa, som thennom wpbyghæ, 90 besiddæ eller i leyghæ haffwe wille, tha wille wii, att wore embitzmendt ther wdi leneth schall thilschickæ nogle aff thee besthæ bøndher, som i thendt by boendis æræ, som schullæ anamme thill thennom saadannæ kronenss ødhæ- iordæ och giffwe landtgilddet, som ther pleygher aff at gaa, thill godhæ f. 49v redhæ, och nar // wor embitzmendt kundhæ fanghæ noglæ, som samme 95 ødhæiordhæ wpbygge willæ, schulle thee wtleggæ fran thennom inghen samme ødhæiordhæ thill forneffndhæ gaardt inghen.

lxxii

(a 102)

Haffwer och wæridt bærætth for oss, att wdti Koldingh leen och ander- stetz er møghen wschickælighet om bondhægoedtzs, saa att thendt, som 100 mynndhræ haffwer, giffwer saa møghett thiill skatth, som thendt meræ haffwer, thii willæ wii och strengelighen biwdhæ, att tolff bønder schulle thil- schickess medt woræ leensmendt, som schullæ forfare, som thendt bondhæ- gaardt, som lideth haffwer, er goedt nogh for thendt affgiffth, theraff gan- gher, eller om handt mææræ thaall; och om een gaaerdt kandt gøris thwo // f. 50r gaardæ aff, tha giffwæ dwbelth skatt, om ther ickæ ær arffwinnghæ thiill eller gøræ ther ii gaardhæ wt aff.

lxxiii

(a 103)

Er oss och thill widendis wordhen, att noglæ bøndher haffwe ii eller iii gaardhæ wnder sigh wdhen skatt. Wille wii, att hwor sligh æræ, tha schullæ 10 woræ embitzmendt och fagedheræ gøræ ther swaadn skickelssæ paa, som forschriffwidt staaer.

lxxiiii

(a 105-106)

Om bøndergoedtz wille wii, att saa schall schickess och holdess: Huil- cken bondhæ, som skoff haffwer, schall synæ eignæ hiemfføddhæ swiin frii 15 haffwæ och ey therforæ noghen aldengieldt giffwe, och hwess samme skoff mææræ thaaler, schall handt gøræ wor embitzmandt ther rædhæ foræ. // f. 50v Skulle thee och haffue friith fiskerii wdi theris eygnæ fiskewatn.

Item hwor bondtnyndt haffwer panthet eller kiøffth thiill sigh bondtnæ- goetz, som skoff thilliggher, handt schall aff thee bøndher, som paa samme 20 goedtz boe, olddhengieldt nydhæ wt aff theris eygnæ hiemføddæ swyn, och

hwor forneffndæ skoffwæ ydhermæraæ thaalæ, skall handt gøraæ wor leensmandt reghenskap foræ, som forschriffuidt sthandæ.

lxxv

(a 106-107)

Och schall bondhen nydhæ syn ildebrandt aff thee windtfældder, som paa
 25 iordhen liggæ; thesligisthæ aln och birck, och att selghæ thill thaarggis och
 thiill kwlbrendinghæ, och ey schall wdi nogher maadhæ hugg hæ anderledis i
 skoffwen.

Item hwess thymmer och thræ bondhen schall haffwæ thiill syndt
 f. 51r hwsbygningh och woghenthymmer, tha maa handt hugge i skoffwen // thiill
 30 rædælighen wiisæ, och som skoffwen myndtsth kandt thil skadæ wæraæ. Och
 om noghen heremoedt dierffwess thiill at forhwgghæ skoffwuindt thil wplig-
 thæ, tha schall wor fogedt och embitzmandt magth haffue att setthæ han-
 nom aff syndt gaaerdts och een andhen bondhenss nesthe arffwingæ therindt
 ighen, som skoffwen wiill holdhe wiidt magth, och bød hæ emodt oss for
 35 wlydelssæ.

lxxvi

(a 108)

Item thersom fælidhæ skoffwæ ære, schall inghen haffue magth att giffue
 noghen loff att hwggæ therwdti, før skoffuenæ ære skøffthæ emellom eygher-
 næ; hwo som will, giffue thennom loff att hwghæ paa theris eygnæ merckæ
 40 och inghen andhenstedts. //

lxxvii

(a 109)

Ville wii ey, att noghen sandhemandt eller oldinghæ hereffther skullæ
 swærighæ marckeskeell emellom byer, wdhen sthorlighen behoff gøris, och
 schullæ woræ embitzmendt thedt først grandtskæ, om thee saa hordeli-
 45 ghen thrængtt æraæ om marck, och thersom saa findis, och thee ey kwndhæ
 fordraghæ thennom, tha mwæ thee swærighæ eller gøraæ marckeskeell.

lxxviii

(a 110)

Haffue wii forfariidt, att marck rebiss, ær skadeligt paa aghere; thii wille
 wii, at hereffther ey meræ bruggis schall, medhen marck schall laadis och
 f. 52r thersom ey kandt reckæ thill heell agher, tha schall leggis nogheræ // agheræ
 wdt paa alle andtpartthenss weygnæ, saa att hwer syn parth fangher wdti
 samme agheræ, dogh marcken wdhen all skadhæ.

lxxix
(a 98)

Wille wii, att inghen woræ bøndher och thiænæræ hereffther schullæ wdi
 55 nogher maadhæ thwinggis eller threnggis medt nogræ lang egthæræ, som
 herthiill skeedt ær, wdhen medt theris landgildhe, eller och thee skulle føræ
 worth folck och fadhebwer, om wii ladhæ thennom therom thiilsighæ, nar
 wii selluff færdis igennem landhedt. //

f. 52v

lxxx
(a 89-90)

Item haffwe wii wnth och thillath, att woræ wndersotthæ, bønder och
 60 meninghæ almwæ offwer alth worth righæ Danmarck, besyndelighæ Hadt-
 landt och Bleghindt, moghæ seglæ hwarth thennom løsther her i rigetth thill
 woræ kiøpsthederæ medt hwess thymmer, thee kwndhæ affstedtkommæ,
 chlapholth, wiidt, kwell, boerd, woghennæ, hiwell, ald hæ andhre waaræ,
 65 som thee pleyghæ att seglæ meedt, och mwghæ thee ighen kiøbæ hwess
 waaræ, som thennom behoff giøris thiill theris eghett behoff.

f. 53r

Sammeledis wille wii ocsaa, att bønder och menighæ almwghæ wdi Fyon
 moghæ wdtføræ thill woræ kiøpstedher, hwilcke thennom nesth liggindis
 70 æræ och pleyghæ ath søghæ thiill thorrigis, wognæ, // hiwill, thymmer,
 wiidt, kwll och andhræ sligh thræwaræ; och skall ther ey gøris thennom
 hindder wppaa wdi nogher maadhæ; sammeledis moghæ alle, som boe paa
 wdthøere, føræ theris waaræ thill nesthæ kiøpstæder och thennom ther
 sællighæ.

lxxxii
(a 124)

75 Vile wii, att paa inghen fiiskæleighæ schall salthæ sildt att wdtføræ eller
 selggis, wdhen hwn haffwer fanghet woer circhell thilforrnæ, widt thedt
 samme goetss fortabelssæ.

lxxxii
(a 83)

Kommer och noghen sagh foræ, som siggis at wæræ herwerchæ, tha willæ
 80 wii ey, att sandhemendt ther- // om skullæ grandtskæ eller paasighæ, me-
 dhen woræ dommeræ schullæ skickæ ther siwenssmendt paa, och ladhe thedt
 forfaræ, och therpaa dømmæ och inghen andhen.

61 Hadtlandt] Hallandt *kapitel 98 A.* – 62 Bleghindt] Bleghynddhæ *kapitel 98 A.* – 63 thee...64
 chlapholth] *mgl. kapitel 98 A.* – hiwell] och *tilf. kapitel 98 A.* – 65 meedt] *mgl. kapitel 98 A.* – 66
 som] *mgl. kapitel 98 A.* – 72 wdthøere] e (1) *tilf. o. lin. m. samme hd. A.*

lxxxiii

(a 115)

Haffwæ wii och forfariidt, att nar noghen bliffwer mandheldløss, tha
 85 moghæ the friith slaa paa hannom, saa møghet thennom læsther, hwilcketh
 wii willæ att hereffther ey mæææ skeep schall; haffwer hannom noghen thill att
 thalæ, tha thalæ hannom thill for dommerindt; handt schall therpaa dømmæ
 och wdtwordhæ aff hanss boo, ut supra.

lxxxiiii

(a 115)

Item wille wii ey, att hereffther nogher schall lagsøgess, men woræ //
 f. 54r dommeræ sighæ therpaa och findhæ hannom foræ, hwadt handt skall wtgi-
 ffwe eller skall wdtwordess aff hanss goedtz, effthersom forschriffuidt
 sthaær.

lxxxv

(a 111)

Wille wii ochsaa, att sligh ondhæ, wchristhælighæ sedtwanæ, som hertill
 i Sielandt, Falsther, Laalandt och Møen wæarith haffwer medt stharkarlss
 bøndher och christhæne menniskæ att sellighæ och bortgiffwæ lighæsom
 wskellighæ chreatwer, ey schall effther thennæ dagh saa ydermææ skeep,
 100 medhen nar theris hosbondhæ och herskab fare wredhelighen medt then-
 f. 54v nom och gøæ thennom noghen wlaagh och wreth, tha mwæ thee flythæ aff
 thedt // goedtss, thee paa siddhæ, och indt paa andhenss goedtss, som
 bøndher gøæ i Skonæ, Fion och Iwtlandt, och giffwæ theris retthæ føræ-
 laagh, och hwess, som gaardhen ær forarggett eller forfaldhen i hanss thiidt,
 førerndt bondhen affar, thedt skall bondhen opretthæ ighen.

lxxxvi

(a 113)

Er oss och forkommen, hworledis att nar noghen kommer for skadhæ wdti
 Schonæ eller andherstedts her i rigeth att gøæ noghen mandtzssleeth, tha
 besworis almoghen medt hielp och thryglerie, som saadannæ wgermingis-
 mendt aff thennom bæddis och bægæææ thill bødher igen medt fwth gøæ;
 f. 55r huilckedt wii inghenledis thilstædhæ willæ, att noghen // thennom i saadanne
 maadhæ hereffther hielpææ schall.

lxxxvii

(a 114)

Sammeledis att nar noghen setther ildt y syndt goerdt eller hwss medt willighæ och thæmedt gør syndt naboe skadhæ, och faer sidhen om landh-
 15 neth att tryglæ och bedhæ tiill att bygghæ syndt gaardt och hwsæ medt wp
 ighen, wille wii, att inghen thennom therthill saadanne maadhæ hieppæ
 schall.

lxxxviii

(a 120)

f. 55v Wille wii ey heldder, att hereffther noglæ herclosteræ eller // andhere
 20 closthære, som haffwe iordegoedt, skwillæ haffwe theris thryglerry och
 bedhlæræ att wanckæ eblanth almwghen effther gudtz almæssæ, och thendt
 optaghæ, som thee herthiill giorth haffwæ, medt myndre endt thee haffwæ
 woer tilladhelssæ thærthiill, wndhertaghne thee fyræ ordhene, som thil-
 schickedæ æræ att saffne gudtz almæssæ, som æræ swortthebrødhære aff
 25 sancti dominici ordhenn, graabrødhære aff sancti francisci ordhen, carmeli-
 tther aff wor frwæ ordhen och helligegesthwss presthæræ wt aff sancti augu-
 stini ordhen.

lxxxix

(a 116)

f. 56r Ville wii ochsaa, att wditi hwer kōpstadt och paa landhett, som meninghæ
 herberggæ opholddis, skall een thilskickess, som stædtzæ // schall anname
 gudtz almæssæ, hwess gotthfolck wiill haffue i gudtz naffen thiill fattighæ
 mendtniskes behoff, och opholddis etth hospithall, och paa thedt, thendt
 menighæ weyfarindis mandt kandt thennom kendhæ, schullæ thee haffue en
 35 threeklappæ, och ey anderledis mane, thryggæ eller beyde almæssæ thill
 thennom.

lxxxx

(a 117)

Thesligisthæ schulle inghen thafflære ombæriss wdi soghnnækirckænæ
 paa landthett att samblæ offer paa wdhen aldtænæ soghnnækirckenss taflæ,
 som kirckæwærghæ ombær.

lxxxxi

(a 125, 128)

40 Haffwe wii och forfaridt, att bøndthner, som willæ haffwæ theris børn
 thill scholæ, sendhæ thennom wdt thiill kiøpstedernæ och ladhæ thennom //

21 bedhlæræ] efter 1 overflodig (?) er-krølle A. – 22 herthiill] herefter overstr. go A. – 27 ordhen] ordhem A.

f. 56v ther løbæ fraa en dør och thiil een andhen och bædhæ almæssæ for gutz
skyldt, huilckedt wii willæ att hereffther ey saa meræ skeep shall. Medhen
45 wille wii, att thee skulle behollæ theris børn hiemmæ hoess thennom selff och
læræ thennom, hwar thee skullæ bierrighæ thennom att pløghæ och saa.

Och naer theris fader och modher æræ dødthæ, tha schullæ theris nesthæ
arffwinghæ thaghæ thennom thiill thennom och læræ thennom, som forschri-
ffuidt sthandher. Er och theris foreldherne alle dødthæ, tha schall wor fo-
50 ghetth ther paa landhtneth skickæ thennom thiill thee, som thennom behoff
haffwæ, och thennom læræ ath pløghæ och saa, som forschriffuidt staar.
Huilcken heremoedt gør, skall straffiss offwer lifff och goetz. //

f. 57r

lxxxxii

(a 126)

Sammeledis wille wii ey, att noghenne peffllinghæ eller drenghæ, som thiill
55 scholæ gaa, schullæ om høsthen wdi fiskeriidt giffue thennom fraa scholen
och thiill fiskæriidt eller andhræ embidhæ, medhen stedtssæ bliffwe widt
scholen och læræ ey anderledis.

lxxxxiii

(a 112)

Sammeledis haffwæ wii forfariidt, att manghæ fattighe mendtniskæ, som
60 inthet haffwæ, gaa och samblæ gudts almæssæ aff godhæ mendtniskæ, och
æræ dogh stherckæ, karskæ och søræ, baadhæ karllæ och qwindher, dræng-
ghæ och pigher, och ey willæ thiænæ eller taghæ thennom noghet arbeydhe
foræ, emedhen thee kwndhæ saa faa theris lifffs nødthørth och fødthæ. Wille
f. 57v wii, att hwor sligh findis // i woræ kiøpstæderæ och andherstedts, tha skulle
65 thee ther wdtdriffwiss, medt mynndhre endt thee arbeydhæ och thiænæ
willæ, och ey skall giffwess noghen gudtz almæssæ andre endt fattighæ,
siwghæ och wonføræ mendniskæ, som ey i andhre modhæ kwndhæ windtnæ
och forhverffwæ theris lifffs fødthæ, som woræ borgemestheræ wdti kiøp-
sthædernæ skulle thilskickæ een barskærræræ hwer viii daghæ, som skall
70 offwersee saadanne wanføræ och siwghæ, som gudtz almæssæ skullæ tha-
ghæ, och thennom schall giffwess eth besynderliggt stadstheggen, som thee
skullæ bære offwenbaræ for theris brysth.

lxxxxiiii

(a 118)

Item willæ wii ochsaa, att wdti alle herriddhæ offwer alth righetth //
f. 58r skullæ herritzmendt gøræ godhæ alfaræ weyghæ, thersom behoff gøris, hol-

dhæ thennom færdighæ och gøre thennom saa bredhæ, som wii willæ ladhe thennom thilkendhægiffwæ, och thesligisthæ skulle the wpryddhæ alle weighæ wdti alle skoffwæ, som alfaræ faldde, hwer paa siith.

lxxxxv

(a 121)

80 Sammeledis wille wii, att paa marcken wdhen foræ hwer landtsby skall graffwess een sthoer kwlæ, och alle qwegh, fæe, hesthe, øgh och hwdntnæ, som døø ther wdti byen, schullæ therwdti kastis, paa thedt ath thee ey schullæ saa ligghæ i weighen och offwen iordhæ for folck och stynckæ och forgiffwæ lwgthen och mendtnisken. Och sligh assynnæ ligghæ wdti mar-
f. 58v cken, // tha schall thendt, som thedt haffwer thilhørth, graffwæ ther en kwlæ strax hoess och kasthæ thennom wdi. Hwilcken, som thedt forsømmer och icke gør, thendt schall haffwe forbrwth iii marck.

lxxxxvi

(a 122)

90 Item naer wii draghæ noghenstedtz her i landhett, wille wii, att alle bøndher, ehwem the helsth thiilhøræ eller thiænæ, schullæ oss thilføræ lam, gæss, hønss och andhen fittalligh, och sællighæ oss och worth folck for pendninghæ.

lxxxxvii

(a 123)

f. 59r Haffwe wii och forfaridt i sandtninghen, att manghæ føræ ny // thidendhæ emellom landhennæ, medt løghen och herrenskeedt paa theris retthæ herræ och kōningh. Wille wii, att nar noghen thedt gør, tha skall handt
95 strax forwariss aff wor embitzmandt, thill thess mandt kandt forfaræ, om saadanne thienddhæ ey i sandtninghen æræ, tha straffæ hannom wedt hans halss.

lxxxxviii

(a 89)

100 Item haffwæ wii wnth och tiillath, att (*etcetera = kapitel 80 fra Item indtil behoff*).

lxxxxix

(a 135)

f. 59v Om wragh wille wii, (*thedt gudt forbiwdhæ*), att noghen siøfarindhæ
5 mandt driffwer i landt eller sthødher medt siith skibb och goetzs, tha maa

98 wedt] *herefter overstr.* s[i ?] A. – 100 lxxxxviii] Thenne artichell stander tiilforne schriffuidt lxxx tilf. i marg. m. samme (?) hd. A.

handt medt siith eghet folck theraff bierrighæ saa møghet, som handt kandt, och willæ wii, att inghen thedt hannom forbydhæ skall, och thersom handt medt siith eyghett folck ey kandt alth bierrighæ, och handt bægerer hiælp, tha schullæ woræ embitzmendt, fogderæ och strandfoghææ ickæ formænæ
 f. 60r hannwm folck eller hielpp, medhen skwillæ strax hannom // saadan hielp flii, nar handt paelskeer for synæ pendninghæ. Findis noghen, som heremoedt gør, tha schall handt haffwæ forbrwth syn halss.

c

(a 136)

Item hwær som hielper att bærg hæ swodanth goedtss, som thiil landt-
 nedt er driffwedt, schulle hwer, saa mang hæ thee æræ, haffue om daghen
 15 fraa morghenyndth och thill affthenyndt vi ß danskæ, och schulle selfwe holddhæ theris kosth medt maedt och øll. Bierghæ thee och samme goetz lengher wdt i siøendt, tha schullæ the haffwæ dwbelth saa møghett, som
 f. 60v forskriffwidt staaer. Bierghæ thee och goetzts een halff wghæsiøss eller heell wdt i siøendt, tha skulle thee hwer // haffwæ xxiii ß, saa mang hæ, som
 thee æræ, och skullæ thee arbeydhæ och holdhæ thennom, som før er rørdth. Bierghæ thee och goetz paa haffzbwndt, som ær wndher wandt-
 niidt, och gøræ therthiill redtzskaff medth thængher och andhedt, att taghæ
 25 samme goetzts wp medt, paa theris eghen kosth och theringh, schall hwer aff thennom haffwe wm daghen fraa morgenyndt och indtthiill affthenyndt paa
 f. 61r theris eghen kosth ii marck. Er goetsedt ickæ saa goetth, tha schullæ thee thedt // beholdhæ for samme weerdt. Huilckæ som aghæ goetz medt theris
 hesthæ och woghennæ fraa strandhen och thiill thendt kirckæ, som goetz-
 sidtt schall liggæ wdti, tha schullæ thee wæræ pligtighæ saa thieth, som the
 30 mesth wpføræ kwndhtnæ, fraa morgenyndt och indtthiill affthenyndt paa theris eyghen kosth, som forskriffwidt staaer, och schullæ thee therforæ haffue thiill løn i marck hwer woghen.

ci

(a 137)

Er thedt saa sagh, att skiffbrodhet folck ey haffwæ pendninghæ at giffwæ
 35 thennom, som bierghæ, er køpmandhen eller kiøpmendhenne, schriffwerindt eller skipperindt self thil sthedæ, som goetsidt eygher eller i beffalingh haffwer, tha moghæ thee sellighæ theraff saa møghit, som thennom thæckis.

11 nar] *herefter overstr.* hannom A. – 12 forbrwth] r (2) tilf. o. lin. m. samme hd. A. – 21 er] *herefter overstr.* rødt A. – 24 kosth] *herefter overstr.* ii marck. Er goetsedt ickæ saa goeth, tha schullæ thee wæræ pligtighæ saa thieth, som thee meesth wpføræ kwndhnæ, saa fraa morgenyndt och indtthiill affthenyndt paa theris eighen kaasth, som forskriffwidt staaer, och schulle thee therforæ haffwe thill løen i marck hwer woghen A; cf. de flg. linier A.

f. 61v // Æræ thee och ickæ thiill sthædhæ, tha skulle thee, som skibedt paa æræ,
 haffwæ magth att sællighæ aff samme goedts och bethalle hwem, som then-
 40 nom hielpper, och ickæ mææræ. Schall och inghen mandt eller qwindtnæ
 befatthe sigh eller brwghæ sammæ goedtss, wdhen thee therthiill leigddæ
 æræ aff forneffndhæ skibbrothnæ mendt, wnder sligh straff, som forschriff-
 widt staar.

cii

(a 138)

45 Findis ther och noghene forderffwelighæ waaræ, som wpførdt ær och
 indtlagth i kircken, och eygeræ thiill goedtss æræ therfraa draghennæ, och
 thedt ligger wsalthe, wyen, ollyæ, thraffen eller andheræ sligh waaræ, tha
 f. 62r skall wor lensmandt thill sigh thaghæ iii eller iiii agtthæ // borghæræ och
 kiøpmendt wdti nesthæ kiøpstaedt, som ther haffwe forstandt wppaa, och
 50 ladhæ thedt wordhæ och selliggis for pendinghæ, effthersom thedt werdt ær,
 och thennom holddhæ thiill sthedhæ thill theris besthæ, som retthæ eyghæræ
 æræ, och thiill thee komme thiill stedhæ, och tha anthworde thennom thedt
 och taghæ therpaa theris qwitthandtzær, och schall wor foghedt haffwe ther
 een schriffth paa, och forneffnddæ borrhæræ een. Findis och noghen anti-
 55 ghen leensmandt, fogedher, strandfогdder eller noghen andhen, ehwem
 thee helsth thilhøræ, som gøræ emoedt thessæ forschriffnæ artickllæ eller
 sigh i nogher maadhæ medt forneffndæ goedtss beffatther, thee schullæ
 straffis, som forschriffuidt staaer. //

ciii

(a 139)

f. 62v
 60 Medhenn kommer noghet wragh thiill landhæ, som inghen effther fylgher,
 tha skullæ woræ fogetther och embitzmendt thedt ladhæ bierghæ, och leggæ
 thedt wp i een kirckæ, som forschriffuidt sthandher, och ladhe thedt liggæ
 aaer och dagh. Kommer noget indhen aaer och dagh medt wiisth merckæ
 och schriffwelssæ, att samme goedtss thennom thilhøræ, och kandt thedt skel-
 65 lighen och rædhelighen bewisess, att thedt er hanss goedtss, tha skall handt
 thedt nydhæ for saadan biergheløn, som for er schriffuidt. Kommer ther och
 inghen indhen forneffndæ aaer och dagh och kænddis wedt samme goedtss,
 f. 63r tha schall wor embitzmandt annamme thedt // och gøræ oss ther godhæ
 redhæ och reghenskaff foræ, och thee thwoo parther theraff schulle komme
 70 oss thiill godhæ och aff thendt thredie parth schall stragis holddis messer
 och begenghelssæ i thendt nesthæ kirckæ, som hoessliggindis ær, for theris

38 och] tilf. o. lin. m. samme hd. A. – 53 therpaa] rettet fra therforæ A. – 56 artickllæ] artickllæ A.

siælæ, som død hæ æræ och samme goedtz thiillhørdhæ, och for alle christne siælæ, och hwess theroffwer ær, skall wor embitzmandt *strax* skiickæ hiidt thiill wor stadt Kiøpnehaffn och antwordhæ *thedt* thwo aff woræ borri-
 75 gherræ, som æræ forsthandheræ thill *thedt* hospitallæ her i byen och taghæ ther theris qwittandtzær paa, och skall ther holddis een mæssæ wdti samme hospitall hwer wghæ for allæ christnæ siælæ, och thiill att wpholddhæ siwgæ
 f. 63v folck medt, som æræ i samme // hospitall; thesligisthæ, att giffwæ fattighæ, hielpæløsa pigher att thee mweæ *kommæ* thiill eth erliggt brødt medt, och
 80 andtnedt fattigt folck medt.

ciii

(a 140)

Haffwe wii och forfaridt wdti sandinghen, att manghæ taghe sigh ærindhæ thiill att løbæ wdt medt strandhen och søghæ effther theris øgh och hesthæ och ey er giorth paa andtnedt, endt att thee søghæ effther sligh
 85 wragh att kundhe offwerkommæ och siælæ, wille wii, att sligh, som i sandninghen thermedt findis eller løbæ wt medt sstrandhen, nar *thedt* blæszær och stormær, skulle *strax* wphenggis, och schullæ forthii wore foghedder och
 f. 64r embitzmendt *strax* ladhæ ræsæ gallier // wdt medt strandhen, och ladhæ thermedt straffæ alle thee, handt wdti saa maadhæ finder, som saa effther
 90 wragh wanckæ. Och schullæ woræ foghedder och embitzmendt altiidt ridhæ wdt medt strandhen och haffwe ther goedtt thiillsiwen, och om noghen hereffther wederfaris noghen wreth wdti sligh maadhæ medt wragh och ey giffwer oss *thedt* thil kendhæ, tha wille wii ladhæ straffæ offwer hannom som thilbør, och wille wii, att hwer skipperæ och kiøpmendt, som woræ strøm-
 95 mæ, landt och righæ besøghendis wordhæ, skulle haffwæ eth worth breff herom lyddendis, som forschriffwidt staaer, som wii och therforæ haffwæ ladhæ prentthet. Thii maa hwer mandt her widhæ att retthæ sigh effther. //

f. 64v

cv

Haffwæ wii ochsaa thiilskickedt en, som skall wære wor *profaess*, och
 100 stedtzæ skall reysgæ omkringh landhett, offwer aldt Iwdtlandt grandtskæ och forfaræ om thendhe wor ordinandtzs och skickelssæ saa klarlighen wpholdis och brwges, som wii thendt sath, skickedt och bwdhett haffwæ, och thee, som forsømmelssæ ther eblanth, eller nogher andher wgerningis-
 5 thilbørlighen straffæ schall. Och schall samme *profatzs* stedtzæ medt sigh haffwæ, hwarth handt reysgzær her i landhett, een capelan, en stockmes-
 ther, thwo stockknechtthæ och en bødell, och schullæ ey woræ fogedder och

91 noghen] *herefter overstr.* hielper A. – 97 effther] *herefter lodret streg A.*

f. 65r embitzmendt i nogher naadhæ befatthæ sikh medt *wgerningis-* // folck, som
 10 liff eller lymmer forbrwth haffwer, *thennom* att ladhæ retthæ, medhen skulle
 thennom thil sthædhæ holdhæ och ladhæ thilsighæ *forschrieffne* wor profatzs,
 och tha skall handt wææ pligtigh thiill att faræ thiill *thennom* och gøræ
 reth, naer thii *hannom* i saa maadhe ladhe thilsighæ. Och om noghen wor
 skwlttess wdti noghen wor kiøpstædt haffwer wor *forschrieffne* profatzs behoff
 15 att giffwæ sikh thill kiøpstaden thiill *hannom* och hielppæ *hannom* saa mø-
 ghit, som rætt hær.

cvi

Schall och samme profatzs self stedtzæ bææ wdti syn handt een røedt-
 mallidt, thrindt stock v qwarthter langh; therpaa skall staa *Danmarckis* //
 f. 65v woben mallidt. Och stockmestheren medt stockknechtene skullæ ochsaa
 hwer *thennom* haffwæ sligh een stock; therpaa skall wææ maleth worth
 woben. Paa hwilckæ stockæ thendt menigh manndt wedt *thennom* at
 kendhe.

cvii

25 Skall och profatzsen beholddæ hoess sikh, thiill siith eygett nytthæ och
 behoff, hwess handt findder hoess noghen, eller hwess thee haffue medt at
 faræ, naer handt noghen griber och fangher, som rætthet bliffwer. Och stock-
 mestherindt medt stockknechtene skullæ taghæ aff hwer, naer noghen kom-
 mer i profatziss iern och hegtthæ, iiii β, førendt handt igen wdt kommer.
 f. 66r Och skall thendt, som satt bliffwer, self bekosthe // maedt och øll, hwess
 handt therer thendt stwndt, handt i hegtthæ sidder.

cviii

Hwor samme profatzs framdragher, tha schall handt holddæ sikh self
 thiill kaasth och theringh medt *forschrieffne* hanss faalck, och skall ey ligge
 35 paa woræ byndher eller wndersaattæ, *thennom* thiill besworingh i nogher
 maadhæ, vthen thee, som *hannom* behoff haffwe och wille willelighen holdhe
hannom.

cix

Schulle och woræ fogedder och emmytmendt wææ pligtughæ thill att
 40 wææ *forschrieffne* wor profatzs bystandighæ och behiellpellighæ och forde
 f. 66v och fremmæ *hannom* wdti hanss // rettfærdighæ sagher paa woræ wegne,
 hwar handt *thennom* thilsigher.

cx

Item skall och samme wor profatzs wære pligtugh att swerrighe oss eller
 45 hwem, wii thertil skickæ paa woræ weighnæ, een eedt, att handt will wære
 oss hwldt och thro och staa *forschriffne* profasæmythæ trolighen fore.
 Och naer noghen kommer wdti theris hægthæ, thendt ey medt willighæ eller
 wuillighe ighen at ladhe wdkommæ, förræendt thee therpaa andhen befa-
 lingh faa.

50

cxi

Wille wii ochsaa, att profasen skall ladhe wptegnæ alle sagher wdti hanss
 f. 67r registher och ther // widhæ, at gøra oss redhæ och reghenskaff foræ, och
 rædhæ sigh paa godhe forworinghær att forware fangheræ wdti, som æræ
 boltthær, handtkloffwer etcetera. Och om noghen wndkommer aff heigtthæ,
 55 tha stockemestherindt staa wdti hanss stædt igen.

Thenne *forschriffnæ* ordinandtz och skickelssæ, som *forschriffwidt* staaer,
 wille wii och strenghelighen biwdhæ, att hwn aff alle andelighe och werdtz-
 lighe, ehwat stadth, werdigheydt eller skickelssæ thee wdti æræ, saa wbrø-
 delighen wdti alle synæ pwnctthær, ordt och artichller, ligherwiiss som thee
 f. 67v // heer *forschriffnæ* staa, holdis skall indtill saa lenghæ, att oss elskelighæ
 menighæ *Danmarckis rigis* raadt thilsammen kommer och herom andherle-
 dis grandskæ och forfaræ, om noghen pwnchntt eller artickell icke thilhørli-
 ghæ sath eller skickedt ær, hwilckedt wii tha, effthær theris raadt och godhæ
 65 wnderwisninghær, wille forwendhæ i bædhre maadhæ. Och findis noghen,
 som dierffwess indhen thess heremoedt at gøra, och thendt ey wiidt macht
 saa wbrødelighen holdhe wiill, tha skullæ woræ fuldtmechtighæ embitz-
 mentd, som therthil skichedhæ æræ, paa wore weighnæ, alworlighen och
 f. 68r wdhen aldt *forsømmelssæ*, // tilbørlighen straffæ, och hwar theris *forsøm-*
melssæ och brysth finddis, att thee thedt andthen for giffth eller gwnsth eller
 70 wenskaff eller noghen andhen deell forthie medt noghen, som heremoedt
 gør, och thereffthær tilbørlighen ey straffæ, som wiidt bør. Och thennæ wor
 ordinandtzs och skickelssæ thermedt *nederleggis* och *forkrænckis*, tha wille
 wii foræ woræ embitzmentd therforewdhen aldt naadhe straffe ladhæ, som
 bør att *straffis* offwer thennom, wor willigh och reeth *nederslaa*, och ey
 75 forfordhe wille. Thii forbiwdhe wii alle, ehwo thee helsth æræ eller wære
kwndhæ, *forneffndhæ* thenne wor skickelssæ och ordinandtzs att brydhe
 f. 68v eller wdti noghnæ *forschriffne* // articklæræ och pwnctthær att forkrenckæ,
 wndher wor konninglighæ heffndt och wredhæ. Giffuidt.

	Tablen paa thessæ forschriff<n>e articlæ.	
f. 69r	Att alle sogneprestthæ schullæ besiddhæ theris sogne	i
	Att ther schall skickis en goedt ordinantz medt sangh och gwtzthiænisthæ wdti alle domkircker	ii
5	Att alle staale schall wdtflytthis aff alle domkircker	iii
	Att inghen skall wæræ kirckæwærighæ lengher endt ii aær	iiii
	Att hwess iordhægoedtz, som i kiøpstædermnæ liggæ, schall settis paa skellegh leyæ	v
f. 69v	Om ødhægordhæ i woræ kiøpstheder liggindis	vi
10	Att inghen andheligh personæ maa kiøbæ nogeth iorde- goetz	vii
	Om biscop haffwer noghen tiiltall thil noghen neffndher	viii
	Att biscop och bygdemendt skullæ ey haffwæ machth att steffnæ sandemendt eller neffndt fort them	ix
15	Att hworledis thedt skall hereffther holdis om landhe- maadhæ	x
	Atth ther schall skickis iiii doctores wdti Roskyldt, som schulle siddæ reth om aandhelig sagher	xi
f. 70r	Att samme doctores skullæ wæræ forfarnæ bodhe wdti	
20	kirckæloghen och keysserloghen	xii
	Att inghen righens indføddæ bœrn mwe draghæ thiill fremmedhæ wniuersiteeth	xiii
	Om noghen presth dœer och ickæ gør testamenth	xiiii
	Att prelatther eller riddermentzmendt mwghæ ickæ	
25	brwghæ kiøpmandtskap paa landhedt	xv
	Att inghen skall hereffther hollæ noglæ peberswennæ	xvi
	Att inghen skall anamme noghen swendt tiill sigh, wdthen han haffwer breff aff thendt, han haffuer thiænth siisth	xvii
f. 70v	Att ther schall skickis een herritzdomere medt thwo andre	
30	dannemendt, som skall skickæ logh och reth	xviii
	Att herritzdommernæ skullæ haffue i skeppe korn aff hwer bondhæ	xix
	Att ther schall byggis etth domhwiss att hør̄is sagher wdti	xx
	Att hwer bondhæ schall giffue ii ß tiill at byghæ	
35	domhwseth medt	xxi
	Att herritzdommeren medt the andre schulle raadhæ medt wisæ mendt	xxii
	Skall herritzdommerindt skickæ sigh een goedt schriffwære	xxiii

	Om schriffwerløen	xxiii
f. 71r	Att inghen skall gaa i domhwseth medt wærrighæ	xxv
	Om huilcken thiidt dom skall settis, och hwor lenghæ thedt skall holdis	xxvi
	Att man maa haffwe siith skwtzmaaell thiil konninghen	xxvii
	Om thedt breff, at dommerindt skall giffwe thendt,	
45	som skyder sigh	xxviii
	Att skall skickess en thinghører aff hwerth herrith	xxix
	Att inghen schall gøre noghen dommere wliwdt, nar dom holdis	xxx
	Om saghefaldt, och hwo thedt skall optaghæ	xxxii
f. 71v	Att hwo, som bandher dommeren eller giffwer hannom wqwedenss aerd	xxxiii
	Atth wor dommere schall siddæ stillæ oc grandgi- ffwelighen merckæ alle sagher	xxxiiii
	Att huilcken, som icke selffwer kandt føræ syn sag i	
55	retthæ, maa han bæde en andhen i siith stedt	xxxv
	Att huilcken taber saghen, skall wpretthæ thendt andhens theringh	xxxvi
	Om noghen kommer drwcken indt for retthæ	xxxvii
	Om noghen bliffwer støffnidt och ey wiill mødhæ	xxxviii
f. 72r	Om noghen personæ giffwer sigh i retthæ, tha schall dommerindt siæ paa saghen	xxxix
	Att sandhemendt eller neffndt ey schullæ hereffther swerighæ eller grandtskæ om drab	xxxx
	Om noghen myrdis och dræberndt och ickæ findis	xxxxi
65	Om drab skeer aff wodhæ	xxxxii
	Om hwadt landtddommeræ skall taghæ for dagisbreff	xxxxiii
	Att landtddommeren maa giffwæ mandraffweræ leydhæ	xxxxiiii
	Om noghen gør mysgernigher, att handt schall rømæ landhet foræ	xxxxv
f. 72v	Att wildfarelssæ paa witnæ ey schall wææ hereffther, som herthiill weridt haffwer	xxxxvi
	Om huilckæ, ther witnæ skall bææ	xxxxvii
	Att naer witnæ æræ forhørdæ och paaschriffther taginæ	xxxxviii
	Att naer nogher skullæ witnæ, tha schullæ the klarlighen	xxxxix
75	wdttryckæ, aff hwem the haffwe thedt spwrth	l
	Skall inghen bææ werighæ i woræ kiøpstheder	
	Om noghen segttis for thiffneth	

	Att huilckindt, som haffuer konninghenss beskermelssæ- breff	li
f. 73r	Att inghen sagh schall woldgiffwes, førendt hwn haffwer weridt for domeren	lii
	Att inghen brwllup skall lengher wære endt i ii daghæ	liii
	Att ther schall skickis offwenbaræ herberrighæ paa landhet	liiii
	Att ther skall skickis een hoess domhwsetth, som schall	
85	haffwe maedt och øll at sellighæ	lv
	Att huilcken, som herbergerer er, skall inghen weyghræ hwss, och hwadt handt skall giffue for maaltiidhet	lvi
	Och om noghen will haffue kresselighen kaaghatt	lvii
f. 73v	Om noghen bondhæ kommer thiill obenbare herbergh	lviii
90	Att ther skall i obenbare herbergh brugis thedt samme maaell, som i kiøpstedernæ	lix
	Att inghen skall wdtføre noghet hondhæ korn aff rigett	lx
	Nar noghen herræ kommer herwdti righet, tha maa handt ladhæ kiøbæ, hwat handt behoff haffuer och ladhe ko- ghæ thill sigh	lxi
95	Att bønder hereffther ickæ skall hollæ stoldtøxnæ	lxii
	Att inghen maa dryffwæ øxnæ wdt aff righet	lxiii
f. 74r	Att hwer bondhæ skall leghæ x homblækwler	lxiiii
	Att Siælandtffader løffwæ effther wiidt thiill Iwtlandt	
100	och andherstedtz, beswaris medt wloglig toldt	lxv
	Att inghen skall wære medt wdi boueiagth eller saatthæ- iagth	lxvi
	Sammeledis beswaris bønder paa theris retthæ skoffwey medt beskatning	lxvii
5	Att bondhen skall ickæ kastis aff synndt goordt	lxviii
	Att bondhen schall ydhæ siith landtgyldhæ thiill godhæ rædhæ	lxix
	Att eens maaell paa skepper och andhet offwer aldt ri- ghett	lxx
f. 74v	Att hwor ødhægordhæ ligger paa landtzbyder, och inghen will thennom besiddæ	lxxi
	Om bondhægoetz	lxxii
	Om bønder, som haffwæ ii eller iii gordhæ wnder en skatth	lxxiii
15	Om bønder, som skowff haffwæ	lxxiiii
	Att bondhen skall nydhæ syndt ildhæbrandt	lxxv
	Att inghen schall hweggæ wdti fælidhæ skoffwæ	lxxvi

	Att hworledis thedt skall tiilgaa om marckæskell	lxxvii
f. 75r	Om marck att rebiss	lxxviii
20	Att bondhen skall ickæ twinghiss medt langt egth	lxxix
	Att bøndher mwgæ seglæ her i rigeth medt thymmer	lxxx
	Att inghen skall salthæ syldt att wdtførís, wdhen hwn haffwer konningis sirckell	lxxxí
	Att sandhemendt ickæ skall swærichæ om herwerckæ	lxxxii
25	Att inghen maa slaa paa them, som bliffwer mandheldløss	lxxxiii
	Att inghen skall lagsøggis	lxxxiiii
f. 75v	Att inghen bondhæ schall selliggis	lxxxv
	Att huilcken, som kommer i skadhe for mandtsleth, schall ickæ fare omkringh att thryglæ	lxxxvi
30	Sammeledis thendt, ther brendher siith hwiss wp, schall ickæ thryglæ	lxxxvii
	Inghen closthermendt skall tiggæ wthen firæ orden	lxxxviii
	Skall ther thilskickis een, som skal anamme gudtz almæssæ	lxxxix
	Skall inghen tabler ombæriss wdti kircker wdhen een	lxxxx
35	Inghen bondhæ skall setthæ siith barn thiill skaalæ aat tryglæ	lxxxxi
f. 76r	Att alle pefflinghæ schullæ stedtzsæ bliffwe wiidt scolen	lxxxii
	Att alle stackarllæ, som æræ føræ, skullæ ickæ samblæ almæssær	lxxxiii
40	Skall ther gøris gaadhæ alffare weyghæ, hvor behoff gøris	lxxxiiii
	Skall ther graffwess en kwlæ for alle landtzbyer at kasthæ aaedtssell wdti	lxxxv
	Att bondhen skall føræ fitallig thil konninghen, naer han thennom tilsigher	lxxxvi
45	Att inghen skall føræ wythidhennæ	lxxxvii
	Mweæ alle konninghenss wndersatthæ seglæ her wti righet medt thymmer	lxxxviii
f. 76v	Om wragh	lxxxix
	Om bærrighhæløen	c
50	Om skibbrodhen folck haffwe ickæ pendninghæ att giffue thennom, som bærrigher	ci
	Om noghennæ forderffwelighæ woræ findis iblanth wrag- goedtz	cii
	Kommer noghet wragh thill landhæ och inghen effther fylgger	ciii
55	Inghen maa søghæ wdt medt sthrandhen effther wragh	ciiii
	Att een proffaess schall reyssæ om landhet oc forfare om konninghens ordinantzs holdis	cv

- f. 77r Att *profaess* schal haffwe een røedt stock, v qwortther
 60 langh, i syn handt cvi
 Skall *proffaess* haffwæ, hwess handt findher hoess
 wgerningisfolck, som bliffwer reetth cvii
 Skall *samme proffaetzs* holdhe sigh selff medt kaasth
 och theringh cviii
 65 Att *konninghenss* embitzmendt oc foghedher skwllæ wæræ
samme profaetzs behiellpplighæ och fremmæ hannom thil
 thedt besthæ cix
 Schall *proffaetzs* swerighæ, att handt will wæræ *konninghen*
 hwldt och throo cx
 70 Skall *samme proffaetzs* optegnæ alle sagher cxi

*Udkast (?) til konceptens kapitel 96 / AM.s
 kapitel 64.*

a: RA. C 2, Love. Christian 2. (tdl. Håndfæstninger 7d). Papirshæfte i kvartformat, beskadediget.

Reg.: Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV p. XXXII.

Tekst efter a.

Item haffue wii for wore keræ vndhersattes skildh ow<er>ens meth wore
 elskelige radh, ath h[wer] bondhe oc lanbo hervdi wort righe skall for hwer
 ortu korn, han giffuer, ladhe legghe x hwmblekuller, och hwilken, som icke
 haffuer laght them eller haffuer them till syn gardh innen sancti M<i>chael
 5 dagh eth aar, tha giffue iorddrotthen iii *marc*, haffuer bondhen en leylich
 h<edh> thertill tha.

Tillæg til landloven

Fortegnelse over domhuse på Sjælland, Lolland, Falster og Møn.

a: RA. Danske Kancelli B 38. Indlæg til registranterne samt henlagte sager ca. 1521. Papir i knækket folio sammenhængende med nedenfor meddelte krofortegnelse. Overskr. *Ath ther skall være domhuss thil alle herret vedh kirken oc iecke vde paa mercken etcetera.*

l Item] *herester overstr. ær a.* – haffue] *den efterfølgende sætning er usammenhængende som følge af ændringen fra ær til haffue a.* – ow<er>ens] *owens a, abbreviationstegn mgl. a.* – 2 h[wer]] *papiret beskadediget, plads til 2-3 bogstaver a.* – oc lanbo] *tilf. o. lin. m. samme hd. a.* – hervdi] *herester gennemstr. wort a.* – righe] *herester overstr. som giffuer en (i marg., ikke overstr.) ortugh korn a.* – skall] *herester overstr. haffue a.* – for....3 giffuer] *tilf. o. lin. m. samme hd. a.* – legghe] *herester overstr. xii a.* – 4 M<i>chael] *Mchael a.* – 5-6 leylich<edh>] *leyligh a.*

Tryk: Danske Saml. IV 355-56 (*efter a*). – Reg. Dan. *10.627.

Anm.: Landlovens kapitel 20 omtaler opførelse af domhuse, cf. også kapitel 31. At bestemmelsen i alle fald formelt er blevet efterlevet, kan der ikke herske tvivl om, cf. Dahlerup i Festskrift til Skyum-Nielsen 263 med note 5.

Tekst efter a.

Thrii herret i Slangervp, som *thet* er.

Holbo herret ved kerken, som *thet* er.

Sockelwndz herret oc Smeremss herret bode ved Herløffwe.

Lille herret, Twnnæ herret oc Somme herret, som lighe til Harrisborgh, alle tri

5 ved Vindinge.

Valbørgs herret ved Swoby.

Ramssø herret i Dalby.

Biwersskoffz herret ved kerken, som *thet* er.

Steffwenss herret, som *thet* er.

10 Faxe herret, som *thet* er.

Borsse herret i Borsse.

Hammerss herret, som *thet* er.

Tidebjergs herret vdi Heløff.

Ringstede herret oc Alstede herret vdi Ringstede ved *sancte* Hansse kerke.

15 Flackebiergs herret, som *thet* er.

Slagelsse herret, som *thet* er.

Loffwe herret, som *thet* er.

Arss herret oc Skipings herret bode ved Vesskinghe.

Otz herret, som *thet* er.

20 Twze herret i Kwnby.

Mierløsse herret, som *thet* er.

Hor<n>ss herret, som *thet* er. //

f. 1v

Loland.

Møsse herret, som *thet* er.

25 Fwlssø herret hoss Sædinge kerke.

Nore herret vdi Horsslwnde.

Synder herret hwoss Grøsshaffwe.

Vdi Falsster, som the ære.

Møn.

30 Bode herreds i Steghe.

Fortegnelse over kroer på Sjælland.

a: RA: Danske Kancelli B 38. Indlæg til registranterne samt henlagte sager ca. 1521. Papir i knækket folio sammenhængende med ovenfor meddelte domhusfortegnelse. Overskr. *Thet er then skeckelsse, som er seth om krw paa hweri ii mille paa alffar vey i Sielandh.*

Tryk: Danske Saml. IV 356-57 (efter a). – Reg. Dan. *10.628.

Anm.: I Mogens Gøyes eksemplar af landloven foreskriver kapitel 54 (konceptens kapitel 130), at der skal oprettes herberger med to miles afstand ved rette alfare veje.

Tekst efter a.

- f. 2r Førss<t> <m>elum Køffwenhaffn oc Helssingør vdi Rwnsti.
 Item fra Køffwenhaffn aff Slangervp vdi Balerop.
 Item melum Køffwenhaffn oc Roskilde ved Snwbekorss.
 Item <m>elum Køffwenhaffn oc Køge ved Mossede Klint.
 5 Item melum Helssingør oc Roskilde ii vdi Kalleby oc Slangervp.
 Item melum Helssingør <oc> Halssness vdi Veyby.
 Item melum Roskilde oc Holbec vdi Horssestold.
 Item Roskilde oc Slagelsse ii krw vdi Sterstrvp oc Mu<n>ckeberby en.
 Item melum Roskilde oc Ringstede vdi Osttede.
 10 Item melum Roskilde oc Køghe vdi Salløffwe.
 Item melum Køge og Vordingbørge ii vdi Faxe og Pressø.
 Item melum Køge oc Nestwed vdi Hasslæ.
 Item melum Vordingbørge oc Nestwedh vdi Sallervp.
 Item Nestwed oc Ringstede vdi Helløffwemagle. //
 f. 2v Item melum Nestwed oc Skelskør vdi Tvrnemarcke.
 Item melum Nestwed oc Slagelsse vdi Ting Iællinghe.
 Item melum Skelskør oc Ringstede vdi Esgesstrvp.
 Item melum Slagelsse oc Ringstede vdi Liwnghe.
 Item melum Ringstede oc Kalingbørge ii, en i Bierby oc en i Redersløff.
 20 Item melum Ringstede oc Holbeck vdi Tosstrvp.
 Item melum Holbeck og Kalingbørge vdi Sersløff.
 Item melum Holbeck oc Slagelsse vdi Stenløsemagle.
 Item melum Kalingbørge oc Slage<l>sse vdi Drøssleberge.
 Item melum Slagelsse oc Kalingbørge vdi Ryghe.
 25 Item melum Køghe oc Ringstede vdi Biersskoff.

1 Førss<t>] Førss a. – <m>elum] nelum a. – 2 Balerop] o tilf. o. lin. og p skrevet på rasur a. – 4 <m>elum] nelum a. – 6 <oc>] mgl. a. – 8 vdi] herefter overstr. Borvp (?) a. – Mu<n>ckeberby] Muckeberby a. – 11 Pressø] over P overflødig (?) er-krølle a. – 23 Slage<l>sse] Slagesse a.

14

[Omkr. 1522]

Udkast til kong Christian 2.s forordning vedrørende skoleforhold.

a: RA. Danske Kancelli B 46, nr. 40b. Papirslæg i lille folioformat m. overskr. *Tetthe eer thend schickelse, som schall holdes i alle store scholer i wore riighe Danmark, som hereffther følger.*

Tryk: Danske Mag. VI 364-67 (efter a), herefter Rendtorff, Die schleswig-holsteinischen Schulordnung 1-3 (i tysk oversættelse).

Anm. og dat.: Om udkastet til skoleforordningen har fået lovform i denne eller en anden skikkelse, kan ikke afgøres. Ligeledes kender vi ikke noget til dets datering, cf. Mogens Rathsack i Hist. Tidsskr. 12 rk. II 323-24. Man må dog antage, at udkastet stammer fra tiden for land- og byloven. Kapitel 125 i udkastet til landloven omtaler den ordinans, man nu skulle have i skolerne i købstæderne. Denne passus genfindes ikke i AM. 804,4^o kapitel 91, cf. nr. 13, eller i byloven, cf. nr. 12 kapitel 61.

Tekst efter a.

Primo, att ther schall wære attskillighe ledzer i skolen, oc the skulle sidde i thend offwersthe ledtze, som eere best leerd, oc siidhen fremdelis hwer effthersom han er lærdt tiil. Oc schall leses leysen for hwer, effthersom hans forstand er.

- 5 Naar thii eere nogett forfarne wti dialectica, rethorica oc poesi, tha mwe thii siidhen giffue them tiil studium oc studere hwer effther siit sind, somme wti then hellighe scriff, somme wti keyserloghen, somme wti medicina.

Item hwer halff aar skall peffueling examineress, oc skall settes høgre wp i scholen, hwer effthersom hand haffwer lagd wynd paa segh.

- 10 Naar fem slaar om morgenen om sommeren, oc om winteren naar sex slaer, schulle peffueling komme tiil skolen.

Om ledtzer, som skall leesens i scholen.

- Primo schall skolemesteren leese for them, som siddher i syn ledtze, dialecticam aliquam, och hwer aff thee andre hører schulle leese en bogh in
15 grammatica for syne discipeler.

Item naar siwff slaer, schall een aff hørerne lesze en poetam eller oratorem for alle thee, som kandt poeter forstaa, oc en andhen lesze then samme tyme for the andre, som icki kandt thett forstaa, in grammatica.

Item naar otthe slaer, gangher hwer hiem tiil synt herbergh.

- 20 Item naar nye slaer, schulle the komme i skolen ighen, och hwer hører schall leesze i syn ledtze.

Item naar thiie slaer, skulle thee ganghe hiem ighen.

Item naar tolf slaer, skulle alle hørerne komme i skolen oc hwer høre materiam i syn ledze, een dag om wghen weress, oc thend andhen episteler.

- f. 1v // Item naar two slaer, skulle thee gaa hiem, oc komme ighen, naar trye slaer.

Item nar trye slaer, leszer een aff hørern en poetam eller oratorem.

Item naar fire slaer, skulle alle hørerne ganghe i skolen, oc hwer høre
 affthenwerss i syn ledtze, som thee skulle lære aff att declinare oc coniugare,
 30 oc andre deell, som hører ad grammaticam.

Item om hellige afftener leser skolemesteren en lectionem in nouo testa-
 mento.

Item en dag i hwer wghe haffwer peffueling loff att leeghe, eller att giøre
 andhet, som them behoff giøres, wdhen ther ere nogle hellighe daghe wdi
 35 wghen.

Item thett besthe raadt, her er tiil effther landsens beleylighet, er, at hwer
 aff hørerne haffde eet gott sognn eller vicarie att holle theres kost mett. Oc
 begier wii aff bispeen, att han thett saa beskicker mett thett førsthe.

Inghen skall forlade noghen skole, som han wdi kommer, føren han ha-
 40 ffwer visiteret eet aar, tha skall han bethale skolemesteren syn løn, oc fare
 siidhen hedhen, om han wiill. Farer han oc forre hedhen, tha skall han
 ligwell giffue skolemesteren syn fwld løn.

Item inghen skall skickes tiil skolemester wdi domskoler, wdhen han ha-
 ffwer lesth in uniuersitate, att mand wed, thett han er god therfor.

Item att inghen skall tagess tiil skolemester i skoler aff skultus, bwrge-
 45 mesther oc raadt, wdhen thee ere examineret aff uniuersitate eller aff skole-
 mesteren i domskolen, att thii haffwe god forstandt att lære børn effther thee
 nye skicke.

Item alle kiøbstedbørn, som latin skulle lære, skulle ganghe tiil bysens
 50 skole, oc ey settes tiil andre wlerde mend, som forderffwer them mett thett
 førsthe i theress wngdom, hwilckett som aldri kand wprettess ighen. //

f. 2r Item wdi smaa kiøbsteder, som thii icki haffue skolemesther, skulle for-
 skicke hiidt tiil studium eller skolen om gode lerd karle. Oc thersom thii
 icki saadan fanghe kwnde, skulle thii lære børn abecete, pater noster, Aue
 55 Maria, skriiffue oc leesze paa danske, oc ladhe saa thermett betheme indtiil
 saa lenghe the fangher en god lerd skolemesther. Oc alle gamle Alexandri
 bøgher, Puerilia met Faceto, Per Laale, Equiuocationes Matthei, Sinonima
 Britonis, Ioannes de Garlandia, Grecista, Labyrinthus oc alle andre gamle
 bøgher, them skulle the antworde wor skultus och ladhe them brende. Pro
 60 puerilibus skall mand lesze Flores Uocabulorum Anthonii Mancinelli, pro
 faceto Cathonem.

Inghen skall gange tiil koer, wdhen han haffwer too ryckeliin, hiele oc
 altid rene. Naar ett bliiffuer skidne, skulle han strax lade thett towe, oc
 taghe ett nye wppaa.

65 Item alle corales skall tiilholles att øffue them wdi sangh oc paalæress
 wthii then nye mensura.

Haffue wii oc saa skickedhe, att skolemesteren skall haffue tiil løn aff hwer
 peffuelingh tiil thii iiii tiider om aarett, som kalles temperdaghe ii β tiil segh

oc i ß tiil hørerne. Thereffther hans løn saa forhøffues, skall hand mett alle
 70 fliid oc windskibelighed legghe wynd oc arbeide paa, att lære børnene, oc
 lesze fore them thett, som nytteligt ere, oc holle samlede alle syn hører
 thertiil.

Schulle thii oc icki heræffther haffue ferlere wdi skolerne, som thii hertiil
 haffdt haffwer, eller slaa børnene saa vmadelighe oc wskellighe mett riiss,
 75 som thii hertiil giortt haffuer.

Hereffter skal ingen prest, degen eller peblinge forklede seg om fastela-
 ffuen wti prekusser, monck og oc † muunes† ligellsse at vmløbe oc trygle, oc
 bedriffue anden skalkhedt, som thee hertiil giort haffuer. Hou heremodt
 giøre, skal miste sin huudt.

73 skolerne] skolererne a. – 76 Hereffter....79 huudt] tilf. m. anden samtidig hd. a. – 76 seg] tilf. o. lin. m. samme hd. a. – 77 muunes] tdl. læst som mumies, cf. Kalkar, Ordbog III 141 Mumme. – ligellsse] rettet o. lin. fra wiiss (?) a. – trygle] herefter overstr. s a. – 78 bedriffue] be tilf. o. lin. m. samme hd. a.

Tillæg

15

[1513-1523]

Udkast til instrukser for nogle hofembedsmænd.

I

Udkast til instruks
for skænken, bidseren, tendrageren og andre tjenere.

a: RA. Danske Kancelli B 46, nr. 24. Papir.

Tryk: Danske Mag. 3. rk. I 161-63 (efter a). – Reg. Dan. 7142 = *9948.

Dat.: Udkastet til instruksen er skrevet med Niels Lykkes († 1535) hånd, cf. f.eks. breve til kong Christian 2. fra Niels Lykke af 1519. 12. december, RA. Danske Kancelli B 38, og udat. [1524], RA. A 2, Kongehuset. Münchensaml. C 9, nr. 27. Niels Lykke hørte til i regeringskredsen omkring kong Christian 2., var med til at forsvare København 1523 og forlod efter overgivelsen Danmark for at tage ophold ved den flygtede konges hof i årene frem til 1527, cf. Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg., IX 230, hvorfor det vil være rimeligt at henføre udkastet til kong Christian 2.s regeringstid.

Tekst efter a.

Skenckens embede er.

Item at han tager ware pa, nar myn herres nade will tiil bordz, att han tha er tiil stede, nar myn herres dug bredes, tha skall han och thendrager och then, som er thiener aff brødett, gange i sølffkamerett och ther henthe tesse
5 efterskreffne stöcke.

Item furst skal skencken thage myn herres glas eller stob, hwilket som myn herres dryckekar er, och skollen thertiil hører, och bere thett tiilbørliige til myn herres skenckeskiwe och settet so lenge, tet behoff giørs och were syden ther tiil stede, sa lenge myn herres malyd warer och tiil op er thagen och
10 gracias lest.

Item han skall och thage ware, att gyffue myn herre wandtt, nar myn herre will ga til bordz, och nar moltid er giordtt tesslygeste.

Item hand skall och enckett tage warer pa, nar myn herre will drycke och tha skencke hans nade.

Item nar myn herres maltid er giortt, op er tagen och gracias er læst, skall
15 han bere forneffnde myn herres dryckekar och skall i sølffkamerett ige<n> och fangett i gyæme, then thett bør etcetera.

Bysserens embede.

Item att han tager ware pa, att nar myn herres taffel er techt och brødett

16 ige<n>] ige a; nasalstreg glemt (?) a.

20 er komen pa bordett, att han tha er tiil stede, thett myn herer icky byder effther, hwes hannom bør att tage ware pa.

Item hand skall toe syne hender rene, før hand ganger til myn herres bord och sythen gange tiil bordz met reuerencie och nye, endog myn herre er icky ther tiil stede. //

f. 1v Item han skall tage brødet i serwetett och holle, nar han sker thett fore myn herre och tage ther encket ware pa, sa myn herre icky byder thereffther, o[c na]r maden kommer ind, skall han kredenzen och se til, som hannom macht palygge teslygste pa bordet fore myn herr.

Item han skall och enckett tage ware pa myn herres tallercken, sa han holleret rent fore hans nade och skere fore myn herre, hwes hans nade will, hand skall skere fore seg.

Item, nar maltid er giord, och han haffuer taget brødet op, o<ch> skall han holle pa then en ende pa handkledet, nar thend<ra>gere haffuer laffid thett fore myn herre, och nar bordet er optagen, skal hand haffue ett reent serwett och thermett wiske kromer eller anden wrenlighed aff myn herres kleder.

Thendragers embede.

Item att han tager ware pa, som for er skreffuen, om thii ander embetzmen, nar tyd er, myn herres nade wil tiil bords.

Item hannom bør att gange tiil myn heres bord och tage ther ett rent serweet och gange sa met skencken i sølffkameret och thager ther myn herres saltfad och berer thett tiil myn herres bord och settet pa bordet met reuerencie och nye och tecke sa serwetett offuerret.

Item nar kiøgemesteren syer til, skall han gange fore stiersset och ther lade kocken kredenze maden.

Item nar myn herre will tiil bordz, och skencken gyffuer wand, skall han haffue handkledet och tage ware pa myn herre thermett. Er ther noget aff myn herres nades radt eller ander achtendes mand inne, som myn herres vndersate er, tha han fanget och holleret myn herre tiil och tage ware pa och taget fra<n> hannom, nar han haffuer twrt thermett. //

f. 2r Item nar moltid er giort, skall hand teslygste tage ware pa handkledet at legget fore myn herres nade och taget op och legget pa skenckes<k>iwen.

Item nar maltyyd er giord, och gracias er lest, skal han ga met skencken och bere saltkarett tiil sølffkamerett igen etcetera.

27 o[c na]r] plet på papiret a. – 29 sa] rettet o. lin. fra och a. – 32 o<ch>] o ved linieafslutning efterfulgt af ikke fuldført bogstav a. – 33 thend<ra>gere] thendgere a. – 35 wiske] herefter overstr. fire bogstaver, hvoraf det første kan læses som k a. – 45 Item] herefter overstr. han a. – 47 radt] herefter udraderet to ikke-læselige bogstaver a. – 49 fra<n>] frar a. – 50 teslygste] herefter overstr. ska a. – 51 skenckes<k>iwen] skenckesiwen a. – 53 sølffkamerett] l rettet fra påbegyndt f (?) a.

Thiener aff brodet, hans embede.

55 Item han skall ware pa, att han betieneliige ganger i sølkammeret och sker ther myn herres brød och setter thett i forwaring tiil rede, nar myn herre wil tiil bordz, och han skall wyndet i et reent serwett, sa att thett reenlige forwares.

60 Item nar skencken och thendregeren gar tiil sølffkamret, skall han ga met och tage brødet och ibysserknywen och thett tiilbørlige til myn herres bord, som forskreffuet stander om thii ander embetzmend och saa legget pa bordet och brede serwetet theroffuer.

Item han skulle och tage ware pa, att tage fad och talercken och annet fran bysseren, nar bysseren tagerett aff bordett.

65 Item nar skencken och thendregeren bere theres tiil sølkammeret, skal han ga met och tage knyffen och bere i sølffkammert. //

f. 2v

Om salen.

Item en god kal tiil kiogemester, then som skycker mad ind.

70 Item om kelleren, att thii beskycke myn heres brød i forwaring, bade semler och skærebrød.


Item kanner at lade i stobe met.

II

Udkast til instruks for køgemesteren, fodermarsken, skænken og bidseren.

a: RA. Danske Kancelli B 46, nr. 23. Et ark, der har været sammenlagt som brev med påskriften med samme hd. som teksten *Ad manus domini regis* og lukket med et utydeligt segl, overklæbet med papir. Øverst på f. 1v og 2r *Ihesus*.

Tryk: Danske Mag. 3. rk. I 158-61 (efter a). – Reg. Dan. 7142 = *9948.

Dat.: Historikeren og filologen Hans Gram har på instruksen skrevet ut videtur  (= Christierni secundi). Da hele indholdet synes at hænge sammen med den ndf. meddelte instruks, cf. nr. 16, og skriften hører tiden til, er der næppe grund til at tvivle på Grams datering, cf. også William Christensen, Dansk Statsforvaltning 60 og 102.

Tekst efter a.

54 embede] *herefter udraderet* It a. – 55 betieneliige] *herefter overstr.* sk a. – 61 legget] *herefter overstr.* pa a. – 68 kiogemester] *efter e (I) overflødig (?) er-krølle a.* – 69 bade] *tilf. o. lin. m. samme hd. a.*

Køckomeysther.

Køgemesterenn bører at offuerweyæ altiid, huar møgen fittalliæ som bør at kommæ at indkommæ i stegersset, swo at alla mand, efftirsom huer er till, fangæ nock theres beringæ, oc swo ey formøget redes till spillæ, herren till
 5 skadæ. Item at siæ herrenn betymeligen om wrther, ey ath stedæ noger indgoo i stegersset offuer myn herres gryder, fore mangæ sager skyld, ath forsware oc fordeytingæ kockennæ fore offuerwald oc offuerlasth och hollæ them wiid skellig affwæ och flii oc bestillæ them wiid kwll watn och anden dell, huess the behøffuæ i stegersset. Item at haffuæ pasiwn, ath kockennæ
 10 ey tagæ ind i stegersset smør oc anden fittaliæ till vskell til spillæ. Item hanum bør och haffuæ pasiwn, ath faddennæ holles reynæ aff skuttelwaske- ren, hannom bør at leggæ handkledet fore koninge<n>, nar maltiid er giort, oc myn herræ will tage watn. Hannom bører at haffuæ pasiwn paa allæ bord, at the ther ingen brøst haffuæ enthen pa mad, øll eller brød, om skencken
 15 end willæ forsømmæ thet. Item bører at haffuæ pasywn ath huad, som ey giffues i gudz naffn aff thet, som offuerløber, ath thet ey spilles til vnyttighet.

f. lv

Formarsk.

Fodermarskalsks embidæ er at flii oc bestillæ, ath huer mand, fattig oc riig, i gorden bliffuer met friid huer fore andenn. Formercker, som wstyræ
 20 gøør eller will gøre, thaa skall han strax tagæ borgen aff them boode. Huilken ey will settæ borgen, then skall han settæ i hechtelssæ, swolenge sagenn bliffuer forlicht, eller han fanger then borgen fore ham, thet hannom selffuer nøyes met. Hanum boor at skiffæ herberre, mag, stallerwm pa slott, i køpsteder oc allæ andre steder, ther myn herræ kommer, och flii thet bestæ mag til
 25 cancelleriet, forthii kongens erendæ falder ther mest ind, och siiden hoffmester, marsk oc andre huer efftir sin stat. Item at lade fodræ skelligæ oc well swo the enæ fanger swo well som then andræ, at skiffæ sengæ oc wognæ. Och konningen till ære oc sig selffuer til ith got rychtæ skall han haffuæ stoor acht pa wdlensk folch, swo the engeledes mystæ fore ith ære skyll. Sølffkammeret, cancelleriet først wognæ etcetera. Item at straffæ skalkæ, som wiid
 30 halss och sommæ wiid hand oc lemme. Item at haffuæ stor pasywn, ath ther føllier ey en wnyttig hoff efftir i gorden, trosz drengæ, tywffue oc skalkæ, koningen fore theres geminger skyld til stor straff. Item hanum bør at lade lese gordzretthen huer iwlæafften eller nyarssafften oc siden haffuæ stedzæ
 35 hoess sigh oc rettæ therefftir stwnnmw met nadæ oc stwnnmw vden all nadæ efftir sagens leylighet, efftirsom tilganget er. //

2 fittalliæ] rettet o. lin. fra mad a; herefter overstr. som a. - 3 alla] rettet o. lin. fra huer a. - 12 koninge<n>] koninget a. - 27 enæ] tilf. o. lin. a. - 28 oc] tilf. o. lin. a. - 31 hand] tilf. o. lin. a. - 35 stwnnmw (1)] stwnmwm a.

f. 2r

Skenckenn.

Konningens skenck, hanum bør at hollæ kelderswennæ i syn hegn oc forswor och ey stedæ *thennom* at ladæ indgoo anden i myn *herres* keldere end
 40 *thennom*, som *bøør* at goo *therind*. Och at the see till *met* brugeren, at
 tonnernæ oc faddennæ, som *øøl* skall vti, *ære* renæ skylde i het watn. Sken-
 cken *bøør* at ladæ tecke bord *met* dugæ, tallercke, brød, lywss oc lywsesta-
 gere, nar *thet* gorss behoff oc then tiid ordz. Hannom bør at ladæ *øøll* oc wyn
 kommæ pa *bordet* fore huer, efftirsom han er mand till. Hanum *bøør* at
 45 bestillæ watn ind oc giffuæ koningen fore oc efftir maltiid. Skencken *bøør* at
 thagæ wore paa alla skiiber oc bord, at *her* ickæ findz brøst paa *forschreffne*
ærendæ oc befalning vti *noger* maadæ, swo at the foo *thet*, *thet* haffuæ *bøør*,
 oc the myste, som skullæ myste, efftirsom huer er mand till. Och at han seer
 til *duggennæ* oc *stoffwennæ* *ære* altiid renæ. Item oc at bestillæ en anden i
 50 synd sted, nar han er selffuer i lagligt forfald, oc at lade *gøre* ild och at lade
 hollæ stwen reenfeyth.

Forsnyderen eller bitzerenn.

Bitzeren, hannom *bøør* betymeligen *dages* at skere brodisker och skødæ
 brod till koningen. Hanum bør at haffuæ stor acht pa, at *credens* madden fore
 55 forgiftt, swo at koninngen bliffuer well *therfran* forworet. Hannom *bøør*
 selffuer eller befalet end anden at hollæ bekennæt *vnder*, nar koningen *tager*
 watn. Han skall sette madden ned fran myn her koniingen och ned fore hans
 nades raad oc *yperstæ* mend. Hannom bor efftir konningens williæ at for-
 skicke i cancelleriit en reth. Item *trometternæ* end ret, *stwnnw* i *sølfkam-*
 60 *<m>eret* oc *anderstedz*, huar behoff *gørss*, koniingen till *ære* oc folcket til en
 belefningh i gorden. Oc ingenting giffuæ anden i acht, nar han stoor fore
 boordet end haffuæ altiid *passiwn* pa koningen oc the, som siidæ *hoss* hans
 nade, som hanum *bøør* at ware paa. Och ath hollæ *bitzereknyffuæne* blan-
 ckæ og renæ. Item oc at bestille en anden i sin sted *her* at tage wore pa, nar
 65 bitzeren er selffuer i lagligt forfald.

43 oc wyn] *tilf. o. lin. a.* – 44 kommæ] *komnnæ a.* – 46 findz] *herefter overflødig* (?) *ingen a.* – 51
 reenfeyth] *feyth tilf. o. lin. a.* – 56 *vnder*] *tilf. o. lin. a.* – 59 *sølfkam<m>eret*] *sølfkamneret a.*
 – 63 nade] *herefter overstr.* som hanum *a.*

16

[Omkr. 1522]

Kong Christian 2.s instruks for køgemesteren, skænken, forbidsen, fodermarsken, dørsvenden, kansleren og kancelliet samt kapellanen.

A: tabt. – Aa: AM. 29,4° f. 78r-83r (omkr. 1600). Ufuldstændig, idet kun bestemmelserne vedr. kansler, kancelli og kappellan er bevaret. – Ab: Kgl. Bibl. Uldall 255,4° f. 107r-20r (midten af 17. årh.). – Ab1: Smst. Kall 429,4° (omkr. 1800). – Ac: Oslo Univ. Bibl. Ms. 395,4° f. 97v-111v (2. halv. af 17. årh.). – Ad: AM. Access. 10,4° f. 89r-103v (1. halv. af 18. årh.). – Ae: RA. Håndskriftsaml. V B, 2 (18. årh.). – Af: tabt. – Af1: Smst. Håndskriftsaml. V B, 11a (18. årh.). – Af2: Århus Statsbibl. Ms. nr. 106 (omkr. 1800). – Af3: RA. Håndskriftsaml. V B, 11b (omkr. 1800). – Af4: Herlufsholm Skoles Bibl. Håndskr. vedr. Christian 2.s lovgivn. (omkr. 1800). – Af5: Kgl. Bibl. Kall 429,4° (omkr. 1800).

Tryk: Nye danske Mag. I 308-18 (efter Ab), herefter Journal for Politik, Natur- og Menneske-Kundskab 1815 III 40-47 (i *udtog*); Almeennyttige Saml. 28 15-34; A. D. Jørgensen, Udsigt over de danske Rigsarkivers Hist. 200-05 (efter Aa, vedr. kansler og kancelli). – Reg. Dan. 7142.

Dat.: Mogens Gøye nævnes som kongens marsk, hvorfor instruksens må stamme fra Christian 2.s regeringstid. Albert Jepsen Ravensberg omtales som dronningen hofmester, en stilling han antagelig tidligst har tiltrådt ved dronning Elisabeths ankomst til Danmark i 1515.

I Lyder van Fredens kæmnerregnskaber for Malmø opregnes i 1518 et beløb ydet til kansler Ove Bille for et pergamentsbrev (p. 95), cf. Danmarks gamle Købstadlovgivning IV 102-05, og et andet beløb, der blev ydet skriverne i kancelliet for et papirsbrev (p. 108). Dette er helt i overensstemmelse med kong Christian 2.s instruks for kancelliet, cf. Grethe Jacobsen i Hist. Tidsskr. 85 p. 227 note 67. Om denne fremgangsmåde er ny, kan ikke afgøres, da sportler er et velkendt fænomen også tidligere, cf. William Christensen, Dansk Statsforvaltning 132-34, og da nævnte regnskaber fra Malmø ikke synes at indeholde oplysninger om betaling for senere, vitterligt udstedte breve fra kancelliet, cf. Malmø Stadsarkiv, Magistraten E I:5, papirsbreve af 30. oktober og 17. november 1518, kan disse oplysninger alene næppe datere instruksens.

Instruksen foreskriver endvidere, at kansleren eller hans stedfortræder skal underskrive »alle vore breffue, som nogen magt paaligger« med egen hånd, og »ligger der nogen stor magt paa«, skulle brevene forelægges kongen. Først fra midten af 1522, efter kansler Klaus Petersens tiltræden, kendes den praksis i det kongelige kancelli, at kansleren underskrev brevene, cf. Johan Hvidtfeldt i Scandia XII 228-29.

Tekst efter Aa og Ab.

Uldall 255,4°
f. 107r

Item først schall kiøgemesteren hafue acht paa, at thet gaar schielligen till vti stegersit met altting och giifue well acht paa, at thet holdis renligt met gryder, bradespit och andit, som y stegersit er. Och schall ther wer Bernt Kock met en dreng, Hans Borgemester met en dreng. Naar *konninglig* mayestait reyser, tha schall en af thennom met hans drengh følge hans naade, och then anden bliifue igen met syn dreng och koge for vor naadige frue; ther tillmet schall wer tuo køcke och en dreng, som schulle stedze koge for hofzinderne och iomfruer och for alt andit folch, som gorden følger, och

1 Item.....79 s. 271 opstaa] *mgf.* Aa. – 3 gryder] gryde Ac.

skulle the holde samme theris drenge rene met kleder, schyrth, och huor
 10 icke saa holdes, tha schall kiøgemesteren straffe thennom ther tilbørligen
 for. Er icke kiøgemesteren selff til stede, tha schall handt schicke en anden y
 syn stedt, till saa leng handt kommer til stede igen, som schall hafue fuldt
 befalling, och tage ware paa, at saa holdis schall, och schal handt strax
 effter huert moltidt gaa y stegersit och wnderuise kochen, at ther ingen ildt
 15 holdis vden saa megit, som the kundne holde ilden thendt met til afftenindt,
 f. 107v at the schulle koge met igen, och thisligeste om // afftenindt, strax moltidt
 er giort, schall och foruaris ilden, till ther kogis igen.

Skall och schichis och fliis saa, at folchith schall mest æde tilhobe, och
 schichit saa, at maden schall were rede huer dag til *konninglig mayestait* och
 20 hans naadis daglige folch, saa at the wiide ther at rette thennom effter, och
 schall kiøgemesteren tha giffue *konninglig mayestait* tilkiende, strax maden
 er rede, och thersom *konninglig mayestait* iche er ledig paa then tidt, tha
 schall dog wor naadige frue holde moltiidt och folchit gaa til bordz paa then
 same thyme, och schall kiøgemesteren bestille at foruaris madt, til hans
 25 naadis høgmechtughed ledig blifuer; om sommeren naar klochen er mellem
 ix och x och om afftenindt mellem fyrre och fem, och om vinteren naar
 klochen er ix, och om afftenindth naar fem slar. Och schall strengeligen
 forbyudis, at nogit kogis till spilde, och lade thage ther ware paa, at saa
 holdis vnder slig straff, som *forschreffuit* staar. Och naar *konninglig mayestait*s
 30 moltidt giort och optagit er, tha schulle alle the, som thiente til bordz, gaa
 till eth bordt och æde.

f. 108r Skall handt och holde smaa suenne och drenge till at // thiene och bære
 madt for *konninglig mayestait* och ingen mere endt en reth till alle moltiidth,
 och strax the hafue sat maden paa schibebordit, schulle the strax thage
 35 ofuerfadit af och credencie och saa tecke thæt till igien, och schall en till-
 schichis, som schall stedtze staa och thage ware paa ath faa hannom maden
 till etcetera. Och er ther noget, som iche wille thage ware paa theris thien-
 niste, tha schall handt wnderuise thennom en tidt, andenn tidt och thredie
 tidt, och for huer gang, the thet *forsømmer*, schall affslaes en *gylden* af theris
 40 soldt. Wille the iche tha bedre thennom och raade bodt paa; er thet af
 smaasuenne, tha schulle the foruises af gorden; er thet och af drengene, tha
 schulle the myste huden.

Thisligeste schall och huer dag kogis for *konninglig mayestait* viii eller x
 guode retter och giifue acht paa, at the pøntis well, och naar *konninglig*
 45 *mayestait* wil reyse, schall iche kogis mere endt v eller vi guode retther, saa
 ther iche kogis till spilde, tidelige om morgenindth.

11 kiøgemesteren] m *rettet fra ikke fuldført* st *Ab.* – 32 at] thage war paa at *tilf. Ac.* – 36 faa] fra
Ac. – 37 wille] will *Ac.* – 41 schulle] schal *Ac.* – 46 spilde] spilden *Ac.*

- For hofzinder och iomfruer vi rettther om kiødedage, først koll met flesch wtii, eth støche stegt kokiødt met mulge vnder, eth støche grøn salt kokiødt
 f. 108v met // sinnop, stegt lammekiødt, høns schall ver heel sødit, salthet wild-
 50 bradt, och naar the fange nogen fersch wildbradt, tha schall thennom forkortis thuo af *forschreffne* rettther y then stedt, som er steg och salthet wildbradth. Sammeledis naar the fange fule, tha schall thennom affslaas, høns theremodt etcetera. Saa schall och holdis met andre rettther. Och schall iche kogis nogen anderledis for, endt *konninglig mayestait* selff eder, enthen om
 55 kiøddag eller formedage. Naar som the sige nogit, schulle the iche lade komme ther andit till endt speck eller thet fede, som kommer af groppenbradt, och iche met smør wden for *konninglig mayestait* selffuer paa høns etcetera, och om fishedage sildt, en reth wynsubben eller grødt, bergerfisch met smør, fersch torsche eller anden søfische, æg och ferst smør.
- 60 Thill hofzinds thiener fyre rettther, thil mene folck tre retter, som er koll eller erther, eth støche tørt kokiødt, om fishedage sildt, thørfisch, grødt och smør. Skall intet smør vdspiis om kiøddage for nogen, enten y stegersit eller andenstedz, wden for *konninglig mayestait*, wor naadige frue, til then vnge første eller førstinder. //
- f. 109r Skall och kiøgmesteren en tiidt om huer løfuerdag gaa y schrifuerstuen och ofuerlegge met wor marschalch, om handt er til stede, eller y hans frauerelse then, som hafuer befalling paa at giifue war *pendinge* wdt och giøre ther klarligen rede for, huem som brøst hafuer, och thet optegne, som *forschreffuit* staar.
- 70 Paa thet at saadan wschichelighedt, som hertil hafuer werit, huor wii ferdis igiennom wor landt och riige, at wor wndersotte, som os pleyer at holde, førs gandsche wschielligen met, at ey saa hereffter mere schee schall, tha wille wii, at thenne ordinancie saa holdis schal, huor wii komer til nogen wore lensmendt eller andre liigesom y wort egit hof, och ey thennom
 75 y andre maade ydermere schall besuoris. Thisligeste schal grandgribeligen tilsees, at wore koche ey ydermere til vnøttighet fare met theris kost endt met wor egen, och ey schulde the *forschreffne* wor lensmendth eller andre beschatte vti nogre maade.
- Item huor som wii ligge paa wore *pendinge*, wille wii och, at wor kiøgemester met wor schriifuer schall ofuerlegge, huadt som schielligt thærit er,
 80 och schal thet // bethallis effter then wor ordinancie och schichelse, som
 f. 109v therpaa giort er. Schall her Mogens Giøye, wor marschalch, eller her Albrit

47 kiødedage] kiødagen *Ac.* – 49 lammekiødt] lamme *rettet o. lin. fra* laamme *Ab.* – 52 fule] fulen *Ac.* – høns] hues *Ac.* – 58 fishedage] fishedagen *Ac.* – wynsubben] wynsubbe *Ac.* – 59 æg] *mgl. Ac.* – 61 fishedage] fishedagen *Ac.* – 65 schrifuerstuen] skrifuerstuer *Ac.* – 74 liigesom...75 andre] *mgl. Ac.*

Ibsen, wor fruis hofmester, y hans frauerelse wer therofuer och wnderuise
 thennom paa *konninglig mayestails* weyne, at the schulle alletingist schiche
 85 och holde thennom hereffter, och naar ingen af thennom til stede er, tha
 schall kiøgemesterne thage well war paa, at wii bliffue well thient af alle
 embitzmendt; thi schall her Albret Ibsen y her Mogensis frauerelse wnder-
 uise alle smaasuene, at the schulle ingen dreng <...>, vden the som embe-
 de hafue. Wille the och holde nogen, tha schulle thet giør paa theris egen
 90 kost och thæring, och schall ingen af thennom, som embede hafue, bortfar,
 met myndre at the hafue lof af wor marschalch, her Albrit Ibsen eller af os
 self. Och schulle the huer dag werre oppe och thage ware paa os, før
 klokken er otte, och schall handt andtuorde huer af wor embitzmendt en af
 thisse schriffter och wnderuise thennom, at the thager ther war paa, om the
 95 wille hafue wor tach. //

f. 110r

Om skienck.

Først schall handt tilsee, at thet gaar schielligen til wtii kiellerne och
 ofuer alt wor gordt, och holde kiellersuene thertill, at the holde then
 schickelse, och schall ther icke were vden en kioldersuendt met syn dreng,
 100 som schall thage war paa os, och en kioldersuendt, som schal thage ware
 paa wor frue.

Item naar wii gaar til bordz, schulle stedze were thuo tilskickit at thage
 war, en paa os och en anden paa myn naadige frue, och staa huert wedt
 bordit, och grandgibeligen giifue acht och thage ware paa, naar wii giifue
 5 nogit thegn fra os, at wii wille driche, at wii icke schulle hafue behob ath
 raabe thennom til.

Item naar wii hafue fremit folch, schall ey mere schienchis endt thuende
 honde drick, som er wyn och øll, och schall bæris indt wti kander och effter
 then schickelse, som wor iomfruer dagligen thienindis, och schall handt
 10 befalle the, som thennom thienner, och for wore hofzinder, at the schulle
 hafue dubbelt thallercken, naar the ene er icke rene, schulle the legge
 thennom andre for igen, och schulle the legge thennom eth brøth paa huert
 f. 110v tallercken, // hues mer giøris behof, schall wer till rede, vti eth renth fadt
 standnindis therhuos, och schall ther dog icke scheris brøddischer af for
 15 thennom, som hertil giort er.

Item saa tiligen, som moltiidt er giort for *konninglig mayestait* och wor
 naadige frue, schall strax ophagis och opberes alle kander och stobe etcete-
 ra. Wille the hafue en kande øll om efftermiddagen, tha mue the then faa,
 meden dog schall wor kielder icke stande oben om effthermiddagen, som

86 kiøgemesterne] kiøgemesteren *Ac.* – 88 <...>] *her synes at mgl. et verbum Ab-c.* – 94 om] som
Ab-c. – 18 efftermiddagen...19 schall] *mgl. Ac.*

20 hertill scheedt er, och om afftenindt Kii>ge saa, och schal handt wer lucht
saa tidelig, som syuff slar. Och schulle wor drengre hente, hues the hafue
behob till os och wor frue for *forschreffue* tiidth och sammeledis the, som
thage war paa iomfruerne etcetera. Saa schall altiidth giiffuis acht paa, at
saa holdes, ehuor wii ere, schulle och kieldersuennene holdis til, at the och
25 gifue acht paa at saa holdis, som *forschreffuit* staar.

Item naar schiencher iche selff ere til stede, tha schall handt befalle en
anden y syn stedt, som schall thage war paa, at thenne wor ordinancie och
schichelse wbrødeligen holdis wnder sliig straf, som *forschreffuit* staar wti
kiøgmesterens register.

30

Om bitzere.

Item schall schickis thuende till, naar vi holde stadz, som schulle thiene
for os och wor frue, meden daglige iche vden en af thennom, wden wii er fra
f. 111r huerandre, och schulle the // samme holde theris hender vdslagen; tha
schulle the iche lenger thiene, meden befale andre y theris stedt, som schul-
35 le tage vare paa os till saa lenge, the blifue tilpas igien.

Item schall handt och gifue act paa, at hans øyne iche kommer fraa os,
vten naar handt annammer madt af the andre och credencier for os eller
schier brøt, som vi schulle hafue, och at thet holt renligt.

Om fœrmask.

40 Sckall vor fœrmasch flicteligen tilsee, at ther for rette ligger och schieli-
gen ofuer all vor hof, som ther iche spildt eller kommer till vnøtte, huerchen
høø, hafre eller straafoeder, och at ther blifuer inthet vdført till andre, end
somt thet bør at hafue meth rette. Sammeledis schall handt lade tilsee och
bestille vogne och ferger, oc at ther fanger ingen vogne, naar vii reyser
45 foruden the, som bør at hafue, som ehr till wor sølffkammer och vor fruis,
vor koche och the, som os dageligen følger, och kommer ther nogen throsser
eller andet sløør effter, tha schall handt thennom afuiise. Thisligeste schall
handt hafue at straffe ofuer alle the y gorden er, y hues maade, som theris
brøst findis, och schall flyet saa, at vor folch er stedtze til stede, naar the
50 fange budt om afftenindt tilforn at følge os til kircken och fra om morg-
nindt thereffter, och at the tage ther inghen forsømmelse for, naar vi legge
nogen sted stille. //

f. 111v Sammeledis naar wi reyse, at the tha er betideligen oppe, tage vare paa

20 [Kii>ge] luge *ab-c.* – 24 saa] schal *tilf. Ac.* – 36 paa] stedtze *tilf. Ac.* – 37 eller] handt *tilf. Ac.*
– 38 holt] holdes *Ac.* – 40 rette ligger] retteligen *Ac.* – 41 spildt] spildes *Ac.* – 44 ferger]
etcetera *tilf. Ac.* – 48 hues] y *tilf. Ac.* – 51 thereffter] etcetera *tilf. Ac.* – och] *mgf. Ac.*

os och tiene for vor dør huer morgen, før vii opstaa. Huis theris brøst
 55 herwtii findis, schall handt thennom strafe, som *forschreffuit* staar.

Sammeledis schall handt lade tage vare paa, at huilken, som emodt vor
 ordinancies lydelse, gaar met langh verge, schall handt hafue macht at tage
 samme verge fra thennom, och huilche y vor gordt, som suerger, schal
 handt annamme och oppeberge theris brøde*pendinge*. Och holde ther slig
 60 gudtztieniste for, efftersom vii thet schicket hafue y samme vor ordinancie,
 och naar handt iche til stede er, tha schall handt schiche en andten vtii syn
 stedt, som thertill dueligh kandt vere, och hues brøst thertii findis, schall
 handt schrifue till then andten kommer til stede igien och spare inghen,
 ehuem thet er.

65

Om dorsuendt.

Først schall handt vere stedtze huos och tage vare paa os, orlig och sildig,
 indtil saalenge wii foruisse hannom, och thersom leyligheden er til, schalt
 handt ligge for wor dør, och synderligen thersom vii ferds. Item schall
 handt och holle hans suendt til at vere ydeligen huos hannom och thage war
 70 vden for vor dør, at ther inghen løbber till och klapper eller buldrer, men
 hafue the nogle ærinde, at thet gifue hannom til kiende, och handt thet
 fremdielis siger vor dorsuendt till.

Skall samme vor dorsuendt ochsaa gaa for maden och holde drengene
 f. 112r thertill at tage var thissligeste paa os, // och schall handt stedtze holde
 75 thennom till, at the tage vare och er stedtze vthen for vor dør, om vii
 thennom tilsiige och behob hafue, och huilchen thet icke giør, schall handt
 slide huden af, dog iche af the andre, som vell tage ware paa theris tienniste,
 saa at then ene nyder then anden ondt adt. Sammeledis schall handt och
 wer huer dagh for vor dør met vor dreng, før vii opstaa.

AM. 29,4°
 f. 78r

Først ville wi, at vor cantzeler oc alle scriffuere skulle være paa deris egen
 kaast hereffter, oc skal cantzeler eller den, som i hans sted er, i hans frauæ-
 relse tage vare paa at være hoss kongelig maiestaitt paa hans palatz, huer
 dag paa thisse timer, som hereffter screffuit staar.

Item skal hand huer formiddag om sommeren, fra sex slar, oc om vinten-
 85 ren, fra klokken er siu, være til stede, indtil saalenge konninglig maiestaitt
 gaar i kircken at høre messe, at forfare, huilcke som haffue nogle sager eller
 ere steffnd, oc tage nogle aff vor raad oc gode mend til sig oc dømme

61 handt (2)] iche *tilf. Ab overflødigt(?)*. – 64 er] etcetera *tilf. Ac.* – 66 os.....69 war] *Ac; mgl. Ab.*
 – 74 var] paa, war ham och *tilf. Ac.* – 75 stedtze] *mgl. Ac.* – 76 huilchen] som *tilf. Ac.* – 79
 opstaa] *herefter følger forskellige retsregler for bl.a. købstadliv Ab-d, Afl-5.* – 83 thisse timer] then
 tyme *Ab-c.* – 84 fra] naar *Ab.* – 85 fra klokken er siu] naar syuf slaar *Ab.*

derpaa, hues ræt er, i the sager, som icke stor magt paaligger. Oc alle sager, som merckelige ere, skal hand grandgiffueligen mercke oc giffue ther vel agt
 90 paa alle artickle oc sageris lelighed, saa hand vel ved siden at vnderuise kongelig maiestaitt ret dervdi oc tage siden alle befalninge aff konninglig maiestaitt oc vnderuise scriffuere, huad de giøre skulle, oc om efftermiddagen, strax tolff er slagen, komme op igien, oc tage da vare til klokken er tre, at det er ringen sammen til afftensang, efftersom forscreffuit staar. Oc skal
 95 alle scriffuere, i cantzalaria ere, suerge hannem en eedt paa konninglig maiestaitts vegne, oc skal strengeligen forbiude dennem, at hues som skeer i cancelaria, som the faa befalning paa, at the det icke sige, forscriffue eller
 f. 78v nogen tilkiendegiffue; // huor thet befindis, tha skal det straffis offuer dem vden all miskundhed, oc disligest skal cantzeler giøre en skickelse paa huad
 100 time de skulle være til stede, som hereffter følger, formiddag oc efftermiddag; huilcken thet forsømmer, tha skal der sættis en peene paa, huad hand skal haffue forbrut, som thet forsømmer.

Item skal oc samme vor cantzeler vnderscriffue alle vore breffue, som nogen magt paaligger, eller then, som i hans sted er, met deris egen haand
 5 oc naffn, oc ligger der nogen stor magt paa, tha skal hand bære dem til konninglig maiestaitt. Haffuer hand oc magt at anamme oc foruise alle scriffuere, som skulle være i cancelaria, oc skal hand anamme aff dem en eed paa konninglig maiestaitts vegne oc optegne paa huad dag, huad tid oc huad sted, som hans suor paa. Ville wi, at skal skickis en aff de dueligste scriffuere, som skal stedse tage vare paa vor husfrue i vor frauerelse, som vel kand
 10 scriffue, dicte oc registre alle breffue oc befalninger effter vor skickelse, oc hues hand opbær, skal hand giøre der canceler oc scriffuerne regnskaff faare. Alle de breff, som registeris, skulle indscriffuis ord fra ord fra første til siste met datum oc andet, ligesom breffuene lyde i thennem selff, saa ther
 15 bliffuer ingen forsømmelsse paa, at noget dervdi bliffuer forget, førend de bliffue beseglede, at hans naadis høymectighed vnderscriffuer dem. //

f. 79r Item alle the breff, som sendis kongelig maiestaitt fra herrer oc første oc disligest andre breff, som magt paaligger, dem skal konninglig maiestaitt antuorde hans cantzeler eller den, som er i hans sted, at hand dem foruarer
 20 oc gemmer, saa de ere til stede, naar der eskis paa dem igien, at de icke forkomme. Disligest skal kongelig maiestaitts canceler tage vare paa oc anamme alle de breffue, som sendis kongelig maiestaitt, i hueden de komme oc thennem offuerlæse oc siden giffue det kongelig maiestaitt til kiende, huad

91 ret] *mgl. Ab.* – alle befalninge] befaling *Ab*; alt befallingh *Ac.* – 92 oc (1)] at *Ab.* – scriffuere] skrifuere *Ab*; schrifuerne *Ac.* – de] thervtii *tilf. Ab.* – skulle] schall *Ab.* – 93 komme] tha *tilf. Ab.* – 94 Oc.....6 maiestaitt] *mgl. Ab-f5.* – scriffuere] schriffter *Ac.* – 10 husfrue] hofferne *Ab*; hoffrue *Ac.* – 12 scriffuerne] schrifuere *Ab.* – 14 thennem] sig *Ab.* – 20 saa] at *tilf. Ac.* – 23 huad] huorledis *Ab-c.*

dervdi stander. Oc skal *forscreffne* s<c>riffuere giøre canceler der rede for,
 25 naar hand til stede kommer, for alle breff, som hand anammet haffuer i
 hans frauæreelse, oc vise hannem, huor hand haffuer lagd dem igien.

Item at canceleren skal giøre en skickelse oc ordinancie bland scriffuerne,
 saa at en haffuer befalning paa alle breffue oc sager, som skal til Nøriutland.

Item skal skickis en tydsk scriffuer, som skal scriffue oc foruare alle
 30 tydske breffue oc alle the breffue, som komme aff lante Holsten oc aff
 Sønderiutland, som lyde paa tydsk, eller theden aff komer, at hand dem
 scriffuer og registerer. Den fierde Sieland, Falster, Loland, Møen, den femte
 Skone, Halland oc Blegind, den tredie Fyn, Erre oc Synderiutland alle de
 breffue, som deden aff kommer, som lyder paa danske, oc til Norge, Suerig
 35 etcetera, paa det, at huer aff dennem kand mercke oc scriffue the breff oc
 f. 79v sager, som røre paa samme land, // oc skal vor canceler huer aar lade giøre
 sønderlige secke til alle scriffuere at foruare vore register oc breff vdi, som
 ere screffne oc registerit i det aar, at foruare paa it aff vor slot, som wi vil
 lade skicke hannem en kammer til.

40 Item huer aff *forscreffne* scriffuere skal haffue it register oc dervdi scriffue
 alle de breff, som magt paaligger, som giffuis oc sendis til de land, som hand
 er befalit aff at scriffue oc registrere, at hand kand giøre cancelern rede for
 alle de breffue, som did er screffne, oc huorledis the lyde, naar hand paa-
 esker, saa canceler ved at giøre *kongelig maiestaitt* rede for, naar behoff
 45 giøris. Disligest skal de haffue register huert aar, som skal i tegnis alle
 steffninger, som wdgiffuis paa *forscreffne* aar, oc skal vdi tegnis paa huad tid,
 samme steffninger vdgiffuis, oc huad hand heder, then anammer. Sammele-
 dis huad hand heder, den hand steffner, oc for huad sag, om saa vor, at de
 vilde forlige saggen emellem them selfue, oc *kongelig maiestaitts* rettighed
 50 icke skulle bliffue dervdi forsømmet oc vnderslaget.

Item det er oc nytteligt oc tilbørligt, at der giøris it skab vdi *konninglig*
maiestaitts cancelie til huer aff *forscreffne* scriffueris behoff, i huilcken hand
 kand giemme sine register oc breffue vdi, som komme eller skulle til the
 land, som hand haffuer befalning paa, oc at hand self foruarer sin nøgel,
 55 som macht paaligger. //

24 s<c>riffuere] sriffuere Aa. – 27 at] af Ab. – giøre] giøris Ab. – 30 the] *mgl.* Ab-c. – 32 Den] *I det flg. synes flere led ombyttet ved afskr.* Aa-f5. – 33 Erre] *mgl.* Ab. – Synderiutland] och *tilf.* Ab-c. – 35 etcetera] *mgl.* Ab. – at] *mgl.* Ab. – scriffue] schrifuedt Ab. – breff oc] *mgl.* Ab. – 37 at] och Ab. – 38 it] *mgl.* Ab. – vil] ville Ab-c. – 39 en kammer til] at komme till Ab. – 41 de land] thet landt Ab. – 42 aff] *mgl.* Ab-c. – cancelern] cancellerne Ab. – 44 for] therfor Ab. – 45 haffue] et *tilf.* Ab-c. – tegnis] *herefter overstr.* paa huad tid samme Aa. – alle] *tilf.* o. lin. Aa. – 46 som] *tilf.* o. lin. Aa. – vdi] huer *tilf.* Ab-c. – 47 steffninger] stefning Ab-c. – then] ther Ac. – anammer] Och *tilf.* Ab. – 49 oc] at Ab-c. – 50 dervdi] vtii Ac. – 53 kand] kunde Ab. – sine register] syt register Ab-c. – 54 hand self] *mgl.* Ab.

f. 80r Item skede det saa, at nogle aff samme scriffuere skulle bortsendis indenlands eller vdenlands i *konninglig maiestaitts* erinde eller disligest, om hand bliffuer siug, da skal hand antuorde canceleren sin nøgel til sin skab, oc canceler skal strax tilskicke en anden i hans sted, som hannem tyckis, at
60 dertil bequem er, oc antuorde hannem samme nøgel oc skab, at hand fremdelis seer dertil, saa lenge hand kommer til stæde.

Item det er oc nøtteligt, at der giøris en seerdelis register til huert land, i huilcket mand kand scriffue alle the kæremaal oc klagemaal, som komme for *kongelig maiestait* aff *forscreffne* land, at hans naade kand siden høre
65 samme sager, naar hans naade did kommer oc skicke huer low oc ræt, oc det register skal kaldis kæremaalsregisterbog.

Item alle *forscreffne* scriffuere skulle huer dag komme i canceleri paa the timer, som canceler dem forsiger, oc ther anamme befalninger aff hannem paa de breffue, som de skulle giøre oc scriffue thennem der oc ingen anden
70 steds oc icke heller bære dem aff dør eller bort i deris herberg, men giemme thennem vdi canceleriet i deris skab eller skrin, til canceler thennem anammer oc besegler. Giør nogen heremod, tha skal hand derfaare stande til rætte effter *kongelig maiestaitts* sigelse.

Item der bør oc at være it vist tal paa scriffuerne, som skulle participere, som skulle være de eldste scriffuere, som ere forfarne vdi canceliet oc kunde
75 stilen oc haffue suorit, som *forscreffne* staar, the skulle aleniste // participere, eller the ere tydske eller danske, dog bør dem at tiene to eller tre aar før, efftersom the ligge vind paa dennem, oc de ere perfecti, førend de fanger nogen deel met thennem.

80 Item alle de pendinge, som skulle vdgiffuis for papirsbreffue, de skulle saffnis til hobe oc leggis i it skrin eller kiste, som er to loss for, oc canceleren skal haffue den ene nøgel, oc en aff scriffuerne skal haffue den anden nøgel, huilcken som dertil bliffuer tilskickit aff de andre.

Item canceleren skal haffue alle de pendinge, som giffuis for pergementsbreffue, men vil bønderne haffue dombreff paa pergamet screffne, da participeris de penninge emellem canceler oc scriffuerne.

Item naar de penninge, som vdgiffuis for papirsbreffue, som *forscreffne* stander, bliffuer forsamlede i skrin paa nogen tid, tha skal canceleren eller den, som er i hans sted, skifte samme pendinge mellem de scriffuere aleniste, som bør at participer. Er ther nogen aff thennem paa samme tid borte
90

56 bortsendis] fortsendis *Ab.* – 61 dertil] til *Ab-c.* – 62 seerdelis] *herefter overstr.* huss *Aa.* – 72 oc...hand] *mgl. Ac.* – derfaare] for *Ac.* – 74 oc] *mgl. Ac.* – 76 the] tha *Ab-c.* – 78 oc] *mgl. Ab.* – førend] før *Ab-c.* – 79 thennem] the andre *Ab-c.* – 82 skal haffue] *mgl. Ab.* – 83 dertil] ther *Ab.* – tilskickit] schichit *Ac.* – 85 men] *mgl. Ac.* – vil] wille *Ac.* – screffne] schrifue *Ab-c.* – participeris] participer *Ab-c.* – 86 scriffuerne] schrifueren *Ab.*

i konninglig maiestaitts verff eller erinde enthen indenlands eller vdenlands, da skal cancelern beuare hans part oc antuorde hannem den, strax hand kommer til stede igien. Døde hand paa samme reise, tha skulle det skiffittis for hans siel oc komme hans arffuinge til gode effter vor ordinantz, som
95 derpaa giort er.

f. 81r Item der skal ingen anamme eller opbære nogen pending for breffue vdi canceleriet vden cancelern eller den, som er i hans // sted i hans frauærelse, oc den som er betroet til nøgelen aff scriffuerne, oc alle de pendinge, som de fange for papirsbreffue, dem skulle de strax legge i scriffuernis skrin, som for
100 er sagt.

Item skal hand oc en dag om vgen haffue alle scriffuer til stede oc forfare, om der findis nogen bryst iblandt dennem. Huor som brøst findis, at hand thennem da vnderuiser første, anden oc tredie tid, oc ville de icke da raade bode paa, tha foruise thennem aff gaarden. Sammeledis at hand oc giffuer
5 dennem til kiende, at the holde dem aff løssactighed, ærlig oc quemmelig, saa at canceleriet fanger ingen være for deris skyld, oc skal hereffter ingen anammis for scriffuere vdi canceleriet, vden the ere vel forfarne vdi kieyserlig low oc i Biblia oc the, som icke ville bliffue præste.

Item skal vor canceler giøre en god skickelse paa, at fattige almue ey
10 beskattis wtilbørlige oc giffue der god agt paa, at saa skeer, eller then, der er vdi hans sted vdi hans frauærelse, skicker det saa, at det saa vdi alle maade fastholdis, paa det at rycte skal ey henge paa kongelig maiestaitt, som hertil giort haffuer. Thisligest skulle de ey holde vor fattige vndersaat lenger op
15 met løse ord til deris store skade, men naar de fange befalning, skulle de giffue dennem breff oc skyude thennem fran sig. Gjør her noger emod aff scriffueren, tha skal vor canceler lade det aluorligen straffe. //

f. 81v Item skal oc kongelig maiestaitt haffue tuende gode capellaner oc vor naadigste frue en, som ere vel forfarne vdi den ny testament, oc vel kunde siunge oc haffuer it gaat maal at predicke met den hellige euangelium oc
20 epistelen oc det at vdlegge, efftersom behoff giøris. Sammeledis skulle de oc føre it gaat, skickeligt præsteleffnet oc holde sig aff alle obenbarlige løssactighed, som tilbørligt er, oc skulle de huer dag være rede at sige messe, <naar otte slaauer, vden the om afftenindt tilforn tilsigis at holde formesse>,

93 skiffittis] schichis *Ab-c.* – 94 vor] then *Ab.* – 96 der] *mgl. Ab.* – 98 oc (1)] eller *Ab.* – til] *mgl. Ab.* – scriffuerne] schrifueren *Ab-c.* – 99 scriffuernis] schrifuerens *Ab-c.* – 1 en] *mgl. Ab.* – vgen] huer vgge *Ab-c.* – 3 da (1)] *mgl. Ab-c.* – 5 the] schulte *tilf. Ab-c.* – 7-8 kieyserlig low] keiserlougen *Ab-c.* – 8 ville] vill *Ab.* – 9 paa] saa *tilf. Ab-c.* – 10 er] *mgl. Ac.* – 11 det (2)] ther *Ab-c.* – 12 at rycte] røgtedt *Ab;* at røchtet *Ac.* – 13 ey] iche *Ab.* – lenger] lenge *Ab-c.* – 16 scriffueren] schriifuerne *Ac.* – 18 naadigste] naadige *Ab-c.* – 19 oc (1)] at *Ac.* – 21 gaat] *mgl. Ab.* – 23 <naar...formesse>] *Ab-c;* *mgl. Aa.*

oc efftermiddag, naar tre slar, tage vare paa at holde afftensang oc natsang
 25 oc, naar sangere er icke til stede, tha skulle de siunge oc skicke, at wi fange
 afftensang om hellige afften oc hellige dage. Sammeledis skulle *forscreffne*
 capellane tage vel vare paa huer dag at læse til bords oc fran, oc tiene den
 stund maaltid er, oc naar thet er giort, skulle de gaa til bords met smaa-
 suenne.

30 Item skal stedse en aff *forscreffne* capellaner tage vare paa, huor som wi
 høre messe, at staa hoss vor stoel oc giffue grandgiffuelig agt paa, om nogle
 ander præste kommer oc ville giffue oss bog, patz eller patene, tha skal hand
 det anamme oc det fremdelis met credentze bære til oss, oc skulle de stedze
 haffue smaa rene linkleder, oc naar messen er vde, thennem ligge paa
 f. 82r corporalet. // Er oc saa, at bisper eller nogen anden merckelige prælate er
 therhuoss til stede, skal *forscreffne* capellane anamme bogen oc credentzen
 oc antuorde den samme prælat met klæden, oc hand siden den fremdelis
 ombære, som det sig bør. Skal oc capellanen, som messen skal sige, eller
 huo som helst, det er, gange til stolen, som *konninglig maiestaitt* vdi ligger,
 40 knelendis lese confiteor, oc præsten eller capellanen, som huoss staar, skal
 suare met hannem.

Item om hellige dage oc afften, som *forscreffuit* staar, naar sangerne ere
 icke til stede, naar afftensang skal siungis, tha skal en aff capellanerne
 stande ved bogen oc regere sangen, saa icke begyndis for høyt eller for
 45 laugt, oc der skulle de alle rætte dennem effter, saa ingen confuss bliffuer
 vdi sangen. Haffue de oc bryst paa *forscreffne* klede, da skulle de tale
 hoffmesterinden til derom, oc hun skal skicke hannem ny igien, oc naar the
 bliffue wrene, skulle the antuorde dennem pigerne, at de skulle tuo dennem
 oc stedze holde dennem rene oc saa anamme thennem igien.

50 Item skulle de altid forsees met de første kirckers leen, som hervdi riget
 fallendis vorder, som *konninglig maiestaitt* haffuer at forlene, paa det at de
 dennem erligen oc bequemmeligen holde skulle, som før er sagd, idet *for-*
screffne capellaner skulle icke bliffue forget, at de ey skulle fange saa megit
 f. 82v aff kirckens leen, som de kunde dennem vel // affholde, som skal være xl
 55 ell<er> 1 gylden om aaret. Skal oc en aff *forscreffne* capellaner, som hertil
 skickeligst er, altid være til stæde oc haffue it register huoss sig, som klarli-
 gen skal <haffue> indtegnet alle the kirckers leen, som *konninglig maiestaitt*

24 oc (1)] om *tilf. Ab.* – 28 oc] *mgl. Ab-c.* – 30 som] *mgl. Ab.* – 31 om...32 kommer] *mgl. Ab.* –
 ander præste] anden prest *Ac.* – ville] vil *Ab-c.* – 33 de] ther *Ac.* – 35 bisper] bispen *Ab.* –
 anden] *mgl. Ab.* – 37 den (1)] *mgl. Ab-c.* – den (2)] ther *Ab.* – 38 ombære] frembær *Ab-c.* – 42
 naar] och *Ab.* – sangerne] sangeren *Ab-c.* – 44 icke begyndis] the begønde *Ac.* – 47 til] *mgl. Ac.*
 – hannem] thennom *Ab-c.* – 48 at] och *Ab-c.* – 50 Item] thisligeste *tilf. Ab-c.* – de (1)] then *Ac.*
 – kirckers] kirchens *Ab-c.* – 53 forget] forglemt *Ab.* – 55 ell<er>] ell *Aa.* er-krølle *glenit* (?) *Aa.* –
 hertil] thertill *Ab-c.* – 56 skickeligst] schicheste *Ab;* schichede *Ac.* – 57 <haffue>] være *aa-c.* –
 the] *mgl. Ab.* – kirckers] kirchens *Ab-c.* – som] *mgl. Ab-c.*

haffuer at forlene, som før er sagd. Naar nogen aff samme leen fallendis
 vorder, skal capellanen strax gaa til canceleren og giffue hannem det til
 60 kiende oc vnderuise hannem, at den N. er wforseet, oc skal canceleren
 anamme saadane ærende til sig oc giffue thennem *konninglig maiestaitt* til
 kiende, oc naar de ere forseet, tha skulle scriffuerne forsees, som vel tiene.
 Er oc icke canceler til stede, tha skal det giøre en aff scriffueren, som i hans
 sted er; der vdoffuer skulle capellanen selffuer besørge sig, huad de behoff
 65 haffue.

Item skulle samme capellane lade skere dennem kiortler effter den
 maade, som vor er skorne, met folder for oc bag, side neder paa skoen. Om
 ermene skal være en halff alne vden for haanden oc vel brede, efftersom
 dennem forgiffuis, oc skulle huer aff dennem haffue en platzrock der vnder.
 70 Desligest skulle de oc haffue en fleyelske eller damaske troie oc hettestrude
 f. 83r aff det samme oc suorte bonnet med // it nedslag bag. Thisse kledbone
 skulle de haffue dagligen, naar de ere hoss *konninglig maiestaitt* oc icke
 ferdis. Skede oc saa, at nogen aff dennem sig der forsømmelse faar oc ey
 vilde tage vare paa *forscreffne* artickle, som *forscreffuit* staar, tha skal vor
 75 marsk eller i hans frauærelse vor kiøgmester vnderuise thennem en tid,
 anden oc tredie oc tage deris brøde derfaare, som skal være en gylden, oc
 skal en tilskickis, som derpaa vare tage oc thet opbære oc giøre der rede for,
 oc siden antuorde fran sig til hospitalet vdi Kiøbenhaffn oc tager der qui-
 tantz paa. Er thet saa, at *forscreffne* capellan ey tha raader der boed paa, da
 80 skal hand visses aff gaarden oc haffue forbrut sin leen.

Item er oc saa, nogen aff capellanerne bliffuer befengd aff pestilentz,
 skulle the ey komme op at tiene, førend sex vgger forgangen er, effter the
 haffue fanget boed, oc skulle dog giffue marsken eller kiøgmestern til kien-
 de, førend de presentere dennem vdi theris tienist. Oc disligest om nogen aff
 85 dennem bliffuer siug aff den menige plage eller anden sliig wrenlighed.
 Skulle the oc giffue til kiende disse *forscreffne* embitzmend, oc skulle the icke
 præsentere sig igien vdi tienisten, førend de fange deris loff dertil.

58 leen] leeg *Ab-c.* – 59 canceleren] annamme saadanne ærinde till sig *tilf. Ab.* – hannem] *mgl. Ab.* – det] them *Ab*; *konninglig mayestait* *tilf. Ab.* – 60 oc (2)] saa *tilf. Ab-c.* – 62 scriffuerne] schriffueren *Ab.* – 63 canceler] cancellen *Ab.* – scriffueren] skriiifuerne *Ac.* – 68 halff] 1 *tilf. o. lin. Aa.* – 69 paltzrock] paldzer *Ab-c.*; och *tilf. Ab-c.* – 70 oc (1)] *mgl. Ab-c.* – fleyelske] *herester overstr. & Aa.* – hettestrude] hettestaude *Ab-c.* – 71 aff] och *Ac.* – bonnet] bometz *Ab.* – nedslag] vedslaa *Ab-c.* – 73 Skede] thet *tilf. Ab-c.* – sig der forsømmelse faar] toge ther forsømmelse fore *Ab-c.* – 75 vnderuise thennem] *mgl. Ab.* – 77 tilskickis] tilschiche *Ab.* – 79 tha] *mgl. Ab.* – 80 visses] foruiis *Ab.* – haffue] ther *tilf. Ab.* – leen] løn *Ab-c.* – 81 aff (2)] medt *Ab.* – 82 effter] at *tilf. Ab.* – 83 giffue] *mgl. Ab.* – 84 Oc] *mgl. Ab.* – 85 anden] nogen *Ab.* – 86 *forscreffne*] vor *tilf. Ab-c.* – 87 igien] noghen *Ab.* – dertil] *herester følger forskellige retsregler fra Rigens Ret og Skånske Lov samt montomregning Ab-d, Afl-5.*

Kapitelkonkordans

*J. L. A. Kolderup-Rosenvinges udgave
af Christiern 2.s land- (geistlige) og bylov (verdslige lov)
i Samling af gamle danske Love IV, 1824, 1-68 og 71-134
jævnført med nærværende udgave.*

Landloven

J. L. A. Kolderup-Rosenvinges kapitler svarer til kapitlerne i koncepten i nærværende udgave.

Byloven

J. L. A. Kolderup-Rosenvinge har indarbejdet koncepten i sin udgave. Da nærværende udgave gengiver både koncept og original med krydshenvisninger, vil der ikke på dette sted blive meddelt nogen konkordans mellem denne udgaves koncept og original, cf. herom p. 48-143. Kolderup-Rosenvinges tal i parentes refererer til Peder Hansen Resens udgave fra 1684.

Kolderup-Rosenvinge	Original	Koncept	Kolderup-Rosenvinge	Original	Koncept
Prolog	Prolog		24 (29)	29	
1	1		25 (30)	30	
2	2		26 (31)	31	
3	3		(32)	31	
4 (2)	4		27 (34)	32	
(3)	5		28 (33)	33	
(4)	6		29 (35)	34	
(5)	7		30 (36)	35	
(6)	8		31 (37)	36	
(7)	9		32 (38)	37	
5 (8)	10		33 (39)	38	
(8)		p. 52 l. 28-36	34 (40)	39	
p. 78		p. 52 l. 37-42	35	40	
p. 78		p. 52 l. 43-46	36 (41.42)	41	
p. 78		p. 53 l. 47-50	37 (43)	42	
p. 78		p. 53 l. 51-57	38 (44)	43	
p. 79		p. 53 l. 58-66	39 (45)	44	
p. 79		p. 53 l. 67-71	40 (46)	45	
6 (9)	11		p. 97		p. 66 l. 54-61
7 (10)	12		41 (47)	46	
8 (11)	13		(48)		p. 66-67 l. 72-80
9 (12)	14		42 (49)	47	
p. 81		p. 55 l. 18-20	43 (50)	48	
p. 81		p. 55 l. 21-25	44 (51)	49	
p. 81		p. 55 l. 26-30	45 (52)	50	
p. 82		p. 55 l. 31-34	46	51	
p. 82		p. 55 l. 35-39	47 (53)	52	
10 (13)	15		47 (53)	52	
11 (14)	16		48 (54)	53	
p. 83		p. 56 l. 53-60	49	54	
12 (15)	17		50 (55)	55	
13 (16)	18		51 (56)	56	
14 (17)	19		52 (57)	57	
15 (17)	20		53 (58)	58	
(18)		18	54 (59)	59	
16 (19)	21		55 (60)	60	
17 (20)	22		p. 104		p. 70 l. 77-86
18 (21)	23		56 (61)	61	
19 (22)	24		57 (62)	62	
20 (23)	25		58 (63)	63	
(24)		24	59 (64)	64	
21 (25)	26		60 (65)	65	
22 (26)	27		p. 106		p. 71-72 l. 25-33
(27)	27		61 (66)	66	
23 (28)	28		62 (67)	67	
			63 (68)	68	

Kolderup-Rosenvinge	Original	Koncept
64 (69)	69	
65 (70)	70	
66 (71)	71	
67 (72)	72	
68 (73)	73	
69 (74)	74	
70 (75)	75	
71 (76)	76	
72 (77)	77	
73 (78)	78	
74 (79)	79	
75 (80)	80	
76 (81)	81	
77 (82)	82	
78 (83)	83	
79 (84)	84	
80 (85)	85	
81 (86)	86	
82 (87)	87	
83 (88)	88	
84 (89)	89	
85 (90)	90	
86 (91)	91	
87 (92)	92	
88 (93)	93	
89 (94)	94	
90 (95)	95	
91 (96)	96	
92 (97)	97	
93 (98)	98	
94 (99)	99	
95 (100)	100	
96 (101)	101	
97 (102)	102	
98 (104)	103	
99 (105)	104	
100 (106)	105	
101 (107)	106	
102 (108)	107	
103 (109)	108	
104 (110)	109	
105 (112)	110	
106 (113)	111	
107 (114)	112	

Kolderup-Rosenvinge	Original	Koncept
108 (115)	113	
109 (116)	114	
110 (117)	115	
111 (118)	116	
112 (119)	117	
113 (120)	118	
114 (121)	119	
115 (122)	120	
116 (123)	121	
117 (124)	122	
118 (125)	123	
119 (126)	124	
120 (127)	125	
121 (128)	126	
122 (129)	127	
123 (130)	128	
124 (131)	129	
125 (132)	130	
126 (133)	131	
127 (134)	132	
128 (135)	133	
129 (137)	134	
130 (138)	135	
131 (139)	136	
132 (103)	138	
133 (140)	137	